

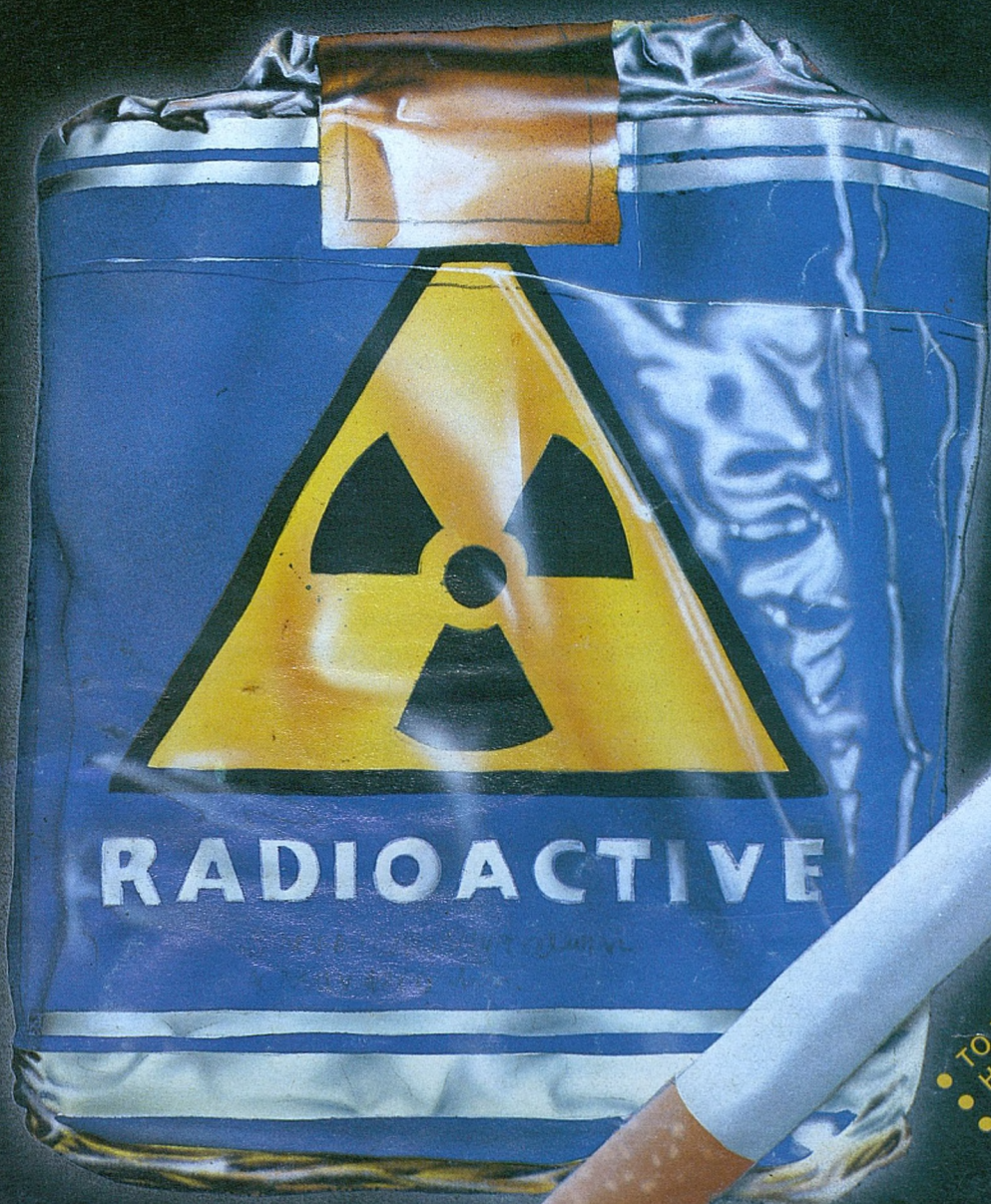
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 316, Παρασκευή 9 Μαΐου 1986

Δρχ. 100

*Η καλύτερη ενέργεια που μπορείτε
να πληρώσετε με τη ζωή σας*

ΜΙΑΤΟΣ
ΣΚΟΥΡΑΣ (86)

- ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΚΚΕ εσ.
- Η ΕΚΘΕΣΗ ΧΑΛΙΚΙΑ
- ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΟΙΑ
- ΤΟΥΡΚΙΑ: ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ
- ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
- ΑΡΙΣΤ. ΜΑΝΕΣΗ:
- ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ
- Β. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ:
- ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΜΗ ΔΕΣΠΟΤΙΔΗ

- ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΩΝ "ΛΕΟΠΑΡΝΤ"
ΑΠΟΚΡΥΠΤΕΤΑΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Επιλεγμένα βιβλία για παιδιά και νέους

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ	<i>Ρωτώ και μαθαίνω</i>
ΖΩΡΖ ΣΑΝΤ	<i>Ιστορία ενός αγαθούλη</i>
ΦΩΝΤΑΣ ΛΑΔΗΣ	<i>Άλκης ο ψεύτης</i>
ΤΖΩΝ ΣΤΑΪΝΜΠΕΚ	<i>Το κόκκινο αλογάκι</i>
ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ-ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	<i>Ιόλη ή Τη νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι</i>
ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ	<i>Απ' όσα έχω δει</i>
ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΝΤ	<i>Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας</i>
ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ	<i>Ο μικρός περιηγητής (τρεις τόμοι)</i>
ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ	<i>Ο Εέ από τ' άστρα</i>
ΝΙΤΣΑ ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ	<i>Ο χρυσός δαρεϊκός</i>
ΧΕΝΤΡΙΚ ΒΑΝ ΛΟΥΝ	<i>Ιστορία της ανθρωπότητας</i>
ΑΘΗΝΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ	<i>Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ευρώπη)</i>
ΑΘΗΝΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ	<i>Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ασία)</i>
ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ-ΔΕΔΕ	<i>Ινδιάνικοι θρύλοι</i>
ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΝΤ	<i>Το φάντασμα του Κάντερβιλ</i>
ΤΖΑΚ ΛΟΝΤΟΝ	<i>Αγάπη για τη ζωή</i>
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΟΥΜΑΣ	<i>Ιστορία ενός καρνοθραύστη</i>
ΑΛΦΟΝΣ ΝΤΩΝΤΕ	<i>Ο Ταρταρέν της Ταρασκόν</i>
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΑΛΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ	<i>Χόπιτι-Χοπ</i>
ΤΖΑΚ ΛΟΝΤΟΝ	<i>Πειρατικές ιστορίες</i>
ΡΑΝΤΓΙΑΡΝΤ ΚΙΠΛΙΝΓΚ	<i>Απίθανες ιστορίες</i>
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΛΥΚΟΦΥΔΗ	<i>Μελήσιππος</i>
ΝΙΚΟΛΑΪ ΒΟΡΟΝΟΒ	<i>Το κυνήγι των περιστεριών</i>
ΛΙΤΣΑ ΨΑΡΑΥΤΗ	<i>Στα βήματα του Σαμοθήριου</i>
ΑΝΝΑ Γ. ΒΙΝΜΠΕΡΓΚ	<i>Μια Πέμπτη του Οκτώβρη</i>
ΝΙΚΟΛΑΪ ΒΟΡΟΝΟΒ	<i>Μάσα, ένα σύγχρονο κορίτσι</i>
ΝΙΤΣΑ ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ	<i>Το τσίρκο της Ίρμας</i>
ΡΟΜΠΕΡΤ Λ. ΣΤΗΒΕΝΣΟΝ	<i>Το νησί των θησαυρών</i>
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΟΥΜΑΣ	<i>Η μαύρη τουλίπα</i>
ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ	<i>Μύθοι και θρύλοι της Ρώμης</i>
ΚΑΡΟΛΟΣ ΝΤΙΚΕΝΣ	<i>Χριστουγεννιάτικη ιστορία</i>
ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ-ΔΕΔΕ	<i>Θρύλοι των ιθαγενών της Αυστραλίας</i>
ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ	<i>Μύθοι του Αισώπου</i>
ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ	<i>Η φωτιά που δε σβήνει</i>
ΡΑΝΤΓΙΑΡΝΤ ΚΙΠΛΙΝΓΚ	<i>Το ωραιότερο διήγημα του κόσμου</i>
ΑΝΑΤΟΛΙ ΑΛΕΞΙΝ	<i>Η τρελή Ευδοκία</i>
ΝΙΤΣΑ ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ	<i>SOS - Κίνδυνος</i>
ΝΤΙΝΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ	<i>Ο μαστρο-Πολύξερους κι η παλιοπαρέα του</i>
Ι. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	<i>Τα τρία παιδιά</i>
Ι. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	<i>Το άσπρο άλογο</i>
Ι. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	<i>Ένα καράβι στη βιτρίνα</i>
Ι. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	<i>Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι</i>
ΟΤΦΡΙΝΤ ΠΡΟΪΣΛΕΡ	<i>Ο Νερουλίνος, το πνεύμα της λίμνης</i>
	• <i>Ιστορίες των δερβισάδων</i>
ΑΝΑΤΟΛΙ ΑΛΕΞΙΝ	<i>Τηλεφωνήστε κι ελάτε</i>
ΡΑΝΤΓΙΑΡΝΤ ΚΙΠΛΙΝΓΚ	<i>Η εταιρεία Στάλκι & Σία</i>
ΕΡΝΕΣΤ ΧΕΜΙΝΓΟΥΕΪ	<i>Ο γέρος και η θάλασσα</i>
ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ	<i>Αστείες ιστορίες</i>
ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ-ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ	<i>Ο κήπος με τ' αγάλματα</i>
ΣΟΦΙΑ ΦΙΛΑΝΤΙΣΗ	<i>Ορέστης</i>
ΕΙΡΗΝΗ ΜΑΡΡΑ	<i>Μια ιστορία για δύο</i>
ΤΖ. ΜΙΝΤ ΦΟΚΝΕΡ	<i>Μούνφλιτ</i>

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ.Μ.	
Για να μην μάθουμε να ζούμε και με τη ραδιενέργεια	10
JEAN PIERRE ANGELIER	
Για την ιστορία του πυρηνικού αντιδραστήρα	11
Φ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ	
Ο διεθνισμός της ραδιενέργειας	12
Γ. ΣΧΙΖΑΣ	
Το νέφος του εφυσχασμού	13
Θ. ΜΑΡΑΓΚΟΣ	
Μια έκθεση που μας... ενθέτει	15
Β. ΖΗΣΗΣ	
Νέα στοιχεία για τα «Λεοπαρντ»	16
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Όταν η CIA φακελώνει το ANTI	28
Η δίκη του ANTI	20
ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ	
Πολιτικοί θεσμοί και κοινωνική εξέλιξη	21
ΜΑΡΙΟΝ ΣΑΡΑΦΗ	
«Τι Πλαστήρας, τι Παπάγος...»	25
Σ.Κ.	
«Αναδόμηση» στη Ν. ΠΑΣΟΚ;	26
Π. ΟΧΘΙΟΣ	
ΚΚΕ: ταξίδι με σχέδια	27
Γ.Φ.	
ΚΚΕ εσ.: Προτάσεις σύγκλισης	28
ΧΡ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ	
Πλούτος υπνώτων	28
ΜΙΧ. ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ	
Για την εξουσιαστική ιδεολογία και πρακτική της «17 Ν»	32
Α. ΦΩΚΑΣ	
Η Ευρώπη δίνει άφεση αμαρτιών στην Τουρκία	34
Τα βασανιστήρια στην Τουρκία	36
GILBERT MARKUS	
Η θρησκεία στην υπηρεσία του δολαρίου	38
Β. ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ	
Από μία φωτογραφία	42
ΧΡ. ΛΑΖΟΣ	
Σε πρώτο ενικό πρόσωπο	46
ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗ	
«Το ρολόι»	49
ΑΝΤΙ-ΕΡΕΥΝΑ	50
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Το Πάσχα περνά, τα προβλήματα μένουν...	4
ΑΝΤΙΕΣΕΙΣ	6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Δ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	9
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	40
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	54
ΕΞΩΦΥΛΛΟ: ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ	

ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΡΑΔΙΚΙΑ;

ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ντόπιο νέφος, αυτό που κρύβει την Ακρόπολη και το Λυκαβηττό, οι κάτοικοι της πρωτεύουσας το συνήθισαν πια. Το άλλο που ήρθε αόρατο και απρόσκλητο από την Ουκρανία μάς πανικόβαλε όλους, Αθηναίους και επαρχιώτες, και τρέξαμε να αγοράσουμε εμφιαλωμένο νερό, γάλα εβαπορέ, κατεψυγμένο σπανάκι, ιώδιο και μερκιουροχρώμ, για να αντιμετωπίσουμε την εβδομάδα ή το μήνα του κινδύνου. Μπακάλικά και σούπερ-μάρκετ έκαναν χρυσές δουλειές κι ίσως θα πρέπει να συζητηθεί η επιβολή δελτίου* και τα μέτρα αντιμετώπισης της μαύρης αγοράς. Όπως πριν πέντε χρόνια γίναμε ειδήμονες στα ρίχτερ και στα μερκάλι, σήμερα εντρυφούμε στα मिलरēm, στα πικοκιουρί, στα ρέντγκεν. Μόνο που τότε ο κίνδυνος ήταν αισθητός, μας ταρακουνούσε μέσα στο νέφος που μας έπνιγε, ενώ αυτός ο καινούργιος είν' άχρωμος, άσμος και άγευστος —θα εκδηλωθεί με κάποιους καρκίνους ή τερατογενέσεις σε λίγους μήνες, σε λίγα χρόνια.

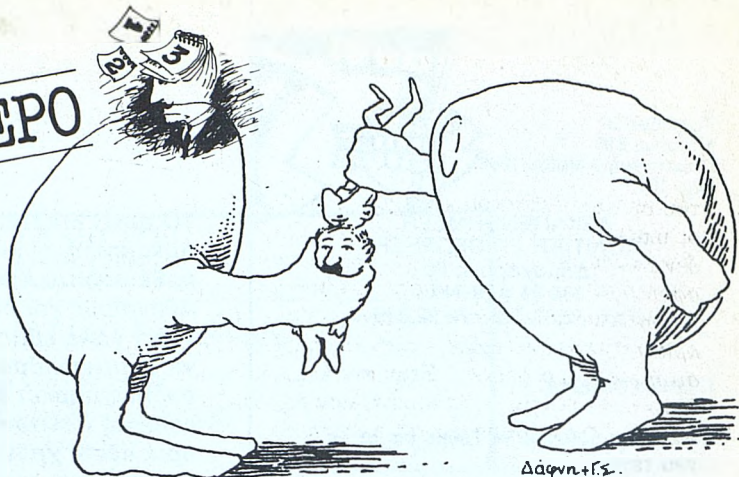
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ τυχαίο που τα χόρτα και το νωπό γάλα είναι οι απαγορευμένοι καρποί των ημερών μας και δοξάζονται όσα τρόφιμα έχουν μεταποιηθεί, όσα έχουν πάνω τους τη σφραγίδα της τεχνολογίας. Το έχουν από καιρό δηλώσει οι υπέρμαχοι της «ειρηνικής» χρήσης της πυρηνικής ενέργειας: Η ίδια η πρόδος της τεχνολογίας θα απαντήσει στα προβλήματα που θέτουν οι πυρηνικοί αντιδραστήρες. Ή προς τα εμπρός τεχνολογική φυγή αποτελεί την απάντηση στους κινδύνους. Μόνο που τα αποθέματα γάλακτος εβαπορέ εξαντλήθηκαν από τα ράφια. Αν η κατάσταση ήταν πιο σοβαρή και διαρκούσαν λίγους μήνες περισσότερο τα παραπάνω μιλιρέμ; Τότε μόνο οι περίφημες πρωτεΐνες από πετρέλαιο, που μετά μανίας προσπαθούν να φτιάξουν οι ειδικοί, θα έλυναν το πρόβλημα. Πυρηνικοί αντιδραστήρες και ραδίκια δεν συμβιβάζονται.

ΒΕΒΑΙΑ μέχρις ότου έλθει η ευλογημένη μέρα που, εφοδιασμένοι με συνθετικό γάλα και ιώδιο, θα αδιαφορούμε για τα ραδιενεργά νέφη όπως αδιαφορούμε και για τα απλώς ρυπαντικά, που τα αντιμετωπίζουμε με τη σαββατοκυριακάτικη έξοδό μας, θα υπάρξουν κι άλλα «ατυχήματα» τύπου Τσερνομπίλ και ο καυγάς θα περιστρέφεται γύρω από το ποια ραδιενέργεια είναι επικίνδυνη και ποια αθώα: η «καπιταλιστική» ή η «σοσιαλιστική»; Όπως άλλωστε συμβαίνει και με τους πυρηνικούς πυραύλους που ως γνωστόν διακρίνονται σε καλούς και κακούς, ανάλογα με το στρατόπεδο που τους κατασκευάζει και την τοποθέτηση των ομιλούντων.

ΚΙ ΕΤΣΙ το πραγματικό πολιτικό πρόβλημα που υπάρχει με τις «ειρηνικές χρήσεις» της πυρηνικής ενέργειας συγκαλύπτεται. Η έκρηξη, όπως αυτή στο Τσερνομπίλ, δεν είναι παρά ένας μόνο από τους κινδύνους. Τι θ' απογίνουν οι φορτισμένοι ραδιενέργεια αντιδραστήρες, όταν έρθει η στιγμή να πάψουν να λειτουργούν; Τι θ' απογίνουν τα κατάλοιπα της καύσης των αντιδραστήρων που θα παραμείνουν για χιλιάδες χρόνια ραδιενεργά; Πού θα αποθηκευτούν αυτά τα «σκουπίδια» που θ' απειλούν κάθε στιγμή στο μέλλον την ανθρωπότητα; Ο πολίτης στη Δύση και στην Ανατολή δεν ασχολείται μ' αυτά: απαιτεί να φθάνει το ηλεκτρικό στο σπίτι του, να δουλεύει το πλυντήριο, η τηλεόραση, το βίντεο, η κουζίνα, η θέρμανση —κι αδιαφορεί για το αν το ρεύμα προέρχεται από υδατόπτωση, από πετρέλαιο, από ουράνιο* για το αν η κατανάλωσή του απειλεί τον ίδιο κι αν υποθηκεύει το μέλλον των παιδιών του. Αυτά τα προβλήματα τον ξεπερνούν, άλλοι έχουν αναλάβει τη διαχείρισή τους.

ΠΑΝΩ Σ' ΑΥΤΗΝ την αδιαφορία του καταναλωτή πολίτη χτίζουν οι ιθύνοντες την εξουσία τους. Αναζητούν λύσεις στα προβλήματα τέτοιες που να ισχυροποιούν τη θέση τους, να διαιωνίζουν τη δύναμή τους, να τους φέρνουν σε πλεονεκτική θέση απέναντι σε όσους επιβουλεύονται την ισχύ τους. Η κούρσα για τους εξοπλισμούς, η κούρσα για την κατάκτηση του διαστήματος, η κούρσα για την ανάπτυξη της πυρηνικής τεχνολογίας φέρνουν αποτελέσματα στα μέτρα των τάξεων και των γραφειοκρατών που άρχουν, στα μέτρα του καταναλωτή, υπήκοου και όχι πολίτη, που ανακαλύπτει πως όλα είναι σε βάρος του μόνο όταν βρεθεί στην ουρά για γάλα εβαπορέ. Οι Άρχοντες σ' Ανατολή και Δύση παίζουν με τα τελευταία όρια της τεχνολογίας στον αγώνα δρόμου για τη διατήρηση της εξουσίας τους, όπως το έδειξε το αμερικανικό Τσάλεντζερ και το σοβιετικό Τσερνομπίλ. Όμως όλοι εμείς οι υπήκοοι, μετά από τόσα επικίνδυνα μηνύματα, έχουμε πια την πολυτέλεια να καταναλώνουμε αδιαφορούντες:

Το Πάσχα, περνά, τα προβλήματα μένουν...

ΤΟ ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΟ νέφος δέσποσε στους πασχαλινούς τίτλους του ημερήσιου μας Τύπου. Ιδού και κάποια δείγματα γραφής: «Πάσχα με δέος πυρηνικό» (Ελευθεροτυπία), «Τραγική προειδοποίηση» (Αυγή), «Συνεχίζεται η διαρροή ραδιενεργού υλικού» (Καθημερινή), κ.ά. Ο Ριζοσπάστης, αντίθετα, επανήλθε στις πρωτομαγιάτικες εκδηλώσεις, που «έδειξαν τη δύναμη του λαϊκού κινήματος». Όσο για το ραδιενεργό νέφος, είναι ένα «νέφος ψευτιάς και απάτης», που ξεκίνησε όχι από το Τσέρνομπιλ, αλλά από την Ουάσιγκτον... Συνεπώς, όλα όσα λέγονται και άδονται, ότι τάχα το νέφος προχωρεί, ότι τάχα «κινδυνεύουν οι κάτοικοι των σκανδιναβικών χωρών, της Κεντρικής Ευρώπης, ακόμα και της Ελλάδας», αποτελούν «ένα ποταμό ψευτιάς, που έχει τις πηγές του στον Λευκό Οίκο, με παραποτάμους που φτάνουν, χάρη στην ΕΡΤ, και στο τελευταίο ελληνικό χωριό»!

ΤΟ ΟΤΙ οι Δυτικοί κάνουν το παν, για να εκμεταλλευθούν, προπαγανδιστικά, το πυρηνικό ατύχημα του πυρηνικού σταθμού στο Τσέρνομπιλ (κυρίως για ν' αποδείξουν ότι η σοβιετική τεχνολογία πάσχει ή για να υπομνήσουν ότι δεν υπάρχει «διαφάνεια» στις σοβιετικές επιδόσεις), παραμένει γεγονός. Άλλο τόσο όμως, παραμένει γεγονός η αύξηση των τιμών ραδιενέργειας σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις (κάτι που αναγνώρισαν ακόμα και οι Σοβιετικοί, πλην του Ριζοσπάστη), πέρα από το ότι το ατύχημα του Τσέρνομπιλ —όπως και το ατύχημα του «Θρη Μάιλ Άιλαντ», στην Πενσυλβάνια, το 1979— θα μπορούσε να είχε προκαλέσει —κάτω από μια άλλη συγκυρία— δεκάδες χιλιάδες θύματα. Η σοβιετική ραδιενέργεια, όπως και η αμερικανική, σκοτώνει και αφανίζει το ίδιο...

ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΝΕΦΟΣ, όμως, δεν εμπόδισε τους Έλληνες να εορτάσουν το Πάσχα, κατά τα ειωθότα: η έξοδος στην ύπαιθρο ήταν, και φέτος, ασυγκράτητη. Οι οβελίες —παρά τη λιτότητα— αναρίθμητοι. Και ο κ. Σαρτζετάκης, όπως πάντοτε, πασίχαρος και ευδαίμων. Ένα νέο εορταστικό στοιχείο, ωστόσο, ήταν η ευλαβής πρωτοβουλία της ΕΡΤ να προτάσσει το «Χριστός Ανέστη» του κάθε Δελτίου Ειδήσεων! (Θυμάσθε το «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών»); Από την άλλη, εντυπωσίασε η κατάνυξη με την οποία ο νέος υπουργός Παιδείας Α. Τρίτης, μαζί με τον άλλο «αριστερό» υπουργό —τον Ευ. Γιαννόπουλο— έψαλαν, τη νύχτα της Μ. Παρασκευής, στη Μητρόπολη, «ύμνους εξοδίου τω Κτίστη». Ανάστηθι ημάς εκ των βαράθρων...

Η χαρά του κυβερνάν!

ΤΟ ΠΑΣΧΑ, όμως, πέρασε και τα προβλήματα —επίμονα, οξύτατα— έκαναν και πάλι την εμφάνισή τους: τι γίνεται με το Κυπριακό, τα ελληνοαμερικανικά, τις ελληνοτουρκικές σχέσεις; Και ποια συνέχεια θα δοθεί στην έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας; Και προς ποια κατεύθυνση θα πρέπει να κινηθεί το νέο υπουργικό συμβούλιο;

ΓΙΑ ΤΟΝ ανασχηματισμό της 24ης Απριλίου, πολλά, βέβαια, γράφηκαν μέχρι σήμερα. Ο ίδιος, ωστόσο, ο πρωθυπουργός δεν άφησε πολλά περιθώρια, για ψευδαισθήσεις: *Ξέρετε*

—είπε— θα πρέπει, από καιρού σε καιρό, να αξιοποιούμε στελέχη από τη Βουλή, «τα οποία και αυτά δικαιούνται να έχουν την ευκαιρία μιας θητείας ως υπουργοί». Chacun à son tour, δηλαδή, κατά που θα έλεγαν οι γαλλοτραφείς του ΠΑΣΟΚ, έτσι, ώστε όλοι, κατά σειρά, να περνούν από υπουργείο και να γεύονται τη χαρά του κυβερνάν! Κατά τα άλλα, ακόμα και φιλικά προσκείμενοι στην κυβέρνηση πολιτικοί σχολιαστές, παραδέχθηκαν ότι ο τελευταίος ανασχηματισμός δεν είχε μεγάλη σχέση με έννοιες όπως είναι η αξιοκρατία, η αποτελεσματικότητα, κτλ. «Αν εξαιρέσουμε ορισμένες περιπτώσεις, όπου φαίνεται ότι επιδιώκεται ορθά να εξασφαλισθεί μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα —έγραψε, χαρακτηριστικά, ο Σπ. Λιναρδάτος, στο «Βήμα της Κυριακής»— το κριτήριο που επικράτησε ήταν η εξισορρόπηση των τάσεων μέσα στο ΠΑΣΟΚ και ίσως η καλύτερη προετοιμασία του εκλογικού αγώνα του Κινήματος για τις δημοτικές του Οκτωβρίου».

ΑΛΛΑ ΑΦΟΥ οδεύουμε προς εκλογές, ποιος λόγος υπήρχε να δοθεί στη δημοσιότητα η έκθεση Χαλικιά; Και έχει, άραγε άδικο η «Αυριανή», που ζήτησε την άμεση απομάκρυνση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας; Ας πούμε τα πράγματα, με τη σειρά. Εν πρώτοις, η έκθεση Χαλικιά δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία, αφού πολλές από τις «ιδέες» της περιλαμβάνονταν και στην περσινή έκθεση. Δεύτερο, είναι κοινός τόπος ότι η έκθεση, προτού δοθεί στη δημοσιότητα, τέθηκε υπόψη του Καστρί. Και το Καστρί ευλόγησε... Όσοι αμφιβάλλουν δεν έχουν παρά ν' αντιπαραβάλουν την ομιλία του πρωθυπουργού στο υπουργικό συμβούλιο (25 Απριλίου), με το περιεχόμενο της έκθεσης Χαλικιά, τρεις μέρες αργότερα. Και τα δύο κείμενα διαπνέονται από το ίδιο πνεύμα ανησυχίας, για την αρνητική πορεία της οικονομίας. Και τα δύο κείμενα εκφράζουν σκεπτικισμό, σε ό,τι αφορά την απόδοση του περιφημού «προγράμματος σταθεροποίησης». Και τα δύο κείμενα μιλούν για την ανάγκη ενός νέου επενδυτικού κλίματος. Ο πρωθυπουργός, μάλιστα, δεν αρκέστηκε, τη φορά αυτή, στις γνωστές εκκλήσεις του, στους βιομήχανους, για επενδύσεις, αλλά κάλεσε τους υπουργούς να απαλείψουν τα εμπόδια που θέτει η διοίκηση στην ανάπτυξη επενδυτικού κλίματος!

Μια έκθεση πολύ «προωθημένη»...

ΩΣΤΟΣΟ, κατά κοινή παραδοχή, η έκθεση Χαλικιά ήταν πολύ πιο «προωθημένη» (συγκριτικά με τις πρωθυπουργικές «παραινέσεις»), αφού οι υποδείξεις της ολοκλήρωναν τη συντηρητική κατεύθυνση της κυβερνητικής πολιτικής, με την έννοια ότι οδηγούσαν —και οδηγούν— στην παραπέρα μείωση του εισοδήματος των εργαζομένων, στην απελευθέρωση των τιμών, των κερδών, των απολύσεων, κτλ.

ΑΛΛΑ ΕΔΩ, ακριβώς, εντοπίζεται και η κάποια κατανομή «ρόλων»: Η Τράπεζα της Ελλάδας —είπε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος— είναι ένας αυτόνομος οργανισμός, που απλώς διατύπωσε κάποιες απόψεις. (Το ΠΑΣΟΚ, όπως είναι γνωστό, πάθαινει για την «αυτονομία» του τραπεζικού συστήματος ή

του συνδικαλιστικού κινήματος...). Οι απόψεις αυτές —είπαν οι υπουργοί Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Εργασίας— δεν εκφράζουν, κατ' ανάγκη, την κυβερνητική πολιτική... Αλλά αφού ο κ. Χαλικιάς ετοίμασε μια έκθεση, η κυβέρνηση— τι άλλο να κάνει; —θα την μελετήσει. Και από αυτή τη μελέτη, θα κριθεί αν κάποιες «ιδέες» της έκθεσης θα εφαρμοσθούν στο άμεσο ή απώτερο μέλλον. Στην προκειμένη περίπτωση, το «μέλλον» αρχίζει από την επόμενη των δημοτικών εκλογών. (Σημ. ΑΝΤΙ: Περισσότερα για την έκθεση Χαλικιά, σε άλλες σελίδες του τεύχους αυτού).

Κάποια «πάτρια τουρκικά εδάφη»

ΤΑ ΟΞΥΤΑΤΑ οικονομικά προβλήματα, δεν σκιάζουν, ωστόσο, τα επίσης οξύτατα, προβλήματα εξωτερικής πολιτικής. Ήδη ο Τούρκος πρωθυπουργός Οζάλ σκέφθηκε να διαμηνύσει στην ελληνική πλευρά ότι «η υπομονή της Τουρκίας άρχισε να εξαντλείται» και ότι, όπως και αν έχει το πράγμα, η Τουρκία δεν ξεχνά ότι «έχασε μέσα από τα χέρια της τα (ελληνικά) νησιά, πάτρια τουρκικά εδάφη»!

ΤΗ ΝΕΑ αυτή κλιμάκωση της τουρκικής επιθετικότητας, ορισμένοι αναλυτές αποδίδουν στις επιτυχίες που κατήγαγε, πρόσφατα, η τουρκική διπλωματία (ανάθεση στην Τουρκία της αντιπροεδρίας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, δυναμική παρουσία του ίδιου του Οζάλ στο Παρίσι, όπου προήδρευσε του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), αμφισβήτηση των διαπιστευτηρίων της κυπριακής αντιπροσωπίας στο Συμβούλιο της Ευρώπης, κ.ά.). Φαίνεται, όμως, ότι δεν είναι άσχετη ούτε με την πρόσφατη —προ ημερησίας διατάξεως— ομιλία του πρωθυπουργού, στη Βουλή, ούτε με τον «ελιγμό» της ελληνικής και ελληνοκυπριακής πλευράς, σε ό,τι αφορά το σχέδιο Κουεγιάρ για τη λύση του Κυπριακού. Άλλο τόσο, η τουρκική επιθετικότητα δεν πρέπει να είναι άσχετη με τη νέα «ψυχρότητα» που δημιουργήθηκε στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις, με αφορμή τα «λιβυκά» και, πιο συγκεκριμένα, με αφορμή την απροθυμία της Αθήνας να απελάσει έναν οποιοδήποτε αριθμό Λίβυων διπλωματών από την Ελλάδα.

ΚΑΙ ΣΕ Ο,ΤΙ, αφορά το Κυπριακό, το αδιέξοδο συνεχίζεται, με τον «δουτικό παράγοντα» να πιέζει τον πρόεδρο Σπ. Κυπριανού ν' αποδεχθεί, πάση θυσία, το σχέδιο Κουεγιάρ, που είναι «η τελευταία ευκαιρία για την Κύπρο»... Η Άγκυρα, πάντως, φρόντισε —μέσω του Ντενκτάς— να διαμηνύσει, προς όλες τις κατευθύνσεις, ότι δεν δέχεται ούτε τη σύγκληση διεθνούς διάσκεψης για το Κυπριακό (όπου η ΕΣΣΔ θα είχε, ενδεχόμενα,

κάποιο λόγο), ούτε συνάντηση Κυπριανού - Ντενκτάς, με θέματα στην «ατζέντα» την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από το νησί, το πρόβλημα των εγγυήσεων ή το πρόβλημα των τριών ελευθεριών —εγκατάστασης, διακίνησης και ιδιοκτησίας.

Η έλευση του Κάρινγκτον

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, η ελληνική πλευρά (Παπανδρέου, Παπούλιας, Χαραλαμπίδης και στρατιωτική ηγεσία), φαίνεται πολλά να προσδοκά από την έλευση (την ερχόμενη Δευτέρα) του γενικού γραμματέα του ΝΑΤΟ, λόρδου Κάρινγκτον. Εκπρόσωποι δυτικών πρεσβειών, στην Αθήνα, επιμένουν ότι ο νατοϊκός λόρδος θα ήταν, ενδεχόμενα, διατεθειμένος να «μεσολαβήσει» ανάμεσα στην ελληνική κυβέρνηση και την ατλαντική συμμαχία, σε μια διαδικασία «step by step», για την απόλωση όλων των «διαφορών» ή «παρεξηγήσεων» ή «εκκρεμοτήτων» που έχουν εμφολωρήσει μεταξύ των δύο πλευρών.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, δεν διαφεύγει, από την ελληνική πλευρά, το ότι η επίσκεψη Κάρινγκτον στην Αθήνα, πραγματοποιείται λίγες μέρες πριν από τη σύνοδο της Επιτροπής Αμυντικού Σχεδιασμού, που θα συνέλθει στις Βρυξέλλες, στις 22 και 23 Μαΐου και στην οποία θα συζητηθεί και το θέμα της Λήμνου. Και, καθώς η Αθήνα επείγεται για τη ρύθμιση του θέματος αυτού (σε μια παραλλαγή του γνωστού: «Ιδού ο στρατός σας»!) —πράγμα που θα επιτρέψει και τη συμμετοχή των ελληνικών δυνάμεων στις ασκήσεις του ΝΑΤΟ— δεν είναι λίγοι οι διπλωμάτες εκείνοι που πιστεύουν ότι κάποια «φόρμουλα» μπορεί, τελικά, να βρεθεί, παρά τις επιφυλάξεις και αντιρρήσεις της Άγκυρας.

ΑΛΛΑ ΠΑΡΑ ΛΙΓΟ να μας διαφύγει η άφιξη του Αμερικανού υφυπουργού Εξωτερικού Εμπορίου Γκόλντφιλντ, η επίσκεψη του οποίου είχε αποφασισθεί, κατά τη συνάντηση Παπανδρέου - Σουλτς. Η επίσκεψη Γκόλντφιλντ σήμαινε, τότε, διερεύνηση της ελληνικής αγοράς, για κάποια ροή αμερικανικών επενδύσεων στην Ελλάδα. («Σεις μεν παρατείνετε την αμερικανική στρατιωτική παρουσία στη χώρα σας, ημείς δε παροτρύνουμε τους Αμερικανούς επιχειρηματίες να επενδύσουν κεφάλαια εδώ, για να βοηθήσουν την πάσχουσα ελληνική οικονομία»). Από τότε, όμως, το κλίμα των ελληνοαμερικανικών σχέσεων έχει ελαφρώς χαλάσει και απόκειται στην ελληνική πλευρά ν' αποδείξει, λόγω και έργω, ότι παραμένει αταλάντευτη στην «ιδέα» των «ήρεμων νερών».

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, οι αμερικανοί επενδυτές είναι πάντοτε ευπρόσδεκτοι, μια και οι Έλληνες συνάδελφοί τους παραμένουν —φευ!— αμφισβητίες και διβουλοί —όπως υποστηρίζουν ορισμένοι από τους επιτελείς του Καστρι!

ΑΝΤΙΝΩΡ

ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ

ΑΝΑΪΣ ΝΙΝ

- ΣΚΑΛΕΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΦΩΤΙΑ
- Ο ΓΥΑΛΙΝΟΣ ΚΩΔΩΝΑΣ

καί τώρα

• ΧΕΙΜΩΝΑΣ ΤΕΧΝΑΣΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗ

Βασ. Ήρακλείου 26, Θεσσαλονίκη, Τηλ. 236555

ANTI-ΘΕΣΕΙΣ

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Τα εκατοντάχρονα της φετινής, Μεγαλοβδομαδιατικής όπως όρισε ο πάπας της Εργασίας, Πρωτομαγιάς μπορεί να έκαναν περισσότερο μοναχικούς τους εργαζόμενους, που προτίμησαν να κερδίσουν μια μέρα ανάπαυσης, έδειξαν όμως τη γύμνια της «χρησματικής» διοίκησης της ΓΣΕΕ. Ο κ. Αρκουδέας αυτή τη φορά δεν κατάφερε να βοηθήσει τον εκλεκτό κ. Ραυτόπουλο και έτσι η συγκέντρωση των πρασίνων στο Πεδίο του Άρεως, παρά τη φιλότιμη προσπάθεια να «μεταφέρουν» από την τηλεόραση τον ομιλητή κ. Ραυτόπουλο στην άλλη συγκέντρωση, ήταν αδύνατο να μαζικοποιηθεί. Οι φιλεργατικές δυνάμεις των Ματατζήδων, Μεατζήδων και υπόλοιπων συνεργαζόμενων μονάδων, εκείνη την ημέρα φαίνεται να προχώρησαν σε ανώτερες μορφές πάλης και απήργησαν.

Από την άλλη πλευρά οι δυνάμεις της αριστερής αντιπολίτευσης πέτυχαν στις στήλες του Ολυμπίου Διός —όπου είχε γίνει και η πρώτη ελληνική εργατική πρωτομαγιά— να δώσουν μια ισχυρή παρουσία τιμώντας τους αγώνες των εργαζομένων χάρη κυρίως στην ικανότητα κομματικής κινητοποίησης του ΚΚΕ. Όμως η απόδειξη περισσότερων ικανοτήτων κινητοποίησης δεν πιστοποιεί ότι υπάρχουν ή διαμορφώνονται πειστικές προοπτικές και εναλλακτικές λύσεις για το εργατικό κίνημα και τους αγώνες των εργαζομένων. Τα ερωτήματα που προέκυψαν με το ξεκίνημα της κρίσης στη ΓΣΕΕ εξακολουθούν και τώρα να υπάρχουν. Και απ' ό,τι φαίνεται ο δρόμος για την ανάπτυξη αυτόνομου κινήματος των εργαζομένων είναι ακόμα μακριά. Ας ελπίσουμε ότι στο δρόμο αυτό η Αριστερά θα σταθεί ικανή να συνδεθεί οργανικά με τους αγώνες των εργαζομένων.

ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΑ ΜΥΑΛΑ

Έληξε στις 15 Απριλίου, η προθεσμία υποβολής των προτάσεων για υπαγωγή στα Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα (ΜΟΠ). Και τόσο η υφυπουργός Βιομηχανίας, Βάσω Παπανδρέου, όσο και ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών έσπευσαν να εκφράσουν την ικανοποίησή τους για τον αριθμό των αιτήσεων η μία, για «την ανταπόκριση του ιδιωτικού τομέα στην πρόσκληση για την πραγματοποίηση επενδύσεων», ο άλλος.

Εμείς, πάντως, επιφυλασσόμεθα να εκφράσουμε την ικανοποίησή μας και περιμένουμε να δούμε ποιες και πόσες από τις 259 προτάσεις, θα εγκριθούν, ελπίζοντας ότι οι διαδικασίες που θα ακολουθηθούν θα είναι τουλάχιστον διαφανείς.

Σημειώνουμε, όμως, ότι δεν είναι το ίδιο αισιόδοξοι για τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί, ούτε και για τα όσα προηγήθηκαν, αρκετοί από τους «μικρομεσαίους» που εκδήλωσαν ενδιαφέρον συμμετοχής στα ΜΟΠ. Το αντίθετο, μάλιστα. Είναι αγανακτισμέ-

νοι επειδή κρίνουν ότι όχι μόνο δεν ενθαρρύνθηκαν από το υπουργείο Βιομηχανίας να υποβάλλουν προτάσεις, αλλά όταν το έκαναν αντιμετώπισαν μια τουλάχιστον απαράδεκτη συμπεριφορά από ορισμένους αρμόδιους.

Σύμφωνα με όσα δήλωσαν στο ANTI αρκετοί από αυτούς ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετώπισαν ήταν ότι τα «οριστικά κριτήρια αξιολόγησης για την υπαγωγή επενδύσεων στα ΜΟΠ» ανακοινώθηκαν στις 15 Φεβρουαρίου, ενώ η πρώτη προθεσμία για την υποβολή των αιτήσεων έληγε στις... 15 Μαρτίου. Οι ενδιαφερόμενοι επενδυτές είχαν δηλαδή μόνο ένα μήνα για να συγκεντρώσουν τα χαρτιά που χρειαζόνταν και να ξεπεράσουν τα γνωστά ανυπέρβλητα εμπόδια που δημιουργεί η ελληνική γραφειοκρατία. Και παρόλο που δόθηκε, όπως αναμενόταν παράταση ενός μηνός, δικαιολογημένα μερικοί ταλαιπώροι «μικρομεσαίοι» σκέφτονται, μήπως οι προθεσμίες διευκόλυναν μόνον όσους είχαν τις κατάλληλες προσβάσεις και ήταν έτοιμοι.

Υπάρχουν, όμως και κάποιοι που έχουν ειραστεί πλέον και κατορθώνουν να ξεπερνούν τα εμπόδια της γραφειοκρατίας. Όταν όμως, έφτασαν στον αρμόδιο για την παραλαβή των αιτήσεων των μικρομεσαίων βρέθηκαν ενώπιον μιας «άτυπης», αλλά πολύ ουσιαστικής διαδικασίας που επιλογής των προτάσεων που... έπρεπε να υποβληθούν ή που «έπαιρνε» το υπουργείο.

Αυτή η διαδικασία προεπιλογής εφαρμόστηκε ιδιαίτερα στους μικρομεσαίους κατασκευαστές ειδών πολεμικής βιομηχανίας. Και σε μια εποχή που η κυβέρνηση διατυμπανίζει ότι ενισχύει με κάθε τρόπο τους εγχώριους προμηθευτές των ενόπλων δυνάμεων. Ο αρμόδιος για την παραλαβή των προτάσεων των κατασκευαστών αυτού του κλάδου που ήταν εγκατεστημένος στο γραφείο της υφυπουργού (και έχουμε στη διάθεση παντός ενδιαφερομένου το όνομά του) έφτασε μέχρι του σημείου να αποθαρρύνει όσους υποβάλλαν αιτήσεις λέγοντας ότι «δεν προβλέπονται ΜΟΠ για την πολεμική βιομηχανία» ή ότι «η ΕΟΚ δεν χρηματοδοτεί την κατασκευή οπλικών συστημάτων» —άραγε, μήπως επειδή αυτό το τελευταίο είναι αντίθετο με τα συμφέροντα των μεγάλων ξένων ή ντόπιων πολεμικών βιομηχανιών; Το αποτέλεσμα ήταν να μένουν αυτοί οι επενδυτές «στήλες άλατος» επειδή στην εγκύκλιο του υπουργείου Βιομηχανίας, όπου αναφέρονται τα κριτήρια υπαγωγής στα ΜΟΠ και στο κεφάλαιο όπου καταγράφονται οι «κατηγορίες δραστηριοτήτων υψηλής προτεραιότητας», αναφέρεται ευκρινώς, για όποιον γνωρίζει γράμματα, ότι θα προτιμηθούν «η βληματοποιία, καλυκοποιία και κατασκευή πυροβόλων όπλων».

Τι συνέβη άραγε; Ο εν λόγω αρμόδιος δεν είχε διαβάσει καλά την εγκύκλιο ή όταν γράφουμε «βληματοποιία, καλυκοποιία και κατασκευή πυροβόλων όπλων» εννοούμε μόνο αυτά που παράγει η καταχρεωμένη ΠΥΡΚΑΛ ή η ΕΒΟ;

Και μια ακόμη απορία: γιατί οι προτάσεις των βιομηχανιών υποβάλλονταν στον ΣΕΒ, ενώ οι προτάσεις των «μικρομεσαίων» πήγαιναν κατευθείαν στο ιδιαίτερο γραφείο της υφυπουργού;

Η ΑΔΥΝΑΤΙΣΜΕΝΗ ΜΝΗΜΗ

Στην Αυστρία αποφεύχθηκε την περασμένη Κυριακή κυριολεκτικά «παρά τρίχα» η εκλογή του πρώην ναζιστή Βαλντχάιμ σαν προέδρου της Δημοκρατίας. Κάθε δεύτερος αυστριακός πολίτης (49,7% των ψήφων) επιβράβευσε έτσι έναν άνθρωπο, ο οποίος:

- πήρε μέρος όχι μόνο σαν γραφειοκράτης στα εγκλήματα της Βέρμαχτ στα Βαλκάνια κατά την περίοδο της κατοχής·
- αποσιώπησε αυτή τη συμμετοχή του επί 40 χρόνια και μόνο με τον τρόπο αυτό υπήρξε ανώτατα διεθνή αξιώματα όπως εκείνο του Γ. Γρ. του ΟΗΕ (1972-1982)·
- καταγγέλλει τις αποκαλύψεις εναντίον του σαν «βδελυρή συκοφαντία που υποκινείται από το διεθνές εβραϊσμό»·

● εξαπέλυσε τη μεγαλύτερη αντισημιτική εκστρατεία στην Ευρώπη μεταπολεμικά —το περασμένο Σάββατο ακόμα δήλωνε στον «Le Monde», πιστός στις παλιές συνταγές του Γκαίμπελς ότι η παγκόσμια κατακραυγή εναντίον του οφείλεται στο ότι «ο διεθνής Τύπος ελέγχεται από τους Εβραίους».

Το ότι ο Βαλντχάιμ θα εκλεγεί τελικά πρόεδρος, φαίνεται ότι είναι μόνο θέμα τυπικό. Στις επαναληπτικές εκλογές της 8ης Ιουνίου κατεβαίνει σαν απόλυτο φαβορί. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στο μεγάλο προβάδισμά του απέναντι στο μοναδικό αυτή τη φορά αντίπαλό του, το σοσιαλιστή Κουρτ Στάιερ. Αλλά και στο γεγονός ότι μετά τη γνωστοποίηση των εκλογικών αποτελεσμάτων και αυτό το μέρος του Τύπου που αντιπολιτευόταν μέχρι τώρα τον Βαλντχάιμ, συνθηκολόγησε μπροστά στο γενικό ρεύμα.

Το περιοδικό «Profil» που πρωτοστατούσε

σ' αυτή την αντιπολίτευση, εμφανίστηκε αυτή την εβδομάδα χωρίς μια λέξη κριτικής εναντίον του. Κι αυτό ακόμα το Σοσιαλιστικό Κόμμα αποφάσισε να αναστείλει την πολεμική και επέβαλε στο δημοσιογραφικό του όργανο «Nöwe AZ», να περιοριστεί μόνο σε μια θετική παρουσίαση του δικού του υποψηφίου Κουρτ Στάιερ.

Το εξωτερικό παραμένει έτσι, ο μοναδικός χώρος, στον οποίο εξακολουθούν να συνεχίζονται οι διαμαρτυρίες. Το ενδιαφέρον του διεθνούς Τύπου παραμένει αδιάπτωτο. Αλλά και για τους επίσημους εκπροσώπους πολλών χωρών το θέμα παραμένει ανοιχτό. Μέλη της ισραηλινής κυβέρνησης χαρακτηρίσαν αυτές τις μέρες τον Βαλντχάιμ σαν «ψεύτη» και «αναξιόπιστο». Και η αμερικανική Γερουσία έδωσε ομόφωνα εντολή στον υπουργό Δικαιοσύνης Mies να εξετάσει το ενδεχόμενο αν θα απαγορευτεί στον Βαλντχάιμ

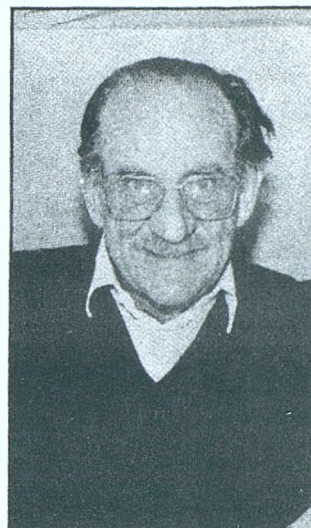
Το τέλος των Πανσπουδαστικών;

Το 13ο Πανσπουδαστικό Συνέδριο τελείωσε χωρίς να γίνει δυνατό να υπάρξει συζήτηση και απόφαση για τα προβλήματα των Πανεπιστημίων και του φοιτητικού κινήματος. Ούτε καν τα τυπικά του απολογισμού και του προγραμματισμού της νέας διοίκησης της ΕΦΕΕ, τα οποία θα έδιναν την εικόνα ορισμένων στόχων και κάποιου προσανατολισμού. Η αδυναμία ωστόσο των 1090 συνέδρων αυτού του Πανσπουδαστικού να καταλήξουν έστω σε μια διακήρυξη, που θα μπορούσε να προσδιορίσει ακόμα και γενικά το πώς π.χ. δεν θέλουν οι φοιτητές τα ΑΕΙ, δεν οφείλεται στη διαδικασία των 9 ημερών που διήρκεσε το Συνέδριο. Γιατί ακριβώς η συζήτηση επί των διαδικαστικών θεμάτων κάλυψε την αδυναμία των κυρίαρχων παρατάξεων να δώσουν απαντήσεις και να αναπτύξουν την πολιτική τους άποψη για το τι συμβαίνει σήμερα στα ΑΕΙ, τα σχολεία, την εκπαίδευση και τη νεολαία.

Αυτή η εξάντληση του συνδικαλισμού στη διαδικασία, φυσιολογική πορεία και εξέλιξη του «φοιτητικού συνδικαλισμού» της μεταπολιτευτικής και ύστερης περιόδου, αλλά και αδυναμία των οργανώσεων της νεολαίας να μιλήσουν επί της ουσίας των προβλημάτων, φάνηκε ακόμα περισσότερο και στον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν τις εργασίες του συνεδρίου οι φοιτητικές συνδικαλιστικές παρατάξεις. Έτσι δεν θα πρέπει να φανεί καθόλου παράδοξο γιατί καμία δεν μπόρεσε να πάρει κάποια πρωτοβουλία από μόνη της ή σε συνεργασία για να τεθούν τα προβλήματα και να διατυπώσουν με πολιτικούς όρους τις διαφορές τους με την κυρίαρχη αντίληψη στο φοιτητικό κίνημα. Κάτι τέτοιο ίσως θα μπορούσε να αποτελέσει πρόκριμα για μια διαφορετική λειτουργία των φοιτητικών και σπουδαστικών συνεδρίων ή να δώσει το έναυσμα του διαλόγου στο φοιτητικό χώρο πέρα από τον παραδοσιακό παραταξιακό συνδικαλισμό.

Η διαπίστωση ότι το επόμενο Πανσπουδαστικό Συνέδριο δεν χρειάζεται να συγκαληθεί για να εκλέξει το Κ.Σ. της ΕΦΕΕ δεν θα είναι παρακινδυνευμένη, γιατί ακριβώς αυτό μπορεί να γίνει και με τα εκλογικά αποτελέσματα, χωρίς την κοπιαστική διαδικασία των ενστάσεων. Ανεξάρτητα όμως από το μέλλον των Πανσπουδαστικών, όσοι περίμεναν ότι μια μερίδα του φοιτητικού κινήματος θα έδινε μια διαφορετική εικόνα στις εργασίες αυτού του Συνεδρίου, απογοητεύθηκαν. Μπορεί αυτό το σώμα να μην αποτελεί το χώρο για τέτοιου είδους πρωτοβουλίες. Αν όμως δεν ληφθούν έγκαιρα και μάλιστα από εκείνη τη μερίδα του Φ.Κ. που αντιμετωπίζει σκεπτόμενη τη σημερινή κατάσταση, τότε οι δυσκολίες θα πολλαπλασιασθούν. Και η ευθύνη τέτοιων πρωτοβουλιών, όπως έχουν τώρα τα πράγματα, δεν μπορεί παρά να ανήκει σε εκείνη τη μερίδα της Αριστεράς που αντιμετωπίζει κριτικά την πορεία του Φ.Κ. τα τελευταία χρόνια, προσπάθησε, έστω και αποσπασματικά, να διαμορφώσει πολιτικό λόγο στηριγμένο στις σημερινές αντιθέσεις στο χώρο της εκπαίδευσης και στάθηκε δίπλα στις αναζητήσεις και στο ρεύμα της κριτικής αμφισβήτησης που αναπτύχθηκε στη νεολαία, αλλά και στους αγώνες που ανέδειξαν μια δυναμική της οποίας την εξέλιξη εμπόδισαν με κάθε τρόπο οι ηγεμονικές δυνάμεις στους χώρους της νεολαίας.

Επειδή ακριβώς αυτές οι αντιθέσεις δεν έχουν εκλείψει, αλλά αντίθετα υπάρχουν και εκφράζονται, όσο και αν τέτοιου χαρακτήρα συνέδρια απογοητεύουν, οι υπαρκτές αντιτάσεις στη νεολαία και η κριτική στάση που αναπτύσσεται επιτρέπουν να υπάρχουν και τώρα ανοιχτοί δρόμοι για μια διαφορετική πορεία του φοιτητικού κινήματος.

ΟΙ ΔΥΟ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ

Χάσαμε δύο αγωνιστές το προηγούμενο δεκαπενθήμερο που η απουσία τους φτωχαίνει την πολιτική και πνευματική μας ζωή. Ο Άγγελος Διαμαντόπουλος, ακαταπόνητος αγωνιστής και ηγέτης της Αριστεράς και ο Σπύρος Μουστακλής, ήρωας και σύμβολο της αντιδικτατορικής αντίστασης. Η τραγική σύμπτωση είναι ότι οι δύο τους βρέθηκαν αντιμέτωποι στον εμφύλιο πόλεμο. Αλλά δεν είναι σύμπτωση ότι τελικά και οι δύο ασήφισαν τις δυσκολίες, τις κακουχίες ακόμα και το θάνατο, αγωνιζόμε-

νοι για τα ιδανικά στα οποία πιστεύουν. Δεν είναι καθόλου σύμπτωση ότι και για τους δύο ο θάνατος, μάλλον ο κίνδυνος του θανάτου, ήταν τελικά «επιλογή ζωής».

Ο Σπύρος Μουστακλής με την ηρωική στάση του την περίοδο της δικτατορίας στάθηκε σύμβολο του αγώνα για την ελευθερία και τη δημοκρατία.

Ο Άγγελος Διαμαντόπουλος δοσμένος από τα φοιτητικά του χρόνια στον αγώνα για μια διαφορετική κοινωνία υπήρξε πάντα μια φωτεινή προσωπικότητα της Αριστεράς.

ΠΑΝΤΕΡΜΗ ΚΡΗΤΗ...

Πολλά τα χρέη μας και πιο πολλά πρέπει φαίνεται να πληρώσουμε ακόμα προς χάρη του τουρισμού. Μάθαμε ότι οι πολύ επινοητικοί εγκέφαλοι του ΕΟΤ σκέφτηκαν —ή αποδέχτηκαν ιδέα άλλων— να αξιοποιήσουν τουριστικά τους «κούμους» των κρητικών βουνών. Για όσους δεν το γνωρίζουν σημειώνουμε εδώ ότι «κούμοι» είναι κάποιες πρωτόγονες κατασκευές που έχτιζαν από πολύ παλιά οι βοσκοί στις πιο απόμακρες κρητικές μαδάρες και κει στάλιαζαν τα γιδοπρόβατά τους και τυροκομούσαν το γά-

η είσοδος στις ΗΠΑ.

Χαρακτηριστικό όλων αυτών των δηλώσεων είναι ότι δεν αναφέρονται σε ένα από τα τρέχοντα θέματα του αυστριακού προεκλογικού αγώνα. Αντικείμενο της κριτικής είναι αποκλειστικά η εξαπάτηση της διεθνούς κοινής γνώμης που επιχειρεί ο Βαλντχάιμ αποσιωπώντας, διαστρέφοντας ή υπερασπιζόμενος την ανάμειξη του στα εσωτερικά των χωρών των Βαλκανίων κατά τη διάρκεια της κατοχής.

Αυτό που συμβαίνει αυτή τη στιγμή δεν είναι μια ανάμειξη από τα έξω στα εσωτερικά της Αυστρίας αλλά η παραποίηση των διαμαρτυριών στο εξωτερικό προς όφελος των βαλντχάιμικών φιλοδοξιών.

Η χώρα στην οποία έδρασε περισσότερο από όποιο άλλου σαν στρατιωτικός ο Βαλντχάιμ και στην οποία δεν είδε, δεν άκουσε ούτε έμαθε ποτέ για εκτελέσεις αμάχων, πυρ-

πολήσεις χωριών ή μεταφορές Εβραίων είναι η Ελλάδα. Το σκάνδαλο Βαλντχάιμ έχει στην κυριολεξία «ελληνικό υπόβαθρο». Οι δηλώσεις των Ισραηλινών ή Αμερικανικών πολιτικών έχουν διπλά στη Γιουγκοσλαβία, σαν την κυριότερη αναφορά την Ελλάδα. Προκαλεί γι' αυτό κατάπληξη το ότι η κυβέρνηση και τα κόμματα της χώρας που είναι άμεσα θυγόμενη δεν έχουν ακόμα αντιδράσει επίσημα σ' αυτό το θέμα. Τα χρονικά περιθώρια για μια τέτοια αντίδραση, δεν είναι μεγάλα. Αν συνεχιστούν έτσι τα πράγματα σε 4 εβδομάδες το σκάνδαλο Βαλντχάιμ θα μετατραπεί σε ένα ευρωπαϊκό σκάνδαλο:

- Την εκλογή ενός προέδρου σε ένα κράτος της κεντρικής Ευρώπης, εκλογή που στηρίχθηκε στον αντισημιτισμό και τον μέχρι σήμερα εμπαιγμό των θυμάτων του.

ΥΓ. Φαίνεται όμως ότι η υποβάθμιση του θέματος Βαλντχάιμ, ξεπέρασε ήδη τα σύνορα

της Αυστρίας και διαχέεται στον έγκυρο διεθνή τύπο. Δεν εξηγείται αλλιώς το σχόλιο της Μεσημβρινής (Τρίτη 6/5), που εξενίστατο για την υπερμεγέθυνση της δραστηριότητας ενός «υπολοχαγίσκου του κερατά» που απλώς «κατέγραφε, λέει, σε ένα ημερολόγιο διαταγές πολέμου του Χίτλερ στην Ελλάδα» λες κι «αν δεν τις κατέγραφε και έλεγε στο παρόν, θα σταματούσαν τις εκτελέσεις... οι Γερμανοί!».

Και δεν ξέρουμε τι να πρωτοθαυμάσουμε: την απουσία ιστορικής μνήμης, την αμνηστειση των εγκληματικών πολέμων, επειδή υπήρχαν —και πάντα υπάρχουν— κάποιον ανώτεροι που έδιναν διαταγές, ή την υποβάθμιση της σχεδόν σίγουρης εκλογής του Βαλντχάιμ; Γιατί το ερώτημα εδώ είναι σαφές: ξέρει, ο αρθρογράφος της «Μ», πολλούς ναζιστές «υπολοχαγίσκους» που έγιναν πρόεδροι της Δημοκρατίας, κάποιες ευρωπαϊκές χώρες;

λα που άρμεγαν. Ελάχιστοι «κούμοι» διασώζονται ακόμα στον Ψηλορείτη και στις Σφακιανές μαδάρες και αποτελούν γνήσια δείγματα μιας οικοδομικής τέχνης, που ανάγεται σε χρόνους προϊστορικούς· πρόκειται για κυκλικά θολωτά χτίσματα με εκφορικό τρόπο δόμησης, όπως δηλαδή γίνεται και στους θολωτούς μηκυναϊκούς τάφους.

Η φαινή, λοιπόν, ιδέα εισηγείται να χτιστούν κάμποσοι ακόμα τέτοιοι «κούμοι» και με κατάλληλα ελικοδρόμια να μεταφέρονται εκεί οι τουρίστες για να θαυμάσουν τον «πρωτογονισμό» και την επινοητικότητα των κρητικών. Η ιδέα είναι τόσο παράτολμα ασεβής που αδυνατούμε να την πιστέψουμε. Επειδή, όμως, έχουν διαπραχθεί τόσες ασέλγειες σε βάρος του ήθους και του ύφους του λαού μας προς χάρη του τουρισμού είναι πολύ πιθανόν ιδέα και εισήγηση να υλοποιηθούν. Έτσι όπως όλα σιγά σιγά εκπορεύονται και εμπορευματοποιούνται και η συνειδησή μας αμβλύνεται με το χρόνο, είναι αναμενόμενο να το δούμε κι αυτό.

Όλη η Ελλάδα θυσιάστηκε στον τουρισμό· και η Κρήτη κάθε χρόνο «συμμετέχει με τις δυνάμεις της» στο φιάσκο της τουριστικής γελοιοποίησης.

Δεν θα μπορούσαν τουλάχιστον οι ταπεινοί «κούμοι» να γλιτώσουν από τη λαίλαπα; Αν κάποτε θρηνούσαμε για την Κρήτη λέγοντάς την «παντέρμη» για όσες δηώσεις και καταστροφές και γενοκτονίες είχε υποστεί από αλλοεθνείς πολεμικές φυλές, γιατί θα πρέπει τώρα να τη θρηνούμε και πάλι και να την αποκαλούμε «παντέρμη» επειδή την αφήνουμε ανυπεράσπιστη σε όσους διώκουν και καταστρέφουν με το χρήμα και τη γελοία επίδειξη;

ΧΙΤΕΣ, ΤΡΑΒΕΣΤΙ ΚΑΙ ΝΤΑΒΑΤΖΗΔΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ «ΑΥΡΙΑΝΗΣ»

«Τρία καθάρματα πήγαν πριν λίγες μέρες στην Καβάλα κάπου στο λιμάνι και έδωσαν οι κοινοί, κοινή διάλεξη καθυβρίζοντας την "Αυριανή", μας πληροφορούσε τη Δευτέρα 7 Απριλίου ο μη εξαιρετέος Κ. Διακογιάννης σε άρθρο της Αυριανής υπό τον τίτλο «ΦΑΣΙΣΤΟΚΟΤΕΣ».

Ποιοι είναι αυτοί οι τρεις «ψυχικά λεπροί», οι «λούστροι», οι «αληταράδες» «τα φασιστικά κνώδαλα», οι «γαλοπούλες» (όλα τα εισαγωγικά από το άρθρο) οι οποίοι «πληρώνονται κατευθείαν» από «ξένα κέντρα προβοκάτσιας και αποσταθεροποίησης»;

«Ο πρώτος των τριών χαφιέδων» που εμφανίζεται σαν μεγάλος διανοητής» αλλά δεν κάνει «ούτε για ηλεκτρικός δονητής», ήταν «πρωτοπαλικαρο της Χ», και «είχε στείλει κόσμο και κοσμάκη στον άλλο κόσμο, ξεκληρίζοντας οικογένειες». Αυτός «ο αιμοσταγής φονιάς», που «τα παίρνει εν ψυχρώ από ξένα κέντρα», είναι ο καθηγητής της Παντείου Βασίλης Φίλιας.

Ο δεύτερος, που είναι «μία ξεθωριασμένη ημιτασιόν Ιόλα», «πολύ Συγγρού και πολύ φρου - φρου», «υποδύεται το δημοσιογράφο σε περιοδικό που χρηματοδοτούν Σιωνιστικές Μυστικές Υπηρεσίες». Πρόκειται για το συντάκτη μας Στέλιο Κούλογλου και το περιοδικό είναι το ΑΝΤΙ.

Ο τρίτος, «έπαιζε ποδόσφαιρο και τώρα το παίζει δημοσιογράφος». «Διαδίδεται στην πιάτσα ότι είναι μοναδικός στα καλλιτεχνικά, ακούνε τα κοριτσόπουλα που ονειρεύονται να γίνουν Μπριζίτ Μπαρντ και τρέχουν, τα δίνουν, ο ψιλονταβάς τα πίνει και καλοπερνάει». Είναι ο δημοσιογράφος των «Νέων» και της ΕΡΤ-2 Γιώργος Λιάνης.

Η εκδήλωση, με θέμα «Τα φαινόμενα λαϊκισμού στον Τύπο - ο Αυριανισμός», διοργανώθηκε από τον πολύ αξιόλογο «Σύνδεσμο Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών» της Καβάλας, είχε μεγάλη επιτυχία, και απασχόλησε ακόμη και τα πρωτοσέλιδα του τοπικού Τύπου, τις επόμενες μέρες. Και βεβαίως οι Κουρήδες θορυβήθηκαν, βλέποντας ότι αρχίζει να τους παίρνει χαμπάρι το Πανελλήνιο.

Ο ευθύς όμως αρθρογράφος, γιατί δεν βάζει τα ονόματα; «Γιατί αυτό επιδιώκουν οι Γαλοπούλες. Όχι για να κάνουν καμιά μήνυση, δεν έχουν τέτοια άντερα, αλλά γιατί πάνε να βγουν από την αφάνεια. Άλλωστε τους φτύνεις και λένε: δόξα το Θεό βρέχει».

Τώρα που «βγάλαμε» εμείς τα ονόματα, μήπως πρέπει να τα βάλει και ο κ. Διακογιάννης; Έτσι για να καταλάβει, τι σημαίνει να «πας» με... Γαλοπούλες;

Γεωγραφία, κύριε Κήλυ...

Στις εκλογές του 1964 η Λακωνία δεν υπέκυψε στη σαρωτική άνοδο της Ένωσης Κέντρου και υπερψήφισε την ΕΡΕ. Καλαμπουρίζοντας ο Γ. Παπανδρέου είχε πει πως θα μπορούσε να παραχωρηθεί η Λακωνία στην Τουρκία σε αντάλλαγμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Ο εκδοτικός οργανισμός TIME-LIFE υπερθεματίζοντας, φρόντισε να παραχωρήσει όλη την Πελοπόννησο στην Τουρκία —και μάλιστα χωρίς ορατά ανταλλάγματα. Ο χάρτης που αναδημοσιεύουμε περιέχεται στον τουριστικό οδηγό για την Ιταλία (Time - Life Books, Library of Nations: Italy) έκδοσης 1985. Κι έτσι οι Αμερικανοί τουρίστες θα φθάσουν με το φέρι-μποτ απ' ευ-

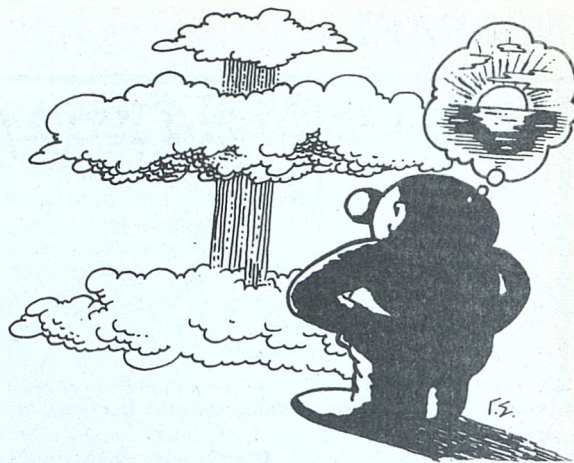

θείας από το Πρίντεζι στο τουρκικό λιμάνι της Πάτρας χωρίς ενοχλητικά εμπόδια. Μωραίτες γρηγορείτε —ίσως οι αμερικανοί εκδότες να είναι καλύτερα από σας πληροφορημένοι

**Κυκλοφορεί ο 22ος τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Α' εξαμήνου 1985 (278-293).**

Για να μην μάθουμε να ζούμε και με την ραδιενέργεια

Και τώρα; Τι θα κάνουμε μετά τον εφιάλτη; Μήπως άραγε θα «προσαρμοστούμε», θα συνηθίσουμε να ζούμε παρέα και με τη ραδιενέργεια; Αν κρίνουμε από τις αντιδράσεις των υπερδυνάμεων και των μικρών και μεγάλων δορυφόρων τους, δεν θα πρέπει να ελπίζουμε παρά μόνο σε κάποια βελτίωση των συνθηκών ασφαλείας των πυρηνικών σταθμών ή στη μεγαλύτερη συνεργασία τους σε διεθνές επίπεδο. Με άλλα λόγια, δεν έχουμε παρά να αναμένουμε την επόμενη καταστροφή χωρίς καν την πολυτέλεια ότι θα δούμε να «διαψεύδονται» οι προβλέψεις των ειδικών.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η (κρατική) Εθνική Επιτροπή Ραδιενέργειας (NRC) δεν θα διαψευστεί αν μια καταστροφή ανάλογη ή και μεγαλύτερη από εκείνη του Τσέρνομπιλ συμβεί κάπου στις ΗΠΑ στα επόμενα 14 χρόνια. Το έχει προβλέψει και το αναμένει με πιθανότητες 45 στις 100! Ανάλογες είναι και οι προοπτικές στη γηραιά μας ήπειρο. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει ουδείς λόγος ανησυχίας. Όπως παρατηρείται αυτές τις μέρες και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού, «η πρόσδος της επιστήμης χρειάστηκε πάντα κάποιες θυσίες...»!

Όμως, τι θα συνέβαινε αν δεν θέλαμε να γίνουμε ραδιενεργά πειραματόζωα της «επιστήμης»; Ποιες θα μπορούσαν να είναι οι κάθε λογής συνέπειες στην περίπτωση που το πάθημα του Τσέρνομπιλ θα γινόταν μάθημα σε εκατομμύρια πολίτες του πλανήτη μας; Είναι μήπως ρεαλιστικό να μιλάμε σήμερα για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Γεγονός είναι ότι έστω και αμυδρά, υπάρχουν ήδη μερικά ελπιδοφόρα μηνύματα. Όσο παράδοξο κι αν φαίνεται, η πρώτη καλή είδηση μας έρχεται από την πάμφτωχη και μακρινή ασιατική χώρα των Φιλιππίνων. Πέντε μόλις μέρες μετά το Τσέρνομπιλ, η κυβέρνηση της Κορασόν Ακίνο αποφάσισε να κλείσει οριστικά το μοναδικό πυρηνικό σταθμό της χώρας που έχει ολοκληρωθεί κατά 99%! Η απόφαση δεν ήταν εύκολη, και πάρθηκε παρά την έντονη αντίδραση του υπουργού Οικονομικών Ονγκπίνγκ που εκπροσωπεί όχι μόνο τα τραπεζικά συμφέροντα (ο ίδιος είναι μεγαλοτραπεζίτης), αλλά και την κατασκευάστρια εταιρεία, την αμερικανική Γουέστινγκχάουζ.

Η περίπτωση του φιλιππινέζικου πυρηνικού σταθμού είναι αρκετά παραδειγματική και από άλλες απόψεις. Βρίσκεται σε απόσταση μόλις 80 χλμ. από την πρωτεύουσα Μανίλα (!) και είναι κτισμένος στους πρόποδες του (έστω και σβησμένου) ηφαιστείου Μπαταάν (!). Το κόστος του έφτασε το φαραωνικό (για τις καταχρεωμένες Φιλιππίνες) ποσό των 2,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Περισσότερο να πούμε ότι εμπνευστής του ήταν ο Μάρκος και ότι παραμένει άγνωστη η προμήθειά του από την Γουέστινγκχάουζ...

Αν, όμως, οι Φιλιππίνες ή η γειτονική μας Γιουγκοσλαβία αρχίζουν να αντιμετωπίζουν θαρραλέα την προοπτική εγκατάλειψης των πυρηνικών σταθμών, τότε γιατί όχι οι κατά πολύ πιο εύρωστες οικονομικά χώρες της ΕΟΚ ή οι δυο υπερδυνάμεις; Το επιχείρημα που θα μας προτάξουν είναι ήδη γνωστό: χωρίς πυρηνική ενέργεια ο βιομηχανικός κόσμος μας θα γυρίσει πολλά χρόνια πίσω. Χωρίς πυρηνική ενέργεια, θα μειωθεί

αναπόφευκτα και δραματικά το βιωτικό επίπεδο όλων μας.

Μήπως όμως, αυτή δεν είναι όλη η αλήθεια; Ας πάρουμε για παράδειγμα μια χώρα της ΕΟΚ, το Βέλγιο, που καλύπτει ήδη το 57,6% των ενεργειακών της αναγκών από την πυρηνική ενέργεια. Δέκα μέρες μετά από το ατύχημα του Τσέρνομπιλ και ενώ εξακολουθούν να ισχύουν τα προληπτικά μέτρα, η κυβέρνηση των Βρυξελλών ανακοινώνει κυνικά ότι πρόκειται να κλείσουν τα ανθρακωρυχεία του Λιμβούργου που άνοιξαν μόλις πριν από 3 δεκαετίες και παραμένουν ανταγωνιστικά και γεμάτα κάρβουνο! Η θυσία τους και η απόλυση περίπου 12.000 ανθρακωρύχων θα γίνει στο βωμό της δημιουργίας και νέων πυρηνικών σταθμών ώστε να φτάσει το Βέλγιο να καλύπτει σε έξι χρόνια το 75% των ενεργειακών του αναγκών από την πυρηνική ενέργεια.

Στην πραγματικότητα, ακόμα και οι πιο φανατικοί υπέρμαχοι της πυρηνικής ενέργειας συναντούν σήμερα, μεγάλες δυσκολίες για να μας εξηγήσουν για ποιο λόγο δεν μπορούμε να κάνουμε χωρίς πυρηνικούς σταθμούς. Σε μια περίοδο που οι τιμές του πετρελαίου έχουν καταρρεύσει, που εγκαταλείπονται όλο και περισσότερο ανεκμετάλλευτα ανθρακωρυχεία σε όλο τον κόσμο, και ενώ δεν επενδύονται παρά αστεία ποσά στην έρευνα για εναλλακτικές πηγές ενέργειας, είναι τουλάχιστον αβάσιμοι οι ισχυρισμοί του διεθνούς πυρηνικού λόμπι.

Η αλήθεια είναι ότι τα τεράστια ποσά που έχουν επενδυθεί εδώ και τέσσερις δεκαετίες στην πυρηνική ενέργεια πρέπει όχι μόνο να αποσβεστούν (κάτι που έχει γίνει προ πολλού), αλλά και να αποκομίσουν το μέγιστο δυνατό κέρδος σε Δύση και Ανατολή. Οι πωλητές πυρηνικών σταθμών «με τα κλειδιά στο χέρι» δεν έχουν κανένα ενδοιασμό να τους πουλήσουν και να τους εγκαταστήσουν ακόμα και σε χώρες με επάρκεια πετρελαίου, ή κάρβουνου, ακόμα και σε χώρες ηφαιστειογενείς ή σεισμογενείς (θυμόσατε τον ελληνικό πυρηνικό σταθμό που θα κατασκευαζόταν στην Κάρυστο;). Έστω και για μια φορά, τα διεθνή χρηματιστήρια αξιών μας δείχνουν το δρόμο: εδώ και μερικές μέρες, οι μετοχές των πωλητών πυρηνικών σταθμών σημειώνουν κάθετη πτώση και χάνουν μέχρι και το 60% στη Νέα Υόρκη...

Η πείρα του πετρελαϊκού σοκ του 1973 μας δείχνει ότι σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, η σύγχρονη επιστήμη είναι σε θέση (με τις τωρινές δυνατότητές της) να μας βρει διεξόδους από την εξάρτηση από μια ενεργειακή πηγή. Αρκεί φυσικά, να αποδεσμευθεί κατά το δυνατόν από τους οικονομικούς και στρατηγικούς καταναγκασμούς που της επιβάλλουν τα συμφέροντα αυτών που μας κυβερνούν. Όμως, δεν αρκούν οι ευχές μας. Για να στραφεί όλο το τεράστιο επιστημονικό δυναμικό του τέλους του εικοστού αιώνα προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης παλιών και νέων εναλλακτικών πηγών ενέργειας, θα πρέπει πρώτα να υποχρεωθούν οι κυβερνώντες να κλείσουν αμέσως τα πυρηνικά τους εργοστάσια. Αλλά για να γίνει κάτι τέτοιο, αρμόδιοι είναι οι πολίτες του πλανήτη μας και οι αγώνες τους. Αυτοί και μόνο.

Γ.Μ.

Για την ιστορία του πυρηνικού αντιδραστήρα*

Η παγκόσμια ηλεκτροπυρηνική βιομηχανία καλύπτει δύο τομείς: την κατασκευή των πυρηνικών αντιδραστήρων και τον κύκλο του πυρηνικού καυσίμου.

Στις ηλεκτροπυρηνικές βιομηχανίες, οι αντιδραστήρες ελαφρού ύδατος, και ειδικότερα οι αντιδραστήρες πεπιεσμένου ύδατος και εμπλουτισμένου ουρανίου, επιβλήθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο, σαν κυρίαρχη διαδικασία ηλεκτροπυρηνικής παραγωγής, αλλά όχι για λόγους τεχνολογικής αρτιότητας και απόδοσης: από αυτή την άποψη, η διαδικασία ηλεκτροπυρηνικής παραγωγής με χρήση βαρέος ύδατος είναι πιο αποτελεσματική, καίει καλύτερα το ουράνιο. Όμως, η πυρηνική αντιδραστήρες ελαφρού ύδατος είναι αποτέλεσμα της δυναμικής της βιομηχανίας, του ανταγωνισμού των μεγαλύτερων ηλεκτροπυρηνικών επιχειρήσεων του κόσμου, όταν επικράτησαν οι αμερικανικοί γίγαντες της Γουέστινγκχάουζ και της Τζένεραλ Ελέκτρικ με την οικονομική και πολιτική συνδρομή της αμερικανικής κυβέρνησης. Είναι γι' αυτό το λόγο, που οι περισσότεροι κατασκευαστές υιοθέτησαν την αμερικανική τεχνική, με τις ευλογίες των κυβερνήσεών τους.

Από το συνολικό τζίρο της ηλεκτροπυρηνικής βιομηχανίας, ένα 55% προέρχεται από την κατασκευή πυρηνικών εργοστασίων και το υπόλοιπο 45% από τον κύκλο του πυρηνικού καυσίμου.

ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ, ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

Μετά τον πόλεμο, το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου δυναμικού και των υλικών πόρων που είχαν επιτρέψει την ανάπτυξη των γνώσεων για την πυρηνική ενέργεια, και την κατασκευή της ατομικής βόμβας, είναι συγκεντρωμένο στις ΗΠΑ, ελεγχόμενο από τους στρατιωτικούς. Το 1946, ψηφίστηκε ο νόμος για την πυρηνική ενέργεια (Atomic Energy Act), που εξυπηρετεί τη μεταφορά της πυρηνικής τεχνολογίας από το στρατιωτικό στον πολιτικό τομέα: επίσης, δημιουργήθηκε η Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας (USAEC), προκειμένου να προωθηθεί η χρήση της ατομικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, συγχρόνως δε και ο έλεγχος αυτής της χρήσης. Όμως, το 1949, είναι το Αμερικανικό Ναυτικό εκείνο που επωφελήθηκε από την ευρύτερη κλίμακα δραστηριότητας της USAEC, όταν αποφασίστηκε η μελέτη και η κατασκευή ενός πυρηνικού αντιδραστήρα για την κίνηση των υποβρυχίων. Η πυρηνική ενέργεια εμφανίζεται, πράγματι, σαν ιδανικό μέσον για την κίνηση των υποβρυχίων σε μεγάλο βάθος και σε μεγάλες αποστάσεις, αφού αυτή η επαναστατική καύσιμη ύλη καίγεται χωρίς ανάγκη οξυγόνου: εξάλλου, η πολύ μεγάλη πυκνότητα ενέργειας που περικλείει επιτρέπει να κινητοποιηθεί μια δύναμη πολύ μεγαλύτερη από εκείνη που χρησιμοποιούνταν μέχρι τότε, και να περιοριστούν οι ανεφοδιασμοί σε καύσιμη ύλη. Είναι δύο πλεονεκτήματα που κάνουν αρκετά δύσκολο τον εντοπισμό τέτοιων

πλοίων από τον εχθρό.

Από το 1953, το πρωτότυπο του πυρηνικού αντιδραστήρα που προοριζόταν για τα υποβρύχια διαφοροποιείται και το 1954 ο *Nautilus*, το πρώτο υποβρύχιο με πυρηνική κίνηση, κάνει την εμφάνισή του. Το 1955, κάνει 100.000 χλμ., δύομυσι φορές το γύρο της γης, με ταχύτητες και χρόνους κατάδυσης άγνωστους μέχρι τότε. Το 1958, κάνει 1.500 χλμ. κάτω από τη θάλασσα του Βόρειου Πόλου, επίδοση που θα ήταν αδύνατη και αδιανόητη χωρίς τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας.

Πίσω όμως αυτές τις τεχνολογικές προόδους, διαγράφεται μια επιχείρηση της βιομηχανίας. Ο ναύαρχος Ρικόβερ, υπεύθυνος της μοίρας υποβρυχίων της USAEC, ανέθεσε στις δύο μεγαλύτερες αμερικανικές εταιρείες πυρηνικής ενέργειας, τη Γουέστινγκχάουζ και την Τζένεραλ Ελέκτρικ, να μελετήσουν και να κατασκευάσουν έναν πυρηνικό αντιδραστήρα για την κίνηση των υποβρυχίων. Κατασκευάστηκαν τέσσερις αντιδραστήρες, κατάλληλοι να ανταποκριθούν όσο το δυνατόν καλύτερα στις ανάγκες που έπρεπε να πληρούνται: την τοποθέτησή τους πάνω σε ένα πλοίο. Μεταξύ των τεσσάρων, ο ναύαρχος Ρικόβερ επέλεξε τον αντιδραστήρα με πεπιεσμένο ελαφρύ ύδωρ και εμπλουτισμένο ουράνιο προς 3,3%, ως τον πιο κατάλληλο να ανταποκριθεί στη θάλασσα κίνηση. Αλλά μια μείωση των πιστώσεων που είχαν εγκριθεί για το Ναυτικό, το 1953, δεν επιτρέπει να κατασκευασθεί ένα αεροπλανοφόρο που θα κινούνταν με πυρηνική ενέργεια: ο αντιδραστήρας του είχε σχεδιαστεί για το πλοίο αυτό, τύπου PWR, κατασκευάστηκε από την Γουέστινγκχάουζ, και διαφοροποιείται το 1957: είναι ο πρώτος ηλεκτροπυρηνικός αντιδραστήρας των ΗΠΑ, ο Shippingport, ισχύος 60 μεγαβάτ.

Στο μεταξύ, η Γουέστινγκχάουζ η Τζένεραλ Ελέκτρικ αναλαμβάνουν πάλι την κατασκευή πυρηνικών αντιδραστήρων για το ναυτικό: το 1963, περισσότεροι από 60 αντιδραστήρες λειτουργούν ή είναι υπό κατασκευή στο Αμερικανικό Ναυτικό. Είναι μια εμπειρία, μια διαδικασία εκμάθησης για τις δύο αυτές εταιρείες, που καμιά άλλη δεν μπορούσε να έχει τότε. Τόσο μάλλον που οι δύο κατασκευαστές δεν αντιμετώπιζαν δυσκολίες ανταγωνισμού που θα επιβαλλόταν από το συναγωνισμό στο εμπόριο, αφού οι έρευνες και οι συνακόλουθες γνώσεις για την πυρηνική ενέργεια που απόκτησαν οι Γουέστινγκχάουζ και Τζένεραλ Ελέκτρικ σε μεγάλο βαθμό χρηματοδοτούνταν από την USAEC. Έτσι, η τεχνική παραγωγής πυρηνικής ενέργειας με τη χρήση ελαφρού ύδατος επικρατεί έναντι των άλλων τεχνικών, έστω κι αν δεν είναι η αποτελεσματικότερη, από τεχνική άποψη, για την παραγωγή ηλεκτρισμού.

* Το άρθρο αυτό είναι απόσπασμα από το βιβλίο του Jean Pierre Angelier, *LE NUCLEAIRE*, Maspéro, 1983.

Πυρηνικά ερανίσματα

● «Οι αμερικανοί καλλιεργητές θα πρέπει να περιμένουν αύξηση στις αγορές σιτηρών από την ΕΣΣΔ;»

«Νομίζω ότι το ερώτημα δεν εμπνέεται από καθαρά ανθρωπιστικές θεωρήσεις».

«Μην ξεχνάτε ότι είμαστε καπιταλιστική χώρα»

«Ουδέποτε μου διέφυγε».

Απόσπασμα από τη συζήτηση μεταξύ του δεύτερου γραμματέα της σοβιετικής πρεσβείας στην Ουάσιγκτον και ενός μέλους της Επιτροπής Ενέργειας της Αμερικανικής Βου-

λής των Αντιπροσώπων, στις 2 Μαΐου.

● Η βλάβη στον αντιδραστήρα εκδηλώθηκε τη νύχτα της 25ης προς 26η Απριλίου. Στις 26, άρχισε η τήξη του καυσίμου, γύρω στους 200 τόνους ουρανίου. Στο μεταξύ, είχε απομακρυνθεί το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του Τσερνόμπιλ από το φόβο της έκρηξης, η οποία πράγματι έγινε στις 27. Έτσι, ίσως να

εξηγείται ο μικρός σχετικά αριθμός θυμάτων από ακτινοβολία ίση χοντρικά με εκείνη 2.000 βομβών Χιροσίμας.

Μια εκδοχή γάλλων ειδικών

● Στις 27/4, την ίδια μέρα που πιστεύεται ότι έγινε η έκρηξη, οι αρμόδιες υπηρεσίες της Φινλανδίας διαπίστωσαν δεκαπλασιασμό της ραδιενέργειας στην ατμόσφαιρα. Οι αρχές τήρησαν σιγή ιχθύος περιμένοντας τη Σουηδία.

Ένα παράδειγμα Φινλανδοποίησης

● Ραδιενεργά στοιχεία (ιώδιο και βάριο) προερχόμενα από δοκιμές πυρηνικής βόμβας στην ατμόσφαιρα, που πραγματοποίησε η Κίνα στα 1976 και 1978, ανιχνεύθηκαν μερικά

ΤΣΕΡΝΟΜΠΙΛ: Ο διεθνισμός της ραδιενέργειας

του Φοίβου Αρβανίτη

Ο άνεμος της Ουκρανίας έβγαλε από τα σύνορα της Σοβιετικής Ένωσης πρώτα τα ραδιενεργά σωματίδια, και αμέσως πίσω τους, μια σειρά αποκρουστικών γνωρισμάτων του σύγχρονου κόσμου και του σοβιετικού καθεστώτος. Το ότι τα γνωρίσματα αυτά είναι πια πολύ γνωστά από το παρελθόν δεν μετριάζει καθόλου το τεράστιο ψυχολογικό και επομένως πολιτικό αποτέλεσμα της σημερινής τους εκδήλωσης. Και ο κύριος λόγος είναι ότι η εξαγωγή του ραδιενεργού νέφους έγινε προς τη Δυτική Ευρώπη και όχι, ας πούμε, προς το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, ή ακόμη και την Κίνα. Ασφαλώς, ο αριθμός των θυμάτων του Τσερνομπίλ θα είναι «αμελητέος», μπροστά στον αριθμό των θυμάτων που προκαλεί ένας συνηθισμένος μήνας επιχειρήσεων του Κόκκινου Στρατού στο Αφγανιστάν, αλλά οι επιπτώσεις τους πολλαπλασιάζονται και ευτυχώς μέχρι ενός σημείου.

Καθώς κλονίστηκαν συθέμελα μια σειρά από ασφάλειες του δυτικοευρωπαίου πολίτη, και ένωσε πάνω στο πετσί του την κοινότητα της μοίρας του με τον Ουκρανό και το Λευκορώσο, η ευαισθησία του αυξήθηκε κατακόρυφα, για κακή τύχη της σοβιετικής ηγεσίας που είδε τη μάσκα της να λιώνει για μια ακόμη φορά. Τι να πρωτοθαυμάσει κανείς από τις αρετές του «υπαρκτού»; Το φόβο μπροστά στην αλήθεια που βγάζει μάτι; Τη διατίμηση της ανθρώπινης ζωής; Τον κυνισμό των εικόνων του Tass από τις πρωτομαγιάτικες εκδηλώσεις στη Μόσχα και στο Κίεβο; Την οχύρωση πίσω από μια ανώφελη και διάτρητη μυστικοπάθεια;

Κάθε φορά που δίνεται η ευκαιρία, όπως τώρα, μπαίνει κανείς στον ακαταμάχητο πειρασμό να βρει μια εξήγηση γι' αυτή την πάγια, τη δομική, απροθυμία της σοβιετικής άρχουσας τάξης να παραδεχτεί και να μιλήσει δημόσια και έγκαιρα για τα περιστατικά που στοιχίζουν τη ζωή σε σοβιετικούς πολίτες. Είτε πρόκειται για «τεχνολογικό» δυστύχημα, είτε απλώς για θεομηνία, η στάση είναι η ίδια: το κράτος τρέμει μήπως η παραμικρή διατάραξη

Πρωτομαγιά του 1986, στο Κίεβο

της κανονικότητας οδηγήσει σε απώλεια του ελέγχου του πάνω σε κάποιο κομμάτι της κοινωνίας. Δεν φαίνεται να είναι μόνο μέριμνα να μην δοθούν πυρομαχικά στη δυτική προπαγάνδα. Είναι πιο πολύ κάτι που έχει να κάνει με το φόβο μπροστά στην εξάντληση των τελευταίων αποθεμάτων ανοχής του σοβιετικού πολίτη απέναντι στην εξουσία: το φόβο μπροστά στις ενδεχόμενες ανεξέλεγκτες αντιδράσεις ανθρώπων χτυπημένων τόσο σοβαρά ώστε να μην έχουν τίποτα να χάσουν: το φόβο μπροστά σε ενδεχόμενο αυθόρμητο μαζικό ξέσπασμα κοινωνικού μίσους από τα θύματα κάποιας συμφοράς που βρίσκονται σε απόγνωση και έχουν ξεπεράσει το δέος του κράτους: όταν το μίνιμουμ προστασίας με το οποίο η σοβιετική άρχουσα τάξη εξαγοράζει την κοινωνία των πολιτών πάψει πια να παρέχεται, ο φόβος αυτός είναι ρεαλιστικός: τόσο περισσότερο που το καθεστώς δεν διαθέτει τους «ενδιάμεσους» μηχανισμούς αφομοίωσης, μέσων του θεάματος, και του καταναλωτισμού, που τόσο αποτελεσματικά λειτουργούν ως βαλβίδες ασφαλείας στις δυτικές δημοκρατίες.

Για τις τελευταίες και ιδιαίτερα τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Τσερνομπίλ είναι δικό μας χαίρι: από τη μία θέτει σε κίνδυνο τη βασισμένη στη «φτηνή» πυρηνική ενέργεια οικονομική μεγέθυνση, ενώ από την άλλη τους προσφέρει μια χρυσή ευκαιρία

για παραπέρα στρίμωγμα του σοβιετικού ανταγωνιστή, που μοιάζει να 'χει ζαλιστεί από το «χτύπημα της μοίρας».

Το πρώτο και μακροπρόθεσμο σημαντικό αποτέλεσμα της καταστροφής του Τσερνομπίλ είναι ότι διάλυσε τον προσεκτικά χτισμένο μύθο για την ασφαλή εκμετάλλευση της πυρηνικής ενέργειας σε μη στρατιωτικές χρήσεις. Γεφυρώνοντας το χάσμα ανάμεσα στο ελάχιστο πιθανό και στο πραγματικό, το ραδιενεργό σύννεφο που κυκλοφορεί ανεξέλεγκτο στους ουρανούς της Ευρώπης, φαίνεται να έχει κλονίσει ανεπανόρθωτα την εμπιστοσύνη στους ισχυρισμούς των υποστηρικτών της πυρηνοκίνησης ανάπτυξης. Έχοντας ευαισθητοποιήσει εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους, στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες, δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την καλλιέργεια εναλλακτικής συνείδησης και ίσως την αποδοχή του κόστους μιας «άλλης» ανάπτυξης. Ο κατακλυσμός δημοσιευμάτων, τις τελευταίες μέρες, γύρω από τα χιλιάδες αφανή πυρηνικά «ατυχήματα» που γίνονται κάθε χρόνο στο δυτικό κόσμο, είναι ένα μόνο σημάδι αυτής της ευαισθητοποίησης.

Οι άρχουσες τάξεις της Δύσης δείχνουν πως παίρνουν στα σοβαρά τη διαφαινόμενη καινούργια κατάσταση πνευμάτων και τους κινδύνους που εγκυμονεί για το μοντέλο συσσώρευσής τους. Το αντισοβιετικό ξέσπασμά τους, τις πρώτες μέρες της κρίσης, πέρα από τα άλλα, επιχειρεί να προβάλει μια εικόνα των πραγμάτων που κρύβει την ουσία του προβλήματος. Τι λέει η εικόνα; Η πυρηνική ενέργεια στα χέρια των κομμουνιστών είναι θανάσιμη επικίνδυνη, στα δικά μας χέρια είναι θείο δώρο. Η πυρηνική ενέργεια γίνεται καταστρεπτική για τον άνθρωπο όταν χρησιμοποιείται από τις ανελύθουσες και τεχνολογικά καθυστερημένες κοινωνίες του υπαρκτού σοσιαλισμού, ενώ είναι ασφαλής στη Δυτ. Ευρώπη και την Αμερική. Τη θεωρία αυτή, σε πολλές και διάφορες τονικότητες, θα την ακούσουμε κατά κόρον μέσα στα ερχόμενα χρόνια, αφού έρχεται πραγματικά γάντι στα συμφέροντα της Δύσης. □

χρόνια αργότερα στο θυροειδή αδένος χορτοφάγων ζώων στη Γαλλία.

Ένα παράδειγμα πυρηνικού διεθνισμού

● Λογισμός πιθανοτήτων.

Λένε οι «ειδικοί»: Η πιθανότητα ατυχήματος σε ένα πυρηνικό αντιδραστήρα είναι 1 προς 10.000. Λειτουργούν αυτή τη στιγμή στον κόσμο 370 αντιδραστήρες. Άρα, η πιθανότητα ατυχήματος σ' ολόκληρο τον κόσμο είναι 370 προς 10.000, δηλαδή 3,7%.

● Χρηματιστήριο εμπορευμάτων Σικάγου:

Στις 29/4, οι τιμές των σιτηρών στην προθεσμιακή αγορά έφτασαν στο ανώτατο επιτρεπόμενο σημείο, καθώς τα αμερικανικά μέσα ε-

νημέρωσης μιλούσαν για 2.000 νεκρούς στην περιοχή του Τσερνομπίλ.

● Λίγο πριν από την πρώτη ανακοίνωση του σοβιετικού υπουργικού συμβουλίου με την οποία παραδεχόταν το ατύχημα, η σοβιετική τηλεόραση μετέδωσε τρεις συνεντεύξεις πολιτών από το Κίεβο που έλεγαν ότι οι σχετικές «φήμες» είναι δυτική προβοκάτσια.

● Σε λίγο καιρό οι Αμερικανοί θα γιορτάσουν αιώως την εγκατάσταση του εκατοστού και οι Γάλλοι του τεσσαρακοστού πυρηνικού αντιδραστήρα, αντίστοιχα.

● «Αντισοβιετικό νέφος»: Οκτάστηλος τίτλος του Ριζοσπάστη στις 2/5.

● «Αβαρία»; Σε δύο εφημερίδες της Γερμανικής Λαοκρατικής Δημοκρατίας με τίτλο «Αβαρία σε ουκρανικό πυρηνικό εργοστάσιο» δημοσιεύθηκε πανομοιότυπη η παρακάτω είδηση:

«Μόσχα (TASS). Στο πυρηνικό εργοστάσιο του Τσερνομπίλ στην Ουκρανία συνέβη μία αβαρία. Ένας από τους πυρηνικούς αντιδραστήρες υπέστη βλάβη. Λαμβάνονται μέτρα για τον παραμερισμό των συνεπειών της αβαρίας. Παρέχεται βοήθεια στους θιγόντες. Διορίστηκε μία κυβερνητική επιτροπή επί του θέματος».

Η είδηση δημοσιεύθηκε την Τρίτη 29-4-86

Το νέφος της ραδιενέργειας και του εφησυχασμού

του Γιάννη Σχιζα

Η 48ωρη αποσιώπηση του ραδιενεργού νέφους στο Τσέρνομπιλ της Ουκρανίας, δεν είναι η πρώτη —και κατά πάσα πιθανότητα δεν πρόκειται να είναι η τελευταία— περίπτωση συγκάλυψης καταστάσεων που προκαλεί η λειτουργία των πυρηνικών αντιδραστήρων. Καίτοι «πτωχός συγγενής» του πολεμικού πυρηνικού κυκλώματος, η «συντεχνία» που διευθύνει τους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με πυρηνική σχάση, έχει πετύχει ιδιαίτερες επιδόσεις στα σπορ του εφησυχασμού και της παραπλάνησης της κοινής γνώμης.

Σύμφωνα με το περιοδικό Chain Reaction (1985, τεύχος 44) στην Αμερική οι υπεύθυνοι του πυρηνικού εργοστασίου Davis Basse του Οχίο κατασκεύασαν μια «σικέ» μελέτη για να αποδείξουν στην «Επιτροπή Πυρηνικών Κανονισμών» ότι δεν χρειάζονταν τεχνικές βελτιώσεις ασφαλείας στο εργοστάσιο. Το Davis Basse είχε τεχνικά χαρακτηριστικά ανάλογα με εκείνα του πυρηνικού αντιδραστήρα του Three Mile Island, που προκάλεσε το μεγάλο ατύχημα του Μαρτίου του 1979.

Στην Αμερική επίσης οι πυρηνικοί φυσικοί Γκόφμαν και Τάμπλιν έγιναν παγκόσμια γνωστοί στις αρχές της δεκαετίας του '70, ύστερα από μια σειρά συκοφαντικών επιθέσεων που υπέστησαν από εκπροσώπους του πυρηνικού κατεστημένου. Οι δύο επιστήμονες είχαν το «θράσος» να αμφισβητήσουν τις προδιαγραφές ασφαλείας των πυρηνικών αντιδραστήρων, χωρίς να λάβουν υπόψη τις «προτιμήσεις» της Αμερικάνικης Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας που τους είχε παραγγείλει και σχετική μελέτη!

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε μεταγενέστερο έργο του ο δρ. Γκόφμαν («Ραδιενέργεια και ανθρώπινη υγεία») άσκησε σοβαρή κριτική στην άποψη εκείνη σύμφωνα με την οποία υπάρχει ένα «κατώφλι ασφαλείας» —πριν από το οποίο η έκθεση στη ραδιενέργεια είναι ακίνδυνη.

Στον Καναδά η περίφημη έκθεση του Robert Inhaber αποτέλεσε ένα άλλο χαρακτηριστικό δείγμα φιλο-πυρηνικών παραποιήσεων.

Έχοντας σαν τίτλο «Ο κίνδυνος της Παραγωγής Ενέργειας» η έκθεση Inhaber ελαχιστοποιούσε τους κινδύνους των πυρηνικών αντιδραστήρων, ενώ αντίθετα υπερέβαλε τα «ρίσκα» των άλλων συμβατικών ενεργειακών πηγών συμπεριλαμβανομένης και της ηλιακής ή αιολικής ενέργειας. Έντυπα όπως το Wall Street Journal, το Nuclear News και η Washington Post έκαναν ευρεία προβολή της έκθεσης Inhaber, όμως πολύ σύντομα η κριτική από επιστημονικούς κύκλους απέδειξε τη σαθρότητά της. Συγκεκριμένα αποδείχθηκε ότι ο Robert Inhaber είχε χονδροειδέστατα λάθη ακόμη και σε στοιχειώδεις πράξεις όπως η μεταφορά των δεδομένων ενός πίνακα από τη μια σελίδα στην άλλη! Ο καθηγητής Ενέργειας και Φυσικών Πόρων στο Πανεπιστήμιο του Μπέρκλεϋ John Holdren, ο οποίος επανειλημμένα «τσιτάρονταν» στο κείμενο της έκθεσης Inhaber, δήλωσε ότι αυτή ήταν το «πιο αδέξιο τεχνικό έγγραφο που... διανεμήθηκε ποτέ από ενήλικο άνθρωπο»!

Στην Αγγλία τα τελευταία είκοσι χρόνια όλες οι εκθέσεις ασφαλείας των πυρηνικών αντιδραστήρων κρατήθηκαν μυστικές, ενώ

ακόμη και το 1985 —σε μια φάση που η κυβέρνηση Θάτσερ επαιρόνταν για τη ντιρεκτίβα της «για την ελεύθερη πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία» —απορρίφθηκε η αίτηση βουλευτή που ήθελε συγκεκριμένη και «από πρώτο χέρι» ενημέρωση. Σύμφωνα με επιστολή στον Guardian της 22/3/86, ερευνητής των προβλημάτων της πυρηνικής βιομηχανίας δήλωσε ότι του ζητήθηκε να ξαναγράψει κάποια αναφορά του έτσι ώστε να παρουσιάζει ελαχιστοποιημένο τον κίνδυνο των σεισμών!

Κατά τον New Scientist τον Οκτώβρη 1984, ο δρ. Τόμας Μανκούσο υποστήριξε —ύστερα από επιδημιολογική μελέτη 13 ετών (1964-1977) ότι οι κίνδυνοι προσβολής από καρκίνο είναι 10-30 φορές περισσότεροι από τις αρχικές υποθέσεις που είχαν γίνει σχετικά με το προσωπικό των πυρηνικών σταθμών. Ο ερευνητής αυτός είδε σύντομα τις πόρτες του υπουργείου Ενέργειας να κλείνουν για τον ίδιο ενώ ταυτόχρονα να ανοίγουν σε άλλους πιο «αισιόδοξους» μελετητές των προβλημάτων ακτινοβολίας! Το ίδιο επίσης υπουργείο παρέδωσε 7χρονη μελέτη για τους εργαζόμενους στον αντιδραστήρα Savana σε ανθρώπους της ιδιοκτήτριας εταιρείας DU PONT, οι οποίοι επιδόθηκαν σε συστηματική άμβλυση και «εξωραϊσμό» των συμπερασμάτων της. Αποτέλεσμα: ακόμη και το αμερικανικό - κρατικό «Κέντρο Ελέγχου Ασθενειών» διαμαρτυρήθηκε για τις παραποιήσεις, ζητώντας ταυτόχρονα την επανεξέταση του εμπειρικού υλικού της μελέτης από ανεξάρτητους επιστήμονες άσχετους με το υπουργείο Ενέργειας ή την DU PONT.

Σε Δύση ή Ανατολή η πυρηνική γραφειοκρατία ελπίζει στην επίλυση του προβλήματος των πυρηνικών αποβλήτων με την επέκταση και βελτίωση της σημερινής τεχνολογίας «ανακύκλωσης». Σύμφωνα με το Time της 13.2.84, τα 97% των πυρηνικών σκουπιδιών μπορούν να ανακτηθούν και να χρησιμοποιηθούν σαν καύσιμη ύλη. Το γεγονός όμως αυτό δεν εμπόδιζε τον ίδιο περιοδικό να επισημάνει πως οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, «αντί να προμηθεύουν φθηνή ενέργεια... είναι σε πολλές περιπτώσεις διαχειριστικές και οικονομικές αποτυχίες που έχουν παράγει υψηλούς λογαριασμούς ηλεκτρικού».

Από πρώτη όψη είναι πραγματικά περίεργη η διαιώνιση ενός «προβληματικού» κλάδου που υστερεί αποδεδειγμένα και κραυγαλέα σε σχέση με άλλους κλάδους παραγωγής ενέργειας: σύμφωνα με το ίδιο Time ένας θερμοηλεκτρικός σταθμός που καταναλώνει κάρβουνο έχει κόστος κατασκευής 200\$ ανά κιλοβάτ, ενώ η πυρηνική εγκατάσταση κοστίζει 3.000 δολάρια. Υψηλό κόστος, προβλήματα διάθεσης αποβλήτων, ρύπανση σε όλες τις φάσεις εξόρυξης και διακίνησης του πυρηνικού υλικού, αποτελούν οπωσδήποτε ισχυρές αναστολές στην εκσυγχρονιστική «παραμυθία» ανεπτυγμένων, ημιανεπτυγμένων και υπανάπτυκτων χωρών. Δεν απομένει πλέον σαν κίνητρο παρά η σύνδεση με το милитаристικό πυρηνικό μηχανισμό, το άνοιγμα μιας πόρτας σε ένα μέλλον ισχύος: ένα μέλλον που μέσα από το συμψηφισμό των εξοπλισμών όλο και περισσότερο αποδεικνύεται απλός αντικαπιταλισμός.

Havarie in ukrainischem Kernkraftwerk

Moskau (TASS). Im Kernkraftwerk Tschernobyl in der Ukraine hat sich eine Havarie ereignet. Einer der Kernreaktoren wurde beschädigt. Es werden Maßnahmen zur Beseitigung der Folgen der Havarie ergriffen. Den Betroffenen wird Hilfe erwiesen. Es wurde eine Regierungskommission eingesetzt.

σε μονόστλο στην πέμπτη σελίδα στις εφημερίδες «Νέα Γερμανία» όργανο της ΚΕ του Ενιαίου Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γερμανίας και στην «Εφημερίδα του Βερολίνου» που είναι οι μεγαλύτερες σε κυκλοφορία, στην Ανατολική Γερμανία.

Λεπτομέρεια: στην πρώτη σελίδα της πρώτης εφημερίδας μια από τις κύριες, την ίδια μέρα, ειδήσεις ήταν: «Η Ενιαία Εκκλησία των Μεθοδιστών στις ΗΠΑ είναι υπέρ της απομάκρυνσης των πυρηνικών όπλων». Κρίμα γιατί δεν μάθαμε την άποψη των Μεθοδιστών για την «ειρηνική» χρήση της πυρηνικής ενέργειας.

Havarie in ukrainischem Kernkraftwerk

Moskau. TASS

Im Kernkraftwerk Tschernobyl in der Ukraine hat sich eine Havarie ereignet. Einer der Kernreaktoren wurde beschädigt. Es werden Maßnahmen zur Beseitigung der Folgen der Havarie ergriffen. Den Betroffenen wird Hilfe erwiesen. Es wurde eine Regierungskommission eingesetzt.

Ένα ερώτημα που τίθεται αναφέρεται στην πορεία της οικονομίας από τον περασμένο Οκτώβριο, δηλαδή μετά την έναρξη εφαρμογής του προγράμματος σταθεροποίησης. Κατά την άποψη της Τράπεζας της Ελλάδος, για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων, με βάση τα μέχρι σήμερα διαθέσιμα στοιχεία, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

Πρώτο, η εφαρμογή των μέτρων ολοκληρώθηκε βαθμιαία. Εκτός από την υποτίμηση, τις προκαταβολές στις εισαγωγές και ορισμένα από τα μέτρα νομισματικής πολιτικής που εφαρμόστηκαν αμέσως ή μέσα σε ελάχιστες ημέρες από την ανακοίνωσή τους, η εφαρμογή των λοιπών μέτρων κλιμακώθηκε έως και τις αρχές του Φεβρουαρίου 1986. Ειδικότερα, η μεταβολή στη δημοσιονομική πολιτική, που είναι το βασικότερο στοιχείο του σταθεροποιητικού προγράμματος, συμπίπτει με την έναρξη της εκτέλεσης του κρατικού προϋπολογισμού από τον Ιανουάριο 1986. Εξάλλου, η αναπροσαρμογή των μισθών και ημερομισθίων με βάση την τροποποιημένη ΑΤΑ άρχισε να εφαρμόζεται από την 1η Ιανουαρίου 1986. Τέλος, η ολοκλήρωση της εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής συμπίπτει με την ανακοίνωση και την εφαρμογή από τις αρχές Φεβρουαρίου του νομισματικού προγράμματος για το 1986, μολονότι η Τράπεζα της Ελλάδος είχε αρχίσει να λαμβάνει από τον περασμένο Οκτώβριο μέτρα για τον έλεγχο της ρευστότητας και της πιστωτικής επέκτασης και να αναπροσαρμόζει βαθμιαία τα επιτόκια ορισμένων κατηγοριών τραπεζικών χορηγήσεων. Επομένως, υπήρξε κάποια αναπόφευκτη υστέρηση μεταξύ της εξαγγελίας και της εφαρμογής ορισμένων βασικών μέτρων του σταθεροποιητικού προγράμματος.

Δεύτερο, υπάρχουν αναπόφευκτες χρονικές υστερήσεις μεταξύ της εφαρμογής ενός νέου μέτρου μακροοικονομικής πολιτικής και της απόδοσής του. Το μέτρο αρχίζει να ασκεί επίδραση στην πορεία της οικονομίας από τη στιγμή που θα επηρεάσει το διαθέσιμο εισόδημα. Αλλά και από τη στιγμή που θα επηρεαστεί το διαθέσιμο εισόδημα, πάλι μπορεί να μεσολαβήσει κάποιο χρονικό διάστημα έως ότου προσαρμοστεί η καταναλωτική συμπεριφορά στη νέα κατάσταση ή επηρεαστούν οι αποφάσεις για επενδύσεις. Εξάλλου, πότε θα αρχίσει να γίνεται αποτελεσματικό ένα μέτρο εξαρτάται και από τις αρχικές συνθήκες που επικρατούσαν στην οικονομία όταν ελήφθη το μέτρο. Η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής είναι περιορισμένη για μια περίοδο, αν η ρευστότητα του πιστωτικού συστήματος είναι υψηλή. Άλλα μέτρα, όπως είναι τα μέτρα για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής ή την εξυγίανση των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, από τη φύση τους αποδίδουν με σημαντική καθυστέρηση. Τέλος, σημειώνεται ότι δύσκολα μπορεί να υπάρξουν άμεσα εντυπωσιακά αποτελέσματα από την εφαρμογή μιας δέσμης μέτρων που επιδιώχτη τους δεν είναι απλώς να διορθώσουν μια παρέκκλιση που

Από την έκθεση για το έτος 1985 του Διοικητή της Τράπεζας Ελλάδος Δημ. Ι. Χαλικιά, δημοσιεύουμε ένα απόσπασμα που αναφέρεται σε σημεία της οικονομικής πολιτικής από το φθινόπωρο του 1985 και τις διαγραφόμενες προοπτικές:

διαπιστώνεται στην πορεία της οικονομίας, αλλά να θεραπεύσουν βαθιές ανισορροπίες που στη βάση τους έχουν διαρθρωτικό χαρακτήρα.

Τρίτο, η εξαγγελία μιας δέσμης δραστηκών οικονομικών μέτρων που σηματοδοτούν αλλαγή στην κατεύθυνση της οικονομικής πολιτικής είναι φυσικό να οδηγήσει σε αντιδράσεις του κοινού, που συνήθως εκδηλώνονται στην καταναλωτική συμπεριφορά του ή και σε ενίσχυση κερδοσκοπικών τάσεων. Τούτο πράγματι συνέβη στην πρώτη περίοδο μετά την εξαγγελία του προγράμματος σταθεροποίησης. Την ενίσχυση των πληθωριστικών προσδοκιών, που ήταν συνέπεια της επιτάχυνσης του πληθωρισμού, επέτεινε η έντονη φημολογία για επικείμενη νέα υποτίμηση. Άμεσες συνέπειες ήταν η έξαρση της καταναλωτικής ζήτησης, ιδιαίτερα για εισαγόμενα διαρκή καταναλωτικά αγαθά, η αύξηση των εισαγωγών για αναπλήρωση αποθεμάτων ή για αποθεματοποίηση, η καθυστέρηση της εισαγωγής του συναλλάγματος από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, και ίσως κάποια επίταση στη φυγή κεφαλαίων. Όπως ήταν επόμενο, αρνητικές συνέπειες εκδηλώθηκαν στο ισοζύγιο πληρωμών και στις καταθέσεις. Το ισοζύγιο πληρωμών δεν εμφάνισε βελτίωση στο τελευταίο τρίμηνο του 1985. Ιδιαίτερα οι πληρωμές για εισαγωγές σημείωσαν επιτάχυνση, ενώ δεν ήταν ικανοποιητική και η εξέλιξη των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, όπως και της καθαρής εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων. Επισημαίνεται πάντως ότι, από επεξεργασία στοιχείων της τελωνειακής στατιστικής, προκύπτουν ενδείξεις για μείωση του όγκου των εισαγωγών στο τελευταίο τρίμηνο του 1985. Εξάλλου, επιβράδυνση σημείωσε ο ρυθμός αύξησης των ιδιωτικών καταθέσεων, που ενμέρει όμως πρέπει να αποδοθεί στην επίδραση των μέτρων νομισματικής πολιτικής, στα οποία περιλαμβάνονται και οι προκαταβολές στις εισαγωγές. Αντίθετα, η επιτάχυνση του πληθωρισμού διατηρήθηκε μέσα στα όρια των κυβερνητικών προβλέψεων που είχαν γίνει με βάση την εκτίμηση των επιδράσεων στο δείκτη τιμών καταναλωτή από την υποτίμηση της δραχμής, τις προκαταβολές στις εισαγωγές και την αναπροσαρμογή των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών που προσφέρονται από δημόσιους φορείς.

Είναι σφάλμα να αγνοούνται οι πιο πάνω παρατηρήσεις, όταν επιχειρείται αξιολόγηση της απόδοσης των μέτρων σταθεροποίησης στο μικρό σχετικά διάστημα που μεσολάβησε από τον περασμένο Οκτώβριο. Δεν

θα ήταν ρεαλιστικό να αναμένεται ότι η οικονομική κατάσταση θα μπορούσε να βελτιωθεί ριζικά τόσο σύντομα. Ήδη, όμως, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι το κλίμα ανησυχίας και οι κερδοσκοπικές τάσεις έχουν σε μεγάλο βαθμό υποχωρήσει. Από το άλλο μέρος, έχει προχωρήσει η εφαρμογή των σταθεροποιητικών μέτρων, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις έχουν περάσει αρκετοί μήνες από την εφαρμογή τους. Είναι επομένως εύλογο να αναμένεται ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς τους, με την πάροδο του χρόνου.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία για τους πρώτους μήνες του 1986 προκύπτει ότι η οικονομία εισέρχεται βαθμιαία στο δρόμο που θα την οδηγήσει στη σταθεροποίηση. Η άνοδος του δείκτη τιμών καταναλωτή στο πρώτο τρίμηνο του 1986 ήταν 4,8%, έναντι 5% και στα δύο αντίστοιχα τρίμηνα του 1985 και του 1984. Μετά από εποχική διόρθωση, η άνοδος του πρώτου τριμήνου αντιστοιχεί σε ετήσιο ρυθμό πληθωρισμού 16,5%, που είναι πολύ κοντά στον κυβερνητικό στόχο 16% για το 1986. Τούτο επισημαίνει ότι η έξαρση του πληθωρισμού στο τελευταίο τετράμηνο του 1985 είχε παροδικό χαρακτήρα και ότι ο στόχος για τον πληθωρισμό στο 1986 είναι εφικτός. Με ορισμένες μάλιστα προϋποθέσεις, ο πληθωρισμός θα μπορούσε να πέσει και κάτω από το 16%.

Τέλος, από τις αρχές του 1986, οι δυσμενείς επιδράσεις στην εισροή αποταμιεύσεων στο τραπεζικό σύστημα άρχισαν βαθμιαία να υποχωρούν και αναμένεται να υποχωρήσουν ακόμη περισσότερο στους προσεχείς μήνες, στο βαθμό που θα εξασθενούν οι πληθωριστικές προσδοκίες. Παρατηρείται ότι η επιβράδυνση της προσφοράς χρήματος με την ευρεία έννοια (M3) είναι συνεπής με την επιδίωξη για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Δεδομένου δε ότι οι ιδιωτικές καταθέσεις αποτελούν το βασικότερο στοιχείο της προσφοράς χρήματος, πρέπει να αναμένεται, όπως άλλωστε προβλέπεται στο νομισματικό πρόγραμμα, επιβράδυνση του αυξητικού τους ρυθμού. Σημειώνεται ότι η εξέλιξη των καταθέσεων, ιδιαίτερα των καταθέσεων όψεως, επηρεάζει στους πρώτους δύο ή τρεις μήνες του έτους από αστάθμητους παράγοντες και, για το λόγο αυτό, δεν είναι ενδεικτική των εξελίξεων στους επόμενους μήνες. Ένας ειδικός λόγος που επηρέασε την εξέλιξη των τραπεζικών καταθέσεων από τον περασμένο Οκτώβριο είναι η καθιέρωση των προκαταβολών στις εισαγωγές.

Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η πορεία της οικονομίας έχει ήδη αρχίσει να προσαρμόζεται βαθμιαία, η δε προσαρμογή μπορεί να επιταχυνθεί στους προσεχείς μήνες, με την προϋπόθεση ότι θα εξακολουθήσει να εφαρμόζεται με συνέπεια η πολιτική σταθεροποίησης και θα υπάρξει ευκαμψία στην επιλογή και τη χρησιμοποίηση των μέσων πολιτικής, όταν διαπιστώνονται αποκλίσεις από ενδιαμέσους στόχους ή υπάρχουν απρόβλεπτες εξελίξεις.

Μια έκθεση που μας... ενθέτει

του Θ. Μαραγκού

Μα τι είπε τελοσπάντων ο κ. Δ. Χαλικιάς στην (ετήσια) έκθεση του ως διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας, ώστε να ξεσηκωθεί όλο αυτό το κούφιο κύμα διαμαρτυριών, εύκολης ρητορείας, διαφανούς υποκρισίας και αμήχανης πολιτολογίας που τάρaxe για λίγες μέρες τα ήρεμα νερά της δομικής μας ακινησίας για να απομακρυνθεί, εξάλλου, ταχύτατα στα ενδότερα της συλλογικής μας αμνησίας;

Οι προσεκτικοί αναγνώστες του ΑΝΤΙ δεν χρειάζονται ασφαλώς λεπτομερή επανάληψη των όσων περιλαμβάνονται στο περίφημο κεφάλαιο της έκθεσης σχετικά με την αναγκαία «διαρθρωτική πολιτική» η οποία, κατά τον κ. Χαλικιά, θα πρέπει να συμπληρώσει τα μέτρα της «σταθεροποίησης» ώστε να ανοίξει ξανά ο δρόμος για την ανάπτυξη.

Ίσως όμως προβληματίζονται ως προς τη συνολική αντίληψη που προϋποθέτουν ή εν πάση περιπτώσει συνεπάγονται τα μέτρα που προτείνει ο κ. Χαλικιάς. Γιατί πολλά από αυτά έχουν, ένα ένα χωριστά, το πλεονέκτημα του προφανούς ή του αυτονόητου. Ή ακόμη και του αναπόφευκτου, με δεδομένη τη συγκεκριμένη εξέλιξη της οικονομίας, την οποία εκτενώς αναλύει η έκθεση και την οποία, πράγμα αξιοσημείωτο, κανείς από τους ασκούντες την όποια κριτική δεν αμφισβήτησε!

Άσε που αρκετά σημεία των αναλύσεων και προτάσεων του κ. Χαλικιά θα έβρισκαν, χωρίς καμιά αντίφαση, τη θέση τους σε οποιαδήποτε σοβαρή ανάλυση που θα διεκδικούσε αριστερή τοποθέτηση και πρόταση για την άσκηση της οικονομικής πολιτικής.

Τι ενόχλησε λοιπόν στην έκθεση Χαλικιά; Θα χρειαζόταν πολύς χώρος και πολύς χρόνος για να δείξει κανείς σε καθεμιά από τις αντιδράσεις τη συνθηματολογική έξαρση χωρίς καν γνώση του κειμένου ή την ιδιοτελή και συντεχνιακή τοποθέτηση ως προς κάποιο ορισμένο σημείο με πρόσχημα το «γενικό πλαίσιο» της έκθεσης ή την υποκριτική επικράτηση του συνόλου της έκθεσης επειδή απλώς κάποια σημεία της βολεύουν τον επικροτούντα ενώ ελπίζει ότι τα άλλα θα μείνουν λόγος κενός ή, τέλος, την ειλικρινή πολιτική ανησυχία για τους δρόμους που ανοίγουν οι ίδιες προτάσεις στο σύνολό τους. Είναι λόγου χάρη πολύ λίγο πιθανό να ανησυχούν ορισμένοι μικροεπιχειρηματίες για την ΑΤΑ όσο ενοχλούνται από την πρόταση για κατάργηση των «κινήτρων» προς αεριτζήδικες επενδύσεις, ενώ η αγανάκτηση στον αγροτικό χώρο μάλλον δεν σχετίζεται με τη μεταρρύθμιση των συλλογικών συμβάσεων και πολύ περισσότερο αναφέρεται στην προτεινόμενη γενίκευση της άμεσης φορολογίας και το χτύπημα της φοροδιαφυγής. Με κάποια καλή πίστη και αρκετή κριτική διάθεση ο κάθε σχετικός ενήμερος πολίτης μπορεί να κάνει τις σχετικές αναλύσεις και... διακρίσεις.

Οι μόνοι που φαίνονται, τελικά, να έ-

χουν κάποιους βάσιμους και θεμιτούς λόγους να ανησυχούν είναι η μισθωτή μειοψηφία του ελληνικού ενεργού πληθυσμού και η πολύ μικρότερη μερίδα των πολιτικοποιημένων πολιτών που επιμένουν να πιστεύουν ότι είναι δυνατή η οικοδόμηση μιας αριστερής οικονομικής πολιτικής. Η οικοδόμηση και όχι η επιβεβαίωση μιας δήθεν προφανούς και γενικής αποδοχής «αριστερής» πολιτικής, που ουσιαστικά έχει με πολλαπλούς τρόπους αποδειχθεί αναντίστοιχη με τη «συγκεκριμένη πραγματικότητα», είτε γιατί δοκιμάστηκε στην πράξη είτε γιατί δεν μπόρεσε να αρθρώσει αξιόπιστη πολιτική και όχι συνδικαλιστική κριτική και ανάλογες και φερέγγυες προτάσεις.

Γιατί εκεί είναι το πρόβλημα. Αν τρώμαξαν (είναι ο όρος που χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον στον... προοδευτικό Τύπο: μας τρομοκρατεί ο κ. Χαλικιάς) ως σύνολο πια, οι προτάσεις του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδας, είναι γιατί στοιχειοθετούν μια νέα πρόταση η οποία δεν έχει ουσιαστικά αντίπαλο. Κι επειδή ως γνωστόν η φύση και η πολιτική απεχθάνονται το κενό, η πρόταση αυτή έχει πολλές πιθανότητες να επιβληθεί ως η μόνη δυνατή.

Δεν είναι απλώς μια «δεξιά» πρόταση. Είναι μια πολυδιάστατη αλλά συνεκτική αντίληψη για το πως είναι δυνατόν να δη-

ΑΠΟΡΙΕΣ

Σύμφωνα με την έκθεση Χαλικιά το 1984, με την προηγούμενη πολιτική, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) αυξήθηκε κατά 3%, ενώ το 1985 κατά 2,2% και όχι 1% όπως υποστήριξε ο κ. Σημίτης. Παράλληλα το 1985 αυξήθηκαν (για πρώτη φορά την τελευταία πενταετία) οι ιδιωτικές επενδύσεις κατά 3,5% ενώ ο πληθωρισμός θα κυμαίνονταν μεταξύ 16-18% αν δεν λαμβάνονταν τα μέτρα του Οκτωβρίου. Μετά τα μέτρα οι προβλέψεις της Τράπεζας του ΟΟΣΑ και της ΕΟΚ για τα ίδια μεγέθη είναι:

α) μείωση του ΑΕΠ στο 1% για το 1986 και 0,7 για το '87.

β) αύξηση του πληθωρισμού σε μέσο όρο για το 1986 23-24% και το '87 στο 16%. Δηλαδή μετά δύο χρόνια σκληρών θυσιών και λιτότητας θα είμαστε στα ίδια επίπεδα του 1985; Τελικά φαίνεται ότι ο δρόμος που ακολουθείται οδηγεί κατευθείαν στην... πρωθυπουργική κατοικία της κ. Θάτσερ. Είναι μετά να μην απορούμε για το «ρεαλισμό» κ. Χαλικιά που προσπαθεί να μας πείσει ότι γίνεται και μονεταρισμός με ολίγη σοσιαλιστική γαρνιτούρα;

Γ.Β.

μιουργηθούν οι προϋποθέσεις για μια νέα φάση ανάπτυξης ενός σύγχρονου (σύγχρονου με τα όσα συμβαίνουν διεθνώς) καπιταλισμού στην Ελλάδα. Εγκαλεί το έως τώρα θεωρούμενο ως δεδομένο «μοντέλο» ανάπτυξης, αλλά και όσους θεωρούν ότι με κάποιους εντονότερους διοικητικούς ελέγχους και με κάποια ισχυρότερη πολιτική βούληση, που ισοδυναμεί στα λόγια τους με κάποια μεγαλύτερη κρατική παρέμβαση, στη λειτουργία του θα έχουμε την «αριστερή» εκδοχή της ανάπτυξης και της διεξόδου από την κρίση. Και όσο υποχωρεί η γοητεία της μεγαλοστομίας και της γενικολογίας, η κάθε μια από τις ρυθμίσεις που προτείνονται (ή τις πολύ περισσότερες που υπονοούνται...) θα βρίσκει λογικά (λογικά δηλαδή στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εμπειρίας που ήδη συσσωρεύσει το απώτερο, αλλά και το πολύ πρόσφατο παρελθόν) πρόθυμους συννομιητές, που θα διαπιστώνουν ότι, ελλείψει άλλων προοπτικών, θετικό θα είναι να δοκιμαστούν κι αυτές, τη στιγμή μάλιστα που ο προτείνων (δηλαδή τελικά η κυβέρνηση) παίρνει και την ευθύνη της «υλοποίησης» και των ενδεχομένων συνεπειών. Στο κάτω κάτω αν το ΠΑΣΟΚ βρει ποτέ τους τρόπους και τις δυνάμεις που απαιτούνται για να προωθήσει αυτό που πολύ παλιότερα (και στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ) αποκαλούσαν περιφρονητικά (ως... εύκολο και ανάξιο λόγου;) «αστικό εκσυγχρονισμό», θα πρόκειται σίγουρα για σημαντικό επίτευγμα, αν αναλογιστεί κανείς και τις αντιδράσεις που συναντάει και θα συναντάει από όσους του αρνούνται στο όνομα μιας συντήρησης που ενδύεται το «δάνειο ένδυμα», της αριστεράς, του σοσιαλισμού και δεν συμμαζεύεται.

Πέρα από τις δημόσιες και καλοζυγισμένες, «πολιτικές», αντιδράσεις, όλοι ξέρουμε πια ότι προς τα κει πηγαίνει ο δημόσιος «διάλογος» όπου μεταξύ άλλων ένας πόλος εκπέμπει πρωτοβουλίες και οι... άλλοι αρκούνται στο σχολιασμό τους, ιδίως όσο όλο και περισσότερα, αναγνωρίζεται ότι η συντήρηση δύσκολα μεταμφιέζεται σε πραγματικά επιθετική αντιπρόταση για το μέλλον;

Οι δυσκολίες, πολιτικές, οργανωτικές και ουσιαστικές (δηλαδή επί των συγκεκριμένων προκλήσεων της συγκυρίας) για την οικοδόμηση μιας αριστερής εκδοχής της οικονομικής πολιτικής και αντιπαράθεσής της προς αυτήν που διαμορφώνεται και από τις προτάσεις που εμπεριέχονται στην έκθεση Χαλικιά, είναι γνωστές και θα οξύνονται όσο από τη μια μεριά θα προωθούνται λύσεις σε υπαρκτά και αναγνωρισμένα προβλήματα, ενώ στην άλλη θα κυριαρχεί η επίσης γνωστή και καταστροφική αντίληψη που προσπαθεί μόνιμως να τα υπερβεί ανάγοντάς τα στα «γενικά πλαίσια» στις «διαδικασίες» ή στην... παλιοκατάσταση. Το πρόβλημα δηλαδή δεν είναι η έκθεση Χαλικιά, αλλά «εμείς». Αν και όποτε η έκφραση αποκτήσει νόημα...

ΘΩΜΑΣ ΛΙΑΚΟΥΝΑΚΟΣ:

Πήρα εντολή να καταστρέψω τα στοιχεία...

ΜΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

- Καταγγελίες για υπεξαίρεση εγγράφων από το υπουργείο Άμυνας
- Λαλίστατοι στρατηγοί που οι αρμόδιοι δεν ανευρίσκουν
- Παραπομπές και καταστροφή αποδεικτικών στοιχείων

Κοντεύουν να κλείσουν δυο ολόκληρα χρόνια από τότε που το ΑΝΤΙ αποκάλυπτε πρώτο στην Ελλάδα —και με αφορμή κάποιες πληροφορίες σε άρθρο του Τζακ Άντερσον στην «Ουάσιγκτον Ποστ»— το σκάνδαλο της προμήθειας μιας ταξιαρχίας αρμάτων μάχης τύπου «Λέοπαρντ» από την τότε κυβέρνηση της «Νέας Δημοκρατίας». Οι διαστάσεις του σκανδάλου —το κόστος της προμήθειας ξεπερνούσε με τις τότε τιμές τα είκοσι δισεκατομμύρια δραχμές— η ανάμειξη του γνωστού μεγαλέμπορου όπλων Βασίλη Τσάκου και οι μέθοδοι «επιχειρηματικής δράσης» που ακολουθήσε για να «πείσει» τους αρμόδιους αξιωματικούς να προτιμήσουν τα «άνιμαλς» του, η εμπλοκή υψηλά ιστάμενων προσώπων όπως ο τότε υπουργός Εθνικής Άμυνας Ευάγγελος Αβέρωφ και το «σήριαλ» του παραμερισμού του Τσάκου από την προμηθεύτρια εταιρεία «Κράους Μαφάι», προς σφέλος του σημερινού αντιπροσώπου της στην Ελλάδα Θωμά Λιακουνάκου, προέδρου, της ΑΧΧΟΝ Α.Ε. —και προσφάτως εμφανισθέντος και ως εκδότη της οικονομικής εφημερίδας «ΚΕΡΔΟΣ»— προκάλεσαν σάλο.

Ολόκληρος σχεδόν ο ελληνικός Τύπος ασχολήθηκε εκτεταμένα με το θέμα και οι έρευνες και οι αποκάλυψεις διαδέχονταν η μια την άλλη, προσθέτοντας νέα στοιχεία σε όσα αποκάλυψε πρώτο το ΑΝΤΙ. Όπως ήταν φυσικό, οι αποκάλυψεις προκάλεσαν την αντίδραση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ: Με δήλωση του στο ΑΝΤΙ ο πρωθυπουργός κ. Ανδρέας Παπανδρέου χαρακτήριζε την αγορά των αρμάτων μάχης ως «απρογραμματιστή», χωρίς «σχεδιασμό» και «χωρίς καμιά σύγκριση» με τα άλλα άρματα που προσφέρονταν τότε στη χώρα μας, ενώ η διαδικασία ήταν «εσπευσμένη» —ο κύριος Αβέρωφ βιαζόταν φαίνεται τόσο πολύ που υπέγραψε Μεγάλη Εβδομάδα του 1981 —και ενώ οι όροι της τελικής συμφωνίας «δεν ικανοποιούν τις προδιαγραφές μας».

Μετά από όλα αυτά ο τότε αναπληρωτής υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Αντώνης Δροσογιάννης ανέθεσε στον τότε αρχηγό ΓΕΣ, αντιστράτηγο Β. Κούρκαφα, να διεξάγει έρευνα «με σκοπό να μάθει το υπουργείο Άμυνας ποιοι είναι οι στρατηγοί» που αναμείχθηκαν στο σκάνδαλο.

Θα ήταν περιττό να προσθέσουμε ότι, δεν ανακοινώθηκε ποτέ αν ολοκληρώθηκε η έρευνα και αν ναι ποια ήταν τα συμπεράσματά της. Αν κλήθηκαν ποτέ οι πέντε γνωστοί στρατηγοί που εμπλέκονται στο

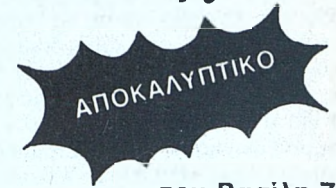
σκάνδαλο να καταθέσουν και αν είπαν στον Κούρκαφα όσα συνταρακτικά κατέθεσαν στη Γερμανία.

Και όχι μόνον αυτό: Σιγά σιγά το σκάνδαλο πέρασε από τις πρώτες σελίδες στις μεσαίες και ύστερα από λίγους μήνες κανείς δεν ασχολήθηκε πια. Μια (όχι και τόσο) περιέργη σιωπή κάλυψε σταδιακά την υπόθεση και η δημοσιογραφική έρευνα άρχισε να σκοντάφτει στην άρνηση των εμπλεκόμενων και των αρμοδίων να μιλήσουν. Τις αποκάλυψεις διαδέχτηκε μια «συναίνεση», μια «συμφωνία κυρίων» θα μπορούσε κανείς να πει που «κουκούλωσε» την υπόθεση και μπλοκάρισε την έρευνα όταν έφτασε στο αποφασιστικό σημείο. Όταν, δηλαδή, το μόνο επόμενο βήμα που έπρεπε να γίνει ήταν η παραπομπή της υπόθεσης στη Δικαιοσύνη για την αναζήτηση των ευθυνών και την καταδίκη εκείνων που χρησιμοποιούν το χρήμα του ελληνικού λαού προς ίδιον και άνομο όφελος.

Εμείς δεν σταματήσαμε να ερευνούμε το σκάνδαλο. Και έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας μια σειρά συνταρακτικά ντοκουμέντα που αποκαλύπτουν σε βάθος όλες τις διαστάσεις του θέματος και συνδέουν τους «ελλείποντες κρίκους» του σκανδάλου. Από στοιχεία που υπάρχουν στα ντοκουμέντα προκύπτουν σαφώς ποινικές ευθύνες για την προμηθεύτρια γερμανική εταιρεία «Κράους Μαφάι» και το σημερινό αντιπρόσωπό της στην Ελλάδα, την ΑΧΧΟΝ, λόγω των μεθόδων που ακολούθησαν για να εξασφαλίσουν την προμήθεια των 110 LEOPARDS. Και όχι μόνο αυτό.

Προκύπτουν σοβαρά ερωτήματα για το ρόλο που διαδραμάτισαν ανώτατοι αξιωματικοί του ελληνικού στρατού που λόγω της αρμοδιότητάς τους τίθεται ζήτημα παραβίασης των κανόνων τήρησης της εθνικής μας ασφάλειας, που η υποτιθέμενη διαφύλαξη της από αυτούς τους αξιωματικούς έγινε μέσο και όργανο σκοτεινών παζαριών στους διαδρόμους του Γενικού Επιτελείου, στα ξενοδοχεία του Μονάχου και στις αίθουσες δεξιώσεων. Πιο συγκεκριμένα: στα ντοκουμέντα που έχουμε στη διάθεσή μας καταγγέλεται ότι:

- Έλληνες αξιωματικοί «πλησιάστηκαν» και πιθανώς «δωροδοκήθηκαν» και «εξαγοράστηκαν» μέσω της Κράους - Μαφάι και των αντιπροσώπων της, για να συμφωνήσουν ότι τα «Λέοπαρντ» ήταν τα καλύτερα άρματα για την προάσπιση της εδαφικής μας ακεραιότητας.
- Έλληνες αξιωματικοί «υπεξαίρεσαν»

του Βασίλη Ζήση

απόρρητα στρατιωτικά έγγραφα και τα παρέδωσαν στην «Κράους Μαφάι», προκειμένου να αναπροσαρμόσει την τακτική της και να εξασφαλίσει την ανάθεση της προμήθειας σε αυτή.

- Η ΑΧΧΟΝ πήρε προμήθεια για τις υπηρεσίες που προσέφερε στη γερμανική εταιρεία, «πράξη» που διώκεται ποινικά τόσο από τον ελληνικό νόμο όσο και από το δυτικογερμανικό.

- Η «εμπλοκή υψηλά ιστάμενων προσώπων», που ορισμένα από αυτά κατονομάζονται με υπαινιγμούς που αφήνουν να εννοηθεί ότι τουλάχιστον «επηρεάστηκαν» από τη γερμανική εταιρεία και τους εν Ελλάδι αντιπροσώπους της. Άλλωστε, το γεγονός και μόνο ότι η «Κράους Μαφάι» ελέγχονταν τότε από το συγκρότημα του γνωστού κυρίου Φλικ, που διώκεται σήμερα από τη γερμανική δικαιοσύνη με την κατηγορία της δωροδοκίας πολιτικών, έφτανε για να δικαιολογήσει έρευνα των αρμοδίων ελληνικών αρχών.

Δεν νομίζουμε, εξάλλου, πως είναι άγνωστο στην ελληνική κυβέρνηση ότι στη γερμανική δικαιοσύνη έχει ήδη κατατεθεί ότι οι ενέργειες της «Κράους Μαφάι» και των αντιπροσώπων της «άπτονται του ποινικού νόμου» και μπορεί να ασκηθεί δίωξη εναντίον της για «απάτη εκ προμελέτης», «δόλιες υποσχέσεις», «απάτη», «κατάχρηση εμπιστοσύνης», υπερτιμολογήσεις «εκβιασμό» και «δωροδοκία».

Το ΑΝΤΙ αρχίζει σήμερα τη δημοσίευση αυτών των ντοκουμέντων αποκαλύπτοντας την έκθεση των επιθεωρητών της Εθνικής Τράπεζας, με βάση την οποία ασκήθηκε αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη για λαθραία εξαγωγή συναλλάγματος εναντίον της ΑΧΧΟΝ ΑΕ του κ. Θωμά Λιακουνάκου. Το στοιχείο αυτό όπως και όλα τα άλλα είμαστε βέβαιοι ότι είναι σε γνώση των ελληνικών αρχών. Μένει μόνο το ερώτημα αν και μετά τη δημοσίευσή τους στο ΑΝΤΙ θα υπάρχει έστω και μια δικαιολογία ή πρόφαση που θα εμποδίζει την παραπομπή της υπόθεσης στη δικαιοσύνη.

Ο ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΧΧΟΝ

Το καλοκαίρι του 1985 ο τότε υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Γεράσιμος Αρσένης, διέταξε να γίνει αιφνιδιαστικός έλεγχος στα γραφεία του Βασίλη Τσάκου και του Θωμά Λιακουνάκου. Όπως είχε γράψει τότε το «ΑΝΤΙ» ο έλεγχος στην ΑΧΧΟΝ έγινε την 1η Ιουλίου 1985. Σήμερα αποκαλύπτουμε το πόρισμα των ελεγκτών που τον πραγματοποίησαν. Από τα στοι-

χεία που περιέχονται στο πόρισμα αλλά και μια σειρά άλλες αποδείξεις που βρίσκονται στα χέρια της ελληνικής δικαιοσύνης ασκήθηκε —σύμφωνα με πληροφορίες μας— «αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη» κατά της ΑΧΧΟΝ με την κατηγορία των «παράνομων συναλλαγών σε συνάλλαγμα» και της «λαθραίας εξαγωγής συναλλάγματος».

Εκτός από όσα αναφέρονται στο πόρισμα ο κ. Θωμάς Λιακουνάκος μπορεί να κατηγορηθεί και για «υπεξαγωγή αποδεικτικού στοιχείου», επειδή όπως καταγγέλλεται δήλωσε ότι «έχασε» ένα τιμολόγιο όπου αναφέρονται διάφορα επιβαρυντικά στοιχεία, για «παραποίηση» επειδή διέγραψε μερικές ενοχοποιητικές παραγράφους στο θέμα της προμήθειας και των εμπλεκόμενων προσώπων καθώς και για «απόκρυψη στοιχείων».

Μετά από όλα αυτά θα ήταν φυσικό να περιμένει κανείς πότε θα παραπεμφθεί η υπόθεση στο δικαστήριο. Να, όμως, που όπως φαίνεται δεν θα γίνει έτσι. Καλά πληροφορημένες πηγές μας δήλωσαν ότι ο αρμόδιος εισαγγελέας πρότεινε να εκδοθεί *απαλλακτικό βούλευμα* για την ΑΧΧΟΝ και τον κ. Θωμά Λιακουνάκο. Δηλαδή «η υπόθεση στο αρχείο». Αγνοούμε, για την ώρα, τη συλλογιστική και τους λόγους που οδήγησαν τον, περί ου ο λόγος, εισαγγελέα να κάνει αυτή την πρόταση. Περιοριζόμαστε μόνο να σημειώσουμε ότι έγκυροι νομικοί κύκλοι χαρακτηρίζουν την πρόταση αυτή του εισαγγελέα —αν είναι απαλλακτική— «σκανδαλώδη» και την όλη υπόθεση «κουκούλωμα».

Ας δούμε όμως τι λέει το υπ' αριθμόν 01166 Πόρισμα Ελέγχου που έγινε σε βάρος της «ΑΧΧΟΝ Εμπορική και Βιομηχανική ΑΕ»:

- Το πιο σημαντικό στοιχείο είναι ότι ο έλεγχος διαπίστωσε πως στα υπ' αριθμούς 9815 (της 3.6.85) και 9889 της (9.9.82) τιμολόγια —που σημειωτέον δόθηκαν σε φωτοτυπία και όχι τα πρωτότυπα τους— *τα ποσά της τιμολόγησης, συνολικής αξίας 14.299.753 δραχμών, χαρακτηρίζονται ως προμήθεια*. Το πρώτο ειδικά τιμολόγιο είναι σύγχρονο με την εποχή που ο τότε υπουργός Εθνικής Άμυνας υπέγραψε την εντολή για την προμήθεια των Λέοπαρντ (Απρίλης 1981).

Οι ελεγκτές ρώτησαν τον κ. Λιακουνάκο έναντι ποιων υπηρεσιών πήρε αυτή την προμήθεια και αυτός απάντησε ότι... δεν είναι προμήθεια, όπως γράφει το τιμολόγιο, αλλά «*αμοιβή παρασχεθείσων προς την «Κράους Μαφάι» υπηρεσιών*». Είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με άλλα που έχουν κατατεθεί στη γερμανική δικαιοσύνη και πρέπει να είναι σε γνώση της ελληνικής, αποδεικνύουν ότι ο κ. Λιακουνάκος πήρε τελικά την προμήθεια και δεν λειτούργησε μόνο ως «σύμβουλος» της «Κ-Μ» είτε ως εργολήπτης συγκεκριμένου έργου (της μεταφοράς των Λέοπαρντ) στην Ελλάδα όπως για παράδειγμα ισχυρίστηκε κάποτε ο ίδιος).

- Οι ελεγκτές ζήτησαν από τον κ. Λιακουνάκο να τους επιδείξει από 19.6.80 έγ-

γραφο της KRAUSS MAFFEI προς την ΑΧΧΟΝ. Όπως αποκάλυψε το ΑΝΤΙ (στις 31.8.84) με την επιστολή αυτή κατοχυρώθηκε το δικαίωμα της εταιρείας του κ. Λιακουνάκου στην είσπραξη της προμήθειας για τα τανκς και παρουσιάζει δικαστικό ενδιαφέρον επειδή έχει *διαγραφές* στα κρίσιμα της σημεία. Στα σημεία δηλαδή, όπου γίνεται λόγος *για τα πρόσωπα τα οποία διαμεσολάβησαν στην αγορά των αρμάτων μάχης*.

Στην αρχή ο κ. Λιακουνάκης απάντησε στους ελεγκτές ότι θα συνεννοηθεί με τον δικηγόρο του πριν παραδοθεί το έγγραφο. Αλλά την επόμενη ημέρα το πρωί δήλωσε στους ελεγκτές ότι ύστερα από συνεννόηση με το δικηγόρο του και αφού τηλεφώνησε και στην «Κράους-Μαφάι» «*δεν θα τους έδινε κανένα έγγραφο και στην ανάγκη, αν δηλαδή οι ελεγκτές επέμεναν και κατέφευγαν στην δικαιοσύνη θα το κατέστρεφε σύμφωνα με τις οδηγίες που πήρε*. Και εξήγησε στους έκπληκτους ελεγκτές, ότι του δόθηκαν οι οδηγίες αυτές επειδή υπήρχε εκκρεμοδικία στα γερμανικά δικαστήρια, μεταξύ της Κράους Μαφάι και της εταιρείας του ανταγωνιστή του Βασίλη Τσάκου. (Υπενθυμίζουμε ότι ο Τσάκος κατέφυγε στη γερμανική δικαιοσύνη για να εισπράξει από την Κράους Μαφάι την προμήθεια που όπως υποστηρίζει δικαιούτο αυτός και όχι η ΑΧΧΟΝ).

- Στα βιβλία της ΑΧΧΟΝ διαπιστώθηκε καταχώρηση ποσού 4.866.000 δρχ. στη χρέωση ταμείου με αντίστοιχη πίστωση λογαριασμού «Γενικά Έξοδα» και με αιτιολογία «*επιστροφή εξόδων δημόσιων σχέσεων*». Το ποσό αυτό αποτελεί δραχμοποίηση εμβασμάτων της Κ-Μ τα πρωτότυπα των οποίων δεν βρέθηκαν.

Τα ερωτήματα είναι σαφή: γιατί εξαφανίστηκαν τα πρωτότυπα; Μήπως επειδή αναγράφονται σε αυτά ενοχοποιητικά στοιχεία για το σκοπό για τον οποίο διατέθηκαν; Ως γνωστόν η φράση «δημόσιες σχέσεις» μπορεί να σημαίνει στην υπόθεση αυτή δύο πράγματα: είτε διαφήμιση είτε εξαγορά. Ποιο από τα δύο συμβαίνει; Και επιπλέον γιατί το συνάλλαγμα αυτό, όπως και τόσα άλλα που έστειλε η Κράους Μαφάι στην ΑΧΧΟΝ, χαρακτηρίζεται «ναυτιλιακό»;

- Και το πιο σημαντικό: Ο έλεγχος διαπίστωσε ότι «όμοιες με την παραπάνω χρέωση του ταμείου και πίστωση του λογαριασμού Γενικών Εξόδων» *έγιναν εννέα πράξεις συνολικού ποσού 14.644.754 δραχμών*, χωρίς ο έλεγχος να μπορέσει να διαπιστώσει από πού προέρχονταν αυτά τα ποσά και φυσικά πού πήγαν.

Επιπλέον, τα «Γενικά Έξοδα», πιστώθηκαν την 31.3.83 με ποσό 4.793.297 δραχμών και με χρέωση του προσωρινού λογαριασμού μετόχων (Θ. Λιακουνάκου - Α. Κύρτσιν) χωρίς να διευκρινιστεί ο σκοπός της εγγραφής. Μιλάμε δηλαδή για ένα ποσό συνολικής αξίας 19.500.000 δραχμών που καταχωρήθηκε ως «Γενικά έξοδα» και κανείς δεν ξέρει για την ώρα πού ή σε ποιους πήγαν. Οι «δημόσιες σχέσεις» του κ. Λιακουνάκου και της ΑΧΧΟΝ ήταν πανάκριβες όπως φαίνεται.

- Για δραχμοποιήσεις αξίας 20.342.719 δρχ. ο έλεγχος δεν βρήκε ΒΑΣ αλλά φωτοτυπίες τους. Μήπως δόθηκαν μόνο οι φωτοτυπίες επειδή, ως γνωστόν, το σβύσιμο που μπορεί να γίνει σε ένα πρωτότυπο δεν φαίνεται καθόλου στη φωτοτυπία του;

- Σε άλλο σημείο αποδεικνύεται η υποτιμολόγηση στην οποία προέβαινε η ΑΧΧΟΝ «*Σε συνημμένο σε φωτοτυπία —κι αυτό— τιμολόγιο Νο 10169/31.12.83 ποσού γερμανικών μάρκων 120.000 δίδεται στη θέση περιγραφής είδους, «FEES AT DM 20.000 - PER MONTH FOR 12 MONTHS: 12 x 20.000»*. Έτσι, ενώ σύμφωνα με την περιγραφή η τιμολόγηση θα έπρεπε να είναι για 240.000 γερμανικά μάρκα, το τιμολόγιο εκδίδεται μόνο για 120.000 μάρκα! Τα άλλα μισά αγνοούνται...

Επίσης, όπως, τονίζει η Έκθεση μπορεί να συναχθεί έμμεσα ότι η ΑΧΧΟΝ έχει αξίωση από την Κ-Μ για ποσό 20.000 μάρκων το μήνα. Έναντι ποιων υπηρεσιών, η ΑΧΧΟΝ απαιτεί από την Κ-Μ περισσότερα από ένα εκατομμύριο δραχμές το μήνα;

- Τέλος —καταλήγει η έκθεση— «*σχετικά με τη ΒΑΣ Νο 6847/3.6.81 αξίας 400.000 γερμανικών μάρκων— η οποία κάλυψε το τιμολόγιο της ΑΧΧΟΝ Νο 9815/3.6.81 (δηλαδή περίπου τρεις μήνες μετά την υπογραφή της συμφωνίας για τα Λέοπαρντ)* σημειώνεται ότι η ΒΑΣ εκδόθηκε από την Εμπορική Τράπεζα κατά τη δραχμοποίηση της ισόποσης τραπεζικής επιταγής της «Ντώτσε Μπανκ» σε διαταγή ΑΧΧΟΝ αλλά *δεν κατέστη δυνατόν να βρεθεί η προέλευση του αντικρύσματος της επιταγής, δηλαδή αν χρεώθηκε κάποιος λογαριασμός καταθέσεων στη «Ντώτσε Μπανκ» και ποιας εταιρείας (η ποιοι προσώπου προσθέτουμε εμείς) ή αν το ισόποσο της επιταγής πληρώθηκε σε μετρητά και από ποιον (και σε ποιον προσθέτουμε) δεδομένου ότι δεν μας δόθηκε το σχετικό CRE-DIT ADVISE από την Εμπορική Τράπεζα αν και ζητήθηκε*.

Αυτά τα σημαντικά αναφέρονται στο πόρισμα του Έλεγχου της Τράπεζας Ελλάδος. Αδυνατούμε για την ώρα να εκτιμήσουμε τις ποινικές συνέπειες που ενδεχομένως υπέχει η ΑΧΧΟΝ για όσα τις καταμαρτυρούνται, επειδή όλα αυτά τα στοιχεία πρέπει να εξεταστούν σε συνδυασμό με τον όγκο των υπολοίπων που έφερε στο φως, η δημοσιογραφική έρευνα και όλων εκείνων που υπάρχουν σε μας —και ενδεχομένως και στο αρμόδιο υπουργείο.

Ούτε μπορούμε, εξάλλου, να απαιτήσουμε από την Εμπορική Τράπεζα ή την «Ντώτσε Μπανκ», να μας προσκομίσει τα αποδεικτικά στοιχεία που δεν έδωσαν στους ελεγκτές. Για την ώρα, όμως, εκφράζουμε και μες την απορία μας για την φερομένη ως βεβαία απαλλακτική πρόταση του εισαγγελέα και επιφυλασσόμεθα για τα επόμενα τεύχη.

Η υπόθεση των LEOPARD είναι μία χαρακτηριστική και «τυπική» ιστορία εμπορίας όπλων, όπου ενέχονται πολιτικοί, στρατιωτικοί, οικονομικοί παράγοντες και όπου μαζί με το... «τερπνόν» του αναγνώσματος συνυπάρχει το «ωφέλιμον» για προμηθευτές και προμηθευόμενους. [1]

ΕΝΑ «ΑΘΩΟ» ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ CIA

κ. Χρήστο Γ. Παπουτσάκη

18 Απριλίου 1986

ΑΝΤΙ

Δημοχάρους 60, Αθήνα, ΕΛΛΑΣ

Αγαπητέ κ. Παπουτσάκη:

Η παρούσα είναι απάντηση στην επιστολή σας της 18ης Οκτωβρίου 1985 με την οποία κάνατε έφεση κατά της από 3 Σεπτεμβρίου 1985 αποφάσεως αυτής της Υπηρεσίας που σας αρνείται προσπέλαση στα έγγραφα τα οποία εντοπίστησαν, μετά από αίτησή σας, σύμφωνα προς το Νόμο για την Ελευθερία στην Πληροφόρηση (FOIA), για πληροφορίες που αφορούν εσάς και την έκδοση γνωστή ως ΑΝΤΙ. Η αίτηση αυτή διεκπεραιώθηκε σύμφωνα προς τις διατάξεις του FOIA και του Νόμου Πληροφοριών της CIA.

Η έφεσή σας παρουσιάστηκε στην Επιτροπή Επανεξέτασης Πληροφοριών της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (σ.σ. CIA) και κρίθηκε σύμφωνα προς τις διατάξεις του FOIA. Σύμφωνα προς τη δικαιοδοσία η οποία χορηγείται από την παράγραφο 1900.51 (α) του Κεφαλαίου XIX, του Θέματος 32 του Κώδικα Ομοσπονδιακών Διατάξεων, ο κ. Clair E. George (σ.σ. υπογράμμιση δική μας), Υποδιευθυντής Επιχειρήσεων, επανεξέτασε τα σχετικά έγγραφα, τα οποία καταγράφονται κατωτέρω, τις αποφάσεις που έγιναν εν σχέσει προς αυτά και την ορθότητα της εφαρμογής των εξαιρέσεων ως προς τον FOIA. Ακολουθούν οι αποφάσεις του:

Έγγραφο	Αποφάσεις	Εξαιρέσεις
1. Έκθεση 31 Μαΐου 1972	Επιβεβαιούται άρνηση για το σύνολο (του εγγράφου)	(b) (1), (b) (3)
2. Έκθεση 8 Δεκεμβ. 1978	Επιβεβαιούται άρνηση για το σύνολο (του εγγράφου)	(b) (1), (b) (3)

Προς πληροφόρησή σας, η εξαίρεση (b) (1) περιλαμβάνει θέματα για τα οποία υπάρχει εξουσιοδότηση, σύμφωνα προς κριτήρια θεσπισθέντα με το κατάλληλο εκτελεστικό διάταγμα, ώστε να τηρηθούν μυστικά προς το συμφέρον της εθνικής άμυνας ή της εξωτερικής πολιτικής και τα οποία (θέματα) έχουν στην πράξη, επί του παρόντος, δεόντως ταξινομηθεί ως απόρρητα.

Η εξαίρεση (b) (3) έχει σχέση με πληροφορίες οι οποίες εξαιρούνται αποκάλυψης με νομοθέτημα. Τα σχετικά νομοθέτηματα είναι η υποπαράγραφος 102 (d) (3) του Νόμου για την Εθνική Ασφάλεια του 1947, ως αναθεωρήθηκε 50 U.S.C. 403 (d) (3), η οποία καθιστά τον διευθυντή των κεντρικών Πληροφοριών υπεύθυνο για την προστασία των πηγών και των μεθόδων πληροφόρησης από μη εξουσιοδοτημένες αποκάλυψεις και η παράγραφος 6 του Νόμου για την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών του 1949, ως αναθεωρήθηκε 50 U.S.C. 403g, η οποία εξαιρεί από το αίτημα της αποκάλυψης, πληροφορίες οι οποίες έχουν σχέση προς την οργάνωση, τις λειτουργίες, τα ονόματα, τους επίσημους τίτλους, τις αποδοχές ή τον αριθμό του προσωπικού το οποίο αναχωρείται από την Υπηρεσία.

Σύμφωνα προς τις διατάξεις του FOIA δικαιούσθε να επιδιώξετε δικαστική επανεξέταση των παραπάνω αποφάσεων σε ένα περιφερειακό δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών.

Σας ευχαριστούμε για την υπομονή σας επί του παρόντος θέματος.

Ειλικρινώς Richard J. Kerr

Πρόεδρος Επιτροπής Επανεξέτασης Πληροφοριών

Αυτά αναφέρονται στο γράμμα της CIA με ημερομηνία 18 Απριλίου 1986. Το προηγούμενο γράμμα της «εταιρείας» (με ημερομηνία 3.9.85) είχαμε δημοσιεύσει στο τχ. 300. Στο γράμμα εκείνο αναφέρονταν επίσης οι λόγοι άρνησης κοινοποίησης των εκθέσεων της CIA που αφορούν το ΑΝΤΙ.

Μετά την τελευταία απορριπτική τους απάντηση, αποφασίσαμε να καταφύγουμε στα τελευταία ένδικα μέσα και είμαστε αυτή τη στιγμή σε συνεννόηση με δικηγόρο που θα επιδιώξει την εκδίκαση της υπόθεσης σε αμερικανικό δικαστήριο.

Απ' όσο, πάντως, μπορούμε να υποθέσουμε οι εκθέσεις της CIA αφορούν:

- Η πρώτη (με ημερομηνία 31 Μαΐου 1972) την έκδοση του περιοδικού στη διάρκεια της δικτατορίας. Το ΑΝΤΙ είχε κυκλοφορήσει λίγες ημέρες πριν και είχε αμέσως επέλθει η ΕΣΑ.

- Η δεύτερη έκθεση (με ημερομηνία 8 Δεκεμβρίου 1978) είχε προφανώς συνταχθεί με το χεράκι του κ. Clair Elroy George και θα «εξερευνούσε» τις συνθήκες αποκάλυψης του «σταθμάρχη» της CIA στην Αθήνα.

Είναι, λοιπόν, προφανές πως η «εταιρεία» ενδιαφέρεται να αποκρύψει επιμελώς τους ανθρώπους της αλλά και τις μεθόδους της, που είναι παράνομες αφού, συν τοις άλλοις, αφορούν την αστυνόμευση πολιτών και εντύπων σε μια ξένη χώρα. Και φυσικά ενδιαφέρεται να καλύψει και τους Έλληνες φίλους της που πρόθυμα συνεργάζονται μαζί της. Αμερικανοί και «Έλληνες» πράκτορες κάνουν τη δουλειά τους και δικαιολογούν τα πόστα τους.

Αλλά εμείς στη χώρα μας, γιατί να μη μπορούμε να ησυχάσουμε με την ιδέα ότι μας παρακολουθούν μόνον οι δικές μας υπηρεσίες (ο κ. Τόμπρας, π.χ., ή ο κ. Αλεξάκης); Δεν μπορούμε, επιτέλους, να αισθανθούμε «εθνικά υπερήφανοι» ούτε στην παρακολούθηση από τις μυστικές υπηρεσίες; Πρέπει να αναρωτιόμαστε μήπως μας ακολουθούν και οι πράκτορες της CIA; Γιατί μας κάνουν να μπερδευόμαστε τόσο πολύ;

Η CIA ομολογεί: Πράκτορες υπηρετούν

ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ της CIA με καίριες θέσεις στους συνωμοτικούς μηχανισμούς των ΗΠΑ, υπηρετούν στην Ελλάδα με κάλυψη τη «διπλωματική» (!) τους ιδιότητα.

ΑΥΤΗ την πολύ διαδεδομένη εντύπωση έρχεται τώρα να επιβεβαιώσει η ίδια η CIA με δικό της έγγραφο.

ΑΛΛΑ ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά:

Στις σελίδες αυτές δημοσιεύουμε το γράμμα που πήραμε πριν από λίγες μέρες από τη CIA και υπογράφεται από τον κ. R. J. KERR, πρόεδρο της «Επιτροπής Επανεξέτασης Πληροφοριών» που απαντά απορριπτικά σε προηγούμενη αίτηση του εκδότη του περιοδικού να του χορηγηθούν αντίγραφα των εκθέσεων που υπάρχουν στα αρχεία της CIA και που αφορούν τον ίδιο και το ΑΝΤΙ.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ αυτή του κ. R.J. Kerr αναφέρεται ότι «ο κ. Clair E. George, υποδιευθυντής Επιχειρήσεων της CIA, εξαίρεσε τις εκθέσεις που μας αφορούν γιατί έχουν σχέση με τα «συμφέροντα της Εθνικής Άμυνας και της Εξωτερικής Πολιτικής» των ΗΠΑ και γιατί η αποκάλυψή τους έχει, επίσης, σχέση με την «οργάνωση, τις λειτουργίες, τα ονόματα, τους επίσημους τίτλους, τις αποδοχές ή τον αριθμό του προσωπικού που απασχολείται από την υπηρεσία».

- Ποιος, όμως, είναι αυτός ο αξιότιμος κ. Clair E. George, που σήμερα είναι υποδιευθυντής επιχειρήσεων της CIA —κατέχει δηλαδή ουσιαστικά την 4η ή 5η θέση στην ιεραρχία της «βρώμικης εταιρείας», όπως φαίνεται και από τα οργανόγραμμα της CIA, που δημοσιεύεται στις σελίδες αυτές;

- ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΗ του 1978 ο αξιότιμος κ. CLAIR ELROY GEORGE υπηρετούσε στην Ελλάδα με το βαθμό του πρώτου γραμματέα της αμερικανικής πρεσβείας αλλά στην πραγματικότητα ήταν ο σταθμάρχης της CIA στην Ελλάδα που αντικατέστησε τον Γουέλς. Αυτά όλα τα αποκάλυψε το ΑΝΤΙ στο τχ. 110 (21-10-1978). Αντιγράφουμε:

«ο σημερινός "σταθμάρχης" της CIA ΣΤΗΝ Αθήνα είναι ο CLAIR ELROY GEORGE...

ΤΑ ΠΑΡΑΚΛΑΔΙΑ

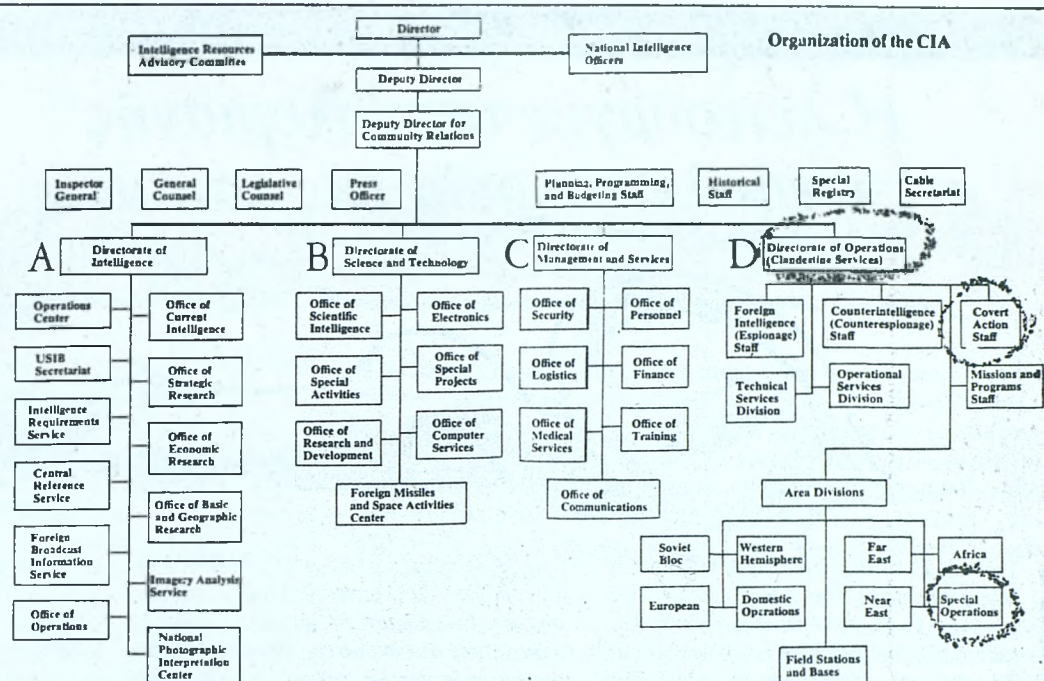
Το οργανόγραμμα της CIA, όπως δημοσιεύθηκε στο βιβλίο των Victor Marcetti και John D. Marks, «The CIA and the cult of Intelligence». Στο διάγραμμα φαίνεται η σημαντική θέση που κατέχει σήμερα ο τέως πρώτος γραμματέας της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Αθήνα, Cl.E. George. Είναι υποδιευθυντής στο Directorate of Operations που είναι και ο «κορμός» της CIA. Είναι το τμήμα που έχει την ευθύνη, το σχεδιασμό και την εκτέλεση όλων των «επιχειρήσεων» της CIA ανά την υφήλιο. Τα τμήματα Α, Β, και Γ είναι τα «ερευνητικά» και διοικητικά τμήματα της CIA. Στη διεύθυνση που ο αξιότιμος κ. Cl.E. George είναι υποδιευθυντής υπάγεται και το προσωπικό για «συγκεκριμένες ενέργειες». Στο βιβλίο των Μάρκετι και Μάρκς σημειώνεται:

Η Covert Action — επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων χωρών — είναι η πιο αντιφατική από τις παράνομες λειτουργίες της CIA: αμετάβλητες μέθοδοι στους πιο ποικίλους στόχους. Κυριαρχείται από τη νοοτροπία της παρανομίας. Και οι πιο βάνουσες, οι πιο άμεσες μορφές «συγκεκριμένων ενεργειών» λέγονται «ειδικές επιχειρήσεις». Αυτές οι δραστηριότητες, κυρίως παραστρατιωτικές και

πολεμικές, έχουν πολύ λίγο να κάνουν με την εκλεπτυσμένη και επεξεργασμένη πολιτική δράση (διδεί-

δουσα και επέμβαση) ή την προπαγάνδα και την παραπληροφόρηση. Αν και σχεδιάζονται από τους ε-

παγγελματίες της CIA, στις επιχειρήσεις αυτές χρησιμοποιούνται μισθοφόροι Αμερικανοί ή ξένοι».

ΟΤΑΝ Η CIA ΦΑΚΕΛΩΝΕΙ ΤΟ «ΑΝΤΙ»

στην Αθήνα με διπλωματική κάλυψη

Το ΑΝΤΙ φέρνει σήμερα στη δημοσιότητα την ταυτότητα του «σταθμάρχη» της CIA στην Αθήνα. Πρόκειται για τον: **CLAIR ELROY GEORGE**

Ήρθε στην Αθήνα από τη Βηρυτό τον Ιούνιο του 1976 και υπηρετεί σαν πρώτος γραμματέας της αμερικανικής πρεσβείας στη χώρα μας. Μένει στο Ψυχικό, στην οδό Γκύζη αρ. 24 και το τηλέφωνό του είναι 67.12.831. Το προσωπικό τηλέφωνο — από προχθές — στην αμερικανική πρεσβεία είναι 64.34.710. Πρόθυμος δια πάσαν εξυπηρέτησιν...

Ο Clair Elroy George γεννήθηκε στην Πενσυλβανία, στις 3 Αυγούστου 1930 και αποφοίτησε από το τοπικό Πανεπιστήμιο το 1952. Στο διάστημα των χρόνων 1952-55 υπηρετεί στο Στρατό των ΗΠΑ και στέλνεται στο Εξωτερικό. Τον Αύγουστο του 1956 μπαίνει στην υπηρεσία του Στাইτ Νηπάρτμεντ και υπηρετεί στο Γενικό Προξενείο των ΗΠΑ στο Χογκ-Κογκ. Τον Ιούλιο του 1958 προάγεται και το 1960 επιστρέφει στην Ουάσιγκτον. Τον Απρίλιο του 1961 τοποθετείται στην πρεσβεία των ΗΠΑ στο Παρίσι σαν πολιτικός σύμβουλος. Το 1964 βρίσκεται στην Ατλάντα της Δημοκρατίας του Μαλί στην Κεντρική Αφρική, στην εκεί αμερικανική πρεσβεία, σαν ακόλουθος και οικονομικός σύμβουλος. Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου προάγεται σε δεύτερο γραμματέα. Παραμένει εκεί μέχρι το Φεβρουάριο του 1966, οπότε επιστρέφει στο Λάγκλεϊ της Βιρτζίνια. Τον Ιούνιο του 1967 τοποθετείται στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στο Νέο Δελχί των Ινδιών, όπου εμφανίζεται σαν πολιτικός και οικονομικός σύμβουλος. Επιστρέφει στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 1971 και εντάσσεται στο τμήμα της Εγγύς Ανατολής και Νότιας Ασίας. Τον Ιούνιο του 1975 στη διάρκεια της κρίσης βρίσκεται στο Λίβανο με μυστική αποστολή. Παρόλο που επίσης εμφανίζεται σαν υπάλληλος της Πρεσβείας στη Βηρυτό, εν τούτοις πουθενά δεν αναφέρεται η οργανική θέση του. Από τη Βηρυτό ο Clair E. George έρχεται, όπως αναφέρθηκε, στην Αθήνα σαν πρώτος γραμματέας. Είναι παντρεμένος με τη Mary Atkinson».

Μετά τη δολοφονία του Ρίτσαρντ Γουέλς το Δεκέμβριο του '75 και μέχρι τον Ιούνιο του 1976, χρέη «σταθμάρχη» της CIA εκτελούσε ένας από τους τρεις αξιωματούχους του πολιτικού τμήματος της εδώ πρεσβείας των ΗΠΑ, που ήταν οι G.M. Barbis, William S. Lof-

gren και ο James Mac Williams. Αυτό αποκάλυψε το ΑΝΤΙ με προηγούμενο δημοσίευσμά του (Ιούνιος 1977) σε άρθρο του Φίλιπ Αιήτη, όπου αποκαλύπτονταν τα ονόματα άλλων 64 πρακτόρων της CIA που υπηρετούσαν τότε στην Ελλάδα.

Ο ΑΞΙΟΤΙΜΟΣ κ. Clair Elroy George είχε ξεφύγει τότε (Ιούνιος '77) από τη λίστα των αποκαλύψεων. Σήμερα τίθεται, όμως, το ζήτημα και οι ελληνικές αρμόδιες υπηρεσίες αλλά και η αμερικανική πρεσβεία οφείλουν να εξηγήσουν πώς ένας αμερικανός υπήκοος με όλη αυτή τη «δραστηριότητα» βρισκόταν στην Ελλάδα επί δυομιση χρόνια (Ιούνιος 1976 - Οκτώβριος 1978), περιφέρονταν αφανώς και κάποτε δηλώθηκε ότι ήταν... πρώτος γραμματέας της αμερικανικής πρεσβείας.

ΟΙ ΑΤΣΙΔΕΣ των ελληνικών υπηρεσιών οφείλουν — αυτοί τουλάχιστον — να δώσουν μερικές εξηγήσεις. Ο κ. Αλεξάκης, για παράδειγμα, υπηρετούσε στην ΚΥΠ το ίδιο διάστημα που ο πράκτορας-διπλωμάτης Clair Elroy George ήταν σταθμάρχης της CIA. Στα αρχεία του, ίσως, δε θα βρει τίποτα: η μνήμη του, όμως, μήπως τον βοηθά — σαν liaison officer — που ήταν να μας εξηγήσει πώς καταλάβαινε αυτός την παροχή διπλωματικής ασυλίας σε έναν πράκτορα μυστικών υπηρεσιών;

ΦΥΣΙΚΑ την εποχή των «ήρεμων υδάτων» και της ελληνοαμερικανικής συνεργασίας για την πάταξη της τρομοκρατίας δε φαίνεται πιθανόν να προβληματίζονται οι όποιοι αρμόδιοι για τους πράκτορες της CIA και τις δραστηριότητές τους στη χώρα μας.

ΘΑ ΕΙΝΑΙ, όμως, ενδιαφέρον να μάθουμε ποιες εξηγήσεις δίνουν οι εδώ αρμόδιοι διπλωματικοί των ΗΠΑ για το πώς συμβιβάζεται ο διπλός ρόλος του διπλωμάτη και του πράκτορα.

ΣΤΗ ΘΕΣΗ του πρώτου γραμματέα της πρεσβείας των ΗΠΑ υπηρετεί, π.χ., σήμερα ο κ. Μπερλίντ. Ο κ. Μπερλίντ είναι πολύ γνωστός «φιλέλλην» και με πλήθος διασυνδέσεις και σχέσεις. Στην ίδια θέση υπηρετούσε κάποτε και ο κ. Clair E. George.

ΓΙΑΤΙ να μην υποθέσουμε, λοιπόν, ότι και ο κ. Μπερλίντ είναι σήμερα και σταθμάρχης της CIA; Όταν, μάλιστα, δεν αφήνει ούτε τον Σαχάτι ήσυχο και παρευρίσκεται στο αεροδρόμιο του Ελληνικού να παρακολουθεί κάπως παράμερα την άφιξή του...

Η λειτουργία της "Αυριανής" είναι λειτουργία εκφασισμού

Για τις 22 Μαΐου ορίστηκε τελικώς η «πρώτη» δίκη του ΑΝΤΙ, μετά από τη γνωστή αγωγή του ιδρυτή της Αυριανής Γ. Κουρή, ενώ η απόφαση για τη «δεύτερη» δίκη (που διεξήχθη ήδη στις 23 Απριλίου) αναμένεται να εκδοθεί περίπου μετά από ενάμιση μήνα.

Από τη διαδικασία της τελευταίας αυτής δίκης, δημοσιεύουμε σήμερα ορισμένα αποσπάσματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ως μάρτυρας κατηγορίας, καταθέσε ο εργαζόμενος στο φύλλο του Ταύρου Κυριάκος Διακογιάννης, ο οποίος υποστήριξε ότι το υπό κρίση δημοσίευμα του «ΑΝΤΙ» ήταν συκοφαντικό. Από την πλευρά του ο δικηγόρος της «Αυριανής» κ. Ζηλεμένος (για την πολιτεία του γράψαμε αναλυτικά στο τεύχος 314 —κατά τη διάρκεια, πάντως, της διαδικασίας, δεν έχασε ευκαιρία για να υπενθυμίσει ότι σπούδασε στο Παρίσι, χρησιμοποιώντας μάλιστα και φράσεις... στα γαλλικά) ρώτησε τον μάρτυρα κατηγορίας αν η «Αυριανή» συντέλεσε στις εκλογικές νίκες του ΠΑΣΟΚ το '81 και το '85, καθώς και στην πτώση του κ. Καραμανλή...

Στη συνέχεια ως μάρτυρας υπεράσπισης του ΑΝΤΙ κατέθεσε ο καθηγητής της Παντείου κ. Βασίλης Φίλιας, τονίζοντας μεταξύ άλλων και τα εξής:

(...) Το ΑΝΤΙ κράτησε ένα μέτωπο σε πολύ δύσκολες ώρες, ασκώντας κριτική, συχνά οξύτατη προς κάθε κατεύθυνση. Είναι ένα βήμα αγώνων και κριτικής. Εκδόθηκε την τελευταία περίοδο της δικτατορίας για να κλείσει αμέσως μετά την κυκλοφορία του πρώτου τεύχους(...).

Ως εκ της αποστολής του όφειλε να ασχοληθεί με το ήθος της δημοσιογραφίας της ΑΥΡΙΑΝΗΣ(...)

(...) Η λειτουργία της ΑΥΡΙΑΝΗΣ είναι λειτουργία «μπλοκαρίσματος», ακύρωσης του Ελεύθερου στοχασμού. Η εφημερίδα ασκεί μία τεράστια ιδεολογική τρομοκρατία σε όσους σκέφτονται κατά τρόπο διαφορετικό και έχουν άλλου τύπου αξιολογήσεις για τη δημόσια ζωή. Η «Α» πολώνει τη δημόσια ζωή, φορτίζει τις αντιθέσεις με συναισθηματικό τόνο, δημιουργεί ένα κλίμα όξυνσης, όπου δεν μπορεί να γίνει διαπραγμάτευση και μελέτη κανενός θέματος με μισές αλήθειες, με αποτέλεσμα ο πολίτης να παύει να διαλογίζεται και να λειτουργεί στο επίπεδο των συναισθηματισμών(...)

(...) Η μεθοδολογία της ανεγκεφαλοποίησης των μαζών χρησιμοποιήθηκε από τα φασιστικά καθεστώτα του μεσοπολέμου. Πολύ σωστά, λοιπόν, χαρακτήρισε το ΑΝΤΙ τη λειτουργία της ΑΥΡΙΑΝΗΣ ως λειτουργία εκφασισμού γιατί στόχος του φασισμού είναι να μετατρέψει σε μάζα άκριτων μορίων ένα λαό σκεπτόμενων ανθρώπων. Είναι αλήθεια ότι ισοπεδώνει τους θεσμούς και είναι ορθά τα όσα επισημαίνονται από τον αρθρογράφο.

Είναι φασιστικό να χρησιμοποιείται η δύναμη της 4ης εξουσίας για να καλείς όσους έχουν στοιχεία κατά των δικαστών να τα καταθέσουν(...)

Ζηλεμένος: Ο όρος θρασύτητα που χρησιμοποιήσε το ΑΝΤΙ για την ΑΥΡΙΑΝΗ είναι υβριστικός και συκοφαντικός.

Φίλιας: Όταν τα επίθετα προσφέρονται από την ΑΥΡΙΑΝΗ κατά κόρον προς κάθε κατεύθυνση, ο όρος θρασύτητα είναι πολύ κόσμιο.

Στη συνέχεια, η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από το αν η «Α» υποβιβάζει τους θεσμούς.

Ζηλεμένος: Σέβεται (η ΑΥΡΙΑΝΗ) το θεσμό του πρωθυπουργού;

Φίλιας: Όχι, γιατί χρησιμοποιεί τον πρωθυπουργό σαν να είναι φιλαράκι σε κάποιο καφενείο, όταν λέει τον κ. Α. Παπανδρέου «γάτα»...

Ζηλεμένος: Σέβεται (η ΑΥΡΙΑΝΗ) το θεσμό του προέδρου της Δημοκρατίας;
Φίλιας: Δεν τον σέβεται, διότι άλλο το θέμα του προσώπου του Προέδρου και άλλο ο θεσμός.

Από τη στιγμή που γίνεται σύγχυση προσώπου ως φορέα και λειτουργία, δεν υπάρχει σεβασμός προς το θεσμό.

Ζηλεμένος: Σέβεται ή ασεβεί κατά του θεσμού της κυβερνήσεως;

Φίλιας: Κατ' επανάληψη έχω αντιληφθεί ότι τρέφει συμπάθειες προς ορισμένους και αντιπάθειες προς άλλους, τους οποίους αποκαλεί ανίκανους.

Ζηλεμένος: Καλλιεργεί τη μισαλλοδοξία;

Φίλιας: Απολύτως, γιατί λειτουργεί με κατηγορίες άσπρου - μαύρου.

Ζηλεμένος: Αποτελεί δημόσιο κίνδυνο;

Φίλιας: Ναι, με την έννοια του αποπροσανατολισμού και του φανατισμού που καλλιεργεί.

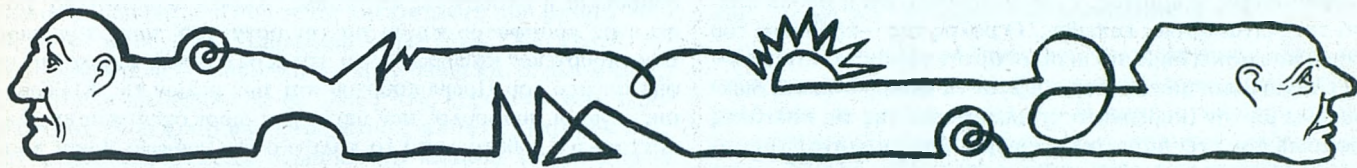
Ζηλεμένος: Υποβαθμίζει τον πολιτισμό;

Φίλιας: Βεβαίως, από τη στιγμή που ο ιδρυτής της ο ίδιος διακηρύσσει ότι ποτέ δεν έχει πάει σε συναυλία ή σε μουσείο και ίσως κάτι έχει ακούσει περί Χατζιδάκι ή Θεοδωράκη.

Ας σημειωθεί ότι ο δικηγόρος της «Α», επέμεινε σε ένα άλλο σημείο της διαδικασίας, στην έκδοση του «ΑΝΤΙ» κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, εκφράζοντας την απορία του —ο υμνητής του Παπαδόπουλου!— πώς ήταν δυνατόν να κυκλοφορήσει έστω και ένα τεύχος. Εύλογη απορία για τον κύριο αυτό που έγραφε τότε ότι «ο κ. Γ. Παπαδόπουλος είναι ο οραματιστής της νέας προεδρικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας», ο αδελφός Στέλιος «εις σεμνός Στρατιώτης» και «ο κ. Οδυσσεύς Αγγελής... με την ανωτερότητα του ήθους του... θα παραστέκει τον αρχηγόν του κράτους».

Πολιτικοί θεσμοί και κοινωνική εξέλιξη

του Αριστόβουλου Μάνεση

Παρά την θεσμοθέτηση, μετά την μεταπολίτευση του 1974, μιας ισχυρής μάλλον εξουσίας, η ομαλή λειτουργία της συνταγματικής νομιμότητας, με άλλα λόγια η άσκηση της εξουσίας μέσα στο καθιέρωμένο θεσμικό πλαίσιο, παρωθούσε αντικειμενικά στην συναίνεση και, μέσω αυτής, διευκόλυνε την νομιμοποίηση της μεταδικτατορικής εξουσίας. Η ευρεία συγκατάθεση του λαού, την οποία επέτυχε, ιδίως σε μια πρώτη φάση, το πολίτευμα που εγκαθιδρύθηκε με το Σύνταγμα του 1975, και η σταθεροποίηση του μαρτυρούν για την ανταπόκρισή τους προς τα κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα της χώρας, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα την νομιμοποιητική της εξουσίας, λειτουργία της νομιμότητας και των αντιπροσωπευτικών διαδικασιών.

Σήμερα υπάρχουν, όμως, ορισμένες ενδείξεις που αφήνουν να υποτεθεί ότι η εξέλιξη των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα πλησιάζει σε μία νέα καμπή και ότι η προβληματική της κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης τείνει να αναζωπυρωθεί...

Κυριαρχώντας στην πολιτική σκηνή της χώρας και διατηρώντας την πρωτοβουλία των τακτικών και στρατηγικών κινήσεων, ο πρωθυπουργός και πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου προχώρησε τον περασμένο Μάρτιο σε μία αιφνιδιαστική και εντυπωσιακή «ρήξη» με το σύστημα πολιτικής ισορροπίας που ίσχυε μέχρι τότε: κάτω από την πίεση ενός ριζοσπαστικού ρεύματος που αναπτύχθηκε στη βάση του κόμματος, αρνήθηκε απροσδόκητα και ξαφνικά την ανανέωση της πενταετούς θητείας του Προέδρου της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλή, ο οποίος και αναγκάστηκε να παραιτηθεί αμέσως. Η απομάκρυνση, όμως, του Καραμανλή και η εκλογή νέου προέδρου από την Βουλή (δηλαδή από το ΠΑΣΟΚ με την υποστήριξη του ΚΚΕ) με οριακή και αμφισβητηθείσα πλειοψηφία και διαδικασία, έγιναν μέσα σε βαρύ και οξυμένο πολιτικό κλίμα που λίγο έλειψε να προκαλέσει μια κρίση νομιμοποίησης με μορφή συνταγματικής κρίσης. Με την «ρήξη» αυτή το ΠΑΣΟΚ επέτυχε, πάντως, να εγκαταστήσει προς όφελός του ένα «κλειστό κύκλωμα» ανάμεσα στα κύρια όργανα του κράτους —Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κυβέρνηση, Βουλή— αφού η πολιτική τους προέλευση είναι κοινή, όπως άλλωστε συνέβαινε και πριν από το 1981, όταν ένα τέτοιο «κλειστό κύκλωμα» λειτουργούσε προς όφελος της Δεξιάς. Η αλλαγή που έγινε στο επίπεδο της προεδρίας της Δημοκρατίας συνδυάστηκε, όμως, και με μία άλλη απροσδόκητη πρωτοβουλία της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ: την πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος για να καταργηθούν οι λεγόμενες «υπερεξουσίες» του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Αυτή η πρόταση συνταγματικής αναθεώρησης εντοπίστηκε αποκλειστικά στις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας, ενώ θα περίμενε κανείς από μια κυβέρνηση της δημοκρατικής αριστεράς να πρότεινε επίσης την αναθεώρηση ορισμένων άλλων διατάξεων που το ίδιο το ΠΑΣΟΚ είχε άλλωστε επικρίνει ως οπισθοδρομικές και αυταρχικές κατά την επεξεργασία του Συντάγματος του 1975, και ακόμη την εισαγωγή στο

Σύνταγμα ορισμένων νέων διατάξεων και θεσμών που να προωθούν την υπεσχημένη «αλλαγή». Όμως, δεν συνέβη τίποτε απ' αυτά. Το πιο σοβαρό φαίνεται δε να είναι ότι με την αποπεράτωση αυτής της «κολοβής αναθεώρησης», η δυνατότητα μιας άλλης αναθεώρησης θα έχει αποκλειστεί για μια περίοδο μεγαλύτερη από πέντε χρόνια, αφού, κατά το Σύνταγμα, καμία αναθεώρηση δεν επιτρέπεται πριν περάσει πενταετία από την προηγούμενη.

★ ★

Αν οι δύο πρώτοι πρόεδροι της τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας δεν άσκησαν ποτέ τις «υπερεξουσίες» του Συντάγματος 1975, είναι πάντως πιθανό ένας άλλος πρόεδρος να εκανε χρήση, και μάλιστα εναντίον της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας και της κυβέρνησης η οποία στηρίζεται σ' αυτήν, π.χ. παύοντάς την σύμφωνα με το άρθρο 38 παρ. 2 του Συντάγματος, για να την εμποδίσει, σε τελική ανάλυση, να εφαρμόσει την πολιτική που ενέκρινε ο λαός. Η άποψη ότι πρόκειται εδώ για εξουσίες μάλλον «ανασταλτικές» —εφόσον ο λαός είναι αυτός που θα αποφασίσει σε τελευταίο βαθμό με τις εκλογές— παραβλέπει τους κινδύνους για την κανονική λειτουργία των θεσμών, κινδύνους που μπορεί να προκύψουν από την πολιτική ένταση ή και την θεσμική κρίση που θα προκαλούσαν οι πρωτοβουλίες του αρχηγού του κράτους ως διαιτητή ενδεχόμενα αυθαίρετου, και που η προσφυγή στην λαϊκή ετυμηγορία πολύ δύσκολα θα μπορούσε να την μετριάσει ή να την λύσει, δεδομένου ότι σε τέτοιες περιπτώσεις υπάρχει κίνδυνος να έρθει πάρα πολύ αργά. Εξάλλου, το γεγονός και μόνο ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διαθέτει τέτοιες εξουσίες, τις καθιστά ουσιαστικά δραστηκές, ακόμη και αν δεν ασκούνται· διότι οι πολιτικές δυνάμεις είναι αντικειμενικά υποχρεωμένες να παίρνουν παντοτε υπ' όψη τους την δυνατότητα μιας ενδεχόμενης πραγματικής άσκησης αυτών των εξουσιών.

Πάντως, το να ισχυρίζεται κανείς, σύμφωνα με την πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος, ότι με την *μεταφορά ορισμένων εξουσιών* του Προέδρου της Δημοκρατίας είτε στο *Κοινοβούλιο* (δικαίωμα χορήγησης αμνηστίας, κατάργηση του δικαίωματος κύρωσης των νόμων, κήρυξη της «κατάστασης πολιορκίας», ύστερα πάντως από πρόταση της Κυβέρνησης), είτε στην *Κυβέρνηση* (προκήρυξη δημοψηφίσματος, διάλυση της Βουλής για ανανέωση της εντολής) επιτυγχάνεται η αναβάθμιση του Κοινοβουλίου και του θεσμικού ρόλου του και έτσι ενισχύεται η λαϊκή κυριαρχία, σημαίνει ότι παραβλέπει ορισμένα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα.

Εν πρώτοις, γενικά ο ρόλος των Κοινοβουλίων στην εποχή μας είναι αντικειμενικά αποδυναμωμένος. Αφού, με την καθολική ψηφοφορία, την διεύρυνση του εκλογικού σώματος και την δημιουργία των κομμάτων μαζών, οι εκπρόσωποι των κυριαρχούμενων κοινωνικών τάξεων μπόρεσαν να εισδύσουν στο Κοινοβούλιο, τούτο, έχοντας χάσει πια την ταξική του ομοιογένεια, έπαψε να αποτελεί το πεδίο οργάνωσης και συνεννόη-

* Το κείμενο αυτό είναι μετάφραση του δεύτερου μέρους μελέτης, που δημοσιεύθηκε στο τεύχος Δεκεμβρίου 1985 (No 473) των «Temps Mo-

desnes» με τίτλο: «Η εξέλιξη των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα» σε αναζήτηση μιας δύσκολης νομιμοποίησης».

σης των κυριαρχικών τάξεων. Έτσι, η πραγματική εξουσία λήψης αποφάσεων μεταφέρθηκε σε άλλους κύκλους που παρέχουν καλύτερα εχέγγυα ομοιογένειας και αποτελεσματικότητας, όπως, κατά πρώτο λόγο, στο Υπουργικό Συμβούλιο και μέσω αυτού, ουσιαστικά, στην ηγετική ομάδα ή στον αρχηγό του πλειοψηφούντος κόμματος. Είναι αυτονόητο ότι η Βουλή απέναντί τους είναι άκρως ευπειθή. Ο ρόλος της —εξαίρεσει του ελέγχου που ασκεί δημόσια μέσα σ' αυτήν την αντιπολίτευση— είναι ελαχιστοποιημένος: περιορίζεται να επικυρώνει και διεκπεραιώνει με την (κυβερνητική) πλειοψηφία της τις πολιτικές αποφάσεις που έχει πάρει η Κυβέρνηση και ο αρχηγός της, είναι δηλαδή μια πλειοψηφία που την στηρίζει, αλλά που είναι κατευθυνόμενη. Πρόκειται, στην ουσία, για μεταφορά ή μάλλον για διαδοχική αφαίρεση εξουσιών: του Κοινοβουλίου από την Κυβέρνηση και της Κυβέρνησης από τον Πρωθυπουργό, ο οποίος καταλήγει έτσι να συγκεντρώνει στα χέρια του το ουσιαστικό των εξουσιών, τόσο του Κοινοβουλίου όσο και της Κυβέρνησης. Εξ ου και η υπεροχή του σε σχέση με τον Πρόεδρο Δημοκρατίας.

Αυτό συμβαίνει σήμερα στην Ελλάδα, όπου ο ρόλος του Πρωθυπουργού, ως αρχηγού της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, είναι ήδη κυρίαρχος σε τρεις σημαντικούς τομείς της πολιτικής ζωής: στο κόμμα, στην κοινοβουλευτική ομάδα, στην κυβέρνηση. Αρκούμαι να σημειώσω εδώ τα εξής:

α) Αν τα ελληνικά πολιτικά κόμματα δεν αποτελούν πια, όπως στο παρελθόν, απλά και μόνον εκλογικούς μηχανισμούς, είναι δε επαρκώς δομημένα και εφοδιασμένα με καταστατικά που καθιερώνουν λίγο - πολύ δημοκρατικές εσωτερικές διαδικασίες, πάντως η πραγματική λειτουργία αυτών ακριβώς των διαδικασιών είναι ελλιπής. Ο βαθμός συμμετοχής της βάσης στην λήψη των πολιτικών αποφάσεων είναι μηδαμινός. Το ίδιο περίπου συμβαίνει και στα ανώτερα κομματικά όργανα: έτσι, η κεντρική επιτροπή του ΠΑΣΟΚ αρκείται να ακούει τις ανακοινώσεις του προέδρου του κόμματος για τις αποφάσεις που αυτός έχει ήδη πάρει, και να τις εγκρίνει δια βοής. Μ' αυτό τον τρόπο ο πρόεδρος του κόμματος φαίνεται να βρίσκεται, στην πραγματικότητα, πάνω από τις καταστατικές διαδικασίες, δηλαδή να κυριαρχεί πάνω στο κόμμα.

β) Κυρίαρχος είναι επίσης ο ρόλος του αρχηγού του πλειοψηφούντος κόμματος σε σχέση με τους βουλευτές που συνθέτουν την *κοινοβουλευτική ομάδα*. Υπάρχει σαφώς κάτι περισσότερο από ένα απλό θέμα συνηθισμένης κομματικής πειθαρχίας. Μετά την τροποποίηση του εκλογικού νόμου που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επέτυχε να ψηφιστεί το 1982, διακόπτοντας έτσι μια μακρά παράδοση, ο σταυρός προτίμησης αντικαταστάθηκε από το σύστημα του «δεσμευμένου ψηφοδελτίου» («λίστας»). Όμως, καθώς την «λίστα» και την σειρά εκλογής των υποψηφίων καθορίζει η ηγεσία του κόμματος και στην πραγματικότητα ιδίως ο αρχηγός του (αυτό ακριβώς συνέβη στο ΠΑΣΟΚ), ενώ ο εκλογέας δεν έχει δικαίωμα ούτε να διαγράψει ονόματα της «λίστας» ούτε να μεταβάλει την σειρά τους, η ευπειθία των βουλευτών στην ηγεσία του κόμματος φαίνεται να αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση και αναπόφευκτη συνέπεια τόσο της ένταξής τους στο ψηφοδέλτιο («λίστα») όσο και της εκλογής τους. Έτσι, πέσαμε από τη Σκύλλα της εκλογικής πελατείας, που ευνοούνταν από το σταυρό προτίμησης, στην Χάρυβδη του αυταρχισμού των ηγεσιών των πολιτικών κομμάτων, εφόσον το σύστημα της «λίστας» δεν συνδυάζεται με μία εμπεκτη δημοκρατική λειτουργία των εσωτερικών διαδικασιών των κομμάτων.

γ) Τέλος, ο κυρίαρχος ρόλος του Πρωθυπουργού στην *Κυβέρνηση* προκύπτει, βέβαια, από την ιδιότητά του ως αρχηγού της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, αλλά και από το γεγονός ότι οι υπουργοί διορίζονται και παύονται μετά από πρότασή του (άρθρο 37 παρ. 1 του Συντάγματος). Εξάλλου αυτός εξασφαλί-

ζει την ενότητα της Κυβέρνησης και κατευθύνει τις ενέργειές της (άρθρο 82 παρ. 2). Πάντως, το Υπουργικό Συμβούλιο σπάνια συνεδριάζει και μάλιστα όχι για να συζητήσει και να πάρει πολιτικές αποφάσεις, αλλά για να επικυρώσει αυτές που έχουν ήδη ληφθεί από τον Πρωθυπουργό και από ορισμένα ειδικά συμβούλια ή υπουργικές επιτροπές. Ακόμη περισσότερο: βάσει ενός πρόσφατου νόμου για την οργάνωση των υπηρεσιών των υπουργείων καθιερώνονται στο εξής σχέσεις ιεραρχικής υπηφής μεταξύ του Πρωθυπουργού και των μελών της Κυβέρνησης, ενώ οι σύμβουλοι των υπουργών διορίζονται και επιβλέπονται κατ' ευθείαν από το πολιτικό του γραφείο. Είναι προφανές ότι βρίσκμαστε μπροστά σε μία υπερβολική «*συγκεντροποίηση*» και μάλιστα «*προσωποποίηση*» της εξουσίας.

Με αυτά τα δεδομένα η προσθήκη στις εκτεταμένες εξουσίες που ήδη έχει ο Πρωθυπουργός, των σπουδαιότερων από τις εξουσίες του Προέδρου της Δημοκρατίας, οι οποίες μεταφέρονται ονομαστικά στην Βουλή ή στην κυβέρνηση, στην πράξη, όμως, κυριαρχούνται από τον Πρωθυπουργό, σημαίνει θεσμοθέτηση της πολιτικής «*παντοδυναμίας*» αυτού του τελευταίου.

Αρα η πρόταση συνταγματικής αναθεώρησης τείνει, πραγματικά, στην *ενίσχυση των εξουσιών του Πρωθυπουργού* μέσω της μείωσης των εξουσιών του Προέδρου της Δημοκρατίας. Πρόκειται, λοιπόν, για μια *μετατόπιση στο πλαίσιο της Εκτελεστικής Εξουσίας* που η ενίσχυσή της, χωρίς διόλου να αμφισβητείται, αντίθετα επιβεβαιώνεται και ανανεώνεται εν ονόματι της λαϊκής κυριαρχίας, της οποίας η επίκληση γίνεται για να δικαιολογηθεί ή συγκαλυφθεί η συγκεντρωση εξουσίας. Ακόμη περισσότερο: απέναντι σ' αυτήν την συγκεντρωμένη εξουσία δεν υπάρχει άλλο κέντρο θεσμοποιημένης εξουσίας που να μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην «*εν δυνάμει*» αυθαιρεσία των κυβερνώντων και να αποτρέψει έτσι την κατολίωση προς τον αυταρχισμό. Πράγματι, το *ισχυρό Κράτος* υπάρχει με την μορφή *ισχυρής Εκτελεστικής Εξουσίας*, η οποία λειτουργεί *χωρίς αντίβαρα* ούτε εξωτερικά ούτε στο εσωτερικό της.

Και όμως, η Βουλή, καθώς δεν είναι πλέον κέντρο εξουσίας, θα μπορούσε τουλάχιστο να ασκεί έναν κάπως αποτελεσματικό έλεγχο: εν τούτοις, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος πάνω στην Κυβέρνηση παραμένει στοιχειώδης (έτσι, π.χ. κατά το άρθρο 68 παρ. 2 εδ. β' Συντ., εξεταστικές επιτροπές για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και εθνικής άμυνας δεν μπορούν να συγκροτηθούν παρά μόνο με απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας της Βουλής, δηλαδή μόνον εάν η Κυβέρνηση ευαρεστείται να ελεγχθεί από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία της, το δε σχέδιο της συνταγματικής αναθεώρησης δεν προβλέπει καμία τροποποίηση κατάλληλη να προωθηθεί μια πραγματική αναβάθμιση του ρόλου της Βουλής με την θέσπιση ορισμένων διαδικασιών ελέγχου και με την αύξηση ή την καλύτερη εξασφάλιση των δικαιωμάτων της αντιπολίτευσης. Εξ άλλου, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, αφού απογοιμνώθηκε από τις αποτελεσματικές ρυθμιστικές του εξουσίες, δεν είναι παρά ένας διακριτικός θεατής του πολιτικού παιχνιδιού, του οποίου δεν μπορεί να γίνει διαιτητής ούτε καν σε περίπτωση κρίσης.

Στην εποχή μας δεν φαίνεται, ωστόσο, να είναι αχρηστή μια κάποια *διαιτητική αρμοδιότητα*, ιδίως όταν το ισχύον σύστημα των κομμάτων δεν φθάνει να επιτύχει την αυτο-ρύθμισή του. Εάν στο παρελθόν, το μείζον πολιτικό πρόβλημα ήταν η αντιπαράθεση μεταξύ αρχηγού του Κράτους (κατ' αρχήν κληρονομικού) και Κοινοβουλίου, αυτό το πρόβλημα εντοπίζεται σήμερα στις *σχέσεις μεταξύ των πολιτικών κομμάτων* και πιο συγκεκριμένα στην *αντιπαράθεση μεταξύ πλειοψηφίας και αντιπολίτευσης*. Οι μεταξύ τους ακριβώς σχέσεις είναι που απαιτούν πότε - πότε κάποια ρύθμιση, έτσι ώστε να μην εμποδίζεται ή δυσχεραίνεται η ομαλή εξέλιξη. Δεδομένου, όμως, ότι η κοινωνικό-πολιτική εξέλιξη είναι *διαλεκτική*, ούτε η πλειοψηφία είναι πάντοτε προοδευτική (ή, αντίστροφα, συντηρητική) ούτε η

αντιπολίτευση είναι πάντοτε συντηρητική (ή, αντίστροφα, προοδευτική). Το ουσιώδες σε ένα πολίτευμα που θέλει να είναι δημοκρατικό, έγκειται στη διασφάλιση της πολιτικής και ιδεολογικής ελευθερίας και πολλαπλότητας (πλουραλισμού) και στην *προστασία της εκάστοτε μειοψηφίας*, έτσι ώστε να μη βρίσκεται στο έλεος της εκάστοτε πλειοψηφίας που μπορεί «δυναμεί» να αποδειχθεί πλειοψηφία χωρίς έλεος. Και τούτο, όχι από φροντίδα να ευνοηθούν η αντιπολίτευση και οι μειοψηφίες, αλλά για να εξασφαλισθεί σε όλους τους κυβερνομένους η δυνατότητα να εκφράσουν διαφορετικές απόψεις, επικρίνοντας και αμφισβητώντας την εξουσία στο πλαίσιο του πολιτικού παιχνιδιού, χωρίς δυσμενείς συνέπειες γι' αυτούς. Γιατί καθένας μπορεί κάποτε να διαφωνήσει και να καταστεί αντιπολιτευόμενος και επομένως μειοψηφία. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, «η ελευθερία για τους οπαδούς μόνο της κυβέρνησης ή για τα μέλη ενός μόνο κόμματος —όσο πολυάριθμοι και αν είναι— δεν είναι ελευθερία. Η ελευθερία είναι πάντοτε, τουλάχιστον, η *ελευθερία εκείνου που σκέπτεται διαφορετικά...* Και παύει να είναι αποτελεσματική όταν γίνεται ένα προνόμιο (Ρόζα Λούξεμπουργκ).

Η πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος φαίνεται να παραβλέπει τόσο τα προβλήματα των *εσωτερικών ισορροπιών του πολιτεύματος*, όσο και τον *ρόλο των κομμάτων εν γένει* για την ελεύθερη και ομαλή λειτουργία του (πρβλ. άρθρα 29 παρ. 1 και 37 παρ. 2-4 του Συντάγματος), ειδικότερα δε τον ρόλο των κομμάτων της αντιπολίτευσης που είναι διεγερτικός της κοινωνικο-πολιτικής εξέλιξης.

★ ★ ★

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ανανέωση των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα, με την ώθηση της συνταγματικής αναθεώρησης, κινδυνεύει να είναι μηδαμινή. Η προβληματική επομένως της προσαρμογής τους στην κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη θα εξακολουθήσει να υπάρχει. Ακόμη περισσότερο: κινδυνεύει να επιδεινωθεί από το γεγονός ότι μία ολόκληρη σειρά άλλων ζωτικών προβλημάτων της χώρας παραμένουν εκκρεμή.

Μέσα σ' αυτή τη συγκυρία, η εξέλιξη των πολιτικών θεσμών της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας, που εγκαθιδρύθηκαν ήδη πριν από δέκα χρόνια, θα εξαρτηθεί κατά μεγάλο μέτρο από τον τρόπο που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θα αντιμετωπίσει τα κρίσιμα εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα και θα ξεπεράσει την παρούσα λανθάνουσα πολιτική κρίση, πριν αυτή εξελιχθεί σε κρίση αντιπροσώπευσης ή και σε κρίση νομιμοποίησης. Κι αυτό γιατί, εδώ και μερικά χρόνια, η πολιτική ζωή στην Ελλάδα περιστρέφεται γύρω από το ΠΑΣΟΚ ως ηγεμονική πολιτική δύναμη. Αν με την άνοδό του στην εξουσία το 1981 η κοινωνική πλειοψηφία της χώρας έγινε και πολιτική πλειοψηφία, τούτο δεν σημαίνει βέβαια ότι και η «αλλαγή» που επαγγελλόταν αυτό το ιδιόρρυθμο (*sui generis*) σοσιαλιστικό κόμμα έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Όμως, είναι αλήθεια πως η αλλαγή αυτή έχει χωρίς αμφιβολία αρχίσει, τουλάχιστον στο επίπεδο του *νομικο-πολιτικού* εποικοδομηματος και αρθρώνεται στις *εκσυγχρονιστικές* αλλαγές που επικεντρώνονται σε *θεσμικό* επίπεδο: π.χ. μείωση του ορίου ηλικίας, τόσο για την αστική όσο και για την εκλογική ενηλικίωση, στα δεκαοχτώ χρόνια, πολιτικός γάμος παράλληλα με τον παραδοσιακό θρησκευτικό, απόλυτη νομική ισότητα των δυο φύλων, κατάργηση του θεσμού της πύκας, ενίσχυση της αποκέντρωσης και του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης, μεταρρύθμιση και εκδημοκρατισμός της παιδείας σ' όλες τις βαθμίδες της, συμπεριλαμβανομένων και των Πανεπιστημίων, παρά τις κάποιες υπερβολές και τα άτοπα που προέκυψαν απ' αυτές, συμμετοχή των εργαζομένων σε ορισμένες επιχειρήσεις του δημοσίου τομέα κτλ. Αντίθετα, καμία πρόοδος δεν σημειώθηκε σε ό,τι αφορά την βελτίωση της λειτουργίας και της αποδοτικότητας της δη-

μόσιας διοίκησης, η δε γραφειοκρατία παραμένει πάντοτε στέρεα εγκατεστημένη. Πάντως, το «κράτος πρόνοιας» αναπτύχθηκε και διευρύνθηκε από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, μέσω της αύξησης των εν γένει κοινωνικών παροχών: επιδόματα, επιχορηγήσεις, ίδρυση κέντρων υγείας, νεότητας, τρίτης ηλικίας, μέτρα για τον κοινωνικό τουρισμό κτλ.

Οι συγκεκριμένες αλλαγές που συντελέστηκαν μέχρι τώρα ενδέχεται βέβαια να προάγουν την «Αλλαγή», απέχουν όμως πολύ από το να την επιτύχουν. Η πραγματοποίηση συνεχών τμηματικών αλλαγών και διαδοχικών τοπικών «ρήξεων» αποτελεί, βέβαια, έναν τρόπο εφαρμογής του «τρίτου δρόμου» προς τον σοσιαλισμό, πολιτική ιδεολογία της οποίας βασικός υπέρμαχος εμφανίζεται σήμερα το ΠΑΣΟΚ (αλλά και το ΚΚΕ Εσωτερικού, που πρώτο άλλωστε την διακήρυξε μετά την πτώση της δικτατορίας). Οι «αλλαγές», όμως, που πραγματοποιήθηκαν και οι «ρήξεις» που επιχειρήθηκαν μέχρι τώρα δεν είναι παρά μόνο *ποσοτικές* και *θεσμικές*, αποσκοπούν δε να εξασφαλίσουν στο ΠΑΣΟΚ τον αποτελεσματικό έλεγχο των μηχανισμών του κράτους τόσο των καταναγκαστικών (στρατός, αστυνομία, διοίκηση) όσο και των ιδεολογικών (σχολεία, συνδικάτα, τύπος, τέχνες, γράμματα, κινηματογράφος, αθλητισμός, τηλεόραση και ραδιοφωνία, αυτές οι τελευταίες με σχεδόν μονοπωλιακή έννοια). Ακόμη και η πιο εντυπωσιακή «ρήξη» που θεωρήθηκε βαθιά και μείζονος σημασίας, η αποπομπή δηλαδή του προέδρου Καραμανλή —ως συντηρητικού άξονα πολιτικής ισορροπίας μάλλον παρά ως πραγματικού κέντρου εξουσίας— δεν φαίνεται να είχε άλλη συνέπεια από το να εξασφαλίσει στο ΠΑΣΟΚ, κατά τις τελευταίες εκλογές, το αναγκαίο ποσοστό ψήφων για την κοινοβουλευτική και κυβερνητική του αυτοδυναμία. Γενικά πραγματοποιήθηκε ασφαλώς μια ανανέωση του πολιτικού προσωπικού και ο κρατικός μηχανισμός στελεχώθηκε με νέες γενιές και νέα κοινωνικά στρώματα, τεχνοκρατικών και γραφειοκρατικών πάντως τάσεων, που πρόσκεινται ιδεολογικά στο κυβερνητικό κομμα.

Εάν, όμως, το ΠΑΣΟΚ με τον όρο «αλλαγή» εννοεί πράγματι τον σοσιαλισμό, ο στρατηγικός αυτός στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο μέσω *δομικών ρήξεων* και *ποιοτικών αλλαγών*, τέτοιας φύσης που να επιφέρουν αλλαγές όχι μόνο στις νομικο - πολιτικές σχέσεις, αλλά επίσης και κυρίως στις *κοινωνικές σχέσεις*. Στο πλαίσιο αυτής της προοπτικής ανακύπτει το ερώτημα, ποιος θα μπορούσε να είναι ο ρόλος του «κράτους πρόνοιας», στον οποίο το ΠΑΣΟΚ σήμερα επικεντρώνει την προσοχή του.

Υπάρχει συχνά η τάση να νομίζεται ότι με το «κράτος πρόνοιας», που αποκαλείται επίσης και «κοινωνικό κράτος», πραγματοποιείται η υπέρβαση της διάκρισης μεταξύ *κράτους* (πολιτικής κοινωνίας) και *κοινωνίας* (ιδιωτικής ή των πολιτών). Εάν το «κράτος πρόνοιας» που κάνει την εμφάνισή του στο πλαίσιο των κοινωνιών ανεπτυγμένου καπιταλισμού —ενώ το «κράτος δικαίου» αποτελεί ιστορική κατάκτηση της πρώτης φιλελεύθερης και ανταγωνιστικής φάσης του καπιταλισμού— καθιερώνει ορισμένους δεσμούς με την κοινωνία, οι δεσμοί αυτοί λειτουργούν, πάντως, ως ιμάντες εξάρτησης, μέσω των οποίων η *κρατική εξουσία εισδύει στην κοινωνία* (το «παρεμβατικό» Κράτος), την ελέγχει και τείνει να την απορροφήσει. Ένα τέτοιο «κράτος πρόνοιας», δομημένο με τρόπο μάλλον γραφειοκρατικό, που οι δεσμοί του με την κοινωνία θα αντικαθιστούσαν, κατά κάποιον τρόπο, τις παραδοσιακές πελατειακές σχέσεις, δεν έχει τίποτε το κοινό με τον «τρίτο δρόμο» προς τον σοσιαλισμό. Διότι η σοσιαλιστική προοπτική λειτουργεί —είναι ζήτημα αρχής— αντίστροφα: *η κοινωνία είναι αυτή που εισδύει στο κράτος* με διαδικασίες *ενεργητικής συμμετοχής* στη λήψη των αποφάσεων και στον έλεγχο της εκτέλεσής τους, και ειδικότερα με θεσμούς *άμεσης δημοκρατίας*

και μάλιστα *αυτοδιαχείρισης*, ώστε σταδιακά η κοινωνία να απορροφά το κράτος. Έτσι, λοιπόν, με τον —τρίτο— δημοκρατικό δρόμο για τον σοσιαλισμό, η διάκριση και η αντιπαράθεση μεταξύ κράτους και κοινωνίας θα ξεπεραστεί σταδιακά: όχι με την «κρατικοποίηση της κοινωνίας», αλλά με την «κοινωνικοποίηση του κράτους».

Το ζήτημα που τίθεται είναι λοιπόν να εξακριβωθεί σε ποιο βαθμό το «κράτος πρόνοιας» μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά σε μία συγκυρία σημαδεμένη από μία βαριά οικονομική κρίση, όπως αυτή που θίγει σήμερα την Ελλάδα. Ο αντίκτυπος αυτής της κρίσης στην πολιτική εξέλιξη της χώρας θα εξαρτηθεί ουσιαστικά από τους τρόπους με τους οποίους τελικά θα την αντιμετωπίσει η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Αν, όπως φαίνεται πολύ πιθανό, ο πρώτος της στόχος θα είναι η σταθεροποίηση της οικονομίας, ο χαρακτήρας αυτής της σταθεροποίησης θα εξαρτηθεί οπωσδήποτε από τις πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης. Στην ουσία, το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να θέλει να επιχειρήσει την σταθεροποίηση της οικονομίας σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση της ανάπτυξης, την αύξηση της παραγωγικότητας και των επενδύσεων, καθώς και με την ανακατανομή του εισοδήματος υπέρ των λαϊκών μαζών. Σ' αυτήν την οπτική ο ρόλος του «κράτους πρόνοιας» μοιάζει όμως αντιφατικός, σε μία περίοδο όπου αυτό το πρότυπο παρεμβατικού κράτους αμφισβητείται όχι μόνον από τις συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις, στο όνομα μιας νεο-φιλελεύθερης ιδεολογίας που διακηρύσσει την «ελεύθερη οικονομία» υπό την εγγύηση ενός «ισχυρού κράτους», αλλά και από τις προοδευτικές δυνάμεις, μπροστά στον κίνδυνο του κρατισμού και της γραφειοκρατίας. Επομένως, το «κράτος πρόνοιας», όπως λειτουργεί σήμερα, θεωρείται γενικά ξεπερασμένο. Δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί παράλληλα με την σταθεροποίηση της οικονομίας παρά μόνον αν ανανεωνόταν ριζικά ενόψει μιας *δημοκρατικής αλλαγής της κοινωνίας*. Άρα η κρίση δεν είναι απλώς οικονομική: πράγματι, το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα δύο κύριων επιλογών —και οφείλει να επιλέξει το γρηγορότερο: ή να αρκестθεί στην διαχείριση της κρίσης στο πλαίσιο του κρατούντος συστήματος, σύμφωνα με το μονεταριστικό πρότυπο, σε βάρος των λαϊκών μαζών, γεγονός που θα αναπαρήγαγε τα αδιέξοδα και θα οδηγούσε προοδευτικά στην απώλεια της πολιτικής και κοινωνικής συναίνεσης που έχει επιτευχθεί· ή να εγκαινιάσει ριζικές αλλαγές, τόσο δομικές, στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων (σχέσεων παραγωγής και διανομής), όσο και θεσμικές, στο επίπεδο των πολιτικών σχέσεων (δημοκρατικές διαδικασίες, αποσυγκέντρωση), επιλέγοντας συνάμα ένα άλλο πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης, διαφορετικό από αυτό που προσιδιάζει στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Στο βάθος, λοιπόν, το πρόβλημα παραμένει ουσιαστικά *πολιτικό*.

Προσοχή όμως: για να επιτύχει αυτή η περίπλοκη και τόσο μεγάλη έκτασης επιχείρηση —σταθεροποίηση, ανάπτυξη, κράτος πρόνοιας, κοινωνική αλλαγή— καμία κοινοβουλευτική πλειοψηφία, καμία κυβέρνηση και κανένα κόμμα δεν θα αρκούσαν από μόνα τους. Απ' αυτήν την άποψη, η κοινωνικοπολιτική εξέλιξη της Ελλάδας φαίνεται να πλησιάζει σε μία καινούργια καμπή. Πράγματι, η νομιμοποίηση που επέτυχε η εξουσία, κάτω από την διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, διακυβεύεται αντικειμενικά λόγω της επιδείνωσης της οικονομικής κρίσης. Η πηγή μιας σχετικής *κάμψης της συναίνεσης* βρίσκεται στην απογοήτευση που δοκιμάζουν οι λαϊκές μάζες, διαπιστώνοντας ότι οι άφθονες και υπέρμετρες προεκλογικές υποσχέσεις του ΠΑΣΟΚ δεν μπορούν να τηρηθούν. Και όμως η υπερβολικά δύσκολη και περίπλοκη προσπάθεια για την αντιμετώπιση της κρίσης και το ξεπέρασμά της μέσω της ανάπτυξης και της «αλλαγής», θα μπορούσε να επιτύχει μόνο εάν βασιζόταν σε μια βαθιά, ευρεία και ενεργητική κοινωνική και πολιτι-

κή συναίνεση.

Η *συναίνεση*, όμως, για να είναι αυθεντική και αποτελεσματική, *προϋποθέτει την δημοκρατία*: όχι με την τυπική έννοια και μάλιστα σαν απλό ζήτημα διαδικασίας, αλλά σαν νοοτροπία και τρόπο ζωής που να διαποτίζουν τόσο την ιδιωτική όσο και την πολιτική κοινωνία. Όταν η δημοκρατική αρχή γίνεται άξονας της συναίνεσης και επομένως της «αλλαγής», αυτό σημαίνει εξασφάλιση της ενεργητικής και άμεσης συμμετοχής—άρα του αυτοκαθορισμού— των λαϊκών μαζών στην λήψη των αποφάσεων και γενικότερα στην διαχείριση των κοινών υποθέσεων, με την θεσμοποίηση του διαλόγου και με την ίδρυση θεσμών «δημοκρατίας της βάσης». Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός, έχοντας ήδη φτάσει, έστω και με καθυστέρηση, στο επίπεδο μιας αναπτυσσόμενης κοινωνίας στο πλαίσιο ενός ώριμου καπιταλισμού, διαθέτει μια αρκετά ισχυρή ιδιωτική κοινωνία (κοινωνία πολιτών) ικανή να παίξει έναν αυτόνομο ρόλο. Έτσι, μεταξύ κράτους και κοινωνίας μπορούν να ιδρυθούν καινούργιες σχέσεις: το «κράτος πρόνοιας» μπορεί να αποκτήσει μια άλλη ποιότητα λειτουργίας και παρέμβασης· και ακόμη, μπορούν να αναπτυχθούν νέα υποκείμενα και νέες μορφές πολιτικής δραστηριότητας, έτσι ώστε να ανυπαίχθει το φαινόμενο του κρατισμού που οδηγεί στον αυταρχισμό. Στην πράξη, ένας τέτοιος ουσιαστικός εκδημοκρατισμός του κοινωνικού και πολιτικού βίου προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, την αποτελεσματική λειτουργία δημοκρατικών διαδικασιών στο εσωτερικό των πολιτικών κομμάτων, την διασφάλιση του πλουραλισμού όχι μόνο των κομμάτων, αλλά και των διάφορων αυτόνομων κοινωνικών κινήματων· τέλος και ιδίως, ένα εκλογικό σύστημα που να αποκλείει το φαινόμενο κόμματος που πλειοψηφεί στη Βουλή ενώ μειοψηφεί στο εκλογικό σώμα, τέτοιο δε σύστημα είναι ουσιαστικά η απλή και πλήρης αναλογική. Η υιοθέτησή της θα καθιέρωνε ορισμένες νέες μεθόδους ελέγχου και ισορροπίας στο πλαίσιο του πολιτεύματος, ιδίως μεταξύ των κομμάτων, θέτοντας συνάμα τέρμα στον δικομματισμό και στον πλαστό διπολισμό.

Μεσα σ' αυτό το περίγραμμα περιστάσεων κανένας πολιτικός σχηματισμός δεν είναι σε θέση από μόνος του να διατυπώσει μια συνολική πρόταση για να βγει η χώρα από τη σημερινή κρίση, ούτε, κάτι που είναι ακόμη σοβαρότερο, να θέσει σε εφαρμογή ένα τέτοιο σχέδιο. Το πολιτικό συγκρότημα εξουσίας που σχηματίστηκε γύρω από το ΠΑΣΟΚ και υπό την αιγίδα του αποδεικνύεται ήδη όλο και περισσότερο εύθραυστο κάτω από το βάρος των κυβερνητικών ευθυνών και συνεπεία των απογοητεύσεων που προκάλεσε στις λαϊκές μάζες, ενώ η λανθάνουσα κρίση στο κόμμα αυτό αρχίζει να βγαίνει στην επιφάνεια. Εξ άλλου η απήχηση των δύο κομμουνιστικών κομμάτων παραμένει πάντοτε πάρα πολύ μικρή για να μπορούσουν, το καθένα μόνο του, να παίξουν ένα αποφασιστικό ρόλο στην πολιτική εξέλιξη, τόσο μάλλον που στο εσωτερικό και των δύο φαίνεται να υποβόσκει ήδη μια κρίση. Τέλος, η κρίση της δεξιάς, που είναι βαθιά, ιδίως από τότε που βρίσκεται στην αντιπολίτευση, επιβεβαιώθηκε πρόσφατα με την ανοιχτή διάσπαση του κόμματος της «Νέας Δημοκρατίας».

Συμπερασματικά, την στιγμή που η πολιτική σκηνή της χώρας αλλάζει, η μόνη υπόθεση εξόδου από την παρούσα κρίση φαίνεται να είναι η δημιουργία ενός νέου πολιτικού συγκροτήματος εξουσίας το οποίο, στηριζόμενο σε μία όσο το δυνατόν ευρύτερη συμμαχία κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, θα μπορέσει να αρθρώσει μια καινούργια συνολική πολιτική πρόταση και να την εφαρμόσει σε μια προοπτική δημοκρατικού σοσιαλισμού. Αν όχι, τότε η λανθάνουσα κρίση αντιπροσωπεύσης υπάρχει κίνδυνος να εκδηλωθεί ανοιχτά, οπότε η κατεστημένη εξουσία θα ξανάρχισε την αναζήτηση μιας νέας, δύσκολης και ίσως, στο εξής, ανεύρετης νομιμοποίησης.

Μετάφραση Άννας Τσάτσου-Παπαδημητρίου

«Τι Πλαστήρας, τι Παπάγος...»

Η προσωπική μαρτυρία για γεγονότα που σημάδεψαν την πολιτική ζωή του τόπου τα φωτίζει πάντα καλύτερα και συνεισφέρει στην πολιτική παιδεία όλων μας —ακόμα κι όσων διαφωνούν με τα συμπεράσματα του αφηγητή. Με αφορμή λοιπόν μια συζήτηση για τα πολιτικά μας πράγματα ζητήσαμε από την καλή φίλη ΜΑΡΙΟΝ ΣΑΡΑΦΗ να γράψει για το περίφημο δίλημμα «Πλαστήρας ή Παπάγος»; Συντροφος του στρατηγού Στέφανου Σαράφη (την Πρωτομαγιά έκλεισαν 33 χρόνια από το θάνατό του) είχε ζήσει από κοντά το πολιτικό παρασκήνιο τότε και τα όσα καταθέτει φωτίζουν από πολλές πλευρές τα γεγονότα.

Θυμάμαι καλά αυτές τις εκλογές γιατί ήταν οι πρώτες μου στην Ελλάδα. Βέβαια, δεν ψηφίσαμε τότε εμείς οι γυναίκες γιατί, παρόλο που από το Μάρτη είχαμε πλέον το δικαίωμα της ψήφου, «οι κατάλογοι δεν ήταν έτοιμοι». Πάντως, η πρώτη μου ανεξάρτητη πράξη, σαν ελληνίδα, μετά το γάμο με το στρατηγό Σαράφη (4.2.52) ήταν να τρέξω στις δημόσιες υπηρεσίες για να βγάλω το βιβλιάριο. Το έχω ακόμα και σήμερα. Υποθέτω ότι θα είναι από τα πρώτα γυναικεία που βγήκαν.

Με μεγάλο ενδιαφέρον λοιπόν, διάβασα το βιβλίο του Λευτέρη Αποστόλου. Βέβαια, το ενδιαφέρον μου είχε ξεκινήσει πρωτότερα από άρθρο του Γιώργου Κατηφόρη στο ΑΝΤΙ 290, 24.5.85, με τίτλο «Η πταίουσα ΕΔΑ».

Ενώ και οι δυο συγγραφείς γράφουν σωστά για τις εκλογές της 16.11.52, υπάρχει κάτι που ξέφυγε και από τους δυο και που, κατά τη δική μου πείρα, δεν είναι γενικά γνωστό σε όσους έζησαν αυτές τις εκλογές. Πρόκειται για κάτι που το ξέρω από τις τότε μας συζητήσεις με το στρατηγό. Σκέφτηκα έτσι ότι θα μπορούσε να έχει κάποιο ευρύτερο ενδιαφέρον.

Δεν αμφιβάλλω καθόλου ότι αυτό που γράφει ο Λ.Α. στη σελίδα 10 του βιβλίου του, ότι από το 1931 διατυπώθηκε από το ΚΚΕ η θέση «ότι τα κόμματα του Κέντρου είναι πιο αντιδραστικά κι επικίνδυνα από τη Δεξιά» είναι ιστορικά ακριβές. Άλλωστε, επιβεβαιώνεται από την πρόωγη αποκάλυψη της ημερομηνίας του Κινήματος του 1935 από τον «Ριζοσπάστη».

Θέλω μόνο να πω ότι, στις εκλογές του 1952, το σύνθημα «Τι Πλαστήρας, τι Παπάγος» ήταν μάλλον σύνθημα απελπισίας, αφού ναυάγησαν οι επίμονες προσπάθειες εκ μέρους της τότε ΕΔΑ να πετύχει συνεργασία με τον Πλαστήρα. Από τη στιγμή που έγινε φανερό ότι πλησίαζαν εκλογές, ο στρατηγός, σαν Γενικός Γραμματέας της ΕΔΑ, πήγε επανειλημμένως στον παλιό του συνάδελφο, τον Πλαστήρα, να τον πείσει για συνεργασία. Τα αρνητικά επιχειρήματα του τελευταίου ήταν κάθε φορά διαφορετικά. Μου περιέγραψε ο στρατηγός πως είδε τον Πλαστήρα (ακριβώς όπως τον είδα πρωτότερα εγώ όταν πήγα να τον ευχαριστήσω για την άδεια να ρθω στην Ελλάδα), με τον Μοάτσο «παραμάσχαλα» να του κάνει τον υποβολέα). Την πρώτη φορά το επιχείρημα κατά της συνεργασίας ήταν: «Δεν το λένε οι αριθμοί». Φυσικά ο στρατηγός τους υπέδειξε ότι οι αριθμοί το 'λεγαν πεντακάθαρα, όπως και αποδείχτηκε αργότερα από τα αποτελέσματα. Άλλη φορά το επιχείρημα ήταν «θα μου φύγει ο Βενιζέλος, θα μου φύγουν οι βενιζελικοί». Και ο στρατηγός: «Να σου φύγουν, Πρόεδρε, να κατεβούμε μαζί και να τους σαρώσουμε όλους». Πρότεινε και μεγάλες υποχωρήσεις στο ζήτημα υποψηφιοτήτων. Οι διεκδικήσεις της ΕΔΑ θα περιοριζόνταν στο ελάχιστο όριο, απλώς για να διατηρηθεί η παρουσία της σαν κόμμα. Απ'όσα θυμάμαι, μία υποψηφιότητα που θεωρήθηκε απαραίτητη ήταν του Ηλία Ηλιού στη Μυτιλήνη, που πραγματικά αποτέλεσε τη μόνη περίπτωση τοπικής συνεργασίας. Όμως τίποτα. Βγήκαν μάταιες οι τόσες επισκέψεις του στρατηγού.

Αυτό ήταν το δίλημμα της ΕΔΑ. Ήξερε ότι χρειαζόταν η συνεργασία με την ΕΠΕΚ του Πλαστήρα γιατί η ΕΠΕΚ ήταν «ομβρέλα» για τους αριστερούς της υπαίθρου. Στο χωριό για να ψηφίσουν ΕΠΕΚ ήθελε και κουράγιο. Πού να ψηφίσουν ΕΔΑ; Από την άλλη όμως μεριά, η ΕΔΑ δημιουργήθηκε το 1951, για να στεγάσει πολιτικά όλο τον κόσμο του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, των φυλακών και των εξοριών, να του δώσει πολιτική παρουσία, πολιτικό στόχο και αποκούμπι. Στις εκλογές του 1951 ξεκίνησε καλά με 10 βουλευτές από τις εξορίες και τις φυλακές που, αφού καθαιρέθηκαν με τέχνασμα, αντικαταστάθηκαν στη Βουλή από τους επιλαχόντες. Έτσι, δεν μπορούσε η ΕΔΑ να αυτοκαταργηθεί σαν κόμμα, να παραδώσει τον κόσμο της στις πόλεις άνευ όρων στην ΕΠΕΚ.

Μόνον όταν ήταν πλέον φανερό ότι συνεργασία δεν γίνεται, τότε, στο τελευταίο 10ήμερο του Οκτώβρη, βγήκε από το ραδιοσταθμό της εξόριστης ηγεσίας του ΚΚΕ το σύνθημα «Τι Πλαστήρας, Τι Παπάγος». Το περίεργο ήταν, αν θυμάμαι καλά, ότι μετά τις εκλογές, ο ίδιος ραδιοσταθμός κατηγόρησε «την πταίουσα ΕΔΑ» ότι δεν επέμενε αρκετά στις προσπάθειες για συνεργασία. Τότε ήταν που κατάλαβα ότι είχαν χάσει πλέον επαφή με την ελληνική πραγματικότητα.

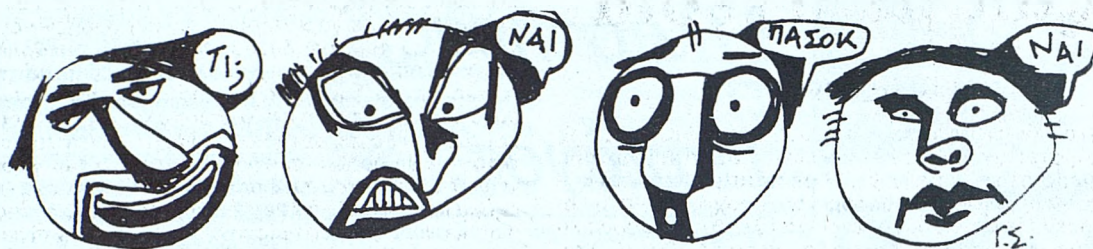
Και τα συμπεράσματα για σήμερα; Πιστεύω ότι και όλα τα κόμματα και όλοι οι οπαδοί της Αριστεράς, αλλά και η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ, έχουν να διδαχτούν από το πάθημα της ΕΔΑ και του Πλαστήρα το 1952. Βέβαια, οι σημερινές συνθήκες δεν είναι εντελώς οι ίδιες. Ευτυχώς η επιρροή και η δραστηριότητα του «συμμαχικού» παράγοντα, που ήταν τότε καθοριστική, έχει κάπως περιοριστεί. Αλλά ο κίνδυνος παραμένει. Η Δεξιά, αν και είναι σήμερα και αυτή διασπασμένη, μπροστά σε εκλογές θα συσπειρωθεί. Αλλά και συσπειρωμένη, μόνον από τη διάσπαση της πλατιάς εννοούμενης Αριστεράς μπορεί να ξαναβγει, γιατί ο ελληνικός λαός είναι βασικά δημοκρατικός.

Αυτό φαίνεται ιδιαίτερα καθαρά σε όποιον ζει στη σημερινή Αγγλία όπου, με το πλειοψηφικό μας σύστημα, η διάσπαση της αντιπολίτευσης απειλεί να μας διακωνίσει μια κυβέρνηση Συντηρητικών.

Έτσι, να μην ξεχνάμε τις εκλογές του 1952, την ευκαιρία συνεργασίας που χάθηκε και τις συνέπειες που είχε ως το 1974.

Μάριον Σ. Σαράφη

Μετά τον ανασχηματισμό, στην κυβέρνηση «αναδόμηση» στη Νεολαία ΠΑΣΟΚ;

Για μία τουλάχιστον φορά, επιβεβαιώνεται ο Λένιν: η ρήση του τελευταίου, ότι δηλαδή η νεολαία «εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο τις πολιτικές εξελίξεις και τις ιδεολογικές ανακατατάξεις» μιας κοινωνίας ή και ενός κόμματος, φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται με τις τελευταίες διεργασίες στο εσωτερικό της νεολαίας ΠΑΣΟΚ, που ίσως καταλήξουν και σε σημαντικές ανακατατάξεις ή διαφοροποιήσεις.

Σταθμός στις εξελίξεις αυτές, ήταν η πρόταση που διατύπωσε πριν από λίγο καιρό η σημερινή ηγεσία της νεολαίας προς το Εκτελεστικό Γραφείο του κινήματος: σύμφωνα με την πρόταση αυτή, η νεολαία έπρεπε να αποσχισθεί οργανωτικά από τον υπόλοιπο κομματικό κορμό, αποκτώντας την οργανωτική της αυτονομία. Όπως είναι γνωστό, η επιλογή της ισότιμης ένταξης των νεολαιίστικων δυνάμεων στο ΠΑΣΟΚ, ήδη από την εποχή της ιδρύσής του, εθεωρείτο ως η βασική απόδειξη της σημασίας που έδινε η ηγεσία του κόμματος στη νέα γενιά και ως μια βασικότατη διαφοροποίηση από το «κομμουνιστικό μοντέλο». Το προηγούμενο, προβλεπόντας ξεχωριστές οργανωτικές δομές, ανάγκαζε σύμφωνα με την ίδια άποψη τις κομματικές νεολαίες, να ακολουθούν τις αποφάσεις του κόμματος, χωρίς δυνατότητες συνδιαμόρφωσης της «κεντρικής γραμμής».

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ: Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ «ΑΡΝΗΣΗΣ»

Η πρόταση της ηγεσίας της ν. ΠΑΣΟΚ, στηρίχθηκε ακριβώς στη διαπίστωση ότι δι χώρου ευθύνης της δεν συμμετέχουν παρά ελάχιστα ή και καθόλου στη διαμόρφωση των βασικών επιλογών του κινήματος, και συνεπώς τα μειονεκτήματα της «ισότιμης» ένταξης, όπως οι δυσκολίες εξειδίκευσης της γενικής γραμμής στους ειδικούς χώρους ή η χρέωση της νεολαίας με τη φθορά ολόκληρου του πολιτικού φορέα, τείνουν να γίνουν κυρίαρχες.

Ο όλος προβληματισμός, μάλλον δεν πρέπει να αποδοθεί σε ύποπτες σκοπιμότητες: ανάλογες σκέψεις για τις διαδικασίες διαμόρφωσης της γραμμής κυκλοφορούν λίγο ή πολύ σε ολόκληρο τον κομματικό κορμό του ΠΑΣΟΚ. Απλώς οι νεολαιίστικες δυνάμεις, είναι από τη φύση τους πιο ευαίσθητες όπως θα έλεγε και ο Λένιν στις «διεργασίες και ανακατατάξεις», ενώ είναι γεγονός ότι η νεολαία ΠΑΣΟΚ αποτελεί έναν από τους λίγους εναπομεινάντες χώρους, όπου τα οράματα μιας σοσιαλιστικής προοπτικής για την Ελλάδα, δεν έχουν ξεχασθεί ή παραμεληθεί, μπροστά στις δυσκολίες ή τα αγαθά της κρατικής διαχείρισης.

Σε κάθε περίπτωση, η πρόταση απορρί-

πτεται «μάλλον απότομα» από το Εκτελεστικό Γραφείο, χωρίς κάποιο προηγούμενο διάλογο, επειδή θεωρήθηκε «αιρετική» εκδοχή της οργανωτικής ανασυγκρότησης που επιχειρείται τελευταία υπό την καθοδήγησή του. Μάλιστα στην ηγεσία της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ, αποδόθηκε εμμέσως και η κατηγορία της μη αποδοχής της ανανεωμένης πρόσφατα ηγεσίας του κινήματος. Σύμφωνα έτσι με μία άποψη, η πρόταση «δεν αντιμετωπίστηκε κατά κύριο λόγο με γνώμονα το πολιτικό ζητούμενο για το χώρο της νεολαίας, αλλά με βάση το κομματικό σκόπιμο, και μάλιστα στην υποκειμενική του καταγραφή».

Ο ΚΑΤΑΛΥΤΗΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Το ρόλο του καταλύτη των εξελίξεων, έρχονται να παίξουν τα αποτελέσματα των φοιτητικών και σπουδαστικών εκλογών. Η ήττα των δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ, θεωρείται μία καλή ευκαιρία για το ξεκαθάρισμα των ανοικτών κομματικών λογαριασμών, που χρονολογούνται ήδη από την εποχή της αποχώρησης του Κώστα Λαλιώτη από την κυβέρνηση.

Την άποψη της «κατάλληλης στιγμής», φαίνεται ότι ασπάζονται και μία σειρά υψηλά ιστάμενων στελεχών του ΠΑΣΟΚ, με τη λογική ότι μία βαθιά ανανέωση των προσώπων στη νεολαία, θα δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τον εύκολο χειρισμό των προβλημάτων του χώρου: η οργάνωση νεολαίας θα γίνει και πιο «υπάκουη», ενώ θα εξαλειφθεί η οποιαδήποτε σύνδεση της νεολαίας ΠΑΣΟΚ με τις παρελθούσες ηγεσίες του κινήματος, δια της μεθόδου του αποκεφαλισμού της δικτατορικής και πρώτης μεταδικτατορικής γενιάς στελεχών, που έχουν —έστω και χωρίς φυσική παρουσία— βαρύνουσα επιρροή στις δυνάμεις της νεολαίας.

Ας προστεθεί ακόμη, ότι με τις προηγούμενες επιλογές, συμφωνούν και οι συντηρητικές δυνάμεις ή τα πρόσωπα μέσα στο ΠΑΣΟΚ, που βλέπουν έτσι να εξουδετερώνεται μία ακόμη προοδευτική εστία του κυβερνώντος κόμματος. Το σενάριο είναι λίγο πολύ γνωστό: οι «αριστεροί» αλληλοεξοντώνονται με έπαθλο την κομματική εξουσία, ενώ οι «συντηρητικοί» παρακολουθούν επιχαιρόντες και νεμόμενοι τα αγαθά της αντίστοιχης κυβερνητικής...

ΟΙ ΦΑΝΤΑΡΟΙ ΚΑΙ Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Ενδεικτική του κλίματος που επικρατεί στη νεολαία, είναι η παραίτηση —πριν τρεις περίπου μήνες— του αναπληρωτή γραμματέα νεολαίας Γιώργου Παπαδογιαννάκη. Μια παραίτηση που τυπικά οφείλετο σε «λόγους υγείας» αλλά ουσιαστικά και ως συμβολισμός, εκφράζει τις γενικότερες αγωνίες των στελεχών του χώρου.

Την κρίση της νεολαίας ΠΑΣΟΚ, οξύ-

νουν πάντως και οι ειδικές αντιπαλότητες που κάποτε παίζουν και πολύ σημαντικό ρόλο, όπως στην περίπτωση των «φαντάρων». Πρόκειται κυρίως για τους τρεις στρατευμένους σήμερα πρώην αναπληρωτές γραμματείς της ν. ΠΑΣΟΚ Γιάννη Νικολάου, Φώτη Χατζημιχάλη και Θανάση Κουρματζή που φέρονται να πιστεύουν ότι αποτελούν εναλλακτικές λύσεις, μετά την απόλυσή τους.

Οι «φαντάροι», αναμένουν χωρίς να απαιτούν την «αναδόμηση» του γραμματέα της Νεολαίας Θανάση Παπαγεωργίου, ο οποίος φαίνεται να αντιμετωπίζει έντονα προβλήματα ύστερα από τα αποτελέσματα των φοιτητικών και σπουδαστικών εκλογών. Ιδιαίτερα αποδυναμωμένη εμφανίζεται η θέση του τελευταίου, μετά το ενδιαφέρον που έδειξε για τα προβλήματα του τομέα της νεολαίας ο ίδιος ο κ. Α. Παπανδρέου, ο οποίος κάθε άλλο παρά ικανοποιημένος είναι από τη μεγάλη πτώση της ΠΑΣΠ.

Θα μπορούσε βέβαια να αντιληχθεί εδώ, ότι η τελευταία είναι η λιγότερο υπεύθυνη για την υποχώρηση των δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ στο φοιτητικό και το σπουδαστικό χώρο: τα πανεπιστήμια έχουν πάψει να λειτουργούν εδώ και αρκετό καιρό, και αυτό αφενός μεν χρεώνεται στην παράταξη που υποστηρίζει την κυβέρνηση αφετέρου δε ευνοεί την «τεχνοκρατική» ΔΑΠ (η ιδεολογική άνοδος της οποίας ποτέ δεν έχει αντιμετωπιστεί σοβαρά) είτε τη «ριζοσπαστική» ΚΝΕ. Επιπλέον, η ΠΑΣΠ δεν ευθύνεται φυσικά ούτε για τις διαγραφές των συνδικαλιστών του ΠΑΣΟΚ στην ΓΣΕΕ και τις αντίστοιχες αποχωρήσεις που επακολούθησαν στο φοιτητικό χώρο, ούτε για τις επιθέσεις εναντίον των διανοούμενων που κάθε τόσο εξαπολύονται από επίσημα κυβερνητικά χείλη, επιθέσεις που απομακρύνουν τους περισσότερους «προβληματισμένους» φοιτητές.

Ενδεικτικό πάντως των διαστάσεων του προβλήματος της νεολαίας ΠΑΣΟΚ, είναι και το γεγονός ότι προετοιμάζονται, κοινές συσκέψεις του Εκτελεστικού Γραφείου και της Γραμματείας του τομέα Νεολαίας για να συζητηθεί το πρόβλημα εφ' όλης της ύλης. Ποια θα είναι η κατάσταση που θα προκύψει από τις διεργασίες αυτές, είναι ακόμη νωρίς να ειπωθεί. Μπορεί η εικόνα να διατηρηθεί ως έχει, ίσως να εφαρμοσθεί η λογική της εφεύρεσης «αποδιοργανώνω τράγωνα», μερικοί ελπίζουν στην επεξεργασία μιας νέας πολιτικής για τη νεολαία, ενώ άλλοι δεν αποκλείουν ούτε το ενδεχόμενο της διάσπασης της νεολαίας ΠΑΣΟΚ.

Το σίγουρο είναι ότι οι συζητήσεις «υψηλού επιπέδου» και οι συνακόλουθες εξελίξεις αναβλήθηκαν λόγω Πανσπουδαστικού Συνεδρίου, ώστε να μην παρουσιάζονταν εκεί η ΠΑΣΠ σε πλήρη αποδιοργάνωση.

Σ. Κ.

ΚΚΕ: Ταξίδι με σχεδία

του Π. Οχθίου

Η ρευστότητα δεν μπορεί να ταιριάζει με χώρους «ηπειρωτικούς», στεριανούς, που έχουν εκείνη τη στύφη, μονήρη σταθερότητα μέσα στην επανάληψη. Η ρευστότητα αίρει το κείμενο, οδηγεί στην ακύρωση του δεδομένου, υποχρεώνει στην αναζήτηση και στην έξοδο: προϋποθέτει για όλα αυτά χώρους κινούμενους για να αποτυπωθεί, τόπους θαλασσινούς. Ίσως η επιλογή του Ευρίπου για την εξοικονόμηση της ρευστής κρίσης του ΠΑΣΟΚ, κατά την τελευταία σύνοδο της ΚΕ του, να αντιστοιχεί σε μια υποσυνείδητη κατάφαση των επιτελών του Κινήματος απέναντι σ' αυτή την αισθητική σημαντική του χώρου.

Και η υπόθεση αυτή ανακλήθηκε στη μνήμη, και ίσως επιβεβαιώθηκε, όταν στις 24 Απριλίου, ενάμιση μήνα μετά την πρόταση διαλόγου προς τα αριστερά του ΠΑΣΟΚ, ο κ. Φλωράκης επέλεξε τη θάλασσα του Φαλήρου για να περιγράψει από τη μεριά του την «κινητικότητα», όπως είπε, του αριστερού τοπίου και τη μέθοδο με τη συνδρομή της οποίας αυτή η κινητικότητα θα ανασυντεθεί σε ηπειρωτικούς, στεριανούς και στερρούς ατμούς.

Ομιλία με μοναδικό θέμα

Γιατί για θαλάσσιους αρμούς μίλησε ο επικεφαλής του δωρικότατου ΚΚΕ, αρμούς που θα είναι η βάση για ένα μακρινό ταξίδι: ένα διάλογο για τη «νέα ανάπτυξη», τις «σύγχρονες ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας», την «προοπτική μετάβασης στο σοσιαλισμό». Και ίσως είναι η πρώτη φορά που ο ύπατος λόγος του «ορθόδοξου κομμουνισμού» δεν είναι συνώνυμος της στατικότητας, της συντήρησης των ιερών ή νεκρών θέσφατων, αλλά αίρεται στο επίπεδο του διαλόγου χωρίς προκατασκευές, της κίνησης, αυτής που από τον 19ο αιώνα προσδιόρισε το δέον-είσθαι μιας αριστεράς.

Στηριγμένος στην πρόσφατη πανεπιστημιακή επιτυχία της νεολαίας του, ο αναμφισβήτητος «πατέρας» του μετά - το - '74 - ΚΚΕ έκανε μια παρέμβαση, με καίριο αντικείμενο αναφοράς και σε εξαιρετικά έγκαιρο και ευνοϊκό πολιτικό χρόνο: μια παρέμβαση που διαπραγματευόταν ενεργητικά την πρόταση διαλόγου - συνεργασίας με την Αριστερά, ένα ζήτημα, δηλαδή, που μέχρι την ομιλία του Χ. Φλωράκη στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, αφορούσε το ΚΚΕ ως αντικείμενο, μια που η πρωτοβουλία είχε εκδηλωθεί από άλλο υποκείμενο, το ΠΑΣΟΚ. Ο Γ. Γραμματέας του ΚΚΕ αντέστρεψε αυτή τη σχέση, καθιστώντας υποκείμενο το κόμμα του· και αυτή την αντιστροφή την επιχείρησε όταν η πρόταση διαλόγου του ΠΑΣΟΚ είχε περιαχθεί σε φάντασμα, που ο χιτώνας του περιφερόταν στις τράπεζες ζατρκίων των ποικιλόχρωμων φυλών του «Κινήματος».

Αυτός ο εκφυλισμός της τυμπανόκρουστης «πρότασης της Χαλκίδας», αυτό το (ένα ακόμα) κενό στα αριστερά του ΠΑΣΟΚ, ίσως είναι ένας από τους λόγους που εξηγούν το νέο στοιχείο στη λογική συγκρότηση και τον τύπο ομιλίας του κομμουνιστή ηγέτη: το γεγονός ότι, για πρώτη φορά, η ομιλία στο Φάληρο δεν ήταν εφόλη της ύλης, αλλά εκτυλισσόταν σε μια κρίσιμη στιγμή μεν αλλά μερική και μοναδική πολιτική σκηνή: στη σκηνή της αριστεράς.

Η εξήγηση, όμως, του γιατί αυτή η ομιλία με το μερικό - μοναδικό αντικείμενο δεν μπορεί να είναι μόνον η απώλεια πρωτοβουλίας εκ μέρους του ΠΑΣΟΚ στη χειρωνακτική, και γι' αυτό ένυλη, πρότασή του για συνεργασία με την Αριστερά. Η απώλεια αυτή δημιουργεί μεν ευνοϊκούς συσχετισμούς γι' αυτόν που φιλοδοξεί να αποκτήσει πρωτοβουλία κινήσεων, αλλά κάτι τέτοιο δεν είναι παρά αντικειμενική συνθήκη.

Οι λόγοι της εμμονής του κ. Φλωράκη μόνο στο θέμα της «οικονομικής του ενιαίου μετώπου της Αριστεράς», θα πρέπει να αναζητηθούν και σε άλλες συγκυρίες, και σε άλλους συσχετισμούς.

Και μια αποφασιστική συγκυρία για τη δοκιμασία της πρότασης του Γραμματέα του ΚΚΕ για την εφεξής ενιαία εμφάνιση της Αριστεράς είναι, όπως είπε και ο ίδιος, οι δημοτικές εκλογές, το πεδίο δηλαδή όπου το ΠΑΣΟΚ, ιδιαίτερα με την τελευταία αναδόμησή του, έχει εγκαταλείψει ανοιχτό προς την «ανιστόρητη Αριστερά». Και ο κ. Φλωράκης διατυπώνει επιγραμματικά μια από τις αγωνίες του, όταν επαναλαμβάνει αυτό που είχε πει στην ομιλία του στο φεστιβάλ της ΚΝΕ: ότι, δηλαδή, δεν πρέπει να υποκύψουν οι εκλογείς του στην «προκροστέια κλίση του σχήματος Δεξιά - αντιδεξιά» και να δώσουν την προτίμησή τους, στο δεύτε-

ρο γύρο, π.χ., των εκλογών στο συνδυασμό του ΠΑΣΟΚ· δεν πρέπει να υποκύψουν γιατί «το πάθημα των βουλευτικών εκλογών του '85 γίνεται μάθημα». Όμως, ο μεταμπρεζνιεφικός και αγνά γκορμπάτσอฟικός ηγέτης του ΚΚΕ δεν απευθύνεται μόνο στους εκλογείς του, αλλά και στον «ευρύτερο αριστερό χώρο». Και, εδώ, είναι ορατός κάποιος φόβος: αν το ΚΚΕ δεν κατορθώσει να συμμετάσχει σε «αριστερούς συνδυασμούς» που ίσως δημιουργήσουν μια πολιτική δυναμική, ικανή να απεμπλέξει το πολιτικό παιχνίδι από το δικομματικό, ιδεοληπτικό και παραμορφωτικό του κάτοπτρο, τότε θα είναι προ των θυρών ο κίνδυνος να δώσει μόνο του την μάχη, ή με τον τρόπο που την έδωσε σε όλες τις μέχρη τώρα εκλογές αυτοδιοίκησης, με συνέπεια αυτή η «μοναχική ταξί» να επιδράσει αποφασιστικά υπέρ των ενδοκομματικών εκκρίσεων τάσεων του ΚΚΕ που οραματίζονται ένα «καθαρό κόμμα», ακόμα και του 1%, ή υπέρ εκείνης της ομάδας της ΚΕ του που, όπως λέγεται χαρακτηριστικά, «δεν καταλαβαίνει τίποτα, απλώς παρακολουθεί χωρίς συνείδηση και χωρίς αντίδραση», ανίκανη και απαθής μέσα στη γραφειοκρατική της συνήθεια.

Η αγωνία της κληρονομιάς

Και αυτές οι τάσεις ή καταστάσεις στο ενδοκομματικό μέτωπο, συνιστούν μια δεύτερη συγκυρία, ερμηνευτική της εμμονής του κ. Φλωράκη στην εκφώνηση μιας κεντρικότητας και μαζικότητας ομιλίας με μοναδικό - μερικό αντικείμενο την ενότητα της αριστεράς. 36 χρόνια μέλος της ΚΕ πια, και ο διάδοχος του Κ. Κολιγιάννη, φέρεται να «έχει αγωνίες για το τι κόμμα θ' αφήσει πίσω του», τώρα που αποφάσισε οριστικά να εγκαταλείψει την ηγεσία (οριστικά, γιατί και στο 11ο συνέδριο είχε εκφράσει την επιθυμία του να ανανεωθεί η θέση του). Και μέσα από μύριες όσες αντιφάσεις και δουλειές, ο κ. Φλωράκης μοιάζει να πραγματοποιεί κάποια εγχειρήματα, κατάλληλα να ανασκευάσουν τη φυσιογνωμία του κόμματός του, να το απομακρύνουν από την εικόνα του χαχαριαδικού — ή, αν θέλετε, των άμεσων διαδόχων καταστάσεων του. Και δεν του αρέσει ο τρόπος που πολιτεύεται το μεσαίο στελεχικό δυναμικό, ή ο τρόπος «πολωνέζικων» διαδηλώσεων των κινητών: και τα δύο, ωστόσο, και πολλά άλλα, είναι δημιουργήματά του, ή έγκριτα τέκνα του, τουλάχιστον. Και τώρα, με την αγωνία του, ίσως, της υστεροφημίας, ή με κάποιες αλλαγές στον αειποτε ομφαλό των όπου γης κομμουνιστών, ο άλλοτε τριατατικός κομμουνιστής, βλέπει πως «δεν μπορούμε να παραδώσουμε το ΚΚΕ σαν το κόμμα της διάσπασης».

Και διαλέγει, μεταξύ άλλων, μια μέθοδο για να προτείνει στην κατακερματισμένη Αριστερά, μια μέθοδο κυρίως προς τους δικούς του: «πρέπει όλοι να συνηθίσουμε στην ιδέα ότι μπορεί να συνεργαζόμαστε στη βάση διαφορετικότητας της κάθε δύναμης και να διεξάγουμε μια ανοιχτή δημοκρατική συζήτηση στα όσα διαφωνούμε». Δεν είναι, βέβαια, ο πρώτος διδάξας, αφού οι «συντροφοί της αντίπερα όχθης» — πλην ορισμένων τραγελαφικών ζηλωτών του απολιτικού παλαιοκομμουνισμού — είχαν πάντα υψωμένη την πρωταρχική αξία του ενδοαριστερού διαλόγου και αντί απαντήσεως δέχονταν την «ορθόδοξη» ύβρη. Όμως, ο κ. Φλωράκης είναι ο πρώτος ηγέτης που, δεκαοχτώ χρόνια μετά τη διάσπαση, σκέφτεται ίσως με «εθναρχική» σύνεση την ανάγκη επιτεύξης μιας ενδοαριστερής συναίνεσης.

Και αφήνει ανοιχτά, κινητικά, τα επί του περιεχομένου της συνεργασίας ζητήματα, για να συζητηθούν με σεβασμό της «ισοτιμίας και της αυτοτέλειας».

Εκτός από ένα ζήτημα: τον τίτλο του κόμματος, δηλαδή την ύπαρξη του ΚΚΕ εσ. ως ΚΚΕ εσωτερικού. Και σε μια στιγμή διαλόγου με το ακροατήριο ο κ. Φλωράκης «βγήκε» από την εστία του «Σταδίου» και πήγε να συναντήσει τον κ. Κύρκο, για να του δηλώσει αμέριστη υποστήριξη — απέναντι στον «αντιδραστικό Τύπο» — στη μετονομασία και μετεξέλιξη του κόμματος. Ορισμένοι ηγετικοί παράγοντες, μάλιστα, του ΚΚΕ εσ. δεν απέρριψαν αυθαίρετα και παραχρήμα τη «χειρονομία συναδέλφωσης» του κ. Φλωράκη. Άλλοι, μιλάνε ήδη για τα «αριστερά ψηφοδέλτια του Οκτωβρίου», θυμίζοντας και τα αριστερά ψηφοδέλτια σε μια σειρά συνδικάτα.

Κατά πόσο, όμως, μια ευέλικτη, κινητική, επί της μεθόδου και μόνον πρόταση συνεργασίας της Αριστεράς, μπορεί να εξακολουθεί να φέρνει επάνω της, σαν αχίλλεο πτέρνα, τη συμβολική και παρασημια της διάσπασης; Κατά πόσο μια πρόταση σεβασμού της «διαφορετικότητας», μπορεί ανέξοδα να συνδυάζεται με τη λατρεία της μοναδικότητας, της αποκλειστικής νομής μιας κληρονομιάς εμβλημάτων και ονομάτων;

Η πρόταση του Φαληρικού Δέλτα δεν θα δοκιμασθεί τόσο τον Μάιο ή τον Οκτώβριο, όσο στο 12ο Συνέδριο του ΚΚΕ. Εκεί θα φανεί αν το ταξίδι που προτείνει ο κ. Φλωράκης θα είναι μακρύ, και αν στους επιβάτες θα είναι και εκείνοι που 18 χρόνια τώρα αυτοαναγορεύονται σε ορθοδόξότερους των ορθοδόξων μέσα στο κόμμα τους και κατά πάντων...

4ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΚΚΕ ΕΣ. Προσπάθειες σύνθεσης

Αναμφισβήτητα το 4ο Συνέδριο του ΚΚΕ Εσωτερικού είναι το πλέον κρίσιμο και δύσκολο και όχι μόνο στη δεκαοχτάχρονη πορεία αυτού του κόμματος, αλλά και γενικότερα της Ανανεωτικής Αριστεράς. Κρίνοντας από την προσυνεδριακή διαδικασία δεν θα πρέπει να περάσει απαρατήρητο το γεγονός ότι το κύριο βάρος της συζήτησης και της έντονης αντιπαράθεσης μέσα και έξω από το ΚΚΕ εσ. δόθηκε κυρίως στα του τίτλου και της φυσιογνωμίας και λιγότερο στην πολιτική του κόμματος.

Η όλη συζήτηση, με τη διαμόρφωση των γνωστών 4 προτάσεων, πολώθηκε έντονα με κέντρο τις δύο πρώτες προτάσεις γνωστές ως «μετεξέλιξη» και «αναβάθμιση» και σε πολλές περιπτώσεις έδινε περισσότερο, την εικόνα δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων, παρά δύο διαφορετικών απόψεων που αντιμετωπίζουν συνολικά τα σύγχρονα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, το μέλλον και την προοπτική της Αριστεράς.

Η σύνθεση που επιδιώκεται από όλες τις τάσεις (και αποτελεί βασικό πρόβλημα της ηγεσίας του ΚΚΕ εσ. αυτή τη στιγμή) γίνεται δυσκολότερη από το γεγονός ότι καμιά πρόταση δεν συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία. Στο συνέδριο απ' ό,τι φαίνεται δεν μπορεί να υπάρξουν «νικητές» και «νικημένοι». Μπορεί όμως να υπάρξει μία σύνθεση ικανή να οδηγήσει σε μια αριστερή υπέρβαση του ΚΚΕ εσ.;

Αυτό είναι δύσκολο να εκτιμηθεί με τα δεδομένα που σήμερα υπάρχουν. Τα τελικά αποτελέσματα των ψηφοφοριών στις κομματικές οργανώσεις, οι οποίες έχουν 9.000 περίπου μέλη (από τα οποία συμμετείχαν στις προσυνεδριακές διαδικασίες πάνω από 70%) δίνουν στην άποψη της «μετεξέλιξης» το προβάδισμα με 43%. Η β' άποψη («αναβάθμιση») 41,3%, η γ' (νέο κόμμα) 7,3% και η δ' 2,5%. Τα υπόλοιπα είναι λευκά και αποχές (περίπου 5%). Αντίθετα στις οργανώσεις του «Ρήγα Φεραίου» (που έχει περίπου 3.500 μέλη από τα οποία πήραν μέρος πάνω από 60% στην προσυνεδριακή διαδικασία) η α' άποψη συγκέντρωσε 21%, η β' 49,5%, η γ' 19,5% και η δ' 1,2%. Το ποσοστό των λευκών και αποχών στο «Ρήγα» φθάνει το 9%.

Τα δεδομένα αυτά και η προσυνεδριακή συζήτηση οδήγησε στο να διατυπωθούν στην ΚΕ του ΚΚΕ εσ. που έγινε την περασμένη Τρίτη δύο νέες συνθετικές προτάσεις. Σύμφωνα με την πρώτη πρόταση (που την υποστήριξε ο Α. Κύρκος) εγκαταλείπεται η αρχική ιδέα της «μετεξέλιξης» και προσεγγίζεται η γ' άποψη και η πρόταση της «κίνησης των 18». Προτείνεται δηλαδή να αποφασιστεί στο συνέδριο, η υπέρβαση του υφιστάμενου κομματικού σχήματος αλλά το ΚΚΕ εσ. λειτουργεί και να δίνει τις πολιτικές μάχες μέσα στο '86. Ταυτόχρονα δεσμεύεται για την οργάνωση ιδρυτικού συνεδρίου ή ιδρυτικής συνδιάσκεψης με τη συμμετοχή όλων των δυνάμεων της Ανανεωτικής Αριστεράς στις αρχές του 1987 οπότε αποφασίζεται ο τίτλος, η φυσιογνωμία, ο χαρακτήρας, η πολιτική, η στρατηγική, οι θέσεις και το καταστατικό του νέου κόμματος. Η δεύτερη πρόταση (την υποστήριξε ο Γ. Μπανιάς) αποδέχεται και αυτή την ανάγκη υπέρβασης, να οδηγηθεί, δηλαδή, το ΚΚΕ εσ. προς νέο κόμμα, αλλά να δηλώνεται στον τίτλο ως κομμουνιστικό. Ως τίτλος προτείνεται π.χ. Ανανεωτική Κομμουνιστική Αριστερά (ΑΚΑ). Η πρόταση αυτή συναντά την αντίθεση της α' και γ' άποψης που θεωρούν ότι στον τίτλο δεν πρέπει να περιέχεται ο όρος κομμουνιστικό.

Όπως έχουν τα πράγματα αναμένεται να είναι καθοριστική στο συνέδριο η στάση των υποστηρικτών της γ' και δ' άποψης (η τελευταία δεν διαφωνεί στην αλλαγή του τίτλου, αλλά θέτει και θέμα χρόνου) αλλά και των παραδοσιακών στελεχών του ΚΚΕ εσ. όπως του πρώην γραμματέα Μπ. Δρακόπουλου, Π. Δημητρίου, Ν. Γουργιώτη, Τ. Μπενά, και άλλων. Είναι πάντως κοινά αποδεκτό ότι δημιουργείται μια δυναμική στο χώρο του ΚΚΕ εσ. και της ευρύτερης ανανεωτικής αριστεράς (η οποία στην πλειοψηφία της τάχθηκε υπέρ της υπέρβασης του κομμουνιστικού χαρακτήρα του ΚΚΕ εσωτερικού) που το μέλλον της σε σημαντικό βαθμό θα κριθεί από τις τελικές αποφάσεις του 4ου συνεδρίου. Το αν θα σταθεί ικανό να διαμορφώσει το ΚΚΕ εσ. και ευρύτερα η ανανεωτική αριστερά προϋποθέσεις ξεπεράσματος της κρίσης και διαμόρφωσης μιας Αριστεράς ικανής να μιλήσει έγκαιρα και έγκυρα για το σοσιαλισμό θα το ξέρουμε μετά το συνέδριο.

Γ.Φ.

Πλούτος υπνώττων

του Χρ. Κυριαζή

Στα δεκαοχτώ σου χρόνια, διαβαίνεις το κρίσιμο όριο της ενηλικίωσης: στα δεκαοχτώ σου χρόνια, και στην Ελλάδα του ΠΑΣΟΚ, αναγνωρίζεις πολίτης, ώριμος να αποφασίσεις σε ποιον θα αναθέσεις να σε «ντουμπλάρει» στην αναπαραστατική τάξη του «βουλευτικού» της Πολιτείας.

Δεκαοχτώ χρονών, και το ΚΚΕ Εσωτερικού μοιάζει να αντιμετωπίζει το ίδιο πρόβλημα που ορθωνόταν άλλοτε βασανιστικά για το Γραφείο εσωτερικού της ΚΕ του ΚΚΕ, όπως ονομάστηκαν οι πρόγονοι του Λεωνίδα Κύρκου τον μακρινό εκείνο Φεβρουάριο της «διάσπασης του '68»: θα αναπτυχθεί σε συλλογικό πολίτη, με διακαιοπρακτική ικανότητα στις συμβάσεις και στις ανατροπές των συμβάσεων της κοινωνίας και της πολιτικής; 'Η, αντίθετα, θα παραμείνει πλάσμα δικαίου, οιονεί πολιτικό κόμμα, προσποίημα θεσμού αναγνωρισμένο όχι για τον εαυτό του, γι' αυτό που με πλήρη συνείδηση και σε πλήρη εθνική και κοινωνική κλίμακα πράττει, αλλά καθ' εαυτό, για λόγους δηλαδή που αφορούν στις εν γένει καθεστωτικές ισορροπίες και υποχρεώσεις, όπως αυτές ορίζονται από την ιδεολογία της τυπικής νομιμότητας του Κράτους Δικαίου;

Αντί της πολιτικής

Γιατί το ΚΚΕ Εσωτερικού δεν πράττει πολιτικά, αλλά ενεργεί εκλογικά και μάλιστα όχι εφ' όλης της ύλης, αφού καταγράφεται ως «λίστα - ομοίωμα κόμματος» μόνο σε υδροκεφαλικά αστικά κέντρα, με ένα ιστογράφημα που η στρέβλωσή του θυμίζει το στρεβλό δημογραφικό διάγραμμα της χώρας. Το ΚΚΕ Εσωτερικού δεν πράττει κοινωνικά, αλλιώς θα αντιπαρτίθετο με τους άλλους παίχτες —και πρώτα από όλους με τον «σύντροφο της αντίπερα όχθης»— και θα είχε λύσει εγκαίρως την εκκρεμότητα στην εκκαθάριση της κληρονομιάς, όπως έκανε το ΚΚΕ μαζί του και το ΠΑΣΟΚ με το παλαιό «Κέντρο» και μετά από αυτή την εκκαθάριση, θα διεκδικούσε επιρροές και μακροπρόθεσμες εκπροσωπήσεις και άλλων, πέραν του πατριωτικού του, πολιτικών στρωμάτων. Και πράττοντας έτσι θα μπορούσε να αξιωθεί νόμιμα και έγκυρα τους τίτλους αναγνώρισής του ως πολιτικό κόμμα.

Αντί γι' αυτά όμως, το ΚΚΕ εσωτ. διένυσε μια τέτοια πορεία που τους τελευταίους μήνες κατέληξε να παράγει μόνον και απλώς μια σειρά πίνακες με ψήφους που παίρνει η... πρόταση Κύρκου εις βάρος της πρότασης Μπανιά, ή αντίστροφα, ή ανάμεικτα: εκτός πολιτικής, η μόνη δυνατή εκκαθάριση λογαριασμών δεν μπορεί παρά να παίρνει τη μορφή μιας σχεδόν εμφύλιας διαμάχης, με αμφιβόλου σημασίας ζητούμενα, ή τουλάχιστον με ζητούμενα εσωστρεφούς, και γι' αυτό βαθύτατα τραυματικής αναφοράς. Διότι, ποιο νόημα έχει και πόσο μπορεί να ονομασθεί «πρόταση», δηλαδή σχέδιο πολιτικής, μια άποψη που επικαλείται την ανάγκη υπαγωγής κομμουνιστικού ανανεωτικού φορέα, χωρίς να προσκομίζει τις στοιχειωδέστερες αποδείξεις της, δηλαδή χωρίς να διατυπώνει τις αναγωγές της στη σημερινή πολιτική διάταξη και δυναμική; Η μόνη αναγωγή έξω από τον εαυτό της που κάνει αυτή η «πρόταση» είναι η επίκληση της ανάγκης ενός αντιπαλού προς το «δογματικό ΚΚΕ»: και σε αυτό όμως το επίπεδο ποιο είναι το καινούργιο στοιχείο της «αναβαθμιστικής» άποψης, που να πείθει ότι θα κερδιθεί από τώρα και μετά, η μάχη που χάθηκε το

'74-'77; Αλλά και στην αντίπερα όχθη του ίδιου του ΚΚΕ εσωτ., πώς μπορεί να διασκεδάσει την εντύπωση ενός εκλογικιστικού πολυσυλλεκτισμού ή άποψη περί μετεξέλιξης όταν τα όσα ρητορικά της επιχειρήματα δεν έχουν ούτε καν τη συνοχή και την πολιτική αίσθηση, που χαρακτηρίζαν το λόγο της ΕΔΑ, 20 χρόνια πριν; Και γιατί στην Ελλάδα, ένα «αριστερότερο - ίσως - του - ΠΑΣΟΚ» κόμμα να τελεσφορήσει στην πολυσυλλεκτική προσδοκία και μετασχηματισμό του, όταν το «κίνημα» του κ. Παπανδρέου έχει εδραίως πλέον προσοικειωθεί τις παλιές καλές παραδόσεις ενός λαϊκιστικού, ρεβανσιστικού, και γι' αυτό προβληματικού, δημοκρατισμού, που δεν πέρασε από το στάδιο του αρθρωμένου εξισωτικού γιακωβινισμού; Και εν τέλει, πέραν, της ατελούς μεθόδου που προδίδει αυτή η εν κενώ συζήτηση των «προτάσεων» στο ΚΚΕ εσωτ., δεν είναι ενδεικτικό της προϋούσας αποπολιτικοποίησης αυτού του χώρου, το γεγονός ότι για πρώτη φορά ήταν τόσο φτωχός έως ανύπαρκτος, ο δημόσιος προσυνεδριακός διάλογος;

★ ★ ★

Ίσως το δίλημμα, το εκ γενετής δίλημμα που αντιμετωπίζει ο «αριετικός» πόλος της κομμουνιστικής Αριστεράς, είναι η συνεχής ταλάντευσή του μεταξύ του θέσμιου και του μη - θέσμιου, μεταξύ κόμματος και «χώρου», μεταξύ προγραμματικής λειτουργίας και αφαιρετικού οράματος, μεταξύ πράξης και λόγου. Γιατί, σε ολόκληρη τη μακρά πορεία των 18 χρόνων του, το κόμμα της κομμουνιστικής ανανέωσης καλείται συνεχώς να προσδώσει υλική αιτία ύπαρξης, να νομιμοποιήσει επί της ουσίας το λόγο του, τις αξίες της πολιτικής κουλτούρας που εγχάραξε στο πολιτικό σύστημα της χώρας σε μια κρίσιμη, μάλιστα μεταβατική φάση του: μια φάση εκσυγχρονισμού των όρων άσκησης της αστικής κυριαρχίας και, άρα, ανασχηματισμού των πρώτων υλών αυτής της άσκησης: των κοινωνικών συμβασιών και των συμβολικών στερεοτύπων που συγκροτούν το συνασπισμό εξουσίας.

Η ανολοκλήρωτη τομή

Το ΚΚΕ εσωτ. παρήγαγε αναμφισβήτητα ένα νέο λόγο και πρώτα απ' όλα ένα νέο λόγο για την ίδια την Αριστερά. Ξεκινώντας από αιτιάσεις κατά του «ανώμαλου εσωκομματικού καθεστώτος που είχε επιβάλλει η ομάδα Κολιγιάννη», θεωρώντας μάλιστα ότι η διάσπαση θα μπορούσε να αποφευχθεί αν γίνονταν σεβαστές οι «λενινιστικές αρχές κομματικής λειτουργίας» (όπως ορίζεται στο πρώτο επίσημο σώμα του, την «Έκτακτη Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, τον Απρίλιο του 1969), πέρασε από διάφορες φάσεις για να καταλήξει στην έως και ριζική αναθεώρηση των κληροδοτημένων παλαιοκομμουνιστικών προτύπων, που επί σαράντα σχεδόν χρόνια, κυριαρχούσαν στο ελληνικό κοινωνικό κίνημα. Και η αναθεώρηση αυτή δεν αφορά μόνον, ή κυρίως, στους τρόπους μετάβασης (ή ειρηνική πλειοψηφία δια των εκλογών αποτελεί δεδομένο της «ώριμης φάσης» του Ένγκελς, και θέσφατο με κρατική ισχύ εκπορευόμενο από το πάλαι ποτέ κέντρο του κομμουνισμού, από το 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, το 1956): ούτε η αναθεώρηση αυτή αφορά αποκλειστικά στο «σοσιαλισμό με ελευθερία και δημοκρατία» και στην άρνηση της δικτατορίας του προλεταριάτου (αφού δεν είναι λίγοι οι εκτός των τειχών που διακρίνουν τις καθεστωτικές μορφές από την κοινωνική ουσία της σοσιαλιστικής εξουσίας, για να επιχειρηματολογήσουν σε μια συνθετότερη — «αριστερή» εκδοχή του σχίσματος του '70 που έγινε γνωστό σαν ευρωκομμουνισμός). Οι αναθεωρήσεις των στερεοτύπων της αριστερής πολιτικής κουλτούρας που εκφέρονται από το λόγο, τον καθημερινό λόγο του ΚΚΕ Εσωτερικού, οδήγησαν σε μια οργανικότερη και, σε ορισμένες όψεις της λιγότερο προγραμματική **τομή** στο αξιακό συνεχές της ελληνικής κομμουνιστικής παράδοσης.

Αυτή η τομή δίνει την κοινωνική δυνατότητα στο ΚΚΕ εσωτ. να αναπαράγεται ελαστικά ως «χώρος» ως μια αφαιρετικά περιγεγραμμένη περιοχή, που δεν συνιστά αυστηρά πολιτικό κόμμα (πέραν του «τυπικού» του οργανογράμματός του), δεν οδηγεί σε ολική - πολιτική παραγωγή: λειτουργεί περισσότερο ως άτυπη, εν πολλοίς, ή διαλειμματική δομή υποδοχής των προσδοκιών και διαμαρτυριών ενός κοινωνικού φάσματος, που ενεγκλιώθηκε την δεκαετία του '70, στο περιθώριο του κυρίαρχου κρατισμού, των λαϊκιστικών συνδρόμων και των ανάρθρων μανιχαϊστικών διαιρέσεων που ο ύστερος μεσοπόλεμος κληροδότησε πάνδημα, και

στη μεταπολεμική εμφύλια και αποξενωτική πολιτεία, και στους ηττημένους.

Η τομή του ΚΚΕ εσωτ. λειτούργησε ως προς αυτά ακριβώς τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά κοινωνικής συμπεριφοράς και μεταβατικής αντιφατικής πολιτικής συνείδησης μιας περιφερειακής και πελατειακής χώρας. Και η τομή πραγματοποιήθηκε με την προσφυγή σε έννοιες και ιδέες, που αποτελούσαν ουσιαστικά μέρη στην κοσμοθεώρηση μιας ισχυρής και ιστορικής μεσογειακής Αριστεράς: μια προσφυγή που ίσως να πήρε κατά καιρούς τη μορφή του υψηλότοκου δανείου, αλλά και που δεν μπορούσε παρά να αφορά οικουμενικές μεταβλητές του κοινωνικού κινήματος της Ευρώπης του 19ου και του 20ού αιώνα: η συναίνεση, η κοινωνική αυτονομία, η ανάγκη πρυτάνευσης του ορθού λόγου στη συντεταγμένη αντιπαράθεση, η, πέρα της δημόσιας, ατομική ελευθερία και αυτοπροσδιορισμός του πολίτη, ήσαν μέρικα από τα σημεία στίξης της τομής: απέναντί της, αυτή η τομή είχε μια τάξη πραγμάτων όπου βασίλευε το ρευστό, αλλά και πολλαπλώς θωρακισμένο αμάλγαμα μιας μετωπικής και ιεραρχικής σύγκρουσης των πάντων επί πάντων και κατά πάντων με μία κοινωνία μάλλον κατακερματισμένη, μηχανική στη σύνδεση των μερών της, υπάλληλη, και φοβική στο καθημερινό της φόρος προς το κράτος αλλά και εργαλειακή στην εργολαβική της απολαβή από αυτό, ζελατινώδης στην άρθρωση των επιμέρους ταξικών λόγων και συμφερόντων.

Η τομή του ΚΚΕ εσωτ., ήταν επόμενο. Λοιπόν, να μην λειτουργήσει μόνο προς την κουλτούρα που είχε προσδιορίσει στην αριστερά η τριτοδιεθντική και αδιαφοροποιητή «ταξινόμησή» της στα κινήματα των υπό ανάπτυξη χωρών: η τομή στράφηκε προς το σύνολο του πολιτικού κόσμου. Εδώ συναντήθηκε με τα αργοπορημένα εκσυγχρονιστικά - δυτικοευρωπαϊκά μελήματα ορισμένων ιθυνουσών τάξεων, και από αυτή τη συνάντηση δεν ήταν λίγα τα προβλήματα που ανέκυψαν για το κοινωνικά, ανέστιο ΚΚΕ Εσωτερικού.

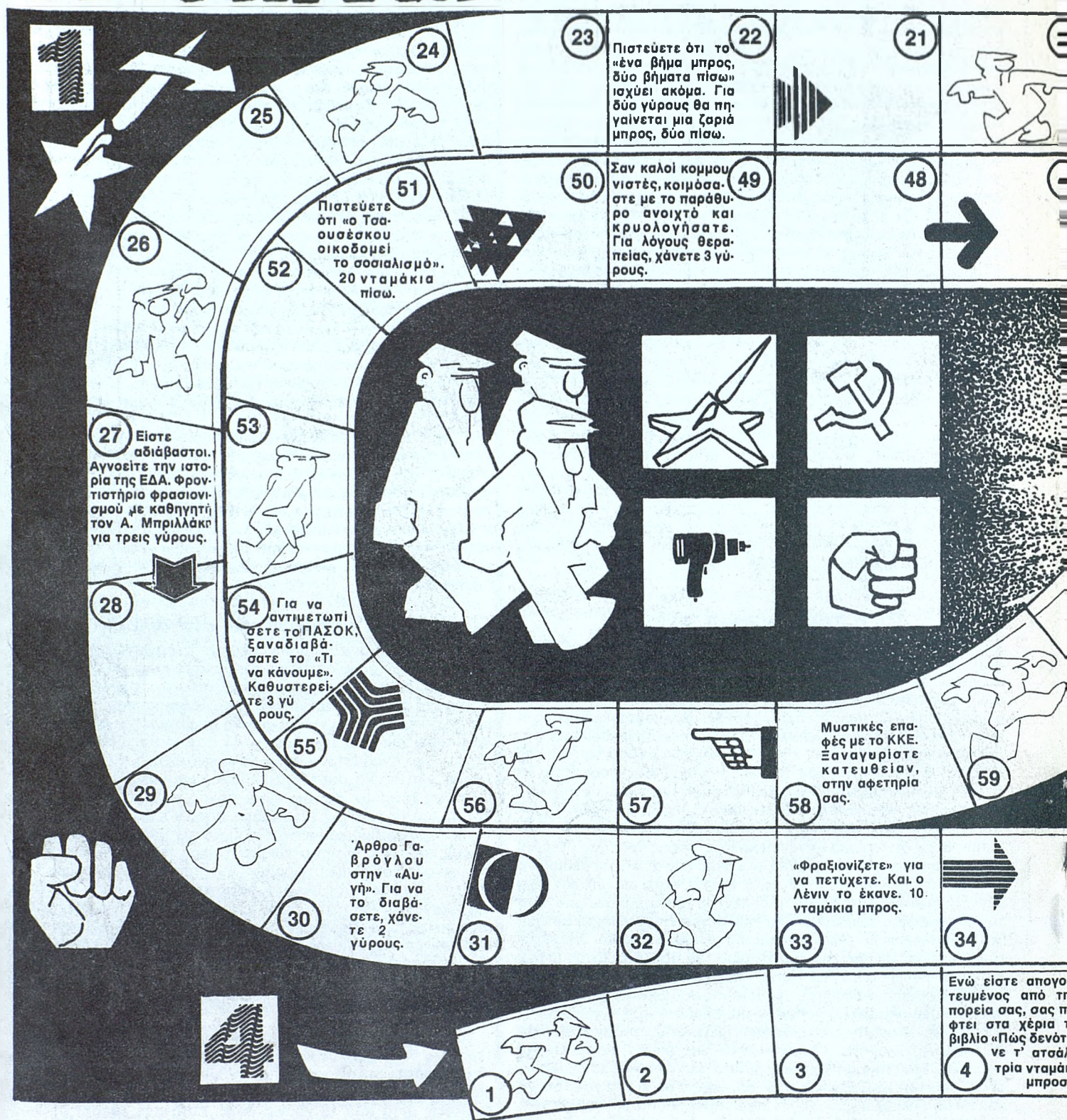
Από το πολιτιστικό στο πολιτικό

Όμως, παρά τη συνεχή παλινδρόμηση της ανανέωσης του ελληνικού κομμουνισμού ανάμεσα στο λόγο του και στα ρηγματικά όσα και αντιφατικά κινήματα της εκάστοτε στρατηγικής του, που η συνεχή αδυναμία μετουσίωσης του αφαιρετικού αξιακού οράματος σε πρόγραμμα και συνεκτική στρατηγική — αδυναμία που θα μπορεί ίσως να ερμηνεύσει και τον αντιφατικό και άνευ στρατηγικού σχεδιασμού — είναι γεγονός, είναι μια πραγματικότητα καθ' όλα θετική, αυτή η πολιτιστική παραγωγή του ΚΚΕ Εσωτ. ως «χώρου». Και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αυτή η τομή, ο λόγος, αυτή η πολιτική κουλτούρα, έστω και με ομιχλώδεις στρατηγικό πρόγραμμα και ασπόνδυλη πολιτική πρακτική, έδωσε στους κομμουνιστές, αντιπαράθετη προς την αναβίωση εκδοχών του «αντιδεξιού» λαϊκιστικού που η σχέση του με τη δημοκρατία είναι ήκιστα σαφής (ας σκεφτούμε μόνον τις ρήσεις των κ. Παπανδρέου και Γιαννόπουλου, περί των «καλοταϊσμένων» του ΚΚΕ Εσωτερικού, περί «σαλονιών» και άλλα τινά του μικρομεσαίου και βορβορώδους ιδιώματος των σκυλαδικών). Αλλά και πέραν αυτής της αντιπαράθεσης, οι αξίες του ΚΚΕ Εσωτερικού ξεπέρασαν το φράγμα της «μικρής κοινωνίας» των ελάχιστα ορθόδοξων κομμουνιστών προξενώντας ανακατατάξεις και κινητικότητα σημαντική.

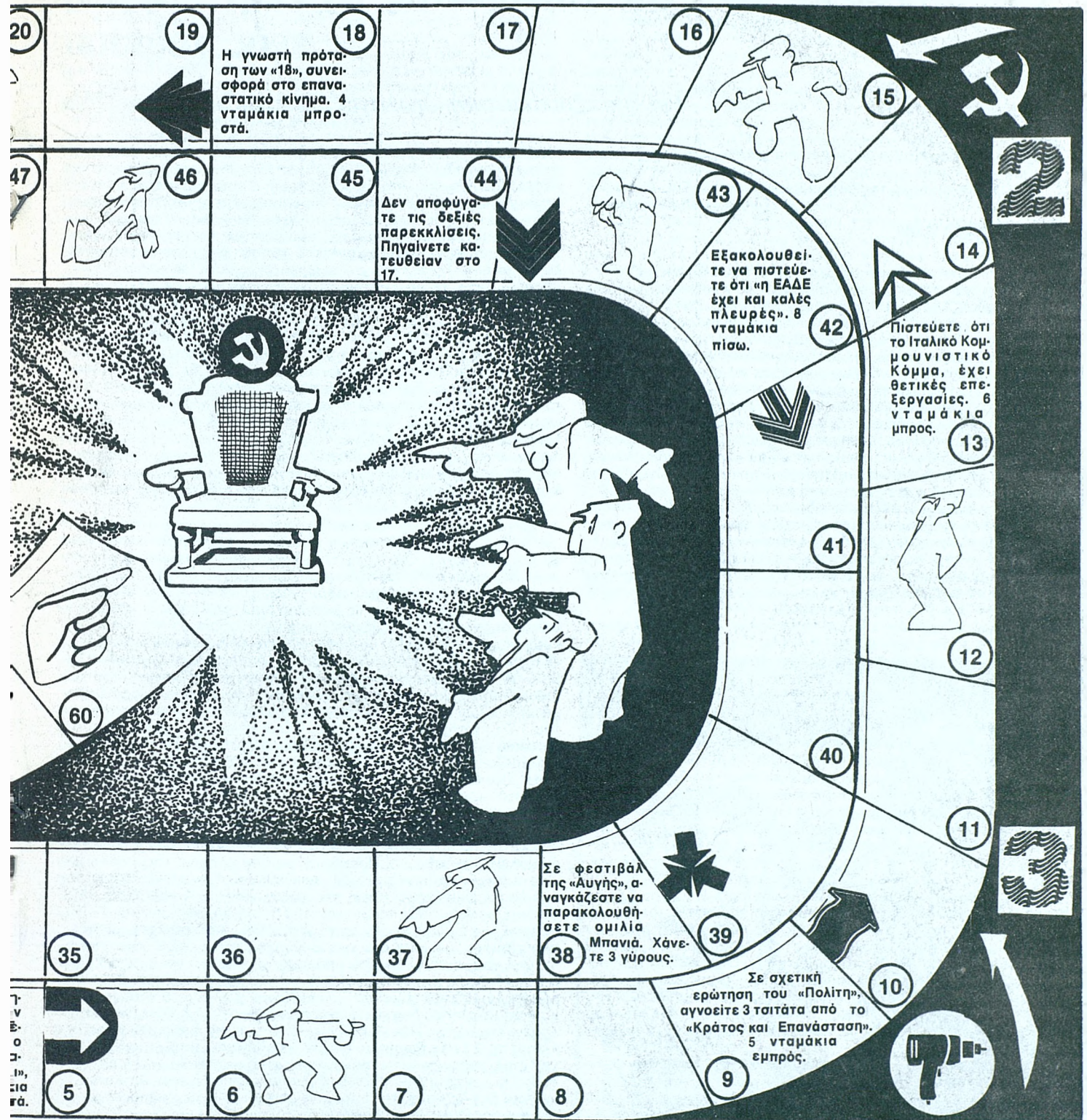
Ίσως γι' αυτά — και έστω μόνο γι' αυτά — δεν θα ήταν το καλύτερο που θα μπορούσε να γίνει να το δούμε το ΚΚΕ Εσωτερικού να υπογράφει τη ληξιαρχική πράξη θανάτου, στο τέλος του τρικυμιάδους 4ου Συνεδρίου του διασπώμενου σε ομάδες που θα διεκδικήσουν μετά από 18 χρόνια ζωής, αυτό που κάποτε μαζί δημιούργησαν, αποδιδόμενες σε λυσσαλέο — και αιμάσσοντα για όλο το κίνημα — αγώνα δρόμου. Οι αξίες που επωχούνται της κουλτούρας του «χώρου - ΚΚΕ Εσωτερικού», δεν είναι συμβατές με την κλίμακα των αξιών που ανέδειξε η κατάσταση πραγμάτων τους τελευταίους μήνες — με κλίμακα που θυμίζει, κωμικά μερικές φορές, καταστάσεις του ΚΚΕ της περιόδου 1924-1930 ή 1949-1974. Και ίσως εκτιμώντας όπως πρέπει την αξία της προσφοράς του, το ΚΚΕ Εσωτερικού θα χρειαζόταν να αναλυνισθεί, να ανασκεφτεί τους τρόπους σύνδεσής του με την κοινωνία. Έτσι ώστε να γίνει το όραμα προγραμματικός λόγος και η αστική «ένωση ατόμων» πολιτικό κόμμα.

ΤΕΤΡΑΡΧΙΑ

ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΝΑ

ΑΝΑΣΤΡΟΦΩΝ

4. Την κάθε πρόταση μπορεί να αντιπροσωπεύσει ένα διαφορετικό κέρμα. Στη ντάμα έχουμε σχεδιάσει τέσσερα τετράγωνα «κέρματα» που αντιστοιχούν σε κάθε παίκτη. Κόψτε τα και κολλήστε τα σε χαρτονάκι. Χρειάζεται ακόμη ένα ζάρι. Αν όμως παίζετε στη διάρκεια του Συνεδρίου και το Προεδρείο σας κάνει παρατήρηση, μπορείτε να φτιάξετε 6 λαχνούς από χαρτί και να «τραβάτε» κάθε φορά. Πρώτος παίζει ο παίκτης που αντιπροσωπεύει την πρόταση 4, δεύτερος αυτός της πρότασης, 3 κτλ. Στην περίπτωση των τριών παικτών, η πρόταση Δ δεν παίζει, στους 2 παίκτες, δεν παίζει και η πρόταση Γ, εκτός κι αν έχετε ιδεολογικό πρόβλημα, οπότε κάντε το διαφορετικά. Όπως φαίνεται και από το σχέδιο, η πρόταση Δ (ή 4) ξεκινάει απ' το νταμάκι 1, η Γ (3) από το 10, η Β (2) από το 15 και η Α (1) του Α. Κύρκου από το 25.

5. Το παιχνίδι, ακόμη πιο δύσκολο και χωρίς τον παράγοντα τύχη, μπορεί να διατεθεί και για κομπιούτερς. Άλλωστε ο κ. Φιλίνης έχει, σε ανύποπτο χρόνο, γράψει βιβλίο για τη «θεωρία των παιγνίων». Καλή τύχη!

«Η άλλη όψη του νομίσματος είχε την κεφαλή ενός χοίρου»

Για την εξουσιαστική ιδεολογία και πρακτική της «17N»

Με πολλά επιχειρήματα θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς πως το πρωταρχικό πρόβλημα των σημερινών κοινωνιών (όπως και των παλιότερων) είναι το **πρόβλημα της εξουσίας**. Της εξουσίας που τόσο βαθιά, γοητεία ασκεί, τόσο σε κάποια πρόσωπα φυσικά (κάθε λογής αστοί πολιτευτές), όσο και στα κάθε λογής κόμματα της αριστεράς που τόσο πολύ την επιδιώκουν (κι είναι και εδώ επιθυμίες προσώπων φυσικών, απλώς κρυμμένες σε λέξεις, όπως «ταξική πάλη», «επανάσταση», «λαός» κ.ά.). Της εξουσίας που περα από τη σφαίρα του πολιτικού ασκείται και στη σφαίρα του προσωπικού σε όλες της τις εκδηλώσεις.

Κι άλλες απόψεις θα μπορούσαν ν' ακουστούν: ότι το πρωταρχικό πρόβλημα της κοινωνίας αναφέρεται στην ταξική της οργάνωση, ότι η εξουσία δεν είναι ένα αυτόνομο πρόβλημα, αλλά ότι έχει σχέση με το ποιοι την ασκούν και προς ποια κατεύθυνση, ότι με αυτή την έννοια μπορούμε να μιλάμε για αποδεκτές μορφές εξουσίας κτλ. Δεν θα δοκιμάσω ν' αντιτάξω επιχειρήματα σχετικά με το τι πρακτικές έχουν αναπτυχθεί στη βάση αυτών των απόψεων (βλ. «σοσιαλιστικές χώρες») και δεν θεωρώ αυτές τις πρακτικές σαν διαστρέβλωση αυτών των θεωριών: κάτι τέτοιο θα παρήταν αφελές. Θα περιοριστώ στην επισήμανση ότι όλες οι απόψεις (και οι αντιεξουσιαστικές και οι κομμουνιστικές και οι οποίες άλλες) έχουν ένα μεγάλο βαθμό αυθαιρεσίας. Κι ακόμη ότι υπάρχει ένα πρόβλημα κριτηρίων, κοινά αποδεκτών για να τις συγκρίνουμε, που δεν υπάρχουν. Αλλά γι' αυτά πιο κάτω. (Σε κάποια άλλη στιγμή και εγώ θ' αναφερόμουν στη δικιά μου αυθαιρετη, σε μεγάλο βαθμό, άποψη ότι το σημαντικότερο πρόβλημα είναι οι οριακές καταστάσεις στις οποίες έχει φτάσει όχι απλά η σημερινή κοινωνία αλλά ο ανθρωπίνος πολιτισμός γενικότερα).

Όμως τώρα, αδιαφορώντας για το ουτοπικό όπως θα το χαρακτήριζαν, μιας αντιεξουσιαστικής άποψης (ισα ισά μάλιστα γοητευμένος από την ουτοπία) θα επανέλθω στο πρόβλημα της εξουσίας που με βασανίζει σήμερα. Όπως και κάθε μέρα άλλωστε.

Μέχρι πού φτάνει η εξουσία που μπορεί να μας ασκήσει (και μας ασκεί) σήμερα κάποιος θεσμός, κάποια ομάδα ή κάποιο πρόσωπο; Ξεκινάει από την εξουσία της μητέρας και του εκπαιδευτικού γιαιτρού. (Και φυσικά πρόκειται περί εξουσίας, και μάλιστα φοβερής. Όπως και το αντίθετο βέβαια, η απαγόρευση δηλαδή της έκτρωσης, προϋποθέτει αλλά και συνεπάγεται εξουσιαστικές καταστάσεις. Και είναι βέβαια αντιφατικά αυτά τα δύο, αλλά γιατί όχι). Αν ξεπεράσουμε αυτό το σκοπέλο αντιμετωπίζουμε την εξουσία του πατέρα, διαφόρων βλοσυρών τύπων, του δασκάλου, του πιστορικού που είναι πιο δυνατός από μας, του καταστηματαρχή φλίπερ που δεν μας βάζει στο μαγαζί, της ελλειψης χρημάτων, της τηλεόρασης, των εραστών, του καθοδηγητή στην οργάνωση, της μόδας, των εισαγωγικών εξετάσεων, κάποιοι λίγοι του δεσμοφύλακα, του λοχία, του αφεντικού, του Καραμανλή παλιότερα και του Παπανδρέου σήμερα, του συζύγου, του οδοντογιατρού, του ταξιτζή, των Ι.Χ.δων που παρκάρουν στον πεζόδρομο, της ρύπανσης των βιομηχανιών, του γείτονα που ακούει κάτι ηλίθια τραγούδια με τέρμα την ένταση, της κοινής γνώμης, της Αιριανής, πάλι των εραστών, του γιου που δεν μας αφήνει να κοιμηθούμε, του γνωστού που «έχει προοδεύσει», των νεαρών κοριτσιών που μας θεωρούν γέροντες κτλ. Τον μόνο που έχουμε γραμμένο, είναι τον παπά στην κηδεία μας.

Εναγίνομαι σοβαρός. Αν στη σφαίρα του προσωπικού οι εξουσιαστικές καταστάσεις σηκώνουν κάποια προσπάθεια, στη σφαίρα του πολιτικού η εξουσία του κράτους φαίνεται αξεπέραστη. Και μέχρι πού φτάνει η εξουσία του κράτους; Στις τρεις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα η πιο ακραία μορφή αυτής της εξουσίας ήταν στα χρόνια της δικτατορίας. Και μέχρι πού έφτασε. Μέχρι συλλήψεως, βασανιστήρια, φυλακές (κι ύστερα για χρόνια εφιάλτες στον ύπνο).

Ε, λοιπόν, η εξουσία της «17 Νοέμβρη» φτάνει πολύ πιο πέρα: αποφασιζει ποιος επιτρέπεται να ζει και ποιος θα πεθάνει. Μήπως λοιπόν αυτό δεν είναι φασισμός; (Χρησιμοποιώντας τη λέξη φασισμός με την καθημερινή της έννοια και όχι με εκείνη του μαζικού φαινομένου της δεκαετίας του '30. Αν και σήμερα ο φασισμός πάλι μαζικός είναι). Δεν θ' αναφερθώ στις πρακτικές του προέδρου Ράμπο. Μπορούν να θεωρούνται δεδομένες. Θ' αναφερθώ εις τα «καθ' ημάς» και τη σχέση που έχουν με τα «μάς». Η σκηνή είναι απλή και μακάβρια: Λίγοι άνθρωποι συζητούν σε κά-

ποιο δωμάτιο, αν θα σκοτώσουν τον άλφα ή τον βήτα. Αυτό ανάμεσα σε καφέδες, αναψυκτικά και αστεία. Λίγες μέρες νωρίτερα κάποια άλλη παρέα αποφάσιζε σε ποιο αεροπλάνο και σε ποια θέση θα βάλει τη βόμβα. Οι τυχεροί επιλεχθέντες θα έπεφταν ζωντανοί από μερικές χιλιάδες μέτρα ύψος. Κάθε λογής σωτήρες οργάνων την υφήλιο, συναγωνιζόμενοι ποιος θα μας σώσει. Ω, τι ευγενική άμιλλα. Μεγαλομανιακού τύπου, ιδέες κατακλύζουν όλα τα μυαλά. Γιατί τάχα είναι φρικιαστικές οι εκτελέσεις στην Τουρκία, την Περσία, ή τη Νότιο Αφρική και όχι οι εκτελέσεις της «17 Νοέμβρη» (ή κάποιας αντίστοιχης κλίμας). Με ποιο «θρησκευτικό» κριτήριο οι μεν εκτελεστές είναι κακοί οι δε καλοί; (Ο Σταλιν ήταν καλός ή κακός; Η «ταξική τοποθέτηση» του εκτελεστή σαν κριτήριο αποδεικνύεται απάτη). Κι αν σε τελευταία ανάλυση αποδεχτούμε αυτό το κριτήριο για καλά και κακά θύματα (και ποιοι να το αποδεχτούν; Εμείς, αυτοί, εκείνοι, όλοι έχουν κάποια δικά τους κριτήρια για το καλό και το κακό), αυτό θα είχε μόνο ένα θεωρητικό χαρακτήρα. Οι απόψεις που υπέστησαν σε κάποιους («καλούς») σκοπούς τα μέσα ήσαν πάντα ύποπτες. Ο πρόεδρος Ράμπο παίζει «κασσιδιόδες και ινδιάνους», αλλά και κάποιες «δικές μας» παρέες παίζουν «κλέφτες και αστυνόμους». Μόνο που αυτή τη φορά το αίμα είναι αληθινό. Ποιος είναι λοιπόν αυτός ο καινούργιος θεός που απαιτεί και πάλι ανθρωποθυσίες;

Νά γιατί συγκρίνω την εξουσία του κράτους με την εξουσία της «17 Νοέμβρη». Θα έλεγα πως τα θεωρώ τουλάχιστον παρόμοια φαινόμενα, αν όχι ταυτόσημα. Και στα δύο έχουμε την παρουσία υπεράσπισης ενός πολιτικού συστήματος (το μεν πραγματικό, το δε επιθυμητό). Και τα δύο βασίζουν τον άνθρωπο σαν περιβάλλον του συστήματος. Τα βασανιστήρια από τη χούντα ή ο θάνατος από την «17 Νοέμβρη» δεν μετριοούνται με βάση την πρωταρχικότητα της αξίας της ζωής, αλλά μετριοούνται με το κριτήριο της υπεράσπισης του πολιτικού συστήματος. Δεν αρνούνται βέβαια ότι το κριτήριο «υπεράσπιση της αξίας της ζωής» είναι το ίδιο αυθαίρετο με το κριτήριο «υπεράσπιση του πολιτικού συστήματος». Όμως αυτό που θέλω ν' αποδείξω δεν είναι η υπεροχή του ενός κριτηρίου απέναντι στο άλλο: θέλω ν' αποδείξω πως το κριτήριο πρακτικής του κράτους (και μάλιστα του χουντικού) είναι παρόμοιο με το κριτήριο πρακτικής της «17 Νοέμβρη». Είναι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος. (Όπως θα έλεγε κάποιος φίλος που αυτοκτόνησε «η άλλη όψη του νομίσματος είχε την κεφαλή ενός χοίρου»). Και εδώ έχουμε την άρνηση κάποιας υποτιθέμενης πρωταρχικής αξίας της αριστεράς: του ανθρωπιστικού δηλαδή χαρακτήρα της. Έτσι λοιπόν τα «εν ονόματι της εργατικής τάξης» που επικαλείται η κάθε «17 Νοέμβρη» στις εκτελέσεις της, εμένα μινάχα τα «εν ονόματι του γερμανικού λαού και των αρείων» μου θυμίζουν. Δυστυχώς όμως τα πράγματα δεν σταματούν εδώ. Μπορούμε να μιλάμε και γενικότερα (πέρα δηλαδή από τη «17 Νοέμβρη») για ένα ζήτημα αντιστοιχίας πρακτικών από τη μια της υπεράσπισης του «αστικού κράτους» και από την άλλη της υπεράσπισης του «σοσιαλιστικού κράτους» (είτε αυτό είναι κάτι πραγματικό δηλαδή οι «σοσιαλιστικές χώρες και η σοσιαλιστική νομιμότητα» είτε αυτό είναι κάτι το επιθυμητό δηλαδή τα κομμουνιστικά κινήματα). Και δεν αναφέρομαι μοναχά στις διωξεις και εκτελέσεις της σταλινικής περιόδου. Όλο αυτό το φαινόμενο που ξεκίνησε το '17 στη Ρωσία με τις δικτατορίες του προλεταριάτου και τα λοιπά περιέχει έστω αντιφατικά με κάποια άλλα, αλλά πάντως περιέχει τον φασισμό. Η απάτη ξεκινάει τουλάχιστον από τον Λένιν. Και δεν θα υποπέσω ούτε εδώ στην αφέλεια των απόψεων για «παραμορφώσεις» του σοσιαλισμού.

Όλα αυτά χωρίς να θεωρώ την «17 Νοέμβρη» (κι ιστορικά και πρακτικά) ως κινούμενη στο χώρο του κομμουνιστικού κινήματος, αλλά στο ευρύ και πολύμορφο φάσμα της αριστεράς και μάλιστα σε μια από τις πιο απλοϊκές και πρωτόγονες ιδεολογικά και πολιτικά εκδοχές της.

Κι ως έρθουμε στη στάση της ελληνικής αριστεράς απέναντι στην «17 Νοέμβρη». Ας αφήσουμε στην άκρη κάποιους κρυφούς θαυμαστές των εκτελέσεων της «17 Νοέμβρη». Συμπληγματικούς τύπους, που δεν κάνουν το ίδιο όχι γιατί έχουν αμφιβολίες για τη σκοπιμότητά τους, αλλά γιατί απλώς φοβούνται. Κι έτσι περιορίζονται στην αναζήτηση κάποιων πολιτικών προφάσεων για να δικαιολογήσουν το φόβο τους. («Τα μέσα πάλης... μπλα... μπλα... μπλα... δικτατορία»). Εδώ τουλάχιστον υπάρχει κάτι στα μέλη της

«17 Νοέμβρη» που είναι προς τιμή τους: ότι το ρισκάρουν (τα συμπελάσματά τους είναι διαφορετικά).

Το ΚΚΕ παρακάμπτοντας αυτό το ίδιο το ζήτημα των εκτελέσεων, ανάγει σε πρωτεύον ένα από τα δευτερεύοντα: ότι έτσι θα περιοριστούν οι λαϊκές ελευθερίες και κάτι τέτοιο πράγματι δεν είναι άτοπο (Η ΝΔ ζητάει από την κυβέρνηση να δώσει κι άλλες εξουσίες στην αστυνομία και η κυβέρνηση δείχνει πως το συζητάει). Παρακάμπτει όμως έτσι το ΚΚΕ αυτό το ίδιο το φαινόμενο των εκτελέσεων, του φασιστικού του χαρακτήρα και του εκφασισμού συνειδήσεων που καλλιεργεί με την αποδοχή της πιο αποτρόπαιας βίας στην καθημερινή μας ζωή. Και το παρακάμπτει, γιατί δεν είναι έξω από τη λογική του. Όχι γιατί ονειρεύεται βέβαια τα δικά του επαναστατικά δικαστήρια και τις τυχόν εκτελέσεις (τα παιδιά είναι ήσυχα πια), αλλά γιατί **η έννοια της δυναμικής επιβολής** (ιδεολογικής, πειθαρχικής ακόμη και σωματικής) είναι από τις βασικές συνιστώσες της ιδεολογίας του. Όμως η «επιβολή» του ΚΚΕ μόνο σε μέγεθος διαφέρει και όχι σε είδος από τη φασιστική αντίληψη της «17 Νοέμβρη». (Άλλωστε ως γνωστόν, ο περιορισμός των λαϊκών ελευθεριών για τις οποίες κόπτεται το ΚΚΕ, ποικίλει στην ονομασία από χώρα σε χώρα. Αλλού π.χ. ονομάζεται προστασία του σοσιαλισμού). Παρακάμπτει ακόμη το ΚΚΕ **την αντίληψη περί σωτήρων του λαού**, και την παρακάμπτει γιατί κι αυτό την έχει βαθύτατα. Όσο για τον χαρακτηρισμό της «17 Νοέμβρη» σαν προβοκατορικής οργάνωσης, αυτός κλείνει με ευκολία το στόμα των τυχόν υπόγειων θαυμαστών της μέσα στο ΚΚΕ.

Όσο για το ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ με το ένα πόδι πατάει στην λογική του ΚΚΕ και με το άλλο αποτολμά δειλά να πατήσει αλλού. Ανάγει και αυτό σε πρωτεύον (όπως το ΚΚΕ) το ότι οι εκτελέσεις θα χρησιμοποιηθούν σε βάρος της δημοκρατίας και των κοινωνικών αγώνων (χωρίς να αναφέρεται σε προβοκατορολογία), αλλά από την άλλη αναφέρεται και σ' αυτό καθαυτό το φαινόμενο των εκτελέσεων και του αντιδημοκρατικού του χαρακτήρα. (Έστω κι αν η έννοια της δημοκρατίας είναι μάλλον περιοριστική σ' αυτή την περίπτωση: Μήπως αν η απόφαση για εκτέλεση είχε παρθεί από την πλειοψηφία θα ήταν θεμιτή;).

Τελειώνοντας, επανέρχομαι, στην «17 Νοέμβρη». Δεν θέλω να μπω σε ζητήματα κριτικής των επιμέρους απόψεών της, όμως δεν κρατιέμαι να μην σημειώσω:

Πρώτο: τον πρωτογονισμό της γοητείας που τους ασκεί η παραγωγικότητα και η εκβιομηχάνηση, σαν να είχε πρόσφατα ανακαλυφθεί η ατμομηχανή και να περνούσε από κάποιο καταυλισμό των Ινδιάνων. (Πιθανοί κρυφοί θαυμαστές του Καρμανλή).

Δεύτερο: την αντιδραστική εθνική διάσταση των προβλημάτων και κυρίως των προτεινόμενων λύσεων που διαπερνάει όλη τους την αντίληψη.

Τρίτο: την τουλάχιστον μονομερή κριτική του δυτικού Ιμπεριαλισμού και την επί 12ετία πλήρη απουσία κριτικής στη Σοβ. Ένωση, όταν και τα πλέον φιλοσοβιετικά ΚΚ έχουν βάλει νερό στο κρασί τους.

Και τέλος, γελάω διαβάζοντας: «Η χώρα λοιπόν σήμερα οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια στην οικονομική χρεωκοπία και καταστροφή... Μη μπορώντας ν' αυξήσει την παραγωγικότητα... Μη μπορώντας να κινητοποιήσει όλες τις εργαζόμενες τάξεις, λόγω του ότι δεν λειτουργεί και δεν έχει μείνει όρθια καμία από τις βασικές αξίες που 'ναι κοινά αποδεκτές και θελεμιώνουν μια κοινωνία». Πού είσαι Παττάκ;

Παιδιά ευχαριστούμε πολύ, αλλά σας παρακαλούμε να μην μας σώσετε άλλο. Και αυτό εκτός από την «17 Νοέμβρη» αφορά και τους κάθε λογής επίδοξους σωτήρες κι εκπροσώπους του λαού. Αστόους και προλετάρους.

Σημείωση: Ένα τέτοιο κείμενο, είχα θελήσει να το γράψω παλιότερα. Νομίζω με τα γεγονότα Τσουτσουβή και στη συνέχεια Κρυστάλλη. Όμως εκείνες τις ημέρες έγιναν κάποια προγκρόμ συλλήψεων από την αστυνομία. Για να μην συμβάλω έστω και λίγο (από πλευράς δημιουργίας κλίματος) σ' αυτά, προτίμησα να σιωπήσω. Στο δίλημμα ανάμεσα στη βία των οργανώσεων και στη βία της αστυνομίας, έχω σαφή απάντηση. Είναι και οι δύο αηδιαστικές. (Και φυσικά μη ζητάτε από μένα λύσεις, ακόμη και συμπαθείς, όπως «η τρομοκρατία θα εξαληφθεί όταν λυθούν τα προβλήματα». Εγώ δεν πολιτεύομαι, αλλά «ρέπω προς τις ηδονές χωρίς δόξα»). Αργότερα βαρέθηκα να το γράψω. Το θέμα ξαναπόκτησε επικαιρότητα τελευταία (αν και πάλι εμπέλισα για λίγες μέρες, όχι να το γράψω αλλά να το καθαρογράψω). Η αστυνομία τα έχει τόσο χαμένα που ψάχνει στις ταυτότητες για ψηλάς. Κάπου το φχαριστιέμαι. Είχα από παλιά (απ' τη δικτατορία) την άποψη ότι όλος αυτός ο μηχανισμός των υπηρεσιών ασφαλείας αποτελείται από ηλίθιους. (Η σύγχυσή της μεγαλώνει κι από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται από υπουργούς στις ενδοποκοτικές διενέξεις. Γιατί τι άλλο ήτανε και οι ιστορίες για τον Γ. Τσεκούρα, παρά προσπάθεια ν' απομονωθούν κάποιοι εκτός αλλά και εντός του ΠΑΣΟΚ).

Και μια παρατήρηση για τον Ντάνο Κρυστάλλη. Είχε συλληφθεί σε μια ηλικία μικρότερη των 18 χρόνων από την ΕΣΑ. Μα κανείς από τους όψιμους αγωνιστές δεν αναρωτήθηκε ποτέ και πώς έγινε συνεργάτης των υπηρεσιών ασφαλείας; Κανείς δεν αναρωτήθηκε τι μπορεί να πάθει ένα παιδί στην ΕΣΑ; Είναι φανερό πως υποχώρησε (όποιος πέρασε από κει το καταλαβαίνει και το δικαιολογεί). Φυσικά δεν υπάρχει περίπτωση να ήταν συνεργάτης τους από πριν, δηλαδή από 15 χρόνων. Στη μεταπολίτευση βέβαια θα μπορούσε να ξεφύγει απ' τον άχαρο ρόλο. Είναι φανερό πως δεν το έκανε, αλλά πως δοκίμασε να παίξει διπλό παιχνίδι με τις υπηρεσίες ασφαλείας. Να ξαναποκτήσει έτσι την αυτοεκτίμησή του. Έτσι γι' αυτό που μπορεί να κατηγορηθεί είναι για υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων του, κοινώς «καβαλημένο καλάμι». Αλλά μήπως είναι ο μόνος;

Μιχάλης Σαρπατακάκης
18-4-86

Υστερόγραφο: είχα ήδη από μέρες παραδώσει αυτό το κείμενο στο Αντί, όταν η «17 Νοέμβρη» έδωσε την προκήρυξη της με ημερομηνία 24-4-86. Θυμήθηκα τα πηγαδάκια στην Ομόνοια το 74-76. Δεν μπορούσα να σταθώ ούτε λεπτό. Τόσο θλιβερά.

Θα μπορούσα λοιπόν να τους βάλω 10 στο μάθημα της προϊστορίας του επαναστατικού κινήματος. Αν δεν θυμόμουν κάτι απ' το δικό μου (μακρινό και βεβαρυμένο) κομμουνιστικό παρελθόν: Φ. Ένγκελς, Εισαγωγή στους Ταξικούς Αγώνες στη Γαλλία, του Κ. Μαρξ (που τόσο πολύ αρέσει στη «17 Νοέμβρη») όπως μας γράφουν συνέχεια στην προκήρυξη: «καταλαβαίνει λοιπόν ο αναγνώστης γιατί οι κυρίαρχες εξουσίες θέλουν οπωσδήποτε να μας σπρώξουν εκεί όπου λαλεί το τουφέκι και χτυπά το σπαθί. Γιατί σήμερα μας κατηγορούν για δειλία επειδή δεν κατεβαίνουμε αμέσως στους δρόμους, όπου είμαστε από πριν βέβαιοι ότι θα νικήθουμε; Γιατί μας ικετεύουν τόσο θερμά να δεχτούμε επιτέλους να παίξουμε μια φορά το ρόλο του κρέατος για τα κανόνια;».

Δεν υπαινίσσομαι τίποτα για τη «17 Νοέμβρη». Και αυτό το καταλαβαίνει όποιος διάβασε το άρθρο. Όμως αυτή η διαπάλη για την ορθή ερμηνεία του γραπτού λόγου του Μεσσία, στον προηγούμενο Μεσσία να οδηγήσει στις «Ιερές Εξετάσεις».

Μ.Σ.
28-4-86

Πήρες σήμερα τον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;

ΠΡΟΣΦΟΡΑ:

Αναπαραγωγές

**8 ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΕΞΩΦΥΛΛΑ**

της πρώτης έκδοσης

Η δημοκρατική Ευρώπη δίνει στην Τουρκία άφεση αμαρτιών

του Α. Φωκά

Από τα τέλη του 1985 παρατηρείται η πολιτική βούληση των περισσότερων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων να αποκαταστήσουν τις κλονισμένες από το 1980 σχέσεις τους με την Τουρκία τόσο στο διμερές όσο και στο πολυμερές επίπεδο. Η γενικευμένη αυτή διάθεση για την πλήρη ενσωμάτωση της Τουρκίας στο δυτικό κόσμο οφείλεται σε στρατηγικές και οικονομικές σκοπιμότητες. Η Τουρκία συνεχίζει να θεωρείται ως ακρογωνιαίος λίθος της αμυνας της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Το ρόλο αυτό μέσα στο ευρύτερο δυτικό αμυντικό σύστημα προβάλλει η Άγκυρα με μεγάλη επιμέλεια και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι πρόσφατα σε μια ένδειξη της «αξιοπιστίας» της έλαβε, με δική της πρωτοβουλία, μέτρα εναντίον Λιβύων διπλωματών στην Τουρκία. Με τον χαρακτηριστικό αυτό τρόπο η Άγκυρα έδειχνε ότι είναι διατεθειμένη να υιοθετήσει τα δυτικά μέτρα εναντίον της τρομοκρατίας.

Η πολιτική βούληση για την εξομάλυνση των σχέσεων Ευρώπης - Τουρκίας υπαγορεύεται επίσης και από τις ενδιαφέρουσες οικονομικές προοπτικές που προσφέρει η αναπτυσσόμενη Τουρκία με μια αγορά 50 εκατομμυρίων ανθρώπων. Ιδιαίτερη μέριμνα έχουν δείξει τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά κράτη για να επωφεληθούν από τα σταδιακά φιλελεύθερα ανοίγματα στην τουρκική οικονομία και γιά να μην εκτοπισθούν από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία.

Αφετηρία της συμβιβαστικής διάθεσης των δυτικοευρωπαίων αποτελεί ο περιώνυμος φιλικός διακανονισμός του περασμένου Δεκεμβρίου που επιτεύχθηκε στο Συμβούλιο Ευρώπης όπου είχαν προσφύγει πέντε κράτη (Γαλλία, Ολλανδία, Σουηδία, Δανία και Νορβηγία) εναντίον της Τουρκίας για τη συνεχή καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοκρατικών ελευθεριών. Ενώ λοιπόν και οι πιο διστακτικές χώρες της Ευρώπης αποφάσιζαν να κλείσουν την παρένθεση που άνοιξε το εβρενικό πραξικόπημα και να δεχθούν χωρίς επιφυλάξεις την επιστροφή της Άγκυρας στην οικογένεια των δυτικών «δημοκρατικών» κρατών, η Αθήνα, μη έχοντας αρχικά συμμετάσχει στην προσφυγή των πέντε, βρήκε πολύ περιορισμένα τα περιθώρια δράσης και ελιγμών στα πλαίσια του Συμβουλίου

Ευρώπης. Οι περιορισμένες δυνατότητες της ελληνικής διπλωματίας έγιναν σαφείς όταν η Τουρκία πέτυχε την αποδοχή από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου Ευρώπης των διαπιστευτηρίων των Τούρκων κοινοβουλευτικών.

Σχεδόν παράλληλα με το φιλικό διακανονισμό, η Άγκυρα και το ευρωπαϊκό φιλοτουρκικό λόμπι στράφηκε προς την ΕΟΚ και επεδίωξε φορτικά την αναθέρμανση των τουρκοκοινοτικών σχέσεων. Οι προσπάθειες αυτές δεν καρποφόρησαν όταν η ελληνική πλευρά πρόβαλλε με γερά θεμελιωμένα νομικά επιχειρήματα τη γνωστή υπόθεση της διακριτικής μεταχείρισης των Ελλήνων πολιτών και της δέσμευσης των ελληνικών περιουσιών στην Τουρκία. Εξίσου ενοχλητική για την Τουρκία υπήρξε η επίσκεψη του Κοινοτικού Επίτροπου Σεϋσόν στην Κύπρο τον Δεκέμβριο και η προώθηση των διαπραγματεύσεων Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου - ΕΟΚ. Αρνητικό ορόσημο στις σχέσεις ΕΟΚ - Τουρκίας αποτέλεσε η υιοθέτηση της καταδικαστικής έκθεσης Balfe —είδε το φως της δημοσιότητας στο τέλος του περασμένου χρόνου— από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Αφού εξαναγκάστηκε σε τακτική υποχώρηση στο θέμα της άμεσης αναθέρμανσης των τουρκοκοινοτικών σχέσεων, η τουρκική διπλωματία επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στο Συμβούλιο Ευρώπης. Έτσι, η Άγκυρα εκμεταλλεύεται στο έπακρον το φιλικό διακανονισμό και τον παρουσιάζει σαν απόδειξη της αποκατάστασης της δημοκρατίας στην Τουρκία, επιχείρημα που γίνεται σε μεγάλο βαθμό αποδεκτό από τις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Μετά από αλλεπάλληλες αποτυχίες σε σειρά συνόδων (Συνόδος Μονίμων Αντιπροσώπων Συμβουλίου Ευρώπης, Μαΐου 1984, και στις Υπουργικές του Νοεμβρίου 1984 και Απριλίου 1985), η Άγκυρα πέτυχε μεγάλη διπλωματική νίκη κατά τη διάρκεια της εαρινής συνάντησης του Συμβουλίου Ευρώπης στα τέλη του περασμένου μήνα. Αποφασισμένα λοιπόν να δώσουν άφεση αμαρτιών αφηφώντας το βεβαρυμένο μητρώο του τουρκικού καθεστώτος στα ανθρώπινα δικαιώματα, σχεδόν όλα τα κράτη του Συμβουλίου Ευρώπης αποδέχθηκαν την τουρκική θέση ότι δηλαδή σημειώθηκαν ουσιαστικά βήματα εκδημοκρατισμού στην Τουρκία. Αγνοήθηκαν πλήρως οι εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας και του Άγγλου Ευρωβουλευτή Balfe για την κατάσταση στην Τουρκία, η φυλάκιση περισσότερων από χίλιων συνδικαλιστών, οι διωγμοί κατά της κούρδικης και αρμενικής μειονότητας, τα βασανιστήρια, η ευρεία χρήση των άρθρων 141 και 142 του τουρκικού ποινικού κώδικα που λήφθηκε από τον ιταλικό φασιστικό κώδικα του Μουσολίνι για τον περιορισμό των δημοκρατικών ελευθεριών.

Η αποδοχή από την κοινοβουλευτική συνέλευση της εισήγησης του Ιρλανδού Φιλελεύθερου βουλευτή Killilea ότι η κυπριακή κοινοβουλευτική ομάδα δεν μπορεί να εκπροσωπεί ολόκληρο το κυπριακό κράτος με το αιτιολογικό ότι δεν αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού της νήσου είναι ενδεικτική του κλίματος που επικράτησε στο Συμβούλιο Ευρώπης. Σε μια προσπάθεια διαστρέβλωσης των γεγονότων του 1974 και της τουρκικής εισβολής και ενθαρρυνόμενος από την ανεκτικότητα των Ευρωπαίων, ο Τούρκος βουλευτής Χαλούκ Μπαγιουλκέν προκάλεσε τον πρόεδρο της Κυπριακής Βουλής Βάσο Λυσσαρίδη να εμφανισθεί μαζί του στη γαλλική τηλεόραση για να συζητήσουν το κυπριακό. Ιδιαίτερα απογοητευτική υπήρξε η στάση πολλών μελών της Σοσιαλιστικής Ομάδας οι οποίοι είτε ψήφισαν υπέρ της εισήγησης του ιρλανδού βουλευτή είτε απουσίασαν κατά την ψηφοφορία (Συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, 22 Απριλίου). Εξίσου αποθαρρυντική υπήρξε η απόφαση της Σοσιαλιστικής Ομάδας του Συμβουλίου Ευρώπης να μετάσχει στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση (Minisession) που θα συνέλθει στην Κωνσταντινούπολη τον Ιούνιο. Κατά τη διάρκεια της Συνεδρίασης, ο αρχηγός της ελληνικής

κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας δήλωσε ότι οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ δεν πρόκειται να μετάρσχουν στη συνέλευση της Κωνσταντινούπολης.

Το γενικό κλίμα υπέρ της Τουρκίας επεκτάθηκε και στη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των κρατών - μελών του Συμβουλίου Ευρώπης στις 24 Απριλίου. Το θέμα αναβίωσης του δικαιώματος της Τουρκίας στην αντιπροεδρία / προεδρία του Διεθνούς Οργανισμού αυτού έγειρε ο Γερμανός υπουργός ο οποίος έσπευσε να προσθέσει ότι είχε την πλήρη συγκατάθεση του Άγγλου ομολογού του. Έντονα υπέρ της Άγκυρας τάχθηκε και ο Ολλανδός υπουργός. Παρά το χρονοδιάγραμμα και τους όρους παρακολούθησης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία και παρεκκλίνοντας από την εθιμική σειρά στη διαδοχή του προεδρείου (κανονικά για την αντιπροεδρία σειρά είχε το Λουξεμβούργο) το Συμβούλιο Ευρώπης ανέθεσε στην Τουρκία την αντιπροεδρία, με την προοπτική να αναλάβει τον Σεπτέμβριο την προεδρία, εποχή δηλαδή κατά την οποία η Άγκυρα θα διαπραγματεύεται με την Κοινότητα την αναθέρμανση της Συμφωνίας Σύνδεσης ΕΟΚ - Τουρκίας.

Μάταια ο Έλληνας υφυπουργός Εξωτερικών κ. Γιάννης Καψής προσπάθησε να αναπτύξει την πραγματική κατάσταση στην Τουρκία (συνέχιση καταπάτησης δικαιωμάτων και ελευθεριών, στρατιωτικό νόμο, απαγόρευση λειτουργίας κομμάτων, φυλάκιση συνδικαλιστών). Κατά την τελική ψηφοφορία δεκατέσσερις χώρες υπερψήφισαν (Γερμανία, Αγγλία, Ιταλία, Γαλλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Αυστρία, Λιχτενστάιν, Ιρλανδία, Ελβετία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ισλανδία, Τουρκία), έξι καταψήφισαν (Ελλάδα, Κύπρος, Νορβηγία, Δανία, Μάλτα, Λουξεμβούργο) και μία απέσχε (Σουηδία). Η απόφαση πάντως υπέρ της τουρκικής αντιπροεδρίας μόλις και μετά βίας συγκέντρωσε την απαιτούμενη πλειοψηφία εφόσον χρειαζόντουσαν 2/3 των ψήφων, δηλαδή ακριβώς 14. Καθοριστικής σημασίας

υπήρξε η στάση της Γαλλίας που μεταστράφηκε και έρριξε θετική ψήφο, με αποτέλεσμα οι έξι μεγάλες χώρες του Συμβουλίου Ευρώπης να ταχθούν υπέρ της Τουρκίας. Οι υπόλοιπες μικρές και αμφιταλαντευόμενες χώρες συντάχθηκαν με τη στάση των μεγάλων. Σε αυτές χρειάστηκε να ασκηθούν έντονες πιέσεις, κυρίως κατά της Ισλανδίας και Αυστρίας, από τους πρωτοστάτες της εκστρατείας για την τουρκική υποψηφιότητα, Αγγλία και Γερμανία.

Έχοντας πλέον διαβεί το κατώφλι της Ευρώπης, η Τουρκία (που έχει ταυτόχρονα και την προεδρία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) ετοιμάζεται για τη φθινοπωρινή της εκστρατεία για τη δραστηριοποίηση των τουρκοκοινοτικών σχέσεων με απώτερο στόχο την πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ.

Ενόψει της νέας τουρκικής πρόκλησης, η Αθήνα δεν έχει παρά να υιοθετήσει μια «συγκρατημένη επιθετική πολιτική» έναντι των προσπαθειών για την παγίωση της ευρωπαϊκής θέσης της Τουρκίας. Αποφεύγοντας μία μετωπική αντιπαράθεση με τα ευρωπαϊκά σχέδια της Άγκυρας, η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να θέσει σαν στόχο την εντατικοποίηση των διπλωματικών της πρωτοβουλιών σε διεθνές επίπεδο και να εγκαινιάσει μια νέα εκστρατεία αποτελεσματικής ενημέρωσης της διεθνούς κοινής γνώμης σχετικά με τους προβληματισμούς και τις προσδοκίες της. Αυτό που χρειάζεται είναι μια συστηματική πολιτική έναντι της Τουρκίας η οποία να χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και μεθοδικότητα. Πάνω απ' όλα επείγει η επανατοποθέτηση της ελληνικής στάσης έναντι των σχέσεων Ευρώπης - Τουρκίας σε μια πιο ρεαλιστική βάση. Στη διπλωματική της αντιδικία με την Τουρκία, η ελληνική κυβέρνηση δεν έχει την πολυτέλεια της απώλειας των πρωτοβουλιών. Είναι σαφές ότι οι πρόσφατες απειλητικές δηλώσεις του Οζάλ είναι απλώς απόρροια των τουρκικών επιτυχιών στο Συμβούλιο Ευρώπης. □

ΤΖΙΜΗΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ

ΚΑΓΚΕΛΑ
ΠΑΝΤΟΥ

Νέος δίσκος

**για όσους
ξέρουν από τέχνη!**

Σκίτσο από την τουρκική εφημερίδα
«Demokrat Türkiye».

ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ

Το πραγματικό πρόσωπο της χούντας του Εβρέν

Το κείμενο που ακολουθεί το αποτελούν αποσπάσματα μιας επιστολής γραμμένης από κρατούμενους στη 2η Στρατιωτική Φυλακή Σαγματζιλάρ της Κωνσταντινούπολης. Η επιστολή, 55 πυκνογραμμένων σελιδών συνολικά, φέρει ημερομηνία 2/11/85 και υπογράφεται από 98 κρατούμενους. «Μη σας εκπλήξει ο μικρός αριθμός κρατουμένων που υπογράφουν», διευκρινίζουν οι συντάκτες της. «Γράφτηκε σε μια πτέρυγα των φυλακών όπου γίνονται διαρκώς έρευνες, και πέρασε σε κρατούμενους συντρόφους σε άλλες πτέρυγες των φυλακών. Όσπου να τελειώσουμε, βρέθηκε δύο φορές στη διάρκεια έρευνας, και αναγκαστήκαμε να ξαναρχίσουμε από την αρχή». Πάντως, παρά τα δρακόντεια μέτρα της διοίκησης έφτασε τελικά στον Τύπο.

Η επιστολή περιέχει στοιχεία για τις συνθήκες που επικρατούν στη φυλακή και τα βασανιστήρια που γίνονται, δίνοντας μάλιστα ονόματα βασανιστών. Μέρος της επιστολής δημοσίευσε το τουρκικό περιοδικό «Γιενί Γκιουντέμ», στο τεύχος που κυκλοφόρησε 7-20 Φεβρουαρίου 1986. Το ANTI δημοσιεύει σήμερα ορισμένα αποσπάσματα που δεν μπόρεσε να δημοσιεύσει το τουρκικό περιοδικό.

(...) Τα βασανιστήρια δεν έχουν τέλος. Δεν περνάει μέρα, ώρα που ο κρατούμενος, χωρίς κανένα λόγο, να μην αντιμετωπίζει τις αδίκες επιλογές, τις προσβολές, τις βρισιές, το ξύλο και τον εξευτελισμό, τον κίνδυνο για τη ζωή του. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι ζούμε κατά τύχη. Όταν μας επιτίθενται, χτυπούν αλύπητα στο κεφάλι, στα μάτια, χωρίς να λογαριάζουν που χτυπούν. Όταν αυξάνεται ακόμα περισσότερο η ένταση της πίεσης και των βασανιστηρίων, οι τραυματισμοί οδηγούν σε χρόνιες ασθένειες που πολλές φορές είναι θανατηφόρες. Στη στρατιωτική φυλακή Αλέμνταγ, δύο άτομα πέθαναν από ασφυξία. Τα γεγονότα θα μας τα αφηγηθεί ένας σύντροφός μας που τα έζησε:

«Τον Δεκέμβρη του 1981, θέλησαν να πά-

ρουν για άλλη μια φορά στην Ασφάλεια κάποιον σύντροφό μας που δικαζόταν για το περιοδικό: «Η φωνή του εργάτη», επειδή η προηγούμενη ανάκριση είχε αφήσει ορισμένα κενά. Εκείνος πρόβαλε αντίσταση λέγοντας: «Στην ασφάλεια γίνονται βασανιστήρια. Δεν είναι νόμιμο να με κρατήσουν εκεί. Δεν πηγαίνω». Τότε, ο ταγματάρχης Χιουσσεγίν Μπαμπιτζίαν διέταξε τους στρατιώτες να επιτεθούν στα κελιά με ιαχές «αλλάχ, αλλάχ». Μετά από άγριο ξυλοδαρμό κι αφού ο ταγματάρχης δεν κατάφερε να σπάσει την αντίσταση, αποχώρησε μαζί με τους στρατιώτες του για να επιστρέψει μετά από λίγο. Έρριξαν ασφυξιογόνες βόμβες στα κελιά 1, 2, 3. Αργότερα άνοιξαν τις πόρτες των κελιών. Τότε έγινε αυτό που έγινε. Δεν μπορούσαμε ούτε ν' αναπνεύσουμε ούτε να κρατήσουμε ανοιχτά τα μάτια μας. Αν κατά λάθος έκανα ν' ανοίξω τα μάτια μου ή να πάρω αναπνοή ένιωθα φοβερό κάψιμο. Είδα πολλούς από τους συντρόφους να πέφτουν λιπόθυμοι. Όταν οι στρατιώτες μας έβγαζαν έξω από το κελί χτυπώντας μας με τα γκλοπς, από το κάψιμο και την ασφυξία δεν αισθανόμουν τον πόνο από τα χτυπήματα. Ασχολημένοι αυτοί να μας χτυπούν, ξέχασαν να βγάλουν έξω από τα κελιά τους λιπόθυμους συντρόφους μας. Έστειλαν πολλούς από μας στο νοσοκομείο όπου δεν μας δέχτηκαν και μας ξαναγύρισαν πίσω στη φυλακή. Εκεί μας έκαναν κάποια θεραπεία αλλά η κατάσταση τεσσάρων συντρόφων ήταν κρίσιμη. Τους πηγαινόφερναν στα νοσοκομεία αλλά ούτε το Τσάμλιτζα ούτε και κανένα άλλο τους δέχτηκε. Στο διάστημα αυτό πέθανε μέσα στο ασθενοφόρο, ενώ μεταφερόταν, ο Χακάν Μερμέρογλου. Ένας άλλος πέθανε στο νοσοκομείο. Από τα ασφυξιογόνα αέρια εγώ έπαθα χρόνια βρογχίτιδα.

(...) Το γεγονός αυτό που στους κρατούμενους είναι γνωστό σάν «η σφαγή του Αλέμνταγ» δεν τελείωσε εκεί. Εκείνη τη μέ-

ρα που ρίχτηκαν οι βόμβες, οι συγγενείς των κρατουμένων, που είχαν έρθει να επισκεφθούν τους δικούς τους, βλέποντας τους καπνούς και ακούγοντας τις κραυγές πανικοβλήθηκαν. Όταν οι γονείς, τ' αδέρφια, οι σύζυγοι των κρατουμένων ζήτησαν να μάθουν τι ακριβώς συνέβαινε, ο αξιωματικός διέταξε «εφ' όπλου λόγχη» κι επίθεση στους συγκεντρωμένους. Τραυματίστηκε σοβαρά η μητέρα κάποιου κρατούμενου ενώ οι υπόλοιποι διώχτηκαν βίαια».

(...) Στα ντουβάρια της 2ης Στρατιωτικής Φυλακής Σαγματζιλάρ, δεξιά κι αριστερά έχουν κρεμάσει τις φωτογραφίες κρατουμένων τη στιγμή που δέρνονται ή βασανίζονται, μισολιπόθυμοι, λιπόθυμοι και συχνά φαίνεται και η γροθιά του στρατιώτη που δεν έχει ακόμα ξεθυμάνει ο θυμός του.

(...) Πολλά από τα βασανιστήρια έχουν σαν αποτέλεσμα το θάνατο του κρατουμένου. Τέτοιες περιπτώσεις συναντούμε συχνά στις στρατιωτικές φυλακές Ντιγιάρμακιρ, Μάμακ, Μέτρις. Σαν μέθοδο εξολόθρευσης, χρησιμοποιούνται βασανιστήρια σαν αυτά που συνηθίζονται στην Ασφάλεια, τα αστυνομικά τμήματα, τα κέντρα της ΜΙΤ (Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών). Περνάνε, δηλαδή, ρεύμα στα γεννητικά όργανα, στ' αυτιά, στις άκρες των δακτύλων και αλλού. Επίσης, βάζουν το γκλοπς στον πρωκτό. Αυτό ειδικά εφαρμόζεται σ' εκτεταμένη κλίμακα. Για την ακρίβεια: από τη διοίκηση της φυλακής Καμπάκοζ, ο αξιωματικός Μεχμέτ Αϊγκιουνέρ και ο υπαξιωματικός Ερντογάν..., ο διευθυντής των φυλακών Νταβούτπασα, ταγματάρχης Αντνάν Όζμπεη, ο διοικητής εσωτερικής ασφάλειας Εμίν Ντογάν και πολλοί άλλοι των οποίων δεν ξέρουμε τα ονόματα αλλά τους γνωρίζουμε, είναι από αυτούς που υποβάλουν τους κρατούμενους σ' αυτή τη δοκιμασία.

(...) Μια άλλη μέθοδος βασανιστηρίων είναι ο ξυλοδαρμός πηγαίνοντας κι επιστρέφοντας από τα δικαστήρια, ή τις επισκέψεις. Σύντροφός μας που έζησε ένα τέτοιο περιστατικό λέει: «Όλα άρχισαν όταν διέκοψαν το επισκεπτήριο του συγκαταμένου μας Α.Τ. Άρχισε μια διαμαρτυρία. Τότε οι στρατιώτες που βρίσκονταν στο χώρο του επισκεπτηρίου μας επιτέθηκαν. Οι γονείς και τα παιδιά των κρατουμένων άρχισαν να φωνάζουν και να κλαίνε. Τους πέταξαν έξω με το ζόρι αφού έδειραν αρκετούς. Τα σώματα όλων μας πρήστηκαν και γέμισαν μώλωπες. Εμένα έσπασε η μύτη μου...».

(...) Τα σωματικά και ψυχολογικά βασανιστήρια, οι ανθυγιεινές συνθήκες, αρρώστησαν και σακάτεψαν πολλούς από μας. Ο αριθμός αυτών που χάνουν τα λογικά τους αυξάνει με ταχύ ρυθμό. Οι ασθένειες διαδίδονται εύκολα και γίνονται χρόνιες. Δεν είναι λίγοι αυτοί που δεν αντέχουν. Το 1981, βρέθηκε κρεμασμένος στο κελί του στις φυλακές Νταβούτπασα, ο Μουσταφά Τουντς, το 1982 ο Ισμέτ Τας πέθανε από γαστροραγία στις φυλακές Μέτρις, την ίδια χρονιά και στην ίδια φυλακή κρεμάστηκε στο κελί του ο Χακκί Χοτζάο-

γλου, το 1983 δολοφονήθηκαν με ασφυξιογόνα ο Χακάν Μερμέρολουκ και ο Σερίφ Γιαζάρ, στις φυλακές Σουλτάν Αχμέτ πέθανε από κύρωση ο Μουσταφά Τεπελί. Αυτά είναι μόνο λίγα από τα αμέτρητα παραδείγματα που θα μπορούσαμε να δώσουμε. Ο αριθμός των νεκρών είναι πολύ μεγάλος και μάλιστα αν λάβουμε υπόψη ότι μια φυλακή δεν είναι ούτε σφαγείο ούτε νοσοκομείο. Οι σύντροφοί μας Αμπντουλλάχ Μεράλ, Χαϊντάρ Μπάσμπay, Χασάν Τελλί, Μεχμέτ Φατίχ πέθαναν στη διάρκεια απεργίας πείνας για να καλυτερεύσουν οι συνθήκες ζωής και να σταματήσουν τα βασανιστήρια.

(...) Το όνομα «Μέτρις» της συνοικίας της Κωνσταντινούπολης που μέχρι πριν πέντε χρόνια ήταν άγνωστο, έχει συνδεθεί με τα βασανιστήρια. Τ' όνομά της ακούστηκε στον κόσμο σαν ένα κέντρο καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άγριων βασανιστηρίων. Όταν λέμε Μέτρις, ο νους μας πάει στα βασανιστήρια. Τόσο που χρησιμοποιείται σαν ένα είδος εκβιασμού στην Ασφάλεια «Μίλα, αλλιώς σε στέλνουμε στο Μέτρις».

(...) Στις 26 Σεπτέμβρη 1985, διαβάσαμε μια ενδιαφέρουσα ειδηση στις εφημερίδες. Η ειδηση αφορούσε το θέμα των βασανιστηρίων που απασχολούσε εκείνες τις μέρες τη Βουλή. Στη διάρκεια των συζητήσεων για το «αν γίνονται ή όχι βασανιστήρια», ένας βουλευτής του Λαϊκιστικού Κόμματος είπε: «Δεν θέλουμε να βάζουν γκλόπ στον πρωκτό των κρατουμένων...». Κι ο πρωθυπουργός ισχυρίστηκε πως δεν γίνονται βασανιστήρια... Χωρίς καμιά ντροπή και δισταγμό λέει ψέματα κοιτάζοντας κατάματα εκατομμύρια ανθρώπους. «Δεν γίνονται βασανιστήρια». Κι όμως τη μέρα και την ώρα που τα έλεγε αυτά, στις φυλακές ξεγύμνωναν τους κρατούμενους και τους έβαζαν δάκτυλο στον πρωκτό τους, και αυτό, σύμφωνα και με οδηγίες του υπουργού Δικαιοσύνης... Εμάς δεν μας παραξενεύουν αυτά. Σε μια χώρα που ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας τολμάει και λέει: «τι τους τρέφουμε και δεν τους κρεμάμε», τα βασανιστήρια είναι αυτονοήτα πλέον. Και βέβαια, θα μας βασανίσουν, θα μας τυραννίσουν. Καθίκον τους είναι να μας βασανίζουν και να το κρύβουν, και δικό μας καθίκον είναι ν' αντιστεκόμαστε για να υπερασπιστούμε τις ανθρωπίνες αξίες μας.

Ας συνεχίζουν, λοιπόν, τη συζήτηση στη Βουλή, κι εμείς την αφήγησή μας. Στις 26 Σεπτέμβρη 1985, στους συντρόφους μας (σημ. της Σύνταξης: παραλείπουμε τα ονόματα) που οδηγήθηκαν στο δικαστήριο αφού δάρθηκαν άγρια, τους έβαλαν δάκτυλο στον πρωκτό (για έρευνα). Οι βασανιστές δεν αρκέστηκαν σ' αυτό και στη συνέχεια έβαλαν το δάκτυλο εκείνο στο στόμα των συντρόφων μας.

Η απάντηση του δικαστηρίου, εκτός από μερικές εξαιρέσεις, στις εκκλήσεις μας για προστασία, της σωματικής ακεραιότητας και της ζωής μας ήταν: «Δεν μας αφορά το πρόβλημα δεν είναι της αρμοδιότητάς μας».

Με διάφορες προφάσεις, δεν μας επι-

τρέπουν τα επισκεπτήρια, επί μήνες ακόμα και χρόνια. Και καλά εμείς, οι δικοί μας όμως τι φταίνε; Περιμένουν μες' το κρύο, το χιόνι, ώρες μπροστά στην πόρτα της φυλακής με την ελπίδα να μπορέσουν να μας δουν. Στις 23 Απρίλη, '85, στη γιορτή των παιδιών δεκάδες παιδάκια περίμεναν με λουλούδια στο χέρι να συναντήσουν τον πατέρα τους. Παρόλα τα κλάματα και τα παράπονά τους, τα έδωξαν. Όμως όταν εμείς ζούσαμε αυτά, οι εφημερίδες με μεγάλα γράμματα έγραφαν: «Λόγω εορτής, ελεύθερες οι επισκέψεις των κρατουμένων». Εκείνη ακριβώς τη μέρα, στην πόρτα των φυλακών τοιχοκολλήθηκε η λίστα με τα ονόματα των κρατουμένων που απαγορευόταν η επίσκεψή τους.

(...) Η πιο βάνουση απαγόρευση που χρησιμοποιείται στις φυλακές Σαγματζιλάρ και Μέτρις είναι η απαγόρευση της ανάγνωσης και της γραφής. Δηλαδή απαγορεύεται να διαβάζεις, να γράφεις, να σκέπτεσαι. Πού αρχίζουν και τελειώνουν οι απαγορεύσεις στο θέμα αυτό δεν είναι καθορισμένο. Μας απαγορεύουν εφημερίδες και περιοδικά που κυκλοφορούν νόμιμα, όπως η Τζουμχουριγιέτ, η Χιούρ Γκιουν, Νοκτά και Γκιρ Γκιρ. Την εποχή που εξερευνάται το διάστημα, αυτοί ψάχνουν μήπως και βρουν καμιά κόλλα χαρτί ή κανένα μολύβι. Στις στρατιωτικές φυλακές, όταν το αποτέλεσμα των σωματικών βασανιστηρίων δεν έδωσε τ' αναμενόμενα αποτελέσματα, άρχισαν τα ψυχολογικά βασανιστήρια. Χωρίς να δοθεί καμιά εξήγηση, μας πήραν όλα τα βιβλία μας, τα βιβλία και τα μολύβια που ήταν απαραίτητα για να ετοιμάσουμε την υπεράσπισή μας. Τα βιβλία μας δεν παραδόθηκαν στις οικογένειές μας. Τα περισσότερα κήκαν και τα υπόλοιπα καταστράφηκαν. Τότε όλες οι επιχειρήσεις κι οι έρευνες στα κελιά μας είχαν αυτό το σκοπό. Με τα μολύβια ή τους μαρκαδόρους που κρύβαμε γράφτηκαν δεκάδες αιτήσεις ζητώντας αυτά τα πράγματα που τόσο αναγκαία μας ήταν, μα κανείς δεν ενδιαφέρθηκε. Παρόλα αυτά μεταξύ μας υπάρχουν και θα συνεχίσουν να υπάρχουν αξιόλογοι ποιητές, συγγραφείς που κάνουν ποίημα ή διήγημα κάθε απαγόρευση, κάθε καταπίεση.

(...) Τα κελιά είναι έτσι φτιαγμένα ώστε να μην τα βλέπει καθόλου ήλιος και να μην αεριζονται κανονικά. τα παράθυρα είναι στο μέγεθος ενός κεφαλιού, μισό μέτρο κάτω από την οροφή και δεν είναι αρκετά για εξαερισμό. Μέσα σ' αυτά τα κελιά, ζουν κρατούμενοι που έχουν χρόνια να βγουν έστω και στον περίβολο των φυλακών. Επίσης οι σωλήνες της αποχέτευσης περνούν μέσα από τα κελιά και τα βρώμικα νερά που τρέχουν από τους σωλήνες πολλές φορές πλημμυρίζουν. Ακόμα και τη μέρα είναι δύσκολο να διαβάσεις χωρίς ηλεκτρισμό. Όμως οι λάμπες που πουλιούνται στην καντίνα είναι μονάχα 40 ή 60 κεριών, μ' αποτέλεσμα όλοι μας να έχουμε πρόβλημα με τα μάτια μας.

(...) Μετά την επιβολή, στις περισσότερες φυλακές, του ομοιόμορφου ενδύματος πολλοί κρατούμενοι απέργησαν δυναμικά. Στις φυλακές Σαγματζιλάρ της Κων-

σταντινούπολης, όλα τα ρούχα των κρατουμένων (παντελόνια, πουκάμισα, ζακέτες, παλτά) μαζεύτηκαν με τη βία. Πολλοί σύντροφοι παρουσιάστηκαν στο δικαστήριο μονάχα με το σιλπ και τιμωρήθηκαν για «προσβολή του δικαστηρίου». Μετά αποφασίστηκε να μην τους παρουσιάζουν στο δικαστήριο αλλά να τους πηγαινοφέρουν μονάχα. Δεν άργησαν να μας πάρουν τα παπούτσια και τις παντόφλες υποχρεώνοντας να αγοράσουμε πλαστικές που είναι τελείως ανθυγιεινές. Τελικά, μας απαγόρευσαν να δίνουμε στους δικούς μας τα εσώρουχα, σεντόνια, πετσέτες κτλ. ρούχα μας που δεν απαγορευόταν για να τα πλένουν, να τα διορθώνουν και να μας τα φέρνουν.

(...) Τα τηλεγραφήματα, οι επιστολές, οι κάρτες και γενικότερα η αλληλογραφία παρεμποδίζεται. Τα δέματα και τα βιβλία παρακρατούνται. Αυτό χρησιμοποιείται για να συμπληρώνει τα άγρια βασανιστήρια και να μας καταρρακώνει. Στις φυλακές Μέτρις η λογοκρισία δεν περιορίζεται στις λέξεις που απαγόρευσε η Τουρκική Ραδιοφωνία Τηλεόραση αλλά και στα ίδια τα γράμματα. Παράδειγμα αν κάποιος γράμμα τους φανεί πως μοιάζει με δρεπάνι, σημαίνει πως η επιστολή εκείνη δεν θα φθάσει ποτέ στον παραλήπτη της.

Στις φυλακές Σαγματζιλάρ, οι κάρτες ή τα ξεραμένα και κολημένα σε χαρτόνι λουλούδια διαχωρίζονται σε «ιδεολογικού περιεχομένου» και «μη ιδεολογικού περιεχομένου».

(...) Μπορεί σε πολλούς από σας οι απαγορεύσεις αυτές να φαίνονται αστείες αλλά μας απαγορεύονται τα σκόρδα, το μέλι, τα αυγά, το ξύδι, οι κονσέρβες, οι τσασάρες, τα λεμόνια, διάφορα μπαχαρικά, οι πίπες, ο καπνός πίπας κι ένα σωρό άλλα πράγματα που μας φέρνουν οι δικοί μας.

Απαγορεύεται η αγορά ή η επιδιόρθωση των ρολογιών. Καμιά φορά μονάχα, αν είμαστε τυχεροί, μπορεί να μας επιτρέψουν να δώσουμε το ρολόι μας για επιδιόρθωση αλλά μονάχα για μια φορά.

(...) Πολλές φορές χωρίς λόγο κι αιτία —τι χρειάζεται εξάλλου— καταβρέχουν τα κελιά μας με παγωμένο νερό από τις μεγάλες βάνες που υπάρχουν στην αυλή. Τα μουσκεμένα στρώματα, ρούχα, μαξιλάρια κάνουν εβδομάδες να στεγνώσουν.

Άλλες φορές πάλι σχίζουν τις φωτογραφίες των δικών μας ή αυτές που έχουμε στους τοίχους. Σκίζουν επίσης τα στρώματα, τα μαξιλάρια αδειάζοντας το βαμβάκι κι αφού δεν υπάρχουν ούτε βελόνες ούτε κλωστές είναι αδύνατο να τα επιδιορθώσουμε.

Τα ανοιγμένα μέχρι τέρμα μεγάφωνα μ' εμβλητήρια μέρα νύχτα είναι ένα ακόμη από τα ψυχολογικά βασανιστήρια που φέρνουν τους κρατούμενους στο σημείο να χτυπούν το κεφάλι τους στους τοίχους. Αυτό εφαρμόζεται περισσότερο τα τελευταία δύο χρόνια.

(...) Στις φυλακές Σαγματζιλάρ και Μέτρις οι ασθενείς που παρουσιάζονται στο γιατρό εξετάζονται πίσω από ένα ανοιγματο της πόρτας στο μέγεθος ενός ποτηριού ή ακόμα και από την κλειδαρότρυπα. □

Η θρησκεία στην υπηρεσία του δολαρίου

Άρθρο του αιδεσιμώτατου Gilbert Markus
γραμμένο για το «ΑΝΤΙ»

Από τη Σύνοδο των Λατινοαμερικανών Επισκόπων στο Μεντελίν της Κολομβίας, το 1968, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών δεν έχει πάψει να διαφωνεί με την Καθολική Εκκλησία γύρω από την εξωτερική της πολιτική στη Λατινική Αμερική. Κατά τη σύνοδο εκείνη, οι επίσκοποι στιγμάτισαν τις οικονομικές δομές που αναπαράγουν τη φτώχεια και τη βία υπό τις οποίες υποφέρουν οι λαοί των χωρών τους, δίνοντας ιδιαίτερη ση-

μασία στα «διεθνή μονοπώλια και στο διεθνή ιμπεριαλισμό». Όπως ήταν φυσικό, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντέδρασαν αρνητικά. Την επομένη χρονιά, η Έκθεση Ροκφέλερ για τη Λατινική Αμερική προειδοποίησε ότι δεν μπορούσε να θεωρείται δεδομένη η υποστήριξη της Καθολικής Εκκλησίας προς τα φιλο-αμερικανικά καθεστώτα, και ότι η τελευταία είχε καταστεί ευάλωτη στην «ανατρεπτική διάβρωση». Η ίδια έκθεση κατάγγελλε την εγκύκλιο για τα κοινωνικά θέματα που εξέδωσε ο Πάπας Παύλος VI, το 1967, με τίτλο: «Populorum Progressio», ως «ολοκληρωμένη σύνοψη μαρξιστικών και φιλο-μαρξιστικών στερεοτύπων». Η έκθεση της Σάντα Φε, που συντάχθηκε από μια μεταβατική ομάδα της κυβέρνησης Ρέγκαν για την εξωτερική πολιτική, το 1980, καλούσε τους αρμόδιους της εξωτερικής πολιτικής να «αντενεργήσουν» στη θεολογία της απελευθέρωσης και στους εισηγητές της. «Δυστυχώς», έγραφε, «οι μαρξιστικές - λενινιστικές δυνάμεις έχουν χρησιμοποιήσει την Εκκλησία ως πολιτικό όπλο εναντίον της ατομικής ιδιοκτησίας και του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής».

Στο φως αυτών των αντιλήψεων των ΗΠΑ για τα κοινωνικά και πολιτικά καθήκοντα που έχουν αναλάβει οι χριστιαν-

Πάνω, αριστερά και δεξιά σκηνές από το Σαλβαδόρ. Πάνω, πρόσφυγες κρατούν φωτογραφία του αρχιεπισκόπου Ρομέρο. Τρίτη δεξιά, ο Βιντέλα σε ευλαβικές τελετές. Στο κέντρο, φωτογραφία δολοφονημένου από το Σαλβαδόρ.

νοί στη Λατινική Αμερική αξίζει να δούμε την επιρροή που ασκούν κάποιες αιρετικές ομάδες φανατικών Ευαγγελιστών οι οποίες έχουν την έδρα τους στις ΗΠΑ και δουλεύουν στη Λατινική Αμερική. Οι εθνικές Επισκοπικές Σύνοδοι σε διάφορες χώρες, τους τελευταίους μήνες, έχουν εκφράσει ανησυχία για τον

πολλαπλασιασμό αυτών των ομάδων. Δεν πρόκειται μόνο για την αντίδραση μιας κατεστημένης εκκλησίας απέναντι στον ερχομό νεοφερμένων εκεί όπου επί αιώνες ήταν αποκλειστικός χώρος της Καθολικής Εκκλησίας. Οι επίσκοποι δεν διαμαρτύρονται εναντίον όλων των προτεσταντικών εκκλησιών αλλά εναντίον ενός ιδιαίτερου «ευαγγελικού» προτεσταντισμού. Είναι μια μορφή Προτεσταντισμού με ιδιόζουσες πολιτικές και

κοινωνικές διακλαδώσεις. Είναι μια μορφή Προτεσταντισμού προς την οποία έχουν βρεθεί αντιμετώπιες ακόμη και οι επικρατούσες παραδοσιακές προτεσταντικές εκκλησίες της Ηπειρωτικής Ευρώπης.

Έτσι, στο Ελ Σαλβαδόρ, ενώ η Καθολική Εκκλησία έχει χάσει κάπου ένα τρίτο των ιερέων και των λαϊκών διακόνων της ως αποτέλεσμα είτε δολοφονίας και «εξαφάνισης» είτε εκφοβισμού και εξορίας, οι ευαγγελικές σέκτες είναι σε θέση να γεμίζουν το μεγάλο στάδιο του Σαν Σαλβαντόρ για μαζικές και παθιασμένες συγκεντρώσεις. Ο Ρομπέρτο ντ' Ωμπουϊσόν, πρώην ηγέτης του ακροδεξιού κόμματος ARENA, και θεωρούμενος ευρύτατα ως ηθικός αυτουργός της δολοφονίας του Αρχιεπισκόπου Όσκαρ Ρομέρο, είναι ηγετική φυσιογνωμία της «Εκκλησίας του Κόσμου» η οποία εδρεύει στην Καλιφόρνια.

Στη Γουατεμάλα, όπου ο αναγεννημέ-

νος ευαγγελιστής Πρόεδρος, στρατηγός Ρίος-Μοντ, ήρθε στην εξουσία με πραξικόπημα το 1982, και απομακρύνθηκε πάλι με πραξικόπημα ενάμιση χρόνο αργότερα, η θρησκευτική γλώσσα χρησιμοποιείται για να νομιμοποιήσει τις πιο αποτρόπαιες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο Ρίος-Μοντ τοποθέτησε σε πολλές κορυφαίες στρατιωτικές και πολιτικές θέσεις της Γουατεμάλας άλλους ευαγγελιστές. Ενώ αυτός κήρυττε με ανεπιτίδευτο ύφος, νοθετώντας κάθε Κυριακή τους συμπατριώτες του από την τηλεόραση, ο στρατός του επιδιόταν σε επιχειρήσεις γενοκτονίας των ορεσίβιων ινδιάνικων πληθυσμών, και στην επονειδιστή εκστρατεία: «φασόλια και σφαίρες» κατά την οποία οι κυβερνητικές δυνάμεις δολοφόνησαν περισσότερους από 30 χιλιάδες αμάχους.

Στο μεταξύ στις ΗΠΑ, μέλη της εκκλησίας του Ρίος-Μοντ ασκούσαν πίεση στο Κογκρέσο και στο Στάιτ Ντιπάρτμεντ για να δοθεί μεγάλη κλίμακας στρατιωτική βοήθεια στη Γουατεμάλα. Ο Πατ Ρόμπερτσον, διευθυντής του ευαγγελικού «Χριστιανικού Ραδιοτηλεοπτικού Δικτύου» στις ΗΠΑ, κάλεσε τα εκατομμύρια τηλεθεατές του να προσευχηθούν και να προσφέρουν χρηματική υποστήριξη. Η Γουατεμάλα ήταν «η ευκαιρία μας να καταδείξουμε ότι ο Θεός αποτελεί την εναλλακτική λύση στον αγώνα για την ελευθερία». Αυτό το Χριστιανικό Ραδιοτηλεοπτικό Δίκτυο, κατά το Time Magazine, προσφέρει βοήθεια στους νικαραγουανούς Κόντρας και έχει δεσμούς με την Παγκόσμια Αντικομμουνιστική Ένωση.

Ο Ρίος-Μοντ, όταν ρωτήθηκε αν ένιωθε πως υπήρχε κάποια αντίφαση ανάμεσα στη χριστιανική του πίστη και στο γεγονός ότι διοικούσε ένα στρατό υπεύθυνο για τόσες ωμότητες, απάντησε: «Δεν υπάρχει αντίφαση. Και τα δύο αποτελούν μέρος μιας μόνης ενότητας, κεφαλή της οποίας είναι ο Θεός». Μέρος αυτής της "ενότητας" στάθηκε ο γενικευμένος διωγμός της Καθολικής Εκκλησίας στη Γουατεμάλα. Οι ερέσεις και η κυβέρνηση κατάγγειλαν από κοινού την ιεραρχία της Καθολικής Εκκλη-

σίας ως «κομμουνιστικό όργανο». Σε μια επισκοπή, η καταστολή ήταν τόσο σκληρή ώστε ο επίσκοπος αναγκάστηκε να αναστείλει τη λειτουργία της μετά το φόνο τριών ιερέων και κάμπωσων εργαζομένων στις υπηρεσίες της επισκοπής. Ο επίσκοπος της Εσκουϊντλα, που είναι μάλιστα αδελφός του Ρίος-Μοντ, διαμαρτυρήθηκε ενάντια στη σύλληψη ορισμένων συνδικαλιστών κατά τη διάρκεια συγκέντρωσης που γινόταν σε αίθουσα που ανήκε στην επισκοπή του. Μερικές μέρες αργότερα, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα γιατί πληροφορήθηκε ότι το όνομά του βρισκόταν σε κατάλογο υποψήφιων στόχων μιας δεξιάς, παραστρατιωτικής συμμορίας θανάτου.

Στην Ονδούρα οι καθολικοί επίσκοποι έχουν προειδοποιήσει σχετικά με τον «πολύ σοβαρό κίνδυνο» που αντιπροσωπεύουν αυτές οι σέκτες, ειδικά εξαιτίας της σύμπραξής τους με τις λεγόμενες «αντικομμουνιστικές» οργανώσεις. Μία από τις κυριότερες ευαγγελικές οργανώσεις στην Ονδούρα, η εδρεύουσα στις ΗΠΑ «Παγκόσμια Οπτασία», έχει φανεί να διατηρεί πολύ στενές σχέσεις με τις δεξιές στρατιωτικές και παραστρατιωτικές ομάδες της Ονδούρας με τις οποίες έχει συνεργαστεί για κάμποσα χρόνια. Η συνεργασία αυτή περιλαμβάνει και την παράδοση στο στρατό και εν συνεχεία θανάτωση φυγάδων υπόπτων για «συνπάθεια προς τους κομμουνιστές».

Στη γειτονική Νικαράγουα υπάρχει αρκετή ένταση ανάμεσα στην επαναστατική κυβέρνηση των Σαντινιστών και σε ορισμένα στοιχεία της καθολικής εκκλησιαστικής ιεραρχίας. Ωστόσο, οι επίσκοποι, έξι χρόνια μετά την επανάσταση, εμμένουν στη θέση που διατύπωσαν το 1979 όταν επιδοκίμασαν «τη δυναμική ταξική πάλη που παράγει ένα δίκαιο μετασχηματισμό των δομών της κοινωνίας», ενώ αποδοκίμασαν «το ταξικό μίσος που στρέφεται εναντίον ατόμων».

Μετά την ανατροπή του καθεστώτος του Σομόζα, το 1979, όλες σχεδόν οι αμερικανικές ευαγγελικές οργανώσεις στη Νικαράγουα αποσύρανε τις αποστολές τους. Παρότι, έκτοτε, έχουν έρθει στη χώρα καινούργιες σέκτες, πραγματοποιείται εκτεταμένη επιχείρηση για να εμφανιστεί ότι η σαντινιστική κυβέρνηση διώκει τους Χριστιανούς. Ο Μάινουαλ Τιχερίνο, αντιπρόσωπος στην κεντρική Αμερική ενός αμερικανο-ολλανδικού ευαγγελικού πρακτορείου υπό την επωνυμία «Ανοικτές πόρτες με τον Αδελφό Ανδρέα», κατάφερε να ανέβει στις επικεφαλίδες των εφημερίδων με το να «μπάζει κρυφά την Αγία Γρα-

φή» στη Νικαράγουα. Ορισμένοι είναι περίεργοι να μάθουν γιατί χρειάστηκε να κάνει κάτι τέτοιο, αφού η επαναστατική κυβέρνηση έχει ήδη τυπώσει και μοιράσει 300 χιλιάδες αντίτυπα της Βίβλου δωρεάν ως συνέχεια της μαζικής της «Σταυροφορίας Αναλφαβιτισμού».

Θα ήταν λάθος να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει οποιαδήποτε *αναγκαία* σύνδεση ανάμεσα σ' αυτές τις μορφές προτεσταντικού φανατισμού και στα καταπιεστικά πολιτικά και στρατιωτικά μέτρα που προορίζονται να αναχαιτίσουν την κοινωνική αλλαγή. Όμως, αυτές οι σέκτες έχουν ορισμένες κοινές θεολογικές και θρησκευτικές απόψεις. Όλες επιμένουν σε μια πολύ ατομιστική ερμηνεία της πίστης, έτσι ώστε η χριστιανική ζωή να ανάγεται αποκλειστικά σε κάποια εσωτερική σχέση του πιστού με τον Κύριο, ενώ η καθημερινή ζωή της κοινότητας να μην θεωρείται σημαντική. Η ηθικότητα είναι θέμα προσωπικής συμπεριφοράς, όπως το να λείει κανείς την αλήθεια, να μην κλέβει και να μην μοιχεύεται, αλλά δεν έχει ευρύτερες κοινωνικές συνέπειες, όπως η επιδίωξη κρατικής πολιτικής και νομοθεσίας που θα διόρθωνε καταστάσεις κοινωνικής αδικίας. Όλες διακρίνονται από έναν κοινό φόβο του «κομμουνισμού», παρότι μ' αυτή τη λέξη εννοούν οποιαδήποτε θεωρία ή πρακτική εναντιώνεται στην αχαλίνωτη λειτουργία των δυνάμεων της ελευθέρης αγοράς. Τόσο διασταλτικός είναι ο ορισμός τους του κομμουνισμού ώστε ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ Τζίμυ Κάρτερ αποκαλείται μεταξύ των δεξιών Γουατεμαλέζων «Τζίμυ Κάστρο». Κάτω από το μανδύα της «αντικομμουνιστικής» δραστηριότητας, διαπράττονται οι χειρίστες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φυλακίσεις, βασανιστήρια, δολοφονίες. Τα θύματα δεν είναι «κομμουνιστές» αλλά συνδικαλιστές, αγροτικοί ηγέτες, παπάδες, μοναχοί, κατηχητές, πολιτικοί, δημοσιογράφοι και δικηγόροι.

Το 1983, ο στρατηγός Σβέκερ του Πενταγώνου, συντονιστής των λατινοαμερικανικών Δυνάμεων δήλωσε: «Δεν μπορούμε πια να υπολογίσουμε στην Καθολική Εκκλησία, στη Λατινική Αμερική. Πρέπει να βασιστούμε στις Ελεύθερες Εκκλησίες». Και αυτό είναι, ολωσδιόλου αληθινό, δεδομένου ότι η ιεραρχία της Καθολικής Εκκλησίας ήταν εκείνη που διατύπωσε την ακόλουθη ανατρεπτική πρόταση: «Βεβαιώνουμε την ανάγκη να στρέψει ολόκληρη η Εκκλησία την προτίμησή τους στους φτωχούς, να κάνει μια επιλογή με στόχο την πλήρη απελευθέρωσή τους».

(Απόδοση στα ελληνικά Φοίβος Αρβανίτης)

Στάθης Ψάλτης ή Ρεάλ Μαδρίτης;

Το κοινό εκδικείται την κρατική τηλεόραση όταν εκείνη ακυρώνει τον εαυτό της: αυτό θα ήταν το πρώτο συμπέρασμα. Και το δεύτερο, πως τα πολιτιστικά ενδιαφέροντα του μεγάλου λαϊκού κοινού έχουν έναν πολύ συγκεκριμένο και εξαιρετικά στενό ορίζοντα επιλογών. Και τα δύο συμπεράσματα είναι προϊόντα μιας εντελώς κοινότοπης εμπειρίας: της επιστροφής στην Αθήνα μετά τις διακοπές του Πάσχα.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Στο Δελτίο Ειδήσεων των 9, το βράδυ της Δευτέρας (5/5), η EPT-1 επιβεβαίωσε για πολλοστή φορά πως δεν διέπεται ούτε και από τις στοιχειώδεις έστω αρχές της ενημέρωσης. Απέδειξε επίσης πως στερείται παντελώς ανεξαρτησίας. Έτσι μετέδωσε ως μοναδική «είδηση» το γεγονός ότι για το ραδιενεργό νέφος συνεδρίαζε μια διυπουργική επιτροπή με εμπειρογνώμονες κι ότι θα επακολουθούσε σχετική κυβερνητική ανακοίνωση. Καμιά πληροφορία για τις τιμές της ραδιενέργειας ή για τους συγκεκριμένους λόγους που οδήγησαν στη σύσκεψη. Οι σιωπηρές προϋποθέσεις αυτής της πρακτικής προέκυψαν —εξ αντιδιαστολής— μεγαλοφώνως.

● Η κυβέρνηση —λοιπόν— ελέγχει την τηλεόραση και επιβάλλει όποτε αυτή το κρίνει σκόπιμο πλήρη λογοκρισία, η οποία φτάνει μέχρι το σημείο να καταργεί και την επαγγελματική δεοντολογία των δημοσιογράφων.

● Η κυβέρνηση και η τηλεόραση αντιμετωπίζουν το κοινό ως άφρονα βρέφη τα οποία εξ ορισμού δεν δικαιούνται να πληροφορούνται τα γεγονότα πριν τα επεξεργασθεί η κρατική και τηλεοπτική λογοκρισία.

Προφανώς, το επιχείρημα γι' αυτή την πρακτική είναι το γνωστό και επικίνδυνα αυταρχικό μοτίβο των πιθανών συνεπειών μιας τέτοιας ανακοίνωσης. Βέβαια, το λογικό επακόλουθο ήταν ο πραγματικός πανικός που δημιούργησε αυτός ο χειρισμός και ο οποίος μεταφράστηκε την Τετάρτη (7/5) σε μάχες σώμα με σώμα για ένα κουτί συντηρημένο γάλα.

Ωστόσο, την επομένη κιόλας αυτού του ευφυούς χειρισμού της τηλεόρασης, το κοινό της ανταπέδωσε τη δυσπιστία καταργώντας την με τη σειρά του. Έτσι στο καράβι που επέστρεφε από τη Λέσβο έγινε μια διδακτική ψηφοφορία. Ύστερα από δύο ταινίες του Στάθη Ψάλτη, οι πολυπληθείς οπαδοί του ποδοσφαίρου έβαλαν σε ψηφοφορία το δίλημμα: τρίτη ταινία του *ιδίου* ή ποδόσφαιρο. Η αισχρή μειοψηφία (5 ή 6 άτομα) των οπαδών των Ειδήσεων χλευάστηκε από όλη την ομήγυρη, ενώ η διαβοής ψηφοφορία ανέδειξε νικητές τους ποδοσφαιρόφιλους. Κι αυτοί όμως δεν χάρηκαν τη νίκη τους για πολύ. Κάπου ανάμεσα στη Χίο και τη Σκύρο η εικόνα και της τούρκικης και της ελληνικής τηλεόρασης που μετέδιδαν την ίδια συνάντηση χάθηκε, και στις οθόνες επέστρεψε ο Στάθης Ψάλτης: φαίνεται πως το video club του πλοίου διαθέτει τα «Άπαντά» του.

ΥΓ.: Για την υπουργό Πολιτισμού. Αν δεν κάνουμε λάθος, τα πλοία της γραμμής Λέσβου ανήκουν σε «Εταιρεία Λαϊκής Βάσης». Άραγε, μετά τον Καζαντζίδη θα κοινωνικοποιηθεί και ο Ψάλτης;

Σημειωματάριο Ειδήσεων

● «Ο Μάιος μας έφτασε, εμπρός βήμα ταχύνει τον προϋπαντήσουμε παιδιά στην εξοχή», έλεγε το παλιό τραγουδάκι. Να, όμως, που όσοι πήγαν στην εξοχή εφέτος, ιδιαίτερα οι ταλαίπωροι Αθηναίοι του νέφους, βρέθηκαν μπροστά στη δυσάρεστη έκπληξη: ένα άλλο νέφος, ραδιενεργό, μεταμόρφωσε πρασινάδες και λουλουδάκια σε επικίνδυνα παιχνίδια. Που μπορεί να γίνουν και απαγορευμένα, αφού οι ειδικοί συνιστούν στους γονείς να μην αφήνουν τα παιδιά τους να παίζουν στο χορτάρι του πάρκου της γειτονιάς... Μια γεύση από τον κόσμο της —έως τώρα— επιστημονικής φαντασίας, που κάνει τα κηρύγματα των οικολόγων πιο επίκαιρα παρά ποτέ, ακόμη και για κείνους που συνηθίζουν να τα ακούνε με χαμόγελο συγκατάβασης.

Θα υπάρχουν όμως —ευτυχώς— πάντοτε και οι ρομαντικοί, αυτοί που διατηρούν το κέφι και τη ζωντάνια της παιδικής ηλικίας, ακόμα και στους δύσκολους καιρούς. Όπως οι φίλοι που μας παρακάλεσαν να δημοσιεύσουμε την ακόλουθη ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ:

● Καλούνται οι **μεταξυμάχοι** του **ελληνόπουλου**, του **Σινεάκ** και του **θησαυρού των παιδιών**, να επικοινωνήσουν μαζί μας στα τηλέφωνα 65.18.656 (Χρύσα), 36.00.620 (Σούλα), 67.18.103 (Μίμη). Πώς να αντισταθεί κανείς στον πειρασμό ενός τόσο πρωτότυπου και τρυφερού καλέσματος από τα παλιά;

● Ο Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος **Καλοχωρίου - Νέσωνος - Χειμαδιού** (Καλοχώρι Λαρίσης), στην προσπάθειά του να πλουτίσει τη βιβλιοθήκη του που βρίσκεται στο ξεκίνημα, παρακαλεί όσους θέλουν και μπορούν να βοηθήσουν να αποστείλουν κάθε είδους βιβλία στα γραφεία του συλλόγου που βρίσκονται στο Καλοχώρι Λαρίσης.

● Το **Δημοτικό Θέατρο Άργους** παρουσιάζει, μετά τα νεοελληνικά μονόπρακτα, το έργο του Γρ. Ξενόπουλου «**Οι φοιτητές**». Σκηνοθεσία ο Τάκης Πετρουλάς, σκηνικά ο Φίλιππος Κόντης, μουσική επιμέλεια η Ροζίτα Λέκκα. Η πρεμιέρα θα γίνει στις 10 Μαΐου. Μια δεύτερη παράσταση θα δοθεί στις 11 Μαΐου.

● Με τη συμπλήρωση είκοσιπέντε χρόνων από την ίδρυση της **Διεθνούς Αμνηστίας** το ελληνικό τμήμα της Δ.Α. οργανώνει μουσική εκδήλωση τη Δευτέρα 12 Μαΐου 1986 και ώρα 20.30 μ.μ. στο ΠΑΛΛΑΣ. Διεύθυνση ορχήστρας: Αλέξανδρος Συμεωνίδης.

Σολιστ: Άρης Γαρουφαλής, Πιάνο. Συμμετέχουν οι μουσικοί της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών. Όλοι οι καλλιτέχνες προσφέρονται αφιλοκερδώς. Την αίθουσα Παλλάς παραχωρεί ο διευθυντής της ΚΟΑ, Γιάννης Ιωαννίδης.

● Το μουσείο Μπενάκη και η Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου προετοιμάζουν μεγάλη έκθεση με θέμα «**Ελευθέριος Βενιζέλος**» σε συμβολή για τα πενήντα χρόνια από το θάνατό του. Η έκθεση θα στεγαστεί σε ειδικά διαρρυθμισμένους χώρους του Μουσείου και τα εγκαίνια προγραμματίζονται για το πρώτο δεκαπενθήμερο του Οκτωβρίου. Οι οργανωτές σκοπεύουν να παρουσιάσουν όχι μόνο τα πιο σημαντικά σημεία της πολυκύμαντης ζωής του, αλλά και τον ιστορικό περίγυρο μέσα στον οποίο έζησε και έδρασε ο Ελ. Βενιζέλος.

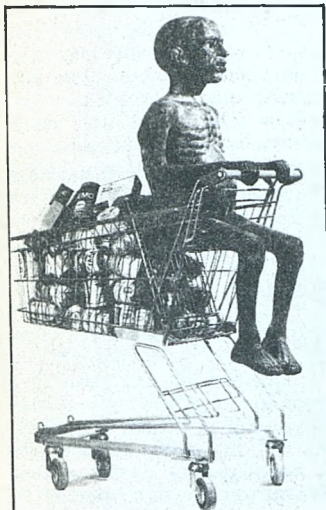
Περισσότερα από χίλια εκθέματα θα επιλεγούν από το πλούσιο σε ποσότητα και ποικιλία αρχαικό υλικό που βρίσκεται στη διάθεση των οργανωτών. Την έκθεση θα πλουτίσουν επίσης φωτογραφικά αντικείμενα και τεκμήρια που ανήκουν στο οικογενειακό περιβάλλον και σε απογονούς φίλων και συνεργατών του Βενιζέλου. Αλλά, για τη στιγμή —όπως φαίνεται— εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκθεση, θα επανέλθουμε τον Οκτώβριο.

● Η Ελληνοαμερικανική Ένωση (Μασσαλίας 22) στα πλαίσια των πολιτιστικών της εκδηλώσεων, οργανώνει το Μάιο αφιέρωμα στον διάσημο αμερικανό συγγραφέα **Φ. Σκοττ Φιτζέραλντ** Πιο αναλυτικά το

αφιέρωμα περιλαμβάνει: Έκθεση με φωτογραφίες του Φ. Σ. Φιτζέραλντ, στην αίθουσα της βιβλιοθήκης. Στην αίθουσα θεάτρου θα προβληθούν οι ταινίες «*Τρυφερή είναι η νύχτα*» (1961), σε σκηνοθεσία Χένρυ Κινγκ, «*Ο τελευταίος μεγιστάνας*» (1976), σε σκηνοθεσία Άλβια Καζάν, «*Αγαπημένο μου Άλιστε*» (1959), σε σκηνοθεσία Χένρυ Κινγκ, «*Ο μεγάλος Γκάτσμπυ*» (1949), σε σκηνοθεσία Έλιοτ Νούτζεντ, στις 14, 16, 19, 23 Μαΐου, αντιστοίχως.

● Και μερικές από τις τελευταίες σημαντικές εκθέσεις της χρονιάς: Τη Δευτέρα 12 Μαΐου εγκαινιάζεται στην γκαλερί

Νέες Μορφές έκθεση Γλυπτικής του **Γιώργου Γεωργιάδη**. Η νέα δουλειά του —που αποτελεί μια ενότητα— φέρει τον ενδεικτικό τίτλο «Homo Sapiens» 20 αιώνας μ.Χ. Ο στόχος είναι ανθρωπιστικός, ενώ στις γλυπτικές συνθέσεις μετέχουν επιλεγμένα αντικείμενα που αποτελούν αναπόσπαστο και ίσως καθοριστικό μέρος τους. Η έκθεση θα παραμείνει ανοικτή μέχρι τις 27 Μαΐου.

● Η αίθουσα Τέχνης **Άνεμος**, Κυριακή 36, Κηφισιά, παρουσιάζει την καινούργια δουλειά του ζωγράφου **Αλέξη Κυριτσόπουλου**. Γνωστός από τις συνεργασίες του με περιοδικά, εικονογραφήσεις βιβλίων, εξώφυλλα δίσκων, αφίσες, ταινίες κινούμενων σχεδίων, και παραμύθια που έχει παρουσιάσει από το 1963 μέχρι σήμερα, ο καλλιτέχνης γοητεύει τώρα με μια ζωγραφική που μόνο φαινομενικά είναι «απλή» και «αφελής». Στην ουσία τα έργα του «... αποτελούν τεκμήρια μιας πολύ προχωρημένης βαθιάς

ευαισθησίας». Η έκθεση θα διαρκέσει από τις 15 Μαΐου μέχρι τις 7 Ιουνίου.

● Την Πέμπτη 15 Μαΐου εγκαινιάζεται στη γκαλερί «Συλλογή» η πρώτη ατομική έκθεση της **Πόπης Παλαιού**. Στην έκθεση που θα μείνει ανοικτή μέχρι τις 31 Μαΐου, θα παρουσιαστούν **ακουαρέλες** με θέματα από τις Πρέσπες και την Αθήνα. Η ζωγράφος που μαθήτευσε κοντά στον Μαυροΐδη και το Μόραλη χειρίζεται με ευαισθησία και γνώση την δύσκολη τεχνική της ακουαρέλας.

● Πάντα τη Δευτέρα 12 Μαΐου, γίνονται τα εγναίνα της έκθεσης του ζωγράφου **Γιάννη Σανταντόνιο**, στην γκαλερί F. Από το σημείωμα του Ν. Βερνίκου αντιγράφουμε: «... Με μια τέτοια νοσταλγία του αύριο αντιλογίζονται τα χαρμιά του Σανταντόνιο... μας διαμνούν με το βλέμμα, με το σώμα, αλλά και με τον ποικίλο στολισμό των ρούχων μιαν άλλη επάνοδο στην Ελλάδα με τις τόσες και τόσες χαμένες πατρίδες.

... Είμεθα Έλληνες κι εμείς —τι άλλο είμεθα;— αλλά με αγάπες και με συγκινήσεις της Ασίας που κάποτε ξενίζουν τον ελληνισμό. (Κ. Καβάφης Ιούλιος 1984)». Η έκθεση θα διαρκέσει μέχρι τις 25 Μαΐου.

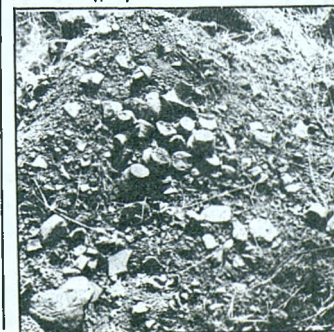

Οι βάνδαλοι επέδραμαν και κυριάρχησαν

Απιθана πράγματα συμβαίνουν τελευταία στην Κω. Στην πόλη αυτή με την πλούσια ιστορία και τις επάλληλες αρχαιολογικές φάσεις που αρχίζουν από την πρώτη εποχή του χαλκού και φτάνουν έως την παλαιοχριστιανική περίοδο, ορισμένοι... ζωνθοροί ιδιώτες συναγωνίζονται με την τοπική αυτοδιοίκηση σε βάνουσες πράξεις προσβολής των μνημείων του τόπου. Συγκεκριμένα ιδιώτες μπήκε ξαφνικά σε χώρο γνωστό σαν αρχαιολογικό από την προπολεμική περίοδο, ανασκαμμένο από τον μεγάλο ιταλό αρχαιολόγο Luigi Murrione, με λείψανα του μινωϊκού - μυκηναϊκού οικισμού και της περίφημης ρωμαϊκής Οικίας των Χαλκών (Casa dei Bronzi) και αφού «ξύρισε» μέρος των αρχαίων, μετέτρεψε το χώρο σε γκαράζ και πάρκινγκ αυτοκινήτων. Οι τοπικές αστυνομικές αρχές διστάζουν να επέμβουν για να σταματήσει η βάρβαρη αυτή προσβολή του αρχαιολογικού χώρου και να απομακρυνθούν τα αυτοκίνητα από μέσα. Σημειώνουμε ότι από την τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων έχει προταθεί η απαλλοτρίωση του χώρου.

Δεν έφτανε, όμως, αυτό αλλά την περασμένη Κυριακή 28 Απριλίου ώρα 6 το πρωί μπουλντόζες του Δήμου κατέστρεψαν έως τα θεμέλια σημαντικές αρχαιότητες που είχαν ανασκαφεί με την ευκαιρία εργασιών επέκτασης του Νοσοκομείου. Μετά το τέλος της ανασκαφής είχε χορηγηθεί, από το Τοπικό Συμβούλιο και την αρμόδια Εφορεία, άδεια, που πρόβλεπε μερική διατήρηση των αρχαίων (ενός μεγάλου αποχετευτικού συλλέκτη και δωματίου με τοιχογραφίες ρωμαϊκής εποχής). Οι αρμόδιοι για το έργο, όμως, δε θεώρησαν σκόπιμο να εφαρμόσουν τη νόμιμη άδεια που είχε δοθεί από τον περασμένο Ιανουάριο, αλλά ξαφνικά, πριν ακριβώς μια βδομάδα, μέσα στα χαράματα, εισέβαλαν με τα μηχανήματα για να δώσουν μια... ριζική λύση στο πρόβλημα πριν οι υπεύθυνοι του Μουσείου Κω προλάβουν να επέμβουν. Βέβαια η απαράδεκτη αυτή επέμβαση σταμάτησε με τη βοήθεια της αστυνομίας και η υπόθεση βρίσκεται στη δικαιοσύνη.

Με τη φόρα, όμως, που έχουν πάρει ορισμένα άτομα και φορείς στην Κω κινδυνεύει να μη μείνει λίθος επί λίθου από την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού. Κάποιος πρέπει να επέμβει και πριν απ' όλους η κ. υπουργός Πολιτισμού για να ζητήσει να αποκατασταθεί η τάξη που έχει διασαλευθεί και να τραβήξουν το αφτί σε ορισμένους παράγοντες, του τόπου που ή παρακολουθούν τουλάχιστον με απάθεια όσα απαράδεκτα συμβαίνουν ή πρωτοστατούν στους βανδαλισμούς των τελευταίων ημερών.

Μαριάννας ΑΙΝΟΥ - ΚΟΥΤΟΥΖΗ

Το Αυγό της Αγάπης
εφέτος ένα
προσχολικό
Πασχαλιάτικο
παραμύθι
αγάπης
για τα
παιδιά σας
ΚΕΔΡΟΣ

Μη ξεχάσετε τα
«Ζαχαροκάλαμα»
της ίδιας
(Βραβείο

Πεζογραφίας Ακαδημίας Αθηνών)
τηλ. 3624081 7.30-3

Όσπου ξαφνικά βλέποντας τη φωτογραφία του στην εφημερίδα, στη στήλη «αυτών που έφυγαν» συνειδητοποιήσα, με μια σύσπαση της μνήμης επώδυνη, ότι είχαν συμπληρωθεί κιόλας πέντε χρόνια απ' τη μέρα του όχι και τόσο ξαφνικού θανάτου του. Για να 'χει ο αναγνώστης μια πιο πλήρη εικόνα της αντίδρασής μου, πρέπει να πω, ότι συνετέλεσε στο σοκ που δέχτηκα κι η ίδια φωτογραφία του: όπως ήταν θολή, τα χαρακτηριστικά του που μόλις διακρινόταν είχαν αυτή την αχνή που περιβάλλει ο χρόνος τα αγαπημένα πρόσωπα κάνοντάς τα λίγο σαν μυθικά. Γι' αυτό το λόγο αντέδρασα σαν το γλυπτό που θέλει πολύ σαφές το έργο του, με ολοκάθαρες γραμμές, σμιλεμένες, και με πάθος αναζητά το καθαρό και το ξάστερο του γλυπτού του. Θέλω να πω αν η φωτογραφία του φίλου μου στην εφημερίδα ήταν «νεταρισμένη» και διαυγής, ίσως εγώ, από αντίδραση σ' αυτήν να τον περιχύνω με λίγο «φλου αρτιστικό» της θύμησης, να ήθελα να τον θυμηθώ λιγότερο συγκεκριμένο. Μα η φωτογραφία, θολή όπως ήταν, με προκάλεσε να τον φέρω ολοζώντανο και ξεκάθαρο μέσα μου. Ωστόσο πρέπει να παραδεχτώ πως τα χαρακτηριστικά του προσώπου του, με την άτμητη την αλω των ιδεών και του πάθους, που αποτελούσαν βασικό χαρακτηριστικό του, δεν προσφέρονταν στη «νέτη» φωτογράφιση. Οι άνθρωποι που κουβαλούν μέσα τους έναν πλούσιο συναισθηματικό κόσμο βγαίνουν συνήθως στις φωτογραφίες με το τρέμουλο εκείνο της «ζωικής αύρας» τους. Κι ούτε (το 'ξερα κι αυτό) σώζονταν πολλές δικές του φωτογραφίες για να μπορούσαν στην εφημερίδα να διαλέξουν μια πιο καθαρή, αφού χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του ήταν ακριβώς αυτό: να μην αφήνει «σημεία» (γραπτά ή φιλμαρισμένα), πατημασιές από το πέρασμά του πουθενά αλλού παρά μέσα στην καρδιά και στο μυαλό των ανθρώπων που τον ζήσαν και τον αγάπησαν.

Μα πριν πω ποιος υπήρξε ο φίλος μου, θέλω να πω εγώ ποιος είμαι: ένα διάμεσο είμαι που λειτουργεί με τα μηνύματα των άλλων. Όταν τα μηνύματα αυτά έχουν μέσα μου θετική υποδοχή, όπως λεν στην αστρολογία, τότε γίνομαι ο καλύτερος ερμηνευτής τους. Και τέτοια ήταν η περίπτωση του φίλου μου σε σχέση με μένα: οι συχνότητές μας, πομπή και δέκτη, (που εκπίπτει μετά ό, τι μηνύματα έλαβε απ' τον αξονικό πομπό του) ταιριάζαν απόλυτα. Πυξίδα κάθε μου ενέργειας, αστέρι καθοδηγητικό με ξαναγούσε στο λαβυρινθικό κόσμο των ιδεών και της πολιτικής όπου τ' ομολογώ συχνά μεπρεδυνόμουν κι όπου, ευτυχώς, εξακολουθώ να είμαι πάντα το ίδιο βλάκας.

Γιατί ο φίλος μου είναι πρόσωπο καθαρά πολιτικό, με την πλατιά σημασία του όρου κι όχι αυτή που δίνουν στην ευκαιρική πολιτικολογία της καθημερινότητας, κάτι που ο ίδιος το απεχθάνονταν τόσο βαθιά, όσο και το ποδόσφαιρο. Ποδόσφαιρο, θέατρο και πολιτική, αποτελούν μια τριάδα που καλύπτει μια τεράστια επιφάνεια αυτού του πλανήτη. (Το εμπόριο, η έρευνα και η διαστημική υποτάσσονται σ' αυτή τη μαγική τριάδα). Τίποτα όμως δεν είναι πιο μακριά από το αληθινό θέατρο, την αληθινή πολιτική, το αληθινό ποδόσφαιρο, από τους γνωστούς εκφραστές τους. Η αλήθεια βρίσκεται πάντοτε ένα σκαλοπάτι πιο βαθιά, στο μη εκφρασμένο. Κι ο

*Το κείμενο «Από μια φωτογραφία»
ή «Γράμμα σ' ένα φίλο» θα
περιληφθεί στο βιβλίο του
Βασίλη Βασιλικού «Ο Κομήτης
του Χάλεϋ», που κυκλοφορεί σε
λίγες μέρες από τις εκδόσεις
«Κάκτος» και αναφέρεται στον
ΜΙΜΗ ΔΕΣΠΟΤΙΔΗ*

φίλος μου αυτό το ανέκφραστο προσωποποιούσε, καθώς ήταν η κινητήρια δύναμη που έβαζε μπροστά τις μηχανές των άλλων, η μαγική μανιβέλα της λειτουργίας του μυαλού τους, γι' αυτό κι η προσφορά του δεν μπορεί να εκτιμηθεί με τις τρέχουσες χρηματιστηριακές αξίες, με τίτλους κυριότητας ή με τραπεζικές καταθέσεις. Δεν μπορώ να αναφέρω, όχι μόνο ένα άρθρο του, αλλά ούτε καν μια γραμμή του. Όχι μόνο τίποτα δεν είναι άρρηκτα δεμένο με το όνομά του, αλλά κι αυτό που έλεγε η εφημερίδα στην επιμνημόσυνη αναφορά της για τη συμπλήρωση των πέντε χρόνων από το θάνατό του, ότι υπήρξε ιδρυτής, π.χ. του τάδε εκδοτικού οίκου, κι αυτό, από άλλους, θα μπορούσε να αμφισβητηθεί. Γι' αυτό ακριβώς η σημασία της ύπαρξής του αποκτά συμπαντικές διαστάσεις: γιατί δεν ήταν δεμένος με τίποτα το συγκεκριμένο, αλλά ολόκληρος ήταν μια φλόγα, ένα κίνημα που πυροδοτούσε τις λειτουργίες των άλλων, εξασκούσε πάνω τους τη γοητεία του ραβδόσκοπου που ανακαλύπτει στο χώμα τις πηγές του νερού χωρίς μετά ο ίδιος να θέλει να καρπωθεί τίποτα από την ανακάλυψή του. Έβαζε κατόπι το νερό να τρέξει στο αυλάκι και το νερό πίστευε πως μόνο του τα κατάφερε.

Ευτυχώς δεν βρίσκομαι κάτω απ' το κράτος καμιάς συγκίνησης. Ο φίλος μου που ήταν από χαρακτήρα πολύ συγκινησιακός τύπος, μισούσε κι αυτός το συναισθηματισμό μέσα στα γραπτά. Οι άνθρωποι που κραδαινούνται ολόκληροι από μια φλόγα, χορδές της άρπας που πάνω της παίζουν τα δάχτυλα της ανθρωπίνης δυστυχίας και που ξεπερνούν, με τη μουσική που βγάζουν, τη δυστυχία αυτή, δεν πέφτουν θύματα του εύκολου συναισθηματισμού. Ένας σκληρότερος πυρήνας μέσα τους αντιδρά στο λιώσιμο του πάγου. Διάφανη πέτρα, ο πυρήνας αυτός σαν τα ακατέργαστα διαμάντια, με είχε κάνει, όχι λίγες φορές, να βρίσκω πολύ σκληρό το φίλο μου. Μα όταν δεν έχει περάσει κανείς από τις ιδιες εμπειρίες του άλλου, όταν δεν έχει ζήσει στο κελί του μελλοθάνατου, όταν ο συγκρατούμενός του δεν του έχει εμπιστευτεί την τελευταία του επιστολή, όταν δεν έχει δει άρρωστο να πηγαίνει τραγουδώντας στο εκτελεστικό απόσπασμα, τότε δεν μπορεί κανείς να καταλάβει από τι είναι φτιαγμένος ο πυρήνας μιας πέτρας που δεν λιώνει ποτέ.

Για να αναστήσεις όμως μια εποχή, όπως κι έναν συγκεκριμένο άνθρωπο, πρέπει να 'χεις κότσια γερά. Κι εγώ τώρα πως από τη στάχτη να αναστήσω την πυρίνη γλώσσα που έγλυφε σπίτια κι ανθρώπους δίχως να τους κατακαίει; Πώς μέσα απ' τους κισσούς να δω τον κορμό του δέντρου του; Όμως θα προσπαθώ. Εξάλλου ο φίλος μου πίστευε σε μένα. «Γιά στα χέρια σου», μου είχε γράψει μια φορά, πετώντας το χαρτάκι κάτω απ' την πόρτα μου, για ένα ρεπορτάζ που εκείνος

μου είχε εμπνεύσει και που, κατά περιεργή σύμπτωση, αυτό ήταν το μόνο γραπτό του που αξιώθηκα ποτέ να δω.

Ο φίλος μου ήταν η επιτομή μιας εποχής, μιας γενιάς ολόκληρης. Έφηβος στην Κατοχή, νέος στον εμφύλιο, πέρασε γεμάτα δεκαπέντε χρόνια σε εξορίες και φυλακές, απ' όπου «άρτι απολυθείς» τον γνώρισα κι εγώ τυχαία ένα βράδι. (Όλες οι συναντήσεις που αξίζουν, που μετρούν στη ζωή μας, στην τύχη γίνονται, δηλαδή μια τύχη που την καλλιεργούμε σαν ανάγκη και τη στιγμή της σύλληψης της γύρις απ' τον ανθό, κανένας δεν μπορεί να την προσδιορίσει). Αντίθετα όμως με τους ομοϊδέατες του, που είχαν περάσει τα ίδια κολαστήρια μ' αυτόν, ο φίλος μου ποτέ δεν μου μιλούσε για κείνα τα χρόνια. Σαν τίποτα από τις ταλαιπωρίες που πέρασε να μην τον είχε σημάδεψει. Αυτό απ' την αρχή θυμάμαι με τράβηξε κοντά του. Για τους ομοϊδέατες του, οι πληγές τους ήταν τα παράσημά τους. Η αξιοπιστία τους μετρούταν με τα χρόνια της φυλακής τους. Για το φίλο μου καμιά σκιά από το παρελθόν του δεν με απομάκρυνε, δεν με έκανε να νιώθω μειονεκτικά απέναντί του. Ήταν ολόκληρος δοσμένος στο τώρα και στο μετά, στο παρόν και στο αύριο, όχι το δικό του, αλλά των άλλων. Και κατάφευγε πάντα στους νεώτερους, που δεν είχαν πληγές ανασταλτικές, κακάδια που πιάνουν τα επούλωμένα τραύματα, για να ολοκληρώσει το όραμά του. Έτσι λειτουργούσε και μαζί μου: σα μια δύναμη που δεν έχει πρόσωπο και ηλικία.

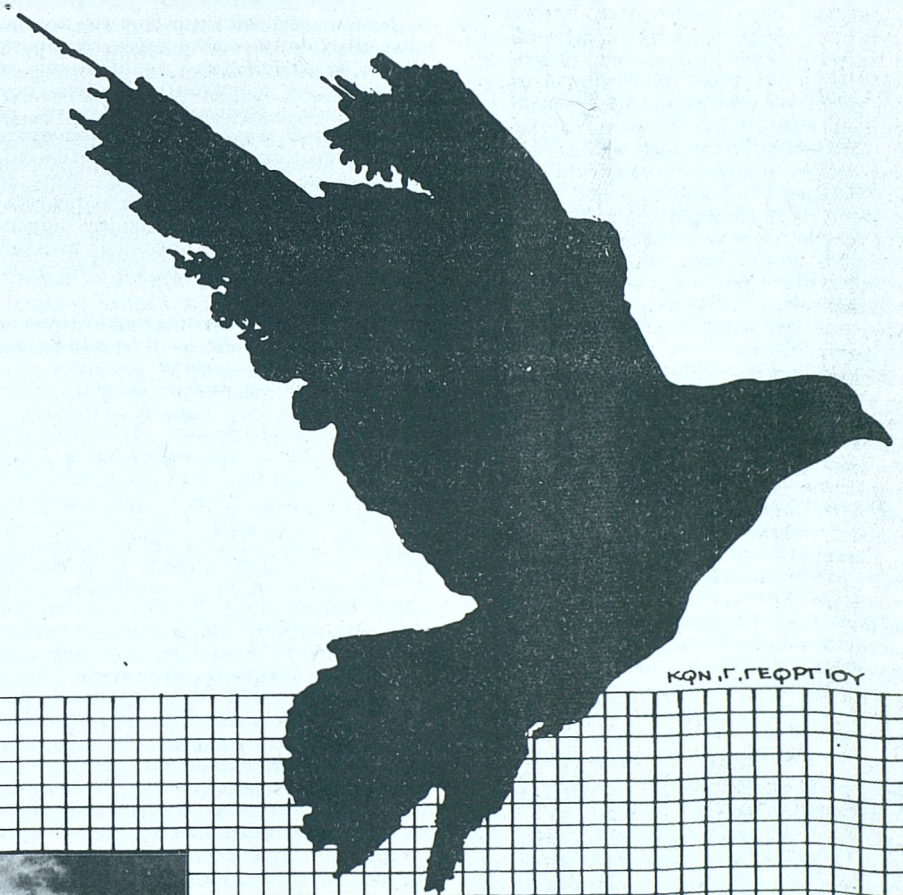
Ήταν σε κάτι σκοτεινά γραφεία της «Επιθεώρησης Τέχνης», όπου είχα πάει να αφήσω ένα αντίτυπο του «Φύλλου» μου που γνώρισα τον φίλο μου για πρώτη φορά, καθώς βρέθηκε αυτός εκεί, την ώρα εκείνη της προχωρημένης νύχτας, για να το παραλάβει. Δεν ήταν ο κριτικός για τον οποίο το προόριζα, δεν ήταν ένα όνομα καν της συντακτικής επιτροπής. Ήταν ο «ούτις», ο «κανένας». Μπορεί να ήταν όπως διαπίστωσα αργότερα η ψυχή κι ο εγκέφαλος του περιοδικού, αλλά στην εποχή των επανώνυμων, που άρχιζε περίπου τότε, αυτός είχε διαλέξει απ' την αρχή την ανωνυμία του. Έδειξε πολύ πρόθυμος να συναντηθούμε μια άλλη φορά, καθώς εγώ βιάζομουν να αφήσω το βιβλίο μου και ν' εξαφανιστώ, και θα έπρεπε κανονικά να είχε υπάρξει μια αμοibaία έλξη που δεν τη θυμάμαι τώρα, αφού κατόπιν βρεθήκαμε πολλές φορές για «να κουβεντιάσουμε». Το βιβλίο, αυτό καθ' εαυτό, ίσως δεν θα τον έβαζε στ' αχνάρια μου για να με κυνηγήσει, (η λογοτεχνία δεν ήταν παρά ένας μέρος, ίσως το μικρότερο, για ό,τι αυτός παθιάζονταν, κι αυτό του το είχα προσάψει πολλές φορές στην κουβέντα μας, ότι γι' αυτόν ήταν το πρόσημα για να μπει σε άλλους χώρους, πιο άμεσα κοινωνικούς, πιο σαφώς στρατευμένους στην υπηρεσία του αγώνα), όσο, καθώς θυμάμαι, αφορμή για να με κυνηγήσει, με την καλή σημασία του όρου, όπως το λαγωνικό ξετρυπώνει ένα λαγό, στάθηκε ένα ρεπορτάζ που δημοσίευσα τότε για τον σκουιδότοπο. Σ' εκείνο βρήκε ο φίλος μου τα εχέγγυα που ζητούσε από μένα για να με μπάσει, με τον τρόπο του, που δεν ήταν διόλου καταπιεστικός, στο πιο δύσκολο κανάλι της κοινωνικής διαμαρτυρίας. Κι ενώ οι άλλοι είδαν σ' εκείνο το ρεπορτάζ μια πιστή απεικόνιση του χώρου, ο φίλος μου, με τον πολλαπλασιασμό που είχε μες τον εγκέφαλό

του, είδε ποιος ξέρει τι δυνατότητες είχα, για να αξιοποιηθώ, σαν εργάτης της πένας, στο έργο της. Και άρχισε να μου ρίχνει ιδέες, να μου υποδεικνύει θέματα, που εγώ φρόντιζα να τα βγάλω πέρα όσο καλύτερα μπορούσα. Έτσι σιγά σιγά είχαμε συνδεθεί, φαίνεται. Μια μέρα μου έφερε τις διευθύνσεις των μα-
νάδων που είχαν ακόμα γιους πολιτικούς κρατούμενους. Μια άλλη μου είπε: «Τι κάθε-
σαι εδώ;» (Στην Αθήνα). «Τρέχα εκεί». (Στη Θεσσαλονίκη). Ήταν η μέρα που σκότωσαν τον Λαμπρινάκη.

Περνούσαν τα χρόνια, ώσπου φτάσαμε στα Ιουλιανά του '65. Στο μεταξύ, μέσω του φίλου μου, είχα γίνει κι εγώ μέρος μιας πλα-
τύτερης κίνησης που σηματοδοτούσε τότε το προοδευτικό κίνημα στον τομέα της κουλ-
τούρας. Ο εχθρός ήταν ορατός, τα όρια της ελευθερίας δύσκολα κατακτημένα, το κυνη-
γητό αβυσσαλέο απ' τη Δεξιά. Στις συναντή-

σεις μας κρατούσε όλη την παλιά μεθοδολο-
γία της παρανομίας. Έκανε συχνά ταξίδια στο εξωτερικό, χωρίς ποτέ να μου λέει που πηγαίνει. Μάντευα όμως ή έμαθα αργότερα πως πήγαινε στις ανατολικές κυρίως χώρες, μέσω των δυτικών, (γιατί απ' την Ελλάδα ή-
ταν δύσκολο να ταξιδέψεις τότε στις σοσια-
λιστικές χώρες) για τις επαφές του με την ε-
ξόριστη ηγεσία του παράνομου Κομμουνιστι-
κού Κόμματος Ελλάδας. Τις μάχες που έδινε εκεί, με την αρτηριοσκληρωτική ηγεσία του Κόμματος, που ζούσε ακόμα στην παλαιολι-
θική εποχή της, μου τις έκρυβε, ακόμα κι αν τύχαινε, όπως μια φορά, να 'μαι εγώ εν α-
γνοία μου η αιτία που αφόρμιζε η πληγή. (Σ' ένα πεζό, που δημοσίευσα στην «Επιθεώρηση Τέχνης», μιλώντας για τον Πέτρουλα, ανα-
φερόμουν σε μια υποθετική κοπέλα του, σαν «η γκόμενα του Σωτήρη» κι η λέξη «γκόμε-
να», ήταν απαράδεκτη φαίνεται για τον που-

ριτανισμό των παλιών αγωνιστών, που η έλ-
λειψή της επαφής τους με την πραγματικότη-
τα μέσα στην Ελλάδα, όπως διαμορφωνόταν με την εξέλιξη της κοινωνίας, και που ο φί-
λος μου, ζώντας εντός, την είχε πιάσει και την προωθούσε, αποτέλεσε την αφορμή μιας ιδεολογικής κρίσης που προηγήθηκε τρία χρόνια απ' την επίσημη διάσπαση του Κόμ-
ματος που έγινε το '68). Μικρή λεπτομέρεια, αλλά όπως στην ολογραφία μπορούσε να δει κανείς απ' αυτήν τα σπέρματα του διχασμού του ΚΚΕ σε εξωτερικό και εσωτερικό. Και τότε δεν μου είπε τίποτα. Όπως ποτέ δεν μου έλεγε τίποτα για τα δικά του προβλήματα. Μαζί μου έχτιζε το αύριο όπως ο ίδιος το ο-
ραματιζόταν, αφήνοντάς με απ' έξω από τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε, δεν ήθελε να με μπλέξει στα σκουριασμένα γρανάζια μιας μηχανής που προσπαθούσε αυτός να καθαρί-
σει, μόνος του. (Ώσπου η μηχανή, κατά πο-

ΚΩΝ.Γ.ΓΕΩΡΓΙΟΥ

λύ ισχυρότερή του, θα τον έκανε λιώμα στις οδοντωτές μασέλες της). Σε μένα ήθελε μόνο να μου χαρίσει την παρθενία και τον ενθουσιασμό της ματιάς του, για να γίνει δική μου παρθενία και δικός μου ενθουσιασμός, και είχε το χάρισμα να κάνει τον άλλο να νιώθει ωραίος και δυνατός, χωρίς τις γκρίνιες και τις κατηφειές του Κινήματος. Μα από κάθε του ταξίδι στο εξωτερικό τον έβλεπα να γυρίζει συνοφρυωμένος.

Επικοινωνούσα μαζί του σε επίπεδο φωτός. Τίποτα ανάμεσά μας, απ' τα μικρά τα καθημερινά, δεν υπήρχε. Όπως στον έρωτα, όταν συναντιέσαι με τ' αγαπημένο πρόσωπο κι όλα τα μικροκαθημερινά καταργούνται αυτόματα, γιατί συμβαίνει να θέλεις να επικοινωνήσεις με κάτι πιο βαθύ, πιο απόλυτο, έτσι και με τον φίλο μου, οι συναντήσεις μας εκείνες, στα χρόνια εκείνα, είχαν όλα τα συμπτώματα του πλατωνικού, μέσα απ' τη δύναμη των ιδεών, έρωτα. Ποτέ, όσο θυμάμαι δεν τσακωθήκαμε, ποτέ δεν διαφωνήσαμε για κάτι. Ο ένας έμπαινε στο ρυθμό του άλλου και η μαγνητική του δύναμη με παρέσυρε γιατί μου άνοιγε παράθυρα στον κόσμο. Βρισκόμασταν σε μια ισορροπία εκπληκτική. Τότε ακόμα δεν πίναμε. Μεθούσαμε περισσότερο με το κρασί του αγώνα. (Αλκοολικοί γίναμε μετά τη Μεταπολίτευση, όταν επιστρέψαμε σε μια Ελλάδα που αλλιώς την είχαμε ζυμώσει μέσα μας στα εφτά χρόνια της κοινής μας αυτοεξορίας, αλλιώς την είχαμε ονειρευτεί και πιστέψει και δεν μπορούσαμε, φαίνεται, διόλου, να προσαρμόσουμε, στην τρύπα που είχε ανοίξει στον εγκέφαλο η εφτάχρονη χούντα).

Η σχέση μας σκανδάλιζε τους ομοϊδεάτες του που δεν μπορούσαν να εξηγήσουν το κόλλημά μας, αφού ούτε ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είχε ο φίλος μου γύρω απ' τη λογοτεχνία, ούτε εγώ αποτελούσα μέρος του κομματικού οργανισμού. Οι άλλοι, ομότεχνοι δικοί μου, ομοϊδεάτες δικοί του, δεν ξέραν πως εκείνο ακριβώς που τραβούσε τον έναν στον άλλον ήταν ακριβώς ο συγκερασμός του υποκειμένου με το αντικείμενό του. Η ταύτιση του πολιτικού με το πολιτιστικό, που για τον φίλο μου ήταν άρρηκτα δεμένα αυτά τα δύο, αφού το ένα περνούσε μέσα απ' το άλλο, το ένα προκαθόριζε το άλλο, το ένα ήταν η φόδρα και το άλλο ήταν το ύφασμα που φτιάχνουν μαζί το ρούχο, το ένδυμα, (που διαφορετικά θα γινόταν μετένδυμα, δηλαδή τραβέστι), αφού ούτε η διάνοξη μπορούσε να υπαρχει από μόνη της σαν αυτοσκοπός, ούτε η πολιτική χωρίς τη διάνοξη μπορούσε να φτιάξει τον ολοκληρωμένο άνθρωπο. Άλλοι κι αναβάτης ένα πράγμα, με σπηρούναζε έτσι, με ερέθιζε πνευματικά, για να μπορέσω εγώ να υλοποιήσω αυτά που ήθελε εκείνος. Μόνο η δική του γνώμη με ενδιέφερε. Μόνο η αντίδρασή του μ' αφορούσε. Επιτέλους είχα βρει τον διαφωνιστή μου.

(Σήμερα με νομιμοποιημένο το ΚΚΕ από χρόνια, είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τι σήμαινε τότε ένας σύνδεσμος, όπως ήταν ο ίδιος, ανάμεσα σε μια πάλη που είχε πεδίο της μάχης της την ίδια την Ελλάδα και μια ηγεσία που κατοικοέδρευε εκτός αυτής. Φαντάζομαι ότι στα ταξίδια του εκείνα για να ενημερώνει τους έξω και να προσπαθεί ν' αλλάξει τις λαθήμενες ντιρεκτίβες τους, με όλο το σεβασμό που έτρεφε γι' αυτούς σαν ηρωικούς αγωνιστές και με όλη την περηχρία που είχε σαν μέλος του κόμματος, πόσες φορές δεν θα γύρισε πικραμένος κι απογοητευμένος, κάτι όμως που ποτέ δεν θα μου το έλεγε ακόμα κι αν τον σταύρωνα).

Ήταν σ' ένα απ' τα ταξίδια του αυτά, περνώντας απ' το Παρίσι, (αναγκαστικό σταθμό που θα κάλυπτε ένα άλλο ταξίδι του) που τον βρήκαν, εν μέσω βουλεβάρτου Σαιν Μισέλ, χτυπημένο στο κεφάλι, σχεδόν ετοιμοθάνατο.

Το. Έπεσε μήπως και χτύπησε; Από τόσες κακουχίες και βασανιστήρια που είχε περάσει, κάποια στιγμή χαλάρησε και γλίστρησε σ' ένα πολυσύχναστο δρόμο; Τον χτύπησαν; Και ποιοι; Είναι γνωστή η γαλλική μουσική αστυνομία για τα κατορθώματά της. Λίγο καιρό πριν είχαν φάει τον Μπεν Μπαρκά, στο ίδιο αυτό Παρίσι καθώς έβαινε από ένα εστιατόριο του κέντρου. Ήταν μήπως ο φίλος μου ο Μπεν Μπαρκά του νοτιοανατολικού κώνου της Ευρώπης; (Ο Μπεν Μπαρκά ήταν για τις χώρες της Βόρειας Αφρικής, ένα το χελιδόνι που θα έφερνε την άνοιξη). Σίγουρα ο εχθρός τον είχε εντοπίσει, γιατί διέβλεπε στον φίλο του τον επικίνδυνο εγκέφαλο που αναδέρμανε στην Ελλάδα μια πνευματική άνοιξη που όμοιά της δεν είχε γνωρίσει ο τόπος μας από τα χρόνια της Κατοχής. Όχι μόνο συνέδρια μαρξιστικών ερευνητών γίναν τότε στην Αθήνα, όχι μόνο η «Επιθεώρηση Τέχνης» είχε ανοίξει το διάλογο, όχι μόνο ο Θεοδωράκης έγραψε κατά δική του προτροπή τη «Ρωμιούσση», αλλά καθώς είχε βουτηχτεί με τα μούτρα στους προοδευτικούς αστούς και τους προσπλήτιζε έναν έναν, συγγράφει όπως ο Θεοτοκάς, ο Παυρίτης, είχαν αρχίσει να τυπώνονται στο νεοσύστατο εκδοτικό οίκο το «Θεμέλιο». (Ο άνθρωπος λοιπόν αυτός ήταν επικίνδυνος. «Αυτό το μυαλό πρέπει να σταματήσει να λειτουργεί», είπε ο Μουσολίνι για τον Γκράμσι. Έπρεπε να λειψεί). Τα νέα της απόπειρας εναντίον του μας ήσαν αναπάντεχα και συγκινημένα.

Σώθηκε ως εκ θαύματος, γιατί στο νοσοκομείο που τον μετέφεραν, άγνωστο μεταξύ αγνώστων, βρέθηκε, κατά στανική σύμπτωση, να εφημερεύει ένας έλληνας νευροχειρουργός, απ' τις ιδιοφυίες στον κλάδο του, αριστέρος κι από πάνω. Η επέμβαση ήταν λεπτότατη και παρακινδυνευμένη. Την έκανε με επιτυχία και τον έσωσε. Γύρισε πίσω υγιέστατος στην Αθήνα. Μα συναντώντας τον, κατάλαβα πως δεν ήταν ο ίδιος πια. Μπορεί να είχε γλιτώσει απ' του χάρου τα δόντια, μα δεν ήταν ο ίδιος. Το κατάλαβα απ' την πρώτη στιγμή που καθήσαμε στο υπαίθριο καφενείο της γειτονιάς μου. Ήταν ο ίδιος ενθουσιασμός, ο ίδιος φλογερός και φωτοβόλος άνθρωπος, μα κάτι μου έλεγε μέσα μου ότι είχε διαφοροποιηθεί σ' αυτόν, δεν άντεχε όπως άλλοτε, δεν ήταν ο γρανίτης που ήξερα. Μια ραγισματιά στο κρύσταλλο, συγκολλημένη, έκανε το κρύσταλλο διαφορετικό. Και μπορούσα ακόμα να του διαβάω και να μ' ακούει με τις ώρες, (όσο κι αν με διέκοπτε συχνά γιατί έπρεπε να πάει στην τουαλέτα, κάτι που δεν υπήρχε παλιά, όταν η επαφή μας βασιζόταν σ' ένα ίδιο επίπεδο υγείας και φυσικής αντοχής), μπορούσε ακόμα να μου μεταγγίζει τον ενθουσιασμό του, σαν ενέργεια που με έκανε μένα να συνεχίζω το γράψιμο, αλλά όσο κι αν ήμουν ο τελευταίος που θα το παραδεχόταν, όσο κι αν τ' απωθούσα με όλη μου τη δύναμη, κάτι παρόλα αυτά, με κατέτρωγε. Πολύ φοβόμουν πως δεν ήταν ο ίδιος πια.

Για το περιστατικό του στο Παρίσι δεν μου είπε τίποτα. Πιάσαμε τη συζήτηση απ' το σημείο ακριβώς που την είχαμε σταματήσει την τελευταία φορά που είχαμε συναντηθεί, πριν από καναδυό μήνες. Σε να μην του είχε συμβεί απολύτως τίποτα. Τον ενδιέφερε μόνο να δει πως προχωρούσε το βιβλίο μου για τον Λαμπράκη. Κι εγώ έχοντας μπροστά μου τη ζωντανή περίπτωση ενός άλλου Λαμπράκη, που αποφέυγε κάθε κουβέντα για το περιστατικό, (το θεωρούσε ανώγειο λόγου να ασχοληθεί με το άτομό του) έπρεπε να κάνω πως δεν με νοιάζει, δεν ξέρω τίποτα, δεν...

Λίγες βδομάδες μετά το πραξικόπημα των συνταγματαρχών, τον είδα στο Παρίσι. (Από κάποια τρύπα, ενός υψηλά ιστάμενος της Ασφάλειας, που ήθελε να το παίξει σε δύο ταμ-

πλό, έσωσε μερικά απ' τα κεφάλια της Αριστεράς, απ' τα νύχια της χούντας, κάνοντας τα στραβά μάτια, στο αεροδρόμιο). Όταν τον ρώτησα για το πραξικόπημα μου είπε: «Θα αποτελέσει μακροπρόθεσμα την Κολυμβήθρα του Σιλβάμ για την αμαρτωλή Δεξιά, όπου αναβαπτιζόμενοι οι Δεξιοί θα αποπλυθούν από τα αμαρτήματά τους, για να μας κυβερνήσουν μετά την πτώση της», ο.ε.δ. Τα λόγια του δεν ήταν προφητικά. Γιατί τίποτα δεν είχε ο φίλος μου του προφήτη. Ήξερε να βλέπει και να αναλύει τα γεγονότα σωστά.

Στα χρόνια της κοινής μας αυτοεξορίας, δεν μπορού να πω πως είμασταν με τον φίλο μου στις πιο άριστες σχέσεις. Ο λόγος ήταν που απορροφήθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά απ' τα ενδοκομματικά τους, που οδήγησαν στη διάσπαση. Εμείς βλέπομασταν πάντα και συχνά. Όμως δεν ήταν όπως παλιά στην Αθήνα. Είμασταν εκτός έδρας κι οι δυο. Η διάλυση που φέρνει η ξενιτιά, η δυσκολία της επικοινωνίας, οι αποστάσεις... Στον τόπο μας είχε συμβεί αυτό που έπρεπε να είχε αποφευχτεί. Τώρα έπρεπε να βρεθούν άλλοι τρόποι δράσης. Πάντα, όταν βλέπομασταν, φυσικά, υπήρχε εκείνη η παλιά, η σκοτεινή έλξη του ένα για τον άλλον. Και πάντα, κάθε φορά που τον έβλεπα, έφευγα από κοντά του πλουτισμένος, απ' την ανάλυση του κόσμου (και τώρα ο φίλος μου μου μιλούσε σε επίπεδο διαπλανητικό) που με βοηθούσε να καταλαβαίνω τα τεκταινόμενα και να συνδέω τα μεταξύ τους άσχετα επιφανειακά γεγονότα του πλανήτη. Όμως είχαμε χάσει κι οι δυο το κέντρο, τον πυρήνα μας απ' όπου άλλοτε μπορούσαμε να εξακοντιστούμε στον κόσμο. Άρριζοι σε ξένο χώμα, το κοινό, μας έλειπε, οι συγκεντρωμένοι δέκτες. Το φωτεινό του πρόσωπο καταύγαζε την πικρά της εξορίας, αλλά είχε αρχίσει να μαζεύει πικρές διαφορετικές από παλιούς συναγωνιστές και φίλους του. Εμένα, όπως πάντα δεν θα μου έλεγε τίποτα. Αλλά νομίζω ότι διαφωνούσε που έγραφα πικρά βιβλία καταγράφοντας τα όσα γινόταν μεταξύ των Ελλήνων στο εξωτερικό. Δεν ήθελε να βγαίνουν τα εν οίκω στο δημό.

Με τη μεταπολίτευση, εγώ μεν τα μάζεψα κι έφυγα για έξω πάλι, εκείνος όμως παρέμεινε στην Ελλάδα κι έμοιαζε πια ηνίοχος που είχε χάσει τα γκέμια του. Υπήρχε και μες το ΚΚΕ Εσωτερικού, το εξωτερικό και το εσωτερικό κομμάτι του. Εκείνοι που είχαν μείνει εντός κι εκείνοι που βρέθηκαν έξω στα χρόνια της χούντας. Τον διέβλεπα, οπότε βρισκόμασταν, φανερά εκνευρισμένο. Τη νεολαία που κάποτε την έλεγχε και την καθόδηγούσε, σα να μην την άγγιζε πια. Οι νέοι δεν τον ήξεραν. Γιατί είχε αποφύγει συστηματικά την επωνυμία. Ό,τι έκανε, το 'κανε από μια πίστη βαθύτερη στον αγώνα, με την ταπεινοσύνη των φραγκισκανών μοναχών που θέλουν να μείνουν φτωχοί και άσημοι. Μα η χούντα είχε μεταμορφώσει την Ελλάδα σε επώνυμους και ισχυρούς. Η αυθάδεια ήταν πια νόμος. Η τρύπα στον εγκέφαλο κοινωνούσε με το χάος. Η σεμνότητα, η ταπεινοφροσύνη είχαν χαθεί. Συχνά μου παραπονιόταν για την έλλειψη επικοινωνίας που είχε με τους Ρηγάδες. Δεν έχουν διαβάσει τίποτα, μου έλεγε. Δεν ενδιαφέρονται να μάθουν τι τους προϋπήρξε. Με τους συνομηλίκους του έτσι κι αλλιώς ποτέ δεν είχε πολλά πράγματα να πει. Αυτός ήταν στραμμένος στο αύριο, στη νέα γενιά, στα παιδιά του δεκαπεντασύλλαβου. Κι αυτοί είχαν άλλα χούγια, απ' τους Επονίτες και τους Λαμπράκηδες που ήξερε. Κι ο φίλος μου χωρίς τα νιάτα γύρω του ν' ανταποκρίνονται στον παλμό του, ήταν σαν το ψάρι έξω απ' το νερό. Έτσι η ανάγκη του άλλου νερού, για να καλύψει την απουσία της θάλασσας, του αλκοόλ δηλαδή, του έγινε φαίνεται αναγκαία. Όταν τον έβλεπα τώρα,

πίναμα μαζί. Ήταν σαφώς πικραμένος. Η αγάπη του για μένα κι η δική μου γι' αυτόν, δεν αρκούσε για να γεφυρώσει το χάσμα που υπήρχε ανάμεσα σ' αυτόν και στους άλλους, σε μένα και στους άλλους. Οι επαφές μας συνέχισαν πάντα να 'ναι το ίδιο για μένα αποκαλυπτικές. Με διαφώτιζε πάντα, αλλά δεν με καθοδηγούσε. Δεν έβγαίνει τίποτα από την κουβέντα μας. Κάτι δεν τελειοποιούσε. Και πίναμε έτσι κι οι δυο, για να ζήσουμε στον δικό μας κόσμο.

Πολλοί που τον έβλεπαν συχνά, μου λέγαν πως είχε επιλέξει ο ίδιος αυτόν τον αργό θάνατο. Εγώ δεν συμφωνώ. Οι επαγγελματίες πολιτικοί, επιβιώνουν των κραδασμών πάντα, γιατί τους λείπει εκείνη η ευαισθησία που σκοτώνει. Ο φίλος μου ήταν υποκείμενο μαζί και αντικείμενο της Ιστορίας. Σαν τον Γκράμσι, τον ενδιέφερε το ίδιο πολύ η κούκλα της ανεξουσίας του με την ανταρσία στην Υεμένη. Η ευαισθησία, μια έννοια που σπανίζει στους στρατευμένους που κάνουν τον εαυτό τους σκληρό από άμυνα, αποτελούσε το χαρακτηριστικό του. Ευαισθησία, μια λέξη χαμένη ή κερδισμένη απ' τους αυτοαποκαλούμενους «ευαίσθητους», τους απολιτικοποιημένους, τους ομοφυλόφιλους, και που ταιριάζει προπαντός σε άντρες που έχουν λιώσει στα σίδερα της φυλακής, που έχουν αντιμετωπίσει το θάνατο με παλικαριά, φωνάζοντας, όπως τότε, μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα, «για μια καλύτερη Δραπετσώνα». Κι ό,τι μίζομπάσταρδα μας έχουν κατακλύσει από τότε —βιντεοκλάμπ και φαστφουντάδικα, ναρκωτικά και σουζές— ο φίλος μου ήθελε να τα προλάβει όλα αυτά, μα δεν το μπόρεσε, γιατί γεννήθηκε σε λάθος εποχή, ήταν ο Λουνατσάρσκι σε ένα κίνημα που απ' την αρχή απουσίασαν ο Λένιν και ο Τρότσκι κι υπήρχαν μόνο μικροί πλεγματοί σταλινικοί που φοβήθηκαν τη διάνοηση όπως ο διάβολος το λιβάνι.

Φίλε μου, προσπαθώ τώρα να θυμηθώ ποια ήταν η τελευταία μας συνάντηση. Μήπως εκείνη όταν έπεσε κι έσπασε το χέρι σου, προοίμιο της άλλης πτώσης σου, της τελικής; Τα τελευταία χρόνια πολύ μου θυμίζεις εκείνους τους στυλίτες που ζούσαν στο Βυζάντιο πάνω σε μια κολώνα και δεν δεχόταν τίποτα απ' τους αυτοκράτορες που πήγαιναν να τους επισκεφθούν και να πάρουν τις συμβουλές τους. Έτσι μόνο σε βλέπω, μόνο τραγικά. Μα τότε σε είδα για τελευταία φορά; Καλοκαίρι του '80; Και τι είπαμε; Γιατί μιλήσαμε; Θυμάμαι πως δεν μπορούσαμε να συγκεκριμοποιήσουμε πια το αιτούμενο. Το αιτούμενο σα να είχε χαθεί, μέσα στο τέλμα. Είχαν αλλάξει θέση οι δείκτες. Όταν σου το 'πα, δεν απόρησες. «Έτσι, είναι», μου είπες, «τώρα». Όλα τα άντεξες θαρραλέα στη ζωή σου: εξορίες, φυλακές, καταδικές σε θάνατο, διασπάσεις, διαγραφές, όλα. Το τέλμα, την καθίζηση δεν την μπορούσες.

Με κανένα τρόπο δεν την άντεχες. Κι η πίκρα του Δήμου γίνεται σιγά σιγά, για τους ανθρώπους που δεν ξεχωρίζουν το υποκείμενο απ' το αντικείμενό τους, πίκρα ιδιωτική. Του σπιτιού. Κι ανέκφραστος. Να 'χεις πεθάνει ανέκφραστος. Όπως τα έξι εκατομμύρια εβραίοι, όπως δεκάδες χιλιάδες παλαιστίνιοι που τους αυτοκτονούν. (Για τους πρώτους βρέθηκαν πολλοί να μιλήσουν. Για τους δεύτερους, σχεδόν κανείς). Όπως τόσες φυλές που χάθηκαν στον διάβη της ιστορίας, όπως σε χίλια χρόνια βυζαντινισμού, δεν μας μείναν παρά κάτι ψηφίδες για αυτοκράτορες και κάτι «λαούς» σαν οι «λαοί» να μην ήταν αθροίσματα, ξεχωριστών ατόμων που δεν ξέρουμε γι' αυτούς κι ούτε ποτέ θα μάθουμε τίποτα, γιατί περάσαν κι αυτοί ανέκφραστοι από την ιστορία, κι εσύ, μονάδα, μικρή, ελάχιστη,

στη, ένα άτομο, ανέκφραστος, ζώντας μέσα στο χώρο της έκφρασης, όπου όλοι συντάσαν κείμενα πολιτικά, κείμενα κοινωνιολογικά, κείμενα λογοτεχνικά, κι εσύ, η ψυχή τους, να μην έχεις αφήσει ούτε μια γραμμή, ούτε καν μια σου καθαρή φωτογραφία. Εκφράστηκες μέσα από άλλους, κι οι άλλοι πήραν το μήνυμά σου, ξεχνώντας εσένα, τον αιμοδότη, τον εμπνευστή, τον συντονιστή τους. Μα όχι κι εγώ. Η μάλλον όχι τόσο πολύ όσο οι άλλοι. Γιατί όμως να είναι φτιαγμένη έτσι η κοινωνία μας που να μας βολεύει τελικά ένας θάνατος; Σα να έχουμε να κάνουμε με έναν λιγότερο μπελά. Έχω αυτή την αίσθηση, της χώρας που δεν μας χωράει. Κι ανατρέχω στην ιστορία μας, την πρόσφατη, για να βρω τι έφταιξε, τι στράβωσε απ' την αρχή το κλίμα. Όμως οι αγωνιστές δεν βουβαίνονται. Και με το φίμωτρο ακόμα, μπορούν να μιλήσουν μέσα απ' αυτό, να μουγγρίσουν. Έτσι θέλω να πω, γράφεται η ιστορία: είναι μια πρόκληση στη λησμονιά, στο βόλεμα της ηλιθίας λήθης. Μα για να βρω κι εγώ το κουράγιο να σου μιλήσω, πρέπει αναγκαστικά να εκπαιριστώ. Να μην έχω στο δέρμα μου την ψωρίαση της πρωτεύουσας, την παμμέγιστη αδιαφορία της «εντός των τειχών» κοινωνίας, την αφροδισιακή σχέση με την επιλεγμένη κουλτούρα που προκαλεί τη βλεννόρροια του νου και της ψυχής τη σίφυλη. Γιατί δεν υπάρχουν πια κοινά μέτρα και σταθμά. Ο καθένας έχει βρει την αντιστοιχία του κιλού με μέτρο τη δική του ελαφρότητα. Η απίθανη ελαφρόδα της ύπαρξης, θα μου πεις. Μα ο Κούντερας εννοούσε κάτι σοβαρό. Τον Παρμενίδη. Κι όχι αυτή την τουρκολλημένη γυφτιά, που σε κάνει να θέλεις να πλένεις τα χέρια σου κάθε φορά που χαιρετάς συνάνθρωπό σου. Υπάρχει ένα σημείο νοδάρ, που το φτάσαμε με τις ευλογίες, όχι πια ενός αρμόδιου καθ' ύλην υπουργείου πολιτισμού, αλλά μιας ολόκληρης κοινωνίας. Ναδάρ πολιτιστικό. Μακάρι να έχω λάθος. Να πέφτω θύμα της νοσταλγίας μου για σένα και να τα βλέπω έτσι όλα ξεβράκωτα. Γυμνά. Μα η σεμνότητα, πες μου, πού διδάσκεται; Σε ποια ιεροδιδασκαλεία; Παντού βλέπω ντίσκο και βίντεο κλαμπ, φαστφουντάδικα, νεολαίες κομματικές που μοιάζουν με απλανείς αστέρες. Να 'χω γεράσει; Ή μήπως, σε καιρούς χαλεπούς, η σιωπή είναι προτιμότερη; Εσύ είχες μια περίεργη λεβεντιά.

Οπλισμένη με ευαισθησία, άγνωστης καταγωγής και προέλευσης. Γελούσα τη μέρα του θανάτου σου μέσα μου, όταν είδα μια σκεπή από χώμα, ένα εξόγκωμα της γης, να σε σκεπάζει. Νομίζω πως έκανε κρύο ή έβρεχε. Ήταν όλοι οι γνωστοί. Κάτι το φάλτσο υπήρχε στον αέρα. Απ' όλους αυτούς που εσύ είχες απομακρυνθεί, γιατί εβλεπες πάνω τους τα σημάδια μιας βαθύτερης αρρώστειας. (Όλοι αυτοί που έλεγαν ότι αυτοκτονείς σταδικά χωρίς να νοιάζονται να απομακρύνουν τους λόγους που σε είχαν φέρει σ' αυτή την κατάσταση). Γιατί κάθε άνθρωπος έχει τα τόξα της αντοχής του. Κι εσύ τα 'χεις ξεπεράσει. Η πραγματική ευαισθησία φθείρει πιο γρήγορα η αντρικία ευαισθησία, κάτι ξεχασμένο φαίνεται, θαμμένο σε πανάρχαια κιτάπια.

* * *

Ένα τράνταγμα που δέχεσαι, όσο κι αν είναι ισχυρό, αποδίδει δημιουργικά ανάλογα με τη δική σου τη στιγμή που θα το δεχτείς, αν είσαι δηλαδή εσύ ο ίδιος προετοιμασμένος να τ' αφήσεις να δουλέψει μέσα σου και να σε μεταβάλει. Είναι όπως ο σπόρος που πέφτει στη γη κι ανάλογα με την κατάσταση του εδάφους, πλάνη ή ξεραιίνεται. Όσες φορές τον σκέφτηκα τον φίλο μου σ' αυτά τα χρόνια λέγοντας πως θα 'ρθει η στιγμή να του γράψω έ-

να γράμμα που του χρωστώ, βρισκόμουν πάντα κάτω απ' το «στρες» μιας δουλειάς, εξωτερικής για μένα, που διατηρούσε αυτή την ανάγκη της επαφής μου μαζί του στο στάδιο του νεφελώματος. Δεν μπορούσε δηλαδή εκ των πραγμάτων να υλοποιηθεί. Το 'ξερα αυτό και δεν το συζητούσα με κανέναν, σε κανέναν δεν έλεγα το πόσο μου λείπει, γιατί ο έρωτας όπως και η ερωτική φιλία δεν κοινοποιείται με τα λόγια, παρά μόνο όταν τα λόγια αυτά χρησιμεύουν για την εκτόνωσή μας. Και το μόνο που δεν ήθελα για τον φίλο μου ήταν να εκτονωθώ.

Η στιγμή λοιπόν που είδα τη φωτογραφία του στην εφημερίδα, ήταν ακριβώς αυτή που έπρεπε να 'ναι. Θέλω να πω, τον είχα ξεχάσει ολότελα. Για πολύ καιρό. Και ξεφύλλιζα την κυριακάτικη «Αυγή» προσπαθώντας να ξεδιαλέξω ποια κομμάτια, από τις ζέστες κυρίως μεταφορές, με ενδιέφεραν για να τα διαβάσω μετά, συλλαβίζοντας τους τίτλους, όταν είδα την αγνή φωτογραφία του με το σχόλιο. Θερμό, που τη συνόδευε και ταράχτηκα έτσι. Πέντε χρόνια είχαν περάσει, πέντε χρόνια κι αυτό με θύμωσε. Ο χρόνος που περνά δεν μας βασανίζει παρά επιφανειακά τις περισσότερες φορές. Πρέπει να συμπίσει με κάτι πολύ σημαντικό για μας για να ξυπνήσει μέσα μας ο αρχαίος θυμός, η αγανάκτηση για την ικανότητά μας να λησμονούμε, ώστε να συλλάβουμε το χρόνο σ' όλο το τραγικό μεγαλείο του. Κι εγώ θυμώσα που άφησα άλλα γεγονότα να παρεμβληθούν πάνω σ' αυτή την οριακή ημερομηνία και να θελήσουν σαν τον κισσό να την πνίξουν.

— Να ο φίλος σου, μου είπε η γραφομηχανή μου ξαφνιασμένη. Γι' αυτόν δεν μου έχεις μιλήσει τόσες φορές;

Προσποιήθηκα τον αδιάφορο κρύβοντάς της το σοκ που είχα περάσει μόλις πριν λίγη ώρα.

— Ναι, της είπα, αυτός είναι.

— Κι εγώ νόμιζα ότι είχε πεθάνει πολύ παλιά, μου είπε. Από τις διηγήσεις σου έτσι νόμιζα.

— Όχι της αποκρίθηκα, έχουν περάσει μόνο πέντε χρόνια, ενώ μέσα μου τα πέντε αυτά χρόνια μου φαίνονταν αιώνες σχεδόν.

Τώρα, γιατί της έπαιξα αυτό το παιχνίδι; Ακριβώς για να κρύψω τον αρχαίο μου θυμό, για να μπορέσω να τον κρατήσω κατάδικό μου κι όταν ερχόταν η στιγμή, (αυτή τη στιγμή που τώρα κάθισα να γράψω) να μπορούσα όλα να τα πω, σαν τα σωθικά που βγάξεις από μια ξεκοιλιασμένη κότα.

Κι ωστόσο για να καταλάβει κανείς τι περίεργο ζώο που είναι ο άνθρωπος, πριν δω τη φωτογραφία του στην εφημερίδα, η μέρα αυτή, ανήμερα των Φώτων, είχε ταυτιστεί μέσα μου με ένα άλλο περιστατικό, που είχε συμβεί πριν τρία μόνο χρόνια κι είχε επικαλύψει, σαν τον ασβέστη στον τοίχο μιας φυλακής, τον θάνατο του φίλου μου. Ένα περιστατικό που το διηγόμουν πάντα, τέτοιες μέρες, σαν μια επέτειο, ξεχνώντας πως δυο χρόνια πριν απ' το περιστατικό αυτό, δηλαδή πέντε από τώρα, είχα παρακολουθήσει κι εγώ την κηδεία του φίλου μου, ψυχρός και μακρινός, ξέροντας πως οι άνθρωποι που ζουν μέσα μας δεν πεθαίνουν.

Ίσως μπορέσω μια άλλη φορά να καταδείξω πως το ένα περιστατικό δεν είναι άσχετο με το άλλο, αφού όλα συνδέονται μεταξύ τους με έναν μυστικό τρόπο που φτιάχνει το μεταξύ της ζωής κι οι τροχαλές των ανθρώπων μπαίνουν η μια στο κενό που αφήνει η άλλη. Δεν είναι τυχαία η παρομοίωση του μεταξίου. Πρόκειται ακριβώς για την ιστορία ενός μεταξοσκώληκα που πνίγηκε μες το κουκούλι του και δεν μπόρεσε να βγει, όπως τον περιμέναμε, αλλαγμένος σε χρυσαλλίδα.

Σε πρώτο ενικό πρόσωπο

Για το βιβλίο του Χρ. Μίσσιου
«Καλά, εσύ σκοτώθηκες νωρίς»

του Χρ. Γ. Λάζου

Με επτά εκδόσεις μέσα σε τέσσερις μήνες και περίπου 12.000 αντίτυπα κατά το πρώτο τρίμηνο της κυκλοφορίας του, το αφήγημα του Χρόνη Μίσσιου «... Καλά, εσύ σκοτώθηκες νωρίς» (εκδ. Γράμματα, σελ. 221) αποτελεί για την ελληνική αγορά ένα σπάνιο φαινόμενο.

Παρότι αυτά τα μεγέθη, σε απόλυτους αριθμούς, δεν μπορούν να συγκριθούν με τις ατίστοιχες κυκλοφορίες άλλων πολιτιστικών αγαθών (π.χ. δίσκοι ή κινηματογραφικές ταινίες), ωστόσο είναι ενδεικτικά για τα γούστα και τους αστερισμούς ιδεών που αναπτύσσονται σ' ένα μέρος του κοινού και ιδιαίτερα των αναγνώστων. Επιπλέον, αν πάρουμε υπόψη το γεγονός ότι τα δημοσιεύματα για το βιβλίο (άρθρα, συνεντεύξεις κλπ.) δεν προηγήθηκαν, αλλά μάλλον ακολούθησαν και συντήρησαν τις σαφείς ενδείξεις της κυκλοφορίας για την επιτυχία του, ενισχύεται η υπόθεση ότι το ενδιαφέρον που προκαλεί και οι συζητήσεις που το συνοδεύουν ανταποκρίνονται σε διεργασίες βαθύτερες που ξεπερνούν την πρωτογενή λειτουργία των μηχανισμών της αγοράς.

Από αυτή τη σκοπιά, το ερώτημα «γιατί αυτό το βιβλίο έγινε μπεστ-σέλερ» χάνει τον κοινότοπο χαρακτήρα του και μετατρέπεται σ' ένα γόνιμο εργαλείο για την προσέγγιση του κείμενου και για τον προσδιορισμό του αναγνώστη που προϋποθέτει και παράγει.

Οι μαρτυρίες: ένας αφηγηματικός τόπος

Σε πρώτη όψη, η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δεν είναι προφανής. Το κείμενο αυτό ανήκει στην κατηγορία των αυτοβιογραφικών αφηγημάτων που, μετά το 1974, γνώρισε μίαν ειδική άνθιση και κυριολεκτικά δημιούργησε έναν αφηγηματικό τόπο. Αναφέρομαι στις μαρτυρίες πολλών αγωνιστών της Αριστεράς που επεχείρησαν να υπερβούν τους φραγμούς της αυτολογοκρισίας και να καταβάλουν τις προσωπικές εμπειρίες τους ως συμβολή στην ιστορική μνήμη και στην υπόθεση της επανεκτίμησης της συνολικής πορείας του κομμουνιστικού κινήματος.

Σ' αυτή την κατηγορία των κειμένων, η λογοτεχνικότητα ως έκφραση μιας αυθεντικής εμπειρίας μπορεί κάποτε να ήταν ένα από τα τελικά αποτελέσματα, όμως ποτέ δεν συγκροτούσε τον κεντρικό πυρήνα και το μείζον αίτημα του αφηγητή. Η λογική και οι τρόποι της αφήγησης υπηρετούσαν τον κρίσιμο, στη συνείδηση του αφηγητή, πολιτικό στόχο. Συνήθως, η έκφραση της εμπειρίας, η συνάντηση δηλαδή ενός προσώπου με την πραγματικότητα και το δύσκολο εγχείρημα να διατυπωθεί αυτή η αδιαμόρφωτη εμπειρία σε έντεχνο λόγο, δεχόταν την απαραίτητη διαμεσολάβηση της πολιτικής ιδεολογίας, η οποία αναλάμβανε την ανασυγκρότηση της εμπει-

ρίας, την πολλαπλή επεξεργασία της και την τελική διατύπωση του αφηγηματικού υλικού.

Ανάμεσα σ' αυτές τις μαρτυρίες και το κείμενο του Χ. Μίσσιου η πρώτη και βασική διαφορά αναδύεται και οργανώνεται σ' αυτό ακριβώς το σημείο: η πολιτική διάσταση αναιρείται ως κεντρικό αίτημα και τη θέση της καταλαμβάνει η επιθυμία να αφηγηθεί μια προσωπική εμπειρία. «Σου γράφω, όχι από τις φυλακές της Κέρκυρας, από την Αθήνα σου γράφω, σχετικά ελεύθερος... Θέλω να σου μιλήσω για τα παλιά, την παρέα» (σελ. 7). Αυτές είναι οι πρώτες φράσεις του βιβλίου και λειτουργούν ως εξαιρετικά συνοπτική διατύπωση του αφηγηματικού προγράμματος. Εμπεριέχουν το θέμα, χαράζουν την αφηγηματική στρατηγική, αποφασίζουν τις βασικές επιλογές και προσδιορίζουν τους τρόπους της αφήγησης. Συνάμα, αναφέρονται στον αφηγηματικό τόπο, αλλά τον επαναλαμβάνουν με έναν τρόπο ειρωνικό και κριτικό.

Το θέμα πλέον δεν είναι οι περιπέτειες του κινήματος ή της χώρας, αλλά οι περιπέτειες μιας παρέας κι ενός προσώπου. Όλη η αφήγηση γίνεται σε πρώτο ενικό πρόσωπο κι απομονώνει αυστηρά τις εμπειρίες του αφηγητή. Αυτός, με τη σειρά του, δεν απευθύνεται γενικά σ' ένα κοινό, αλλά σ' έναν νεκρό φίλο που τον παίρνει ως προνομιακό και, παράλληλα, βουβό συνομιλητή. Ανάμεσα στα δύο πρόσωπα ανοίγει το διάστημα όπου θα ξετυλιχτεί το κείμενο. Ο αφηγητής προϋποθέτει όλο το κοινό απόθεμα εμπειριών και μνήμης που κάνει περιττή την επιμονή σε κάποια στοιχεία και υποστηλώνει τη λιτότητα ή και την ελλειπτικότητα πολλών περιγραφών. Σ' αυτή τη φανταστική συνομιλία, που αναπτύσσεται οργανικά με τη μορφή της προφορικής λαϊκής αφήγησης, αξίζει να κρατηθούν και να μνημονευθούν μόνον εκείνα τα σημεία που συγκροτούν τις ιδιαίτερες —και ακριβώς γι' αυτό το λόγο άγνωστες— προσωπικές περιπέτειες του αφηγητή.

Από εδώ απορρέει και μία ακόμα σημαντική διαφορά που αποτελεί λογική συνέπεια της πρώτης. Στο μέτρο δηλαδή που ο συνομιλητής —το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται ο αφηγητής— διαθέτει εξ ορισμού την κοινή αποσκευή που καθιστά δυνατό αυτό τον τύπο της αφήγησης, έπεται ότι και ο αναγνώστης —πρότυπο που παράγει το ίδιο το κείμενο μετέχει αυτού του αποθέματος. Με άλλα λόγια, το κείμενο προϋποθέτει τα κείμενα που έχουν γραφτεί πριν απ' αυτό, αποδέχεται σιωπηρά ότι είναι κτήμα του αναγνώστη και συνεπώς του υποδεικνύει να καταλάβει τη θέση του ιδανικού συντρόφου στον οποίο απευθύνεται άμεσα —σε δεύτερο πρόσωπο— ο αφηγητής.

Προφανώς, το ζήτημα εδώ δεν είναι αν αυτή η επιλογή είναι αποφασισμένη και εμπρόθετη. Δεν ενδιαφέρει δηλαδή το ερώτημα αν

ο Μίσσιος έχει συνείδηση της διακειμενικότητας και συνεπώς οργανώνει αντίστοιχα το υλικό του. Η διαπίστωση πως το κείμενο εμπεριέχει σιωπηρά αυτή την προϋπόθεση αρκεί. Και φυσικά δεν αναφέρομαι αποκλειστικά σε γραπτά κείμενα, αλλά στο σύνολο των αφηγήσεων, γραπτών και προφορικών, που συναπαρτίζουν το απόθεμα που διαθέτει ο αναγνώστης.

Ωστόσο, το κείμενο δεν προσδιορίζει τον αναγνώστη του μόνον ως προς το μερίδιό του στο κοινό απόθεμα, αλλά τον εγκαλεί και σε μία σχέση συνενοχής. Τα στοιχεία που ορίζουν αυτή τη θέση μες στο κείμενο είναι πάρα πολλά. Εδώ θα περιοριστώ σε ένα, το οποίο περικλείει μίαν ιδιαίτερη σημασία και επαναλαμβάνεται πολύ συχνά στο αφήγημα του Μίσσιου: είναι το εντελώς ελλειπτικό του συμπεράσμα, αυτό που, από μίαν άλλη πλευρά, πρέπει να θεωρηθεί και ως μεθοδική άρνηση ή εγγενής αδυναμία να καταλήξει σε ένα συμπεράσμα. Συναντιέται για πρώτη φορά πολύ νωρίς (σελ. 10), τρεις μόλις σελίδες μετά την αρχή του αφηγήματος. Είναι η κατάληξη ενός περιστατικού —το συγκεκριμένο περιγράφει τη συμπεριφορά της καθοδήγησης— από αυτά που διεσπαρμένα σε όλο το βιβλίο στοιχειοθετούν με τη συσσώρευσή τους την ιδιότυπη αποδεικτική του συγγραφέα. Αφού λοιπόν περιγράψει την άρνηση ενός μέλους της καθοδήγησης να μοιραστεί μαζί τους ένα ολόκληρο τσιγάρο ο Χ. Μίσσιος καταλήγει: «Σκέτη χαμούρα σου λέω, ούτε για τα μάτια να πει, πιάστε και σεις καμιά καυτή, ρε παιδιά. Και να φανταστείς, όλοι είμαστε μελλοθάνατοι, κάθε βράδυ περιμέναμε να μας πάρουν για την απομόνωση... Τι να πεις!»

«Τι να πεις!» Με τη διατύπωση μιας φαινομενικής απορίας στη θέση του συμπεράσματος το νόημα αυτού του περιστατικού μένει μετέωρο, ανοιχτό σε ποικίλες αναλυτικές ερμηνείες. Αποκλείει, ωστόσο, μια εκδοχή: την ταύτιση με την καθοδήγηση. Σε συνδυασμό με τη βιαιότητα του υβριστικού προσδιορισμού —«σκέτη χαμούρα»— και την emphaticή δήλωση της υπαρκτικής κοινότητας —«όλοι είμαστε μελλοθάνατοι»— το ελλειπτικό συμπέρασμα επιτελεί τη διπλή λειτουργία του: από τη μία πλευρά, δεν δηλώνει τίποτα περισσότερο από την ύπαρξη μιας διαφοράς, μιας ανισότητας, την οποία η καθοδήγηση παράγει και διατηρεί. Και από την άλλη, επικαλείται την κοινότητα των εξουσιαζομένων, αποκαθιστά την επικοινωνία και προοικονομεί την προσχώρηση και τη συνενοχή του αναγνώστη στην πράξη του βίαιου εξοβελισμού της καθοδήγησης. Η καθοδήγηση εδώ κρίνεται από τη θέση μιας κοινότητας της οποίας ο αφηγητής είναι μέλος και με βάση τις κοινωνικές και ηθικές κατηγορίες που ταξινομούν το σύμπαν της.

Αν αυτές οι διαπιστώσεις είναι ορθές, τότε είναι δυνατόν να διατυπωθούν κάποια αρχικά, προσωρινά, συμπεράσματα. Το κύριο συμπέρασμα είναι πως το αφήγημα του Χ. Μίσσιου μετατοπίζει τις βασικές συντεταγμένες του αφηγηματικού τόπου και από μια διαφορετική θέση ανοίγει μια νέα προοπτική μέσα στην οποία το εμπειρικό υλικό υπόκειται σ' έναν εντελώς διαφορετικό χειρισμό. Και εξηγούμαι:

● Ως προς τον προσδιορισμό του θέματος.

Ο Χ. Μίσσιος δεν επιχειρεί να αποδώσει μια συνολική κοινωνική και πολιτική εμπειρία και να αναζητήσει την γενικής ισχύος αλήθεια της. Αντίθετα, επιμένει στην αυστηρά προσωποπαγή εμπειρία του και έμμεσα επιχειρεί να εμπεδώσει τη νομιμότητα της μερικής και ιδιότυπης ατομικής αλήθειας.

● Ως προς τα υπόλοιπα αφηγήματα. Προϋποθέτει την ύπαρξή τους και τα συμπεριλαμβάνει έμμεσα στο δικό του αφήγημα.

● Ως προς τον τρόπο με τον οποίο απευθύνεται στον αναγνώστη. Αρνείται το διδακτισμό μιας αποδεικτικής διαδικασίας και στη θέση της στήνει τη γοητεία μιας ιδιαίτερης κοινότητας που τις αξίες της καλείται ο αναγνώστης να μοιραστεί.

● Ως προς το σύστημα ιδεών με το οποίο επεξεργάζεται την εμπειρία του. Αν συνήθως στις μαρτυρίες το εργαλείο με το οποίο επιχειρείται η μορφοποίηση της εμπειρίας είναι η πολιτική ιδεολογία της κομμουνιστικής αριστεράς, και αν η κριτική διάσταση παράγεται πάντα από το εσωτερικό της, το εργαλείο του Χ. Μίσσιου είναι εντελώς διαφορετικό.

Αυτό το τελευταίο σημείο οδηγεί και στο ακόλουθο ερώτημα: πώς μπορούν να παραχθούν αυτές οι μετατοπίσεις; Από ποια θέση είναι δυνατόν ν' ανοίξει μια διαφορετική προοπτική; Και, τέλος, ποιες είναι οι επιπτώσεις της στο ίδιο το αφήγημα;

Τις απαντήσεις νομίζω πως τις δίνει το ίδιο το κείμενο.

Οι διαδοχικές συγκρούσεις: βασικός συνεκτικός ιστός

Το αφήγημα του Χ. Μίσσιου ακολουθεί σε χοντρές γραμμές τη βιογραφία του ήρωα αφηγητή. Οι κύριες αφηγηματικές ενότητες, ορίζονται από τη σειρά των φυλακών και των στρατοπέδων όπου οδηγείται. Οι μεγάλες τομές αντιστοιχούν στις μεταγωγές, συμπίπτουν δηλαδή με τις αλλαγές των χώρων, των προσώπων και των μεθόδων βασανισμού. Πάνω σ' αυτή τη σταθερή γραμμή που ακολουθεί τη ροή του χρόνου ξετυλίγεται το κείμενο και διατάσσονται εν σειρά οι μεγάλοι όγκοι του αφηγηματικού υλικού. Εν τούτοις, αν οι μεγάλες ενότητες οργανώνονται με βάση την αρχή της χρονικής, χρονολογικής παράθεσης των γεγονότων —ή ίδια αρχή διέπει και όλες τις υπόλοιπες μαρτυρίες—, στο εσωτερικό κάθε ενότητας η αφήγηση υποκαίει σε μίαν αρχή ψυχολογικής συγχρονικότητας που ακολουθεί τους κανόνες του συνειρμού. Στο εσωτερικό δηλαδή κάθε ενότητας της αφήγησης, οι διαδοχικές στιγμές του παρελθόντος συνυπάρχουν ως ελάχιστα στρώματα μνήμης και το πέρασμα από τη μία στην άλλη —ανεξάρτητα από τη χρονική απόσταση που τις χωρίζει— ακολουθεί τις ελεύθερες αλληλουχίες του συνειρμού. Μια λεπτομέρεια, λοιπόν, της αφήγησης συντονίζεται με ένα άλλο περιστατικό, που ανήκει σε μια άλλη χρονική στιγμή, το ανασύρει από τη λήθη, ανοίγει μια νέα αφηγηματική ενότητα —εγκιβωτισμένη μες στην πρώτη— η οποία μπορεί να αποτελεστεί είτε από μερικές άραδες είτε από λίγες σελίδες, και όταν εξαντλείται, κλείνει αφήνοντας την αφήγηση να συνεχίσει το δρόμο της.

Αυτή η διασπορά, που σε πρώτη όψη φαίνεται τυχαία, στηρίζεται πάνω σε δύο άξονες που λειτουργούν ως οι συντεταγμένες του κειμένου:

● ο πρώτος είναι *μορφολογικός* και έλκει την ευθεία και άμεση καταγωγή του από την προφορική λαϊκή αφηγηματική παράδοση. Οι αλληπάλληλες παρενθέσεις, αυτό το συνεχές πηγαινε - έλα στο παρελθόν και το μέλλον του αφηγηματικού παρόντος, ο εγκυβωτισμός, είναι τεχνικές της προφορικής αφήγησης που ο Χ. Μίσσιος τις έχει επεξεργαστεί και τις έχει λειάνει μέσα στις κοινωνικές συναναστροφές του·

● ο δεύτερος —αυτός που με ενδιαφέρει εδώ— είναι *θεματικός*. Και με αυτό εννοώ ότι το κεντρικό θέμα του αφηγήματος, αυτό που οργανώνει όλα τα μικρότερα υποθέματα είναι η *σύγκρουση* της ατομικότητας με τρεις διαφορετικές κατηγορίες προσώπων και μηχανισμών που έχουν ως στόχο τη διάλυσή της.

Οι μηχανισμοί και τα πρόσωπα με τα οποία συγκρούεται ο ήρωας - αφηγητής συγκροτούν τρεις ομόκεντρους κύκλους. Στον εξωτερικό συγκεντρώνονται οι βασανιστές. Είναι οι καθαροί αντίπαλοι και οι μέθοδοί τους συνοψίζονται στην άσκηση της γυμνής φυσικής βίας. Μέσα από το βασανισμό του σώματος επιχειρούν να σπάσουν τον σκληρό φλοιό της ατομικότητας και έτσι να υποτάξουν την ψυχή. Η αρχή τους είναι απλή: «θα σκέφτεστε όπως εγώ, αλλιώς θα πεθάνετε». Ο δεύτερος κύκλος αποτελείται από τους ανώνυμους συντρόφους καθοδηγητές. Αυτοί δεν έχουν ως στόχο το σώμα αλλά την ψυχή. Η μέθοδός τους είναι η ιδεολογική χειραγώγηση και η δημιουργία ενός συναισθήματος ενοχής απέναντι στην κοινότητα που οι ίδιοι συγκροτούν και ισχυρίζονται ότι εκπροσωπούν. Η μέγιστη απειλή τους είναι αυτή της απομόνωσης. Η αρχή τους είναι πιο σύνθετη: «μπορείτε να σκέφτεστε διαφορετικά, αλλά από σήμερα θα είστε ξένοι ανάμεσα μας». Ο τρίτος κίνδυνος είναι εγκατεστημένος μέσα στον ίδιο τον αφηγητή: είναι ο κίνδυνος της τρέλας. Δεν απειλεί ούτε με την υποταγή στους ανθρώπους ούτε με την υποταγή σε ιδέες· απειλεί με τη διάλυση της ίδιας της ατομικότητας του υποκειμένου.

Σε κάθε μία από τις διαφορετικές μορφές της σύγκρουσης —που σχεδόν πάντα συνυπάρχουν στο χώρο και το χρόνο— ο αφηγητής αντιπαράθετε διαφορετικές μορφές άμυνας. Ωστόσο, όλες ανάγονται στο και απορρέουν από το ίδιο κοινωνικό και πολιτιστικό απόθεμα.

● Στους βασανιστές αντιπαράθετε το σύστημα αξιών της λαϊκής «μαγκιάς» που πυρήνας του είναι ο επιθετικός ανδρισμός, η αδιαμεσολάβητη από τα κυρίαρχα κοινωνικά κριτήρια κατάφαση της ιδιαιτερότητας του ατόμου, και κοινωνικός του ορίζοντας οι αξίες της περιθωριακής κοινότητας. Αυτόν τον αστερισμό ιδεών και πρακτικών τον μοιράζεται με τους ποινικούς— κι από εδώ απορρέει η άμεση επικοινωνία που αποκαθιστά μαζί τους.

● Απέναντι στον κίνδυνο της τρέλας, η διαφυγή γίνεται είτε μέσω της μνήμης είτε μέσω της μυθοπλασίας. Ο κίνδυνος της τρέλας είναι ο κίνδυνος «να χαθεί και να μην ξαναγυρίσει» (σελ. 68). Τη μέθοδο τη μαθαίνει από έναν συγκρατούμενο πρεζάκια: «... και κοίτα να δεις, μην αφήνεσαι, να βγαίνεις από μέσα σου, να φεύγεις... κατάλαβες; Ναι. Από το πρωί ως το μεσημέρι γινόντουσαν αόρατοι, σκότωνα, έσφαζα, έδερα βασανιστές, φυλάκες, υπουργούς. Απέλευθερώνα φυλακισμένους, λήστευα τράπεζες και πλούσιους και τα μοίραζα στους φτωχούς. Τους γαμούσα τη μάνα κάθε μέρα, και το βράδυ ταξίδευα. Ύστερα τα δηγόμουν

στο Σπίνο» (σελ. 69).

Ας σημειωθεί πως και οι δύο μέθοδοι δεν απορρέουν μόνον αλλά και συγκροτούν το ι-δανικό εγώ του αφηγητή. Επιπλέον, η βιαιότητα της σύγκρουσης γίνεται στη συνείδησή του κι ένας μηχανισμός μέσα από τον οποίο συγκροτεί την ατομική του ταυτότητα. «Αλλά τόσο σκληρότητα για τις υπογραφές τριών παιδιών... Κι όμως, αυτό ήταν που μας κράτησε όρθιους. Η σκληρότητά τους, η απανθρωπιά τους μας έπειθε ότι αυτό που μας ζήταγαν και που αρνιόμασταν να τους δώσουμε ήταν κάτι πολύ σημαντικό» (σελ. 64-65).

● Απέναντι στην καθοδήγηση ή στάση του δεν είναι ενιαία κι αυτό δηλώνεται με σαφή τρόπο στο κείμενο που χωρίζει τους καθοδηγητές σε δύο ομάδες: τους επώνυμους και τους ανώνυμους που τους αποκαλεί συλλήβδην «κερχανατζήδες». Οι πρώτοι γίνονται αποδεκτοί από την κοινότητα του αφηγητή, κατανοούν την ιδιαιτερότητά της κι επιχειρούν να την μεταλλάξουν προσδίδοντας της μια κοινωνικοποιητική ιδεολογία. Χειρίζονται το λόγο «απελευθερωτικά» και προσφέρουν ένα νόημα και μια προοπτική στην εμπειρία και τον κλειστό ορίζοντα του αφηγητή. Τα συναισθήματα που γεννούν είναι η ενοχή και ο θαυμασμός. Οι άλλοι μεταχειρίζονται την ιδεολογία τους ως μηχανισμό αναπαραγωγής της εξουσίας, συντήρησης της ανισότητας και καταπίεσης της κοινότητας του αφηγητή. Απέναντί τους, ο αφηγητής —που βρίσκεται έτσι διχασμένος ανάμεσα στην ιδανική εικόνα και την εμπειρία της πραγματικότητας— επικαλείται είτε τις αξίες που του δίδαξαν οι επώνυμοι καθοδηγητές είτε τις αξίες της κοινωνικής κατηγορίας στην οποία ανήκει. Και στις δύο περιπτώσεις όμως, αρνείται να τους αναγνωρίσει την ιδιότητα της ατομικότητας και τους στερεί το όνομα με το οποίο θα είχαν πρόσβαση στην υποκειμενικότητα και την ιδιότητα του προσώπου.

Γύρω από αυτό λοιπόν το θέμα οργανώνεται όλο το κείμενο του Χ. Μίσσιου. Όλα τα

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Κεφάλαιο και οικονομική πολιτική

Γ. Σταμάτης: Η κρίση και οι αυταπάτες για το ξεπέρασμά της.

Γ. Μαυρής: Η επίθεση του κεφαλαίου.

Η. Ιωακείμογλου: Για την αντικαπιταλιστική έξοδο από την κρίση. Μέρος 5ο: Μερικά συμπεράσματα.

Ε. Σεφερτζή: Από την κρίση της συσσώρευσης στην κρίση του κράτους πρόνοιας.

Λ. Αλτουσέρ: Η έννοια του οικονομικού νόμου στο «Κεφάλαιο».

Θ. Τσεκούρας: Η έρημη χώρα. Το παρελθόν και το παρόν του ΚΚΕ εσ.

U. Menzel: Οι νέες βιομηχανικές χώρες της Ν.Α. Ασίας και η θεωρητική συζήτηση για την ανάπτυξη.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1986 **15**

πρόσωπα που περιγράφονται, συλλαμβάνονται ως προς μία διάστασή τους κυρίως, εκείνη που υπηρετεί το θέμα της σύγκρουσης. Όλες οι περιπέτειές τους είναι άμεσα συναρτημένες με τους συγκεκριμένους ρόλους που αναλαμβάνουν σ' αυτό τον αγώνα.

Όποιος διαθέτει εμπειρίες από φυλακές και βασανιστήρια ξέρει πως μέσα σ' αυτές τις συνθήκες όπου η μάχη χάνει τον αφηρημένο και γενικό χαρακτήρα της και η βία εξατομικεύεται, τόσο στο πρόσωπο του βασανιστή όσο και στο πρόσωπο του βασανιζόμενου, οι αξίες και η ενέργεια που συντηρούν το άτομο δεν μπορούν να αντληθούν παρά μόνο από το ίδιο. Και σ' αυτό το ενώπιος - ενωπίω «ποιος-ποιον», όπου αυτό που διακυβεύεται είναι η ίδια η υπόσταση του υποκειμένου, το άτομο είτε κατορθώνει να συντηρήσει το πρόσωπό του αντλώντας τη δύναμη από τις βαθύτερες αξίες που έχουν εμπεδωθεί κατά την κοινωνική του εμπειρία, είτε συντρίβεται. Στο αφήγημα του Χ. Μίσσιου εκείνο που μονότονα επαναλαμβάνεται —αφήνοντας όλες τις υπόλοιπες πτυχές της ζωής του αφηγητή στην αφάνεια— είναι ακριβώς η σύγκρουση.

Αυτή η προοπτική που ανοίγει ο Χ. Μίσσιος μας δίνει πλέον και το κλειδί για να κατανοήσουμε και τις υπόλοιπες όψεις του ίδιου του κειμένου. Δίνει λόγο για τη γλώσσα του και την πυκνή χρήση της βωμολοχίας: χαρακτηριστικό γνώρισμα του γλωσσικού ιδιώματος του κοινωνικού περιθωρίου της πόλης και της κουλτούρας του, οι προσδιορισμοί «καριόλης», «γαμιόλης», «χαμούρα» κτλ. επιτελούν έναν διπλό ρόλο: από τη μια

δηλώνουν τη διαφορά που χωρίζει αυτόν στον οποίο απευθύνονται από την κοινότητα του αφηγητή, και από την άλλη τον καταδικάζουν ηθικά και του επιβάλλουν την ποινή της απόρριψης και του εξοβελισμού από αυτήν την κοινότητα.

Παράλληλα, αυτή η προοπτική λειτουργεί και ως μηχανισμός που τεμαχίζει το εμπειρικό υλικό, επιλέγει εκείνο που τελικά θα κρατηθεί στην αφήγηση και επιβάλλει τους τρόπους με τους οποίους θα διατυπωθεί. Έτσι, από τη ζωή της φυλακής κρατούνται μόνο οι στιγμές των βασανισμών ενώ δεν περιλαμβάνεται η μακριά και επίπεδη διάρκεια της καθημερινότητας. Οι σχέσεις με τα υπόλοιπα πρόσωπα είναι μάλλον μονοσήμαντες, ενώ οι περιγραφές είναι μεν καιρίες αλλά πάντα αναφέρονται σε μία όψη του προσώπου. Τα πρόσωπα της καθοδήγησης —«δύσκολα» ακριβώς επειδή είναι αντιφατικά— παραμένουν αδιαφανή. Τέλος, τα ευρύτερα κοινωνικά σύνολα που παρουσιάζουν ένα πυκνό δίκτυο σχέσεων και εμπλέκουν τον ήρωα - αφηγητή σε εξαιρετικά αμφίσημες καταστάσεις, δεν είναι δυνατόν να συλληφθούν μέσα σ' αυτή την προοπτική που αποδεικνύεται εντελώς διαφορετική από εκείνη του μυθιστορήματος.

Το ερώτημα που τέθηκε στην αρχή αυτού του κειμένου κι αποτελούσε τη βασική απορία του, μπορεί τώρα να επαναληφθεί, όχι πλέον για να οδηγήσει σε μια ορισμένη άγνοια του αφηγήματος του Χ. Μίσσιου, αλλά για να επιτρέψει μιαν υπόθεση για τους τρόπους με τους οποίους διαβάζεται από

τους αναγνώστες.

Αν, λοιπόν, είναι ορθή η διαπίστωση ότι η πρωτοτυπία του βιβλίου συνίσταται σε αυτή τη μετατόπιση της προοπτικής και στην εγκαθίδρυση της ατομικότητας και της ιδιαιτερότητας που τη χαρακτηρίζει ως τόπου παραγωγής του νοήματος, πιστεύω πως αυτό ακριβώς αναγνωρίζεται από τους αναγνώστες. Και κάτι περισσότερο, ανταποκρίνεται στο αίτημα —που για την Αριστερά παραμένει πάντα σε εκκρεμότητα— της αναγνώρισης της ιδιαιτερότητας του ατόμου και της κατάφασξης της ελευθερίας του. Αν ο Χ. Μίσσιος περιγράφει την εγγενή αδυναμία της Αριστεράς να συνδιαλεχθεί με τις κοινωνικές δυνάμεις που απαρτίζουν τη διάχυτη κοινωνική αντίσταση και επισημαίνει ως κρίσιμο κόμβο την έννοια της ατομικής υπόστασης του προσώπου και τις αξίες που το συγκροτούν, πιστεύω πως αυτό είναι και το σημείο γύρω από το οποίο η προσωπική εμπειρία του αναγνώστη συντονίζεται με τις περιπέτειες του αφηγητή.

Ίσως επειδή έχουμε βιώσει ως στέρψη και ως ενοχή τις «μεγάλες» κοινωνικοποιητικές θεωρίες που με διαφορετικούς τρόπους απορροφούν ή καταργούν το υποκείμενο, έχουμε την τάση να ερμηνεύουμε το αφήγημα του Χ. Μίσσιου ως την επιθετική επιστροφή του απωθημένου. Τουλάχιστον αυτή την εντύπωση σχημάτισα διαβάζοντας τα περισσότερα από τα κείμενα που αναφέρονταν —εγκωμιαστικά ή επικριτικά— στο βιβλίο. Θα ήταν λάθος αν προεξοφλούσα την παρόμοια στάση των αναγνωστών;

Λ. Φ. ΙΛΙΤΣΕΦ - Π. Ν. ΦΕΝΤΟΣΕΓΙΕΦ
(της Ακαδημίας επιστημών της ΕΣΣΔ)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- Πρόλογος στην Ελληνική έκδοση: Ευτύχη Μπιτσάκη.
- Πλήρης θεώρηση των κειμένων από εκλεκτούς Έλληνες ειδικούς.
- Συμπληρώματα και προσθήκες από Έλληνες επιστήμονες πάνω σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα, ώστε το έργο να εξασφαλίζει μοναδική πληρότητα και εγκυρότητα.
- Το δεύτερο συνθετικό του τίτλου «Εγκυκλοπαιδικό» κυριολεκτεί: Για όλα τα θέματα εκτίθενται όλες οι απόψεις. Για πρώτη φορά ένα λεξικό για όλες τις ιδέες, για όλες τις θεωρίες, κατευθύνσεις, ρεύματα.
- Οι συγγραφείς του -300 ρώσοι, 20 Έλληνες περιπου- μας δηλώνουν: **την εγκυρότητά του.**
- Οι πάνω από 2500 σελίδες του έργου δηλώνουν: **την πληρότητά του.**
- Ένα έργο απαραίτητος σύμβουλος για κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο.
- Ένα έργο οδηγός για το φοιτητή.

Εκδόσεις Κ. Καπόπουλος
Ζωοδ. Πηγής 24 Αθήνα 106.81
τηλ. 36.36.482 - 360.54.51

Εκδόσεις Στιγμή
ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73
τηλ. 36.44.064

Κυκλοφορούν

Μίλτον Σαχτούρη ΕΚΤΟΠΛΑΣΜΑΤΑ

Δεκαεπτά ποιήματα

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Νίκου Καχτίτση
ΠΟΙΟΙ ΟΙ ΦΙΛΟΙ
Η ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ - ΤΟ ΕΝΥΠΝΙΟ

Τρεῖς νουβέλες σε έναν τόμο — 3η έκδοση

Ο ΕΞΩΣΤΗΣ

2η έκδοση

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

2η έκδοση

ΤΟ ΡΟΛΟΪ
περιοδική έκδοση του Πειραιά

ΜΟΛΥΝΣΗ * ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ
ο θάνατος

ΤΟ ΡΟΛΟΪ
περιοδική έκδοση του Πειραιά

«Το ρολόι», περιοδική έκδοση του Πειραιά 1977-1978

ΤΟ ΡΟΛΟΪ
περιοδική έκδοση του Πειραιά

Στη μνήμη
του Βαγγέλη Δρίτσα

Τεύχος 3

αφιέρωμα
ερευνα

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

πειραιώτες, κομμάτια, εκλογές

ση της Τέχνης), αλλά και έντονα θέματα του Πειραιά, όπως επισημάνθηκαν στο ειδικό αφιέρωμα για τη Δραπετσώνα (ίδρυση του οικισμού, οικιστικά και οικονομικά στοιχεία, μόλυνση του περιβάλλοντος, εντυπωσιακές φωτογραφίες). Για το αφιέρωμα αυτό, ο Παναγιώτης Νικολάου, ο Νίκος Βαρδής, ο Βασίλης Σταύρου, η Βίκη Ραγκούση και ο Χάρης Στρατηδάκης αντιμετώπισαν τα προβλήματα του χώρου από θεωρητική - ιστορική άποψη, και συζήτησαν με κατοίκους της περιοχής, αλλά και με τον τότε δήμαρχο Δραπετσώνας Κ. Χατζόπουλο για τις ιδιαίτερες δυσχερείς συνθήκες διαβίωσης, ενώ την έρευνα ολοκλήρωνε η παράθεση αποσπάσματος των Πρακτικών της Βουλής από σχετική συζήτηση (10.11.1976) μεταξύ του τότε υπουργού Βιομηχανίας και Ενέργειας Κων. Κονοφάγου και του Λεωνίδα Κύρκου.

Το τεύχος περιελάμβανε ακόμα γενικά σχόλια κάτω από τον τίτλο «Από μήνα σε μήνα», καθώς και επιστολή της σύνταξης προς τους αναγνώστες. Ακριβώς στην επιστολή αυτή, το περιοδικό έδινε το στίγμα του και καλούσε σε ανοικτό διάλογο τους πειραιώτες που αντιμετώπιζαν σοβαρά τα ιδιαίτερα προβλήματα της πόλης.

Το δεύτερο τεύχος φέρει τη

χρονολογική ένδειξη Ιούλιος - Αύγουστος 1977. Εγκαταλείπει τη μορφή του δοκιμαστικού και αντιμετωπίζει το υλικό περισσότερο ορθολογικά. Διατηρείται ο πολιτικό - κοινωνικός χαρακτήρας, ενώ τη γενική φροντίδα της έκδοσης έχει ο Βαγγέλης Δρίτσας. Υπάρχουν πάντα θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος (μία σελίδα για τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη. Βαγγέλη Δήμου, Τοπική αυτοδιοίκηση. Νίκος Βαρδής, Λύκειο, εξετάσεις από ποιους; Σπουδές για ποιους; Δημοσίευση ιατρικής ανακοίνωσης του ορθοπαιδικού Κώστα Τουτουντζάκη για τις κακώσεις του παιδιού), αλλά στο εξής το κέντρο βάρους θα εντοπίζεται πλέον στον Πειραιά: άρθρο για την κατάρρευση του παλιού τραμ του Περάματος. Ρεπορτάζ για την ατμοσφαιρική ρύπανση στον Πειραιά και σχετικό άρθρο του Μπάμπη Λιβιεράτου. Σχόλιο - σύγκριση μεταξύ των δήμων Πειραιώς και Μοσχάτου με υπογραφή Σαρπ και τίτλο «Εδώ καράβια χάνονται, οι Μάγοι μας αρμενίζουν». Άρθρα του Βαγγέλη Δρί-

τσα για τις λαϊκές συνελεύσεις στο δήμο Βύρωνος και την πολιτική του τότε δημάρχου Πειραιώς Αρ. Σκυλίτση. Κείμενα με υπογραφή Στ. Στ., καθώς και του πολιτικού μηχανικού Γιώργου Μπελαβίλα για τη μόλυνση στο Κερατσίνι. Συνέντευξη του τότε δημάρχου Περάματος Δημητριάδη στον Βαγγέλη Δρίτσα. Έρευνα του Γιώργου Αλεξάτου για τους εμπορεύπαλλλους του Πειραιά. Άρθρο για τα παρκόμετρα στον Πειραιά. Η Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς. Τέλος, η συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη στο Βεάκειο και της Μαρίας Φαραντούρη στο Δημοτικό Θέατρο. Ακόμα, επιστολή της σύνταξης και σελίδες αλληλογραφίας.

Το τρίτο τεύχος δεν φέρει σαφή χρονολογική ένδειξη, από τα περιεχόμενα όμως (αναφορά στις επερχόμενες βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου 1977) τοποθετείται στις αρχές του φθινοπώρου του 1977. Η επιμέλεια της ύλης του είναι συλλογική και περιλαμβάνει: Επιστολή της σύνταξης. Γενικά σχόλια με τίτλο «Από ρολόι σε ρολόι». Άρθρο για τα δύο χρόνια δημαρχίας του Τάσου Βουλοδήμου. Αφιέρωμα στο πολιτιστικό κίνημα με ιδιαίτερα άρθρα του Λεωνίδα Λουλούδη και του Αλέξη Μυλωνά, και έρευνα μεταξύ των πολιτιστικών φορέων του Πειραιά (Εταιρεία Γραμμάτων και Τεχνών, Κινηματογραφική Λέσχη, Πολιτιστικό Κέντρο, Πολιτιστικός - Εξωρραϊστικός Σύλλογος Πειραικής Χερσονήσου, Πολιτιστικός Σύλλογος Προφήτη Ηλία, Πνευματική Εστία Καμινίων, Ελληνική Στοά και Φιλολογική Στέγη). Παρουσίαση του ποιητή Ανδρέα Αγγελάκη. Έρευνα μεταξύ των κομματικών οργανώσεων Ν. Δημοκρατίας, ΠΑΣΟΚ, ΚΚΕ εσωτ., ΚΚΕ, ΕΔΑ, Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας και Σοσιαλιστικής Πορείας στον Πειραιά (η σειρά είναι του περιοδικού), καθώς και μεταξύ των πειραιωτών, σχετικά με τις (επερχόμενες) εκλογές (Νοέμβριος 1977). Σελίδες για την τοπική αυτοδιοίκηση (θέματα του Πειραιά και των δήμων Κερατσινίου, Ρέντη, Μοσχάτου, Νίκαιας, Περάματος). Πολιτιστικά του Πειραιά αλλά και γενικότερα. Αθλητισμός. Σελίδες αλληλογραφίας.

Το τέταρτο τεύχος φέρει την ένδειξη Μάρτιος - Απρίλιος (εννοείται 1978). Η επιμέλεια της ύλης είναι και πάλι συλλογιστική. Δημοσιεύονται: επιστολή της σύνταξης. Γενικά σχόλια με τον τίτλο: «Από ρολόι σε ρολόι». Άρθρο του Βασίλη Καλεσπούλου για την τοπική αυτοδιοίκηση (κέντρο βάρους ο δήμος Πειραιώς). Έρευνα «οι νέοι στα ποδοσφαιράκια». Έρευνα της Μάρθας Βελισσαροπούλου - Ρουσάκη και του Αντ. Τσουριάνη για τα εκλογικά αποτελέσματα του Νοεμβρίου 1977 στον Πειραιά με τίτλο «Πόσο δημο-

Περί τα τέλη του 1976, στον Πειραιά, μια ομάδα —15 τον αριθμό— νέων επιστημόνων (των θετικών επιστημών, η πλειοψηφία) ξεκίνησε να εκδώσει ένα περιοδικό.

Ιστορικός χρόνος πολύ κοντά στην έξοδο από την επτάχρονη δικτατορία, φιλοσοφία εκείνη της ευρείας αριστεράς, επίδραση αναλόγων γαλλικών —κυρίως— πολιτικών εντύπων, τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα των λιγότερο ευνοημένων περιοχών του Πειραιά. Αυτές είναι σε γενικές γραμμές οι παράμετροι που καθόρισαν τις προοπτικές και το χαρακτήρα του περιοδικού. Το ίδιο προσδιοριστικός ήταν και ο τίτλος «Το ρολόι». Σύμφωνα με τις επιλογές της εκδοτικής ομάδας, το περιοδικό θα επεδίωκε να ακολουθήσει το ρυθμό της ζωής του Πειραιά και να συμβάλει σε μια δυναμική αφύπνιση με σκοπό την αντιμετώπιση των προβλημάτων της περιοχής. Σε μια άλλη, απλούστερη και ίσως συναισθηματικότερη διάσταση, ο τίτλος παρέπεμπε στο ρολόι - σημείο αναφοράς των πειραιωτών (κατά την προδικτατορική τουλάχιστον περίοδο).

Μέσα σ' ένα κλίμα, λοιπόν, ρομαντισμού (με την ορμητική - ενθουσιαστική έννοια του όρου), και ακόμα με το σκεπτικό ότι απουσίαζε ένα ανάλογο περιοδικό από τον πειραικό χώρο, κυκλοφόρησε δοκιμαστικά το πρώτο τεύχος του «Ρολογιού» τον Απρίλιο του 1977. Εκάλυψε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος κοινωνικό - πολιτικά (Νίκου Βαρδή, Εξετάσεις, πόσο ουδέτερες είναι; Β. Σταύρου, Το ρουσφέτι και τα καταπλάσματα. Αθλητισμός. Στ. Στ., Ναυπηγεία. Η «ζωή» των ναυτικών. Δήμου Ασκήτη, Ταυλάνδη) και καλλιτεχνικά (Β.Π., Ο κινηματογράφος ανακαλύπτει την Ελλάδα. Χάρη Στρατηδάκη, Η κοινωνικοποίη-

Πώς βλέπουν οι αναγνώστες το "αντί"

ΕΥΧΕΣ
ΚΑΙ
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΑΤΑ

200. - NICOLLO
Le Fameux Porte
Koll. Biblioteca, Parigi, Canada Crita

Έτσι, σαν χαιρετισμό, ο φίλος Γ.Ζ. μας έστειλε αυτή την παλιά καρτ-ποστάλ του Niccollo (le fameux poète, όπως αναφέρεται για τον γραφικό τύπο που ζούσε στο Ηράκλειο της Κρήτης στις αρχές του αιώνα). Και το στιχάκι ακολουθούσε:

«Νικολός πανελλήνιος πρίγκιψ ποιητής
αναρτημένων καρδιών κατακτητής
αιωνίως περιοδεύει χωρίς χρήμα να ξεδεύη
'Σ την νήσον Άνδρον γεννηθείς
και ως ο Όμηρος περιπλανηθείς».

Όσο για το φίλο μας, αφού αναφωνεί «ΚΑΤΩ ΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ», συμπληρώνει:

«Εύχομαι στο ANTI να γίνεται όλο και πιο προσωπικό στο χαμένο παιχνίδι της επικοινωνίας».

Ευχαριστούμε, ομαδικά και προσωπικά...

Ενάμιση μήνα μετά τη δημοσίευση του ερωτηματολογίου της Αντι-Έρευνας στο τεύχος 311 οι απαντήσεις εξακολουθούν να καταφθάνουν και έχουν ξεπεράσει τις 500. Ευχαριστούμε όλους τους φίλους αναγνώστες που μπήκαν στον κόπο να μας γράψουν και να μας πουν τη γνώμη τους για το ANTI. Πολλές απαντήσεις θέτουν θέματα που απαιτούν ιδιαίτερη επικοινωνία με τους συγκεκριμένους αναγνώστες —υποσχόμαστε πως θα το κάνουμε μόλις ολοκληρωθεί η συστηματική καταγραφή του ερωτηματολογίου. Οπωσδήποτε όμως τόσο η καταγραφή όσο και η επεξεργασία των απαντήσεων θα καθυστερήσουν. Για να αποκτήσουν λοιπόν μια ιδέα οι αναγνώστες του πλούτου του υλικού που συγκεντρώθηκε δημοσιεύουμε στη συνέχεια σειρά απαντήσεων που αναφέρονταν στην τελευταία ερώτηση (αρ. 49) «Γράψτε εδώ ό,τι άλλο θέλετε σε σχέση με το ANTI και εσάς». Δεν πρόκειται για επιλογή, που οπωσδήποτε θα είχε στοιχεία αυθαιρεσίας, αλλά για πλήρη καταγραφή των απαντήσεων που είχαν τα 60 πρώτα ερωτηματολόγια που μας ήρθαν— τα παραθέματα είναι λιγότερα γιατί δεν απαντούσαν όλοι στη σχετική ερώτηση. Δεν δημοσιεύουμε τα πλήρη στοιχεία των αναγνωστών που μας έγραψαν γιατί δεν ξέρουμε αν θα ήσαν σύμφωνοι με κάτι τέτοιο. Ιδού λοιπόν, χωρίς φόβο και πάθος, τι σκέπτονται γενικότερα για το ANTI οι αναγνώστες που έσπευσαν πρώτοι ν' απαντήσουν.

Απαντώντας σε παλαιότερη ανάλογη έρευνα είχα επισημάνει το εξεζητημένα περίπλοκο ύφος που χρησιμοποιούσαν τότε ορισμένοι αρθρογράφοι και κυρίως «αναλυτές», το οποίο είχα χαρακτηρίσει «λογοιοτατισμό της δημοτικής» από τότε διαπιστώνω μια υπεραπλούστευση που συχνά οδηγεί σ' ένα χονδροειδή λαϊκισμό... Σκέπτομαι και αναρωτιέμαι είναι τόσο δύσκολο να βρεθεί η χρυσή τομή;

Ανυπόγραφο, δικαστικός,
Αθήνα

Ξεκίνησα να το διαβάζω από μαθήτρια, ύστερα από προτροπή καθηγήτριά μου! Έκτοτε δεν παρέλειψα ποτέ να τ' αγοράζω και σήμερα πια σας αισθάνομαι όλους εσάς τους εργαζόμενους στο Αντί σαν δικούς μου ανθρώπους και φίλους. Περιμένω όλο και πληρέστερες έρευνες και εγκυρότερες αναλύσεις από το καλό σας, ποιητικότητα, περιοδικό.

Ε.Α., φοιτήτρια,
Θεσσαλονίκη

Το «Ρολόι»

κρατικός είναι ο Πειραιάς». Σελίδες για τη γυναίκα και το παιδί. Συνέχεια από το τρίτο τεύχος και τέλος του αφιερώματος στο πολιτιστικό κίνημα. Παρουσίαση της ποιήτριας Ειρήνης Παπαθανασίου. Τοπική αυτοδιοίκηση (θέματα του Πειραιά και των δήμων Κοκκινιάς - Κορυδαλλού, Δραπετσώνας και Περάματος).

Κάπου εδώ σταματά η έκδοση του περιοδικού. Κάπου εδώ —και όχι ακριβώς εδώ, γιατί υπήρξε υλικό για το πέμπτο τεύχος που προγραμματίστηκε αλλά δεν κυκλοφόρησε ποτέ: Αφιέρωμα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Πειραιώς και ιδιαίτερα στο παιδικό τμήμα της, μια έρευνα για τη γυναίκα, μια εκτενής βιογραφία του Γρη-

γόρη Λαμπράκη.

Πού εντοπίζεται το πρόβλημα; Το «Ρολόι» είχε αρχίσει μια σαφή χαρτογράφηση του πειραϊκού χώρου της εποχής με την περιέργη ισορροπία όπου τις συντεταγμένες αποτελούσαν έννοιες του τύπου αστικό κέντρο και εργατική περιφέρεια, ή ακόμα, οικονομική ανάπτυξη του κέντρου και οικιστική μειονεκτικότητα της περιφέρειας.

Επεδίωξε να στρέψει την πειραϊκή κοινή γνώμη, μέσα από οπτικά πρίσματα ελάχιστα οικεία τουλάχιστον στο μεγαλύτερο τμήμα της, προς ορισμένες νέες προοπτικές πολιτικών, κοινωνικών αλλά και πολιτιστικών διαστάσεων.

Ίσως όμως ο Πειραιάς να βρισκόταν μέσα στο βεληνεκές της αθηναϊκής πολιτικής και πολιτιστικής δράσης.

Ίσως τα ιδιαίτερα πειραϊκά θέματα να μην ήταν τόσο ιδιαίτερα.

Ίσως οι θέσεις του «Ρολογιού» να καλύπτονταν, λόγω της αμεσότητάς τους, από τον καθημερινό (αθηναϊκό, έχει σημασία) Τύπο.

Ένα μεγάλο ποσοστό ευθύνης αναλογεί και στην έλλειψη πείρας σε ό,τι αφορά την άρτια εμφάνιση από τεχνικής πλευράς (αποτελεί απλώς πρόσχημα: πολύ εύκολα θα μπορούσε να ξεπεραστεί).

Ίσως ακόμα όλα αυτά να μην

είναι εύκολο να γίνουν αμέσως αντιληπτά, όταν ο τόπος έχει μόλις αφήσει πίσω του μια δικτατορία και όλοι οι δρόμοι μοιάζουν ανοικτοί στις μεταρρυθμίσεις.

Γεγονός είναι ότι το αναγνωστικό κοινό του Πειραιά δεν αποδέχθηκε το «Ρολόι». Το πρόβλημα εντοπίστηκε ακριβώς στην αδυναμία διάθεσής του. Μια αδυναμία που με τη σειρά της εντοπίστηκε ακριβώς μέσα στο κέντρο ενδιαφερόντων του περιοδικού.

Άλκηστis Σουλιογιάννη

Ευχαριστώ ειλικρινά τον κ. Α. Λουλούδη, τον κ. Α. Μυλωνά και τον κ. Θ. Δρίτσα, για την βοήθειά τους.

Είμαι ένας απλός καταναλωτής ιδεολογιών προ-κατ.

Α.Σ., φοιτητής,
Αγ. Ανάργυροι, Αττική

Θα ήθελα τα κείμενα να είναι πιο ερασιτεχνικά. Να δίνετε βάρος και φως (κάπου κάπου) στις «περιθωριακές μειονότητες». Να μην είναι πάντα τυποποιημένο το Αντί στην ύλη του. Δεν πιστεύω ότι αυτή η έρευνα θα δώσει 100% αληθινά αποτελέσματα. Ορισμένες ερωτήσεις είναι αστειές και χωρίς νόημα.

Ανυπόγραφο, φοιτητής,
Θεσσαλονίκη

... Μετριάστε κάποιες «βαθυστόχαστες» πολιτικές αναλύσεις που ελάχιστοι τις προσέχουν κι ακόμα λιγότεροι τις καταλαβαίνουν.

Ν.Σ., φοιτητής,
Αθήνα

Το Αντί είναι ένα για μένα καλό, έντιμο περιοδικό και σε γενικές γραμμές αντικειμενικό. Ίσως λίγο «καθυστερημένο» ιδεολογικά· αν και είναι φτωχό, για την τιμή του καλό είναι.

Ι.Τ., άνεργος πτυχιούχος,
Φλώρινα

Δεν έχω βασικές αντιρρήσεις για τη γενική εμφάνιση και παρουσία του Αντί... Με εντυπωσιάζει η πνευματικότητα των άρθρων. Πιστεύω όμως πως θα έπρεπε να είναι ριζοσπαστικότερο για να μου ταιριάζει...

Χ.Α. βοηθός λογιστή,
Αγία Παρασκευή Αττικής

Το Αντί εξακολουθεί και παραμένει το καλύτερο ελληνικό πολιτικό περιοδικό. Έχει πάντως χάσει εκείνες τις εξαιρετικές δημοσιογραφικές έρευνες που από μόνες τους έφτιαχναν είδηση. Επίσης η βιβλιοκρισία του και τα πολιτιστικά είναι σε πολύ κακό επίπεδο...

Ανυπόγραφο, μεταπτυχιακός φοιτητής,
Αθήνα

Ξεφύλλισα τους τόμους του Αντί προσπαθώντας ν' ανιχνεύσω τη σχέση μου μ' αυτό. Βαριέμαι τώρα να συγγράψω πόνημα εμβριθές περί της σχέσεως αυτής. Πάντως δεν είναι παρά φύσιν. Είναι νόμιμη και διαρκής έτσι ώστε εξελίχθηκε σε ρουτίνα. Μου είναι δύσκολο τώρα πια να κόψω το σιγάρο και το Αντί. Θυμάμαι όμως πάντα το τεύχος των εκλογών του 1977 και το «περιβόλι του Τύπου». Κάτι τέτοια κάνετε και η σχέση πάει καλά.

Ανυπόγραφο, δικηγόρος,
Αθήνα

... Βρίσκετε τρομερό ενδιαφέρον στο να αναλύετε τα αδιέξοδα των ανέραστων οπαδών του περιθωρίου των κοινωνικών διεργασιών. Τους βάζετε να μας λένε τις άσκοπες περιπλανήσεις τους, να μας μιλούν για τις αδιέξοδες (γιατί δεν έχουν μαρξιστικό - λενινιστικό χαρακτήρα) «αναζητήσεις» τους... Πάψτε να σνομπάρετε το λαϊκό κίνημα. Δεν είναι «πλέμπα». Ο επαναστάτης του σήμερα βρίσκεται εξίσου στο αδιέξοδο «φρικιό» των Εξαρχείων, στον «αυριανιστή» εργάτη της ΕΚΟ, στον ευνουχισμένο μικρομαγαζάτορα της γειτονιάς σας, στον αλλοτριωμένο άνθρωπο του καπιταλισμού. Εμπρός να τον αναδείξουμε αυτόν τον επαναστάτη. Όχι —σίγουρα— με τα απλουστευτικά κατασκευάσματα του ΚΚΕ. Ούτε όμως και με το σνομπισμό της κοπριάς των παραπροϊόντων του καπιταλισμού— των οποίων είστε και σεις τμήμα.

Με λενινιστική αισιοδοξία
Γ.Κ., φοιτητής, Θεσσαλονίκη

Είχα απογοητευθεί για τη στάση του Αντί σε σχέση με την «9 Μαρτίου». Θεωρώ ορθή τη σημερινή στάση και κριτική του Αντί για την επιλογή Σαρτζετάκη αλλά λανθασμένη την υποστήριξη της υπονηφιότητας Καραμανλή σε αντιδιαστολή με την επιλογή Σαρτζετάκη...

Κ.Α., δικηγόρος,
Θεσσαλονίκη

Εκτιμώ τη χαμηλή τιμή του περιοδικού αλλά αναρωτιέμαι αν θα μπορούσε να περιλαμβάνει και επίκαιρα ή καυτά ρεπορτάζ για θέματα που δεν καλύπτονται από τα «καθώς πρέπει» περιοδικά (π.χ. όπως αυτά του γαλλικού Actuel σε ορισμένα θέματα).

Σ.Π., μηχανικός
Παπάγου Αττικής

Γράψτε και για τους άνεργους επιστήμονες. Τι θα γίνει με τους αγρότες που δουλεύουν και δεν αμείβονται; Να κάνετε μόνιμη στήλη για τ' αγροτικά.

Χ.Χ., Πτυχιούχος Αν. Σχολής,
αγρότης, Μοσσκοκαρυά Φθιώτιδας

Το γεγονός ότι το Αντί είναι το καλύτερο από τα αντίστοιχα περιοδικά δεν σημαίνει τίποτα. Μπορεί ακόμη να κάνει ΠΑΡΑ ΠΟΛΛΑ.

Η.Ο., φοιτητής,
Αθήνα

Οι επόμενες βουλευτικές εκλογές πλησιάζουν. Προσοχή στις αποστάσεις από το ΠΑΣΟΚ: τόσο μακριά ώστε να πείθονται για την αντικειμενικότητά σας οι πάντες, τόσο κοντά ώστε αν χρειαστεί —που θα χρειαστεί— να το λιβανίσετε πάλι χωρίς προβλήματα. Όνομα δεν γράφω, είναι γνωστή η περιέργεια της ΚΥΠ για το Αντί.

Φοιτητής,
Ζωγράφου Αττικής

Ι. Θερμά συγχαρητήρια για την προσπάθειά σας.

ΙΙ. Λυπάμαι που σας γνώρισα κάπως καθυστερημένα.

ΙΙΙ. Συγχωρείστε με για την ανωνυμία μου

Εποχιακός ξενοδοχοϋπάλληλος,
Πάτρα

Θεωρώ το Αντί πολύ σοβαρό περιοδικό (το ότι πουλά μόνο 35-40.000 φύλλα είναι ένα μυστήριο για μένα). Πλούσια ύλη, άριστοι συνεργάτες το καθιστούν πρώτο στο είδος του.

Μ.Η., υπάλληλος,
Δραπετσώνα

Θα ήθελα το Αντί να γίνει ακόμη περισσότερο το περιοδικό ΟΛΩΝ των αριστερών. Να παρουσιάζει όλες τις απόψεις ή τέλος πάντων περισσότερες από μια πάνω στο ίδιο θέμα. Μόνο η ΔΙΕΞΟΔΙΚΗ αντιπαράθεση θέσεων και απόψεων ΟΛΩΝ των πλευρών της αριστεράς θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του αριστερού λόγου στη χώρα μας... Αυτός ο λόγος και η ΕΝΟΤΗΤΑ της αριστεράς είναι τα ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ σήμερα.

Ανυπόγραφο, αρχιτέκτονας
Αθήνα

Το Αντί αποτελεί «φωνή βοώντος εν τη ερήμω» στον ελληνικό Τύπο. Σαν υπερδεκάχρονος αναγνώστης σας δηλώνω ότι αξίζει η προσπάθεια.

Ανυπόγραφο, τραπεζοϋπάλληλος, Αθήνα

Θα 'θελα να βρίσκω συχνά στο Αντί θέματα για την ομοφυλοφιλία όπως και παρουσίαση ερασιτεχνικής πολιτιστικής δουλειάς.

Τ.Μ., εργάτης, Αθήνα

Το Αντί με έμαθε να έχω κριτική σκέψη για το χώρο της αριστεράς κι όχι να δέχομαι τα πάντα. Ο ήρεμος πολιτικός του λόγος με έμαθε να ψάχνω μακριά από την ομαδοποίηση. Επειδή σπουδάζω δημοσιογράφος θέλω να γράψετε μερικά λόγια για τα παιδιά που διωθούν για δημοσιογραφία αλλά κάποιοι άλλοι τους βάζουν φραγμούς... Οι νέοι που διαβάζουν Αντί είναι αρκετοί και ίσως κουράστηκαν να διαβάζουν για την ΑΤΑ και τη ΓΣΕΕ —θα ακούν γι' αυτά μέχρι να πεθάνουν, θέλουν κάτι να τους αγγίζει άμεσα... Έχουμε μια εμπιστοσύνη εμείς οι νέοι στο Αντί, μη μας διαψεύδετε...

Τ.Κ., σπουδαστής, Αθήνα

Σε σχέση με άλλα περιοδικά το Αντί στέκεται σ' ένα πάρα πολύ υψηλό επίπεδο αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να γίνεται καλύτερο και αντικειμενικότερο προς όλα ανεξαιρέτως τα πολιτικά και κοινωνικά ρεύματα... Προτείνω να παίρνετε συνεντεύξεις από αξιόλογα πρόσωπα (τουλάχιστον με ανοιχτό μυαλό) και να κάνουν τις ερωτήσεις όχι οι συντάκτες αλλά οι ίδιοι οι αναγνώστες... Τέλος, οφείλω να σας ευχαριστήσω γιατί με το να σας διαβάζω, όπως και άλλα αξιόλογα περιοδικά, έμαθα να σέβομαι και να αποδέχομαι τις απόψεις των άλλων...

Γ.Μ., άνεργος, Πειραιάς

ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΟ ΤΩΡΑ ΣΤΟ ΣΤΟΜΑ.
ΛΙΓΟ ΣΑΛΙΟ. ΚΑΙ ΚΥΤΤΑΜΕ ΑΝ
ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ. ΕΛΑΤΕ
ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ.

Ελπίζω και περιμένω από τις εξελίξεις στο ΚΚΕ εσ. και τους αριστέ-
ρους του ΠΑΣΟΚ να δημιουργηθεί νέος πολιτικός σχηματισμός... Πι-
στεύω ότι το Αντί σαν αριστερό περιοδικό μπορεί να συμβάλει σ' αυτή την
την κατεύθυνση.

Κ.Γ., εργολάβος,
Ιτέα Φωκίδος

...Να φέρει το Αντί στο φως όλα τα πολιτικά και οικονομικά παρασκή-
νια και μαγειρέματα. Όλη η αλήθεια στο λαό, οποιαδήποτε κι αν είναι
αυτή, οσοδήποτε σκληρή κι αν είναι. Ίσως όμως η μορφή του «αριστε-
ρού περιοδικού» να σας περιορίζει σ' αυτή τη λειτουργία.

Α.Ε., γεωπόνος,
Πάτρα

... Η ιδιότητά μου (τέκτονας) δεν μου επιτρέπει να αποκαλύψω το όνο-
μά μου. Πιστεύω πως ιδεολόγος αριστερός και τέκτων είναι κάτι που
δεν συναντά κανείς συχνά. Δεν νομίζετε;

Ανυπόγραφο, τραπεζικός,
Ν. Σμύρνη

Θα ήθελα το Αντί να συμβάλει στην ενότητα δράσης της αριστεράς. Να
μην είναι τόσο επιπαθές και άδικο προς το ΚΚΕ, τον κορμό αριστεράς
σημερα. Να γίνει πιο αντι-πασοκικό, λιγότερο ελιτίστικο και να προβα-
λει τις ρεαλιστικές αναγκαιότητες στην πολιτική ζωή.

Κ.Α., τραπεζικός,
Βόλος

Μονομανία σας έχει πιάσει με τους Κουρήδες και την «Αυριανή». Συμ-
φωνώ απόλυτα με τις θέσεις σας αλλά κατάντησε μονότονο πια... Στις
σελίδες του Διηλόγου δημοσιεύετε συχνά ανόητες επιστολές ή πολεμι-
κές μεταξύ επιστολογράφων που δεν έχουν γενικότερο ενδιαφέρον.

Γ.Γ., Οδοντίατρος,
Αθήνα

Μόλις διάβασα το τεύχος συγχύστηκα για τον επιφανειακό, ρήχο, κου-
τσοπολιστικό και αποϊδεολογικοποιημένο τρόπο προσέγγισης του θέ-
ματος της αλλαγής ηγεσίας στο ΚΚΕ. Θεωρώ την αριστερά και το διά-
λογο στο χώρο της σημαντικότερο. Χωρίς να υποστηρίζω ότι όλα είναι
τέλεια με το ΚΚΕ, μια συμβουλή: ΟΧΙ ΑΛΛΑ ΑΡΘΡΑ (για οποιοδήποτε
πολιτικό χώρο) ΤΕΤΟΙΟΥ ΣΤΙΛ!!!

Σ.Μ., μεταπτυχιακός φοιτητής,
Θεσσαλονίκη

Το Αντί το αγόραζα πάντα τα χρόνια 1974-77. Στη συνέχεια το έπαιρνα
σπάνια —αλλά από πέρσι άρχισα ξανά να το διαβάζω συχνά. Ένιωθα
πως ήταν ένα στεγνά πολιτικό περιοδικό και πως οι εφημερίδες μπο-
ρούσαν να καλύπτουν τέτοιου είδους ενδιαφέροντά μου. Πρέπει να κοι-
τάξετε την ελληνική κοινωνία και από άλλες οπτικές γωνίες. Πολιτική
δεν είναι μόνο ό,τι γίνεται στη Βουλή και στους διαδρόμους των κομμα-
των...

Α.Χ., υπάλληλος,
Ζωγράφου Αττικής

Αντι-χαιρετισμοί από το Γιώργο Σεργάκη

Αφού καλύτερέψει να μεγαλώσει κιόλας ώστε να περιλάβει πληροφο-
ρίες για περισσότερους τομείς και σε μεγαλύτερο βάθος. Η κοινωνία
αλλάζει. Τα στερεότυπα μένουν και δημιουργούν καρκινώματα...

Σ.Β., καθηγητής,
Κέρκυρα

Γίνεται ζωντανή η ζωή. Ζωή δεν είναι η κομματολογία. Κι ούτε η Ελλά-
δα αλλάζει έτσι.

Ανυπόγραφο, δικηγόρος, Αθήνα

Εγκρίνω τη γλωσσική στάση του περιοδικού και χαίρομαι το καθαρό
και αδογματιστο πολιτικό ύφος του. Παρόλη τη διαφορετική ιδιοσυγκ-
κή τοποθέτησή μου μπορώ και βρίσκομαι σε αποδοτική διαλεκτική σχε-
ση με τις στήλες του περιοδικού σας.

Α.Γ., καθηγητής,
Αθήνα

... Ίσως και διάφορες συναντήσεις από γνωστούς και φίλους
αξιόλογους— θα έκανε ζωντανότερο το περιοδικό. Το ερώτημα
στιλ των αρθρογράφων, οι ίδιες εκφράσεις, πολλές φορές είναι εκλε-
κτικό.

Γ.Τ., άνεργος πτυχιούχος,
Θεσσαλονίκη

Σταματείστε να πιστεύετε ότι επειδή δεν μιλά «ο κόσμος», «η βάση»,
πρόκειται για βλάκες! Σταματείστε να κλωθογυρνάτε στα ίδια και να
νομίζετε ότι είστε, με το έτσι θέλω, καθοδήγηση όλων αυτών που σας
διαβάζουν. Λίγο σεβασμό και προπαντός αυτοκριτική— και αφερίστε
και κανένα καινούργιο ν' αναδειχθεί.

Ανυπόγραφο, αρχιτέκτων, Αθήνα

Παλαιότερα το περιοδικό ήταν πιο μαχητικό, με μεγάλη ποικιλία θεμά-
των. Τώρα αισθάνομαι ότι έχει περιχαρκαωθεί, έγινε ειρωνικό, φαίνε-
ται καθαρά ότι ανήκει ιδεολογικά στο ΚΚΕ εσ. και πολλές φορές χάνει
την αντικειμενικότητά του...

Ανυπόγραφο, χαράκτης,
Αθήνα

Τα τελευταία χρόνια το Αντί, μάλλον με απωθεί, το μελετάω για ενημέ-
ρωση στη δουλειά μου. Μ' ενοχλεί ο σπουδαιοφανής λόγος των αρθρο-
γράφων, η τυποποίηση στις κοινωνικές σελίδες...

Ανυπόγραφο, υπεύθυνος τύπου πρεσβείας,
Αθήνα

Καλοί είστε. Αν διώχνετε και τους πασόκους από το έντυπο ακόμη κα-
λοί είστε. Και για φακέλωμα καλοί είστε. Δεν γράφω όνομα. Τι το θέλε-
τε; Θα με προσλάβετε αρθρογράφο ή μεταφραστή;

«Όμιλος καλών αναγνωστών»,
φοιτητής, Αθήνα

Το θεωρώ από τα πιο σημαντικά ελληνικά περιοδικά έχω συλλέξει όλα
τα παλιά τεύχη και το διαβάζω πάντοτε. Να συνεχίσετε το καλό έργο.

Ανυπόγραφο, υπάλληλος, Αθήνα

η νέα ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΜΑΪΟΥ (No 19)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- **Δημήτρης Παπαϊωάννου:** Δεν υπάρχει τζάμπα πετρέλαιο στη φύση.

ΟΙΚΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

- **Μιχάλης Μοδινός:** Ποιο μέλλον για την έρημο της Καλαχάρι;

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ

- **Ηλίας Ευθυμιόπουλος:** Ο κομήτης του Χάλεϋ και τα μυστικά του σύμπαντος.
- **Σπύρος Καρυδάκης:** Ο γήινος πλανήτης και ο τρομερός κομήτης.

ΔΙΕΘΝΗ

- **Γιώργος Σαμιώτης:** Η πυρηνική ενέργεια σε κρίση.

ΑΘΗΝΑ

- **Θανάσης Βαλαθανίδης – Πάνος Πλαγιαννάκος:** Για να μην ξεχνάμε το νέφος.

ΦΥΣΗ

- **Φώτης Περγαντής:** Αμβρακικός.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ

- **Στάθης Τσαγκαρουσιάνος:** Ζευγάρια στην πόλη.

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

- **Σπύρος Ψύχας:** Οπωροκηπευτικά και οικολόγοι.
- **Ηλίας Ευθυμιόπουλος:** Η πολιτική της μπλόφας και η γεωργική γη.
- **Μιχάλης Μοδινός:** Όψεις της Κοινοτικής Γεωργικής πολιτικής.
- **Κωστής Σπανόπουλος:** Η βαρβαρότητα που φωτίζεται με γκάζι.

Πληροφορίες – συνδρομές: η Νέα Οικολογία, Μαυρομιχάλη 39, Αθήνα 10680, τηλ. 3619837.

TQR

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΚΙΘΑΡΑΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 12^ο ΤΕΥΧΟΣ

Αφιέρωμα στον Γ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ, επιμέλεια Π. ΚΟΥΝΑΔΗ

ΣΤΑΘΗ ΓΑΛΑΤΗ:

Άραβες και τσιγγάνοι
στο flamenco

ΣΑΚΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Διαδρομές χωρίς τέρμα

ΣΤΕΛΙΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ:

Περί ηχητικής

ΣΤΑΘΗ ΓΑΛΑΤΗ:

Ο μουσικός κόσμος του
Raco de Lucia

ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΕΚΚΑ:

Μερκατορική σκάλα

ΔΗΜΗΤΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗ:

Ο Οδυσσέας και η Ιθάκη
του στο ελληνικό τραγούδι.

Συνεντεύξεις με τους Abel Carlevaro, Leidy, κατασκευαστές ηλεκτρικής και κλασσικής κιθάρας, και όπως πάντα Αρθρα, Σχόλια και Ειδήσεις για τη μουσική και την κιθάρα.

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9. ΑΘΗΝΑ 10679
ΤΗΛ. 3607744 – 3604793

συγχρονη ελληνική ιστορία

ΣΠΥΡΟΥ ΛΙΝΑΡΑΤΟΥ

απο τον
εμφυλιο
στη
χούντα

τομος Δ'
1961-1964

εκδόσεις παπαζηση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 2 106 78 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 3622496 - 3609150

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

ΠΟΛΛΗ ΣΥΓΧΥΣΗ!

● Αυτή την εικόνα εμφάνιζε ο «διάλογος» στο προηγούμενο τεύχος στη σ. 58. «Ψάχνω, ψάχνω αλλά δεν βρίσκω» σημείωνε το σκίτσο —μοιραίο όπως αποδείχτηκε. Μπέρδεμα στο μοντάζ— όχι «δαίμων της φωτοσύνθεσης». Ας βάλουμε λοιπόν τα πράγματα στη σειρά:

α) Έχει πνιγεί ένας μικρός πρόλογος και η αρχή της επιστολής του Δ(...)Χ(...) που ακολουθούσε τη σελίδα 57. Ήταν έτσι:

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΣΥΓΧΥΣΗ

● Αναγνώστης μας νομικός και όχι αστυνομικός όπως δηλώνει, με μεταπτυχιακά μάλιστα, καταγράφει τη διανοητική του σύγχυση με το γράμμα που ακολουθεί:

Γράφω υπό το καθεστώς διανοητικής σύγχυσης. Από το '74 ως το '81 όλα ήταν ξεκάθαρα. Μείραξ ως, τα κατέτασσα όλα ως...

● Και η συνέχεια στο προηγούμενο τεύχος στην σελίδα 57. Ας μην επανέλθουμε.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΣΥΓΧΥΣΗ

● Αναγνώστης μας νομικός και όχι αστυνομικός, όπως δηλώνει, με μεταπτυχιακά μάλιστα, καταγράφει τη διανοητική του σύγχυση με το γράμμα που ακολουθεί:

Από το μακρινό Μπουρούντι μας έγραψε φίλος του περιοδικού —σε άλλη ευκαιρία θα επανέλθουμε— και ανάμεσα στα άλλα απευθύνεται μέσω του ANTI σε άλλον αναγνώστη από την επίσης μακρινή Ταϊλάνδη που γράμμα του (με αρχικά Α.Δ.) δημοσιεύσαμε στο τχ. 311:

Φίλε Α.Δ. από την Ταϊλάνδη, προ εβδομάδων διάβαζα στο «Αντί», το περί «Ουτοπίας», με αρκετή προσοχή, χωρίς να 'χω υπ' όψη μου πως η γυναίκα μου με παρακολουθούσε, περιμένοντας να τελειώσω για να με ρωτήσει κάτι δικό της: όταν προς στιγμή σταμάτησα, με πλησίασε με περιέργεια και τότε πρόσεξε τη λέξη «Ουτοπία» με μεγάλα γράμματα: ξεχάσα να σου πω πως η γυναίκα μου είναι μαύρη και επειδή ύστερα από το γάμο έγινε Ελληνίδα προσπαθεί να μάθει ελληνικά και όταν μπορώ γίνομαι δάσκαλός της. Βλέποντας τη λέξη «Ουτοπία», μου γύρεψε την εξήγησή της. Παρά την προσπάθειά μου δεν μπόρεσα να της δώσω να καταλάβει, τελικά, κατέφυγε στο μικρό Larousse και στη σελίδα 960 έκδοση '77, βρήκε αυτό που γύρευε και πάλι δεν το χώνεψε, έμεινε με ερωτηματικά.

Να όμως που τα βάσανά μου δεν σταμάτησαν εδώ, γιατί όταν με είδε προχθές πάλι με αναχέρας το «Αντί», διαβάζοντας το γράμμα σου, γύρεψε και πάλι εξηγήσεις, σχετικά με το «εργαλείο για την ανατροπή της καπιταλιστικής χολέρας και στην Ελλάδα» σε σχετική μου εξήγηση, απάντησε με μια γαλλική κουβέντα που ούτε λέγεται και πολύ περισσότερο δε γράφεται, επιφωνώντας συγχρόνως.

«Να τώρα κατάλαβα τι θα πει Ουτοπία!» Λες να 'χει δικιο; Τι να της απαντήσω; Εκτός αν νομίζεις πως μπορώ να την παραπέμψω στο «άρθρο» που 'γραψε ο φίλος μας Δ. Χαρδαλόπουλος

στη σελίδα 7 στο τχ. 302 του «Αντί»; Σου πάει καλύτερα;

Φιλικά
Σ.Α. από το Burundi

Υ.Γ. Οι γυναίκες είναι πολύ περιέργες, και πιο πολύ οι αφρικανίδες. Με ρώτησε αν τέτοιο «εργαλείο» δεν υπάρχει στην Ελλάδα και πήγες να το 'βρεις στην Ταϊλάνδη!

ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

● Από τον αναγνώστη μας Δ.Τ. πήραμε και δημοσιεύουμε την παρακάτω επιστολή:

Και φέτος το Μάη όπως και κάθε χρόνο, θα γιορταστεί με επισημότητα στους Κορυσχάδες η επέτειος του Εθνικού Συμβουλίου. Και φέτος θα γίνει αναφορά στο έργο του Εθνικού Συμβουλίου και της ΠΕΕΑ, θα εκφωνηθούν λόγοι —έντονα κομματικοί, μια και το κάθε κόμμα προσπαθεί να οικειοποιηθεί το έργο ενός ολόκληρου λαού—, θα λειτουργήσει για μια μέρα η έκθεση του φωτογράφου της αντίστασης Φ. Μελετή και έκθεση πρωτότυπου αντιστασιακού υλικού, που φιλότιμα συγκεντρώνει ένα εκπολιτιστικό σωματείο του Αγρινίου.

Αλλά φέτος, επιτέλους, πρέπει να θυμηθούμε και την προ πενταετίας απόφαση της υπουργού πολιτισμού κ. Μερκούρη για τη μετατροπή του δημοτικού σχολείου Κορυσχάδων —όπου συνήλθε το Εθνικό Συμβούλιο— σε μνημείο της Εθνικής Αντίστασης, αντίξιο του ιστορικού έργου του Εθνικού Συμβουλίου και της ΠΕΕΑ. Χωρίς, ως τώρα, να γίνει απολύτως τίποτα.

Για φέτος, λοιπόν, θα είχαμε να προτείνουμε στην κ. Μερκούρη να εκπροσωπήσει η ίδια την κυβέρνηση στο γιορτασμό. Και, αντί για πανηγυρικό λόγο, να διαβάσει την παλιά απόφασή της. Και ύστερα να την κάψει μπροστά σε μια άθλια αναμνηστική στήλη από νοβοπάν, που στήθηκε, όπως όπως, μια παραμονή επέτειου, για να καεί, μαζί με την απόφαση, και η στήλη.

Και να αφήσουμε, μετά το γιορτασμό, το εγκαταλειμμένο

σχολείο των Κορυσχάδων με τις μελαγχολικές του σκέψεις και με τις αναμνήσεις του. Χωρίς υποσχέσεις και χωρίς προσδοκίες.

ΒΑΦΟΠΟΥΛΕΙΟ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΟΤΗΣ

● Από τον Αντ. Κωτίδη πήραμε την επιστολή που ακολουθεί:

Αγαπητό ANTI,

Επειδή σε θεωρώ δικό μου από τον καιρό του μαύρου εξώφυλλου ακόμα, με στενοχωρούν οι απροσεξίες σου, όποτε διαπράττονται, όσο σπάνιες κι αν είναι. Ανανέρομαι στο τεύχος 310, σελ. 46, όπου μας πληροφορείς για την έκθεση των ζωγράφων αρχιτεκτόνων στο Βαφοπούλειο στη Θεσσαλονίκη. Χαρακτηρίζεις την έκθεση προώθηση και προβολή της ντόπιας παραγωγής που αν μετατραπεί σε μοναδική διάσταση, καταδικάζει και το Βαφοπούλειο και την πολιτιστική του παρέμβαση σ' έναν κοινότοπο επαρχιωτισμό. Πολύ ωραία ειπωμένο. Μόνο που στα τόσα χρόνια που σε διαβάζω δεν υπέπεσε ποτέ στην αντίληψή μου να καταλογίζεις τα ίδια στην Εθνική Πινακοθήκη ή στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων ή σε όποιον οργανώσει μια έκθεση με «ντόπια παραγωγή» στην Αθήνα. Εκτός αν εννοείς ότι οι Σαλονικιοί στη Θεσσαλονίκη είναι επαρχιωτισμός ενώ Αθηναίοι στην Αθήνα δεν είναι, κάτι που δεν το πιστεύω. Κατά μία τέτοια άποψη, παν ότι παράγεται στην Ελλάδα είναι εξ ορισμού επαρχιωτικό αφού βέβαια όλη η Ελλάδα είναι μια περιφερειακή χώρα. Και εσύ είσαι επαρχιωτικό ANTI μου, όσο δεν έχει διαπιστωθεί η επιρροή σου στην έκδοση και το χαρακτήρα των πολιτικών περιοδικών στα μητροπολιτικά κέντρα της Ανατολής και της Δύσης —ιδίως αυτής, της οποίας άλλωστε αποτελούμε επαρχία κατά κύριο λόγο. Δεν πρέπει να έχεις καμιά αμφιβολία ότι η έκθεση των αρχιτεκτόνων ζωγράφων στο Βαφοπούλειο είναι έκθεση εθνικής ζωγραφικής, επειδή Θεσσαλονίκη και Αθήνα έχουν τόσο ελάχιστη μεταξύ τους απόσταση σε σχέση με τις μητροπόλεις των

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ:
ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

πλάκα • βυρωνος 9 • τηλ. 32.22.394

υφαντά, κιλίμια, κουρτίνες, σεμέν, ρούχα και διακοσμητικά, παραδοσιακά και μοντέρνα όλα χειροποίητα στο εργαστήρι υφαντικής, Βύρωνος 8, στην Πλάκα.

ήθη κοντζοπούλου τηλ. 32 49 118

εικαστικών τεχνών, ώστε η εικαστική δημιουργία που παράγεται στη μία ή την άλλη να είναι ταυτοσημή.

Με τιμή
Αντώνης Κωτίδης

Σ.Σ.: Το ANTI φιλοξενεί συχνά τις ανακοινώσεις του «Βαφοπούλειου» και ομολογουμένως η διαπίστωση ότι η διάσταση της ντόπιας παραγωγής είναι έντονη, ισχύει. Φαντάζομαι πως ο φίλος του περιοδικού Αν. Κωτίδης θα συμφωνεί πως η παρέμβαση ενός πολιτιστικού κέντρου εκτιμάται όχι σε σύγκριση με αντίστοιχες λανθασμένες ή στενές δραστηριότητες άλλων, αλλά καθ' εαυτήν. Υπενθυμίζουμε ότι το ANTI έχει υσκήσει κριτική —και οξεία μάλιστα— στις δραστηριότητες του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Αθηναίων, διότι θεωρεί ότι είναι συχνά είτε προϊόν λαϊκισμού είτε επαρχιωτισμού.

Επιπλέον, νομίζω πως δεν συγκροτεί κάποια ιδιαίτερη ενότητα η κατηγορία «Θεσσαλονικιοί ζωγράφοι και αρχιτέκτονες». Η εντοπιότητα συνιστά —αν είναι η μόνη διάσταση— επαρχιωτισμό. Απ' αυτή τη σκοπιά η παρατήρηση που σημειώσε ο επιστολογράφος μας είναι ορθή. Το Βαφοπούλειο, επειδή είναι το μοναδικό πολιτιστικό κέντρο που αναπτύσσει σήμερα δραστηριότητα, έχει να παίξει έναν πολύ πιο πλούσιο ρόλο. Και σε σχέση με αυτόν θα κριθεί.

«ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ» ΚΑΙ ΔΙΑΦΩΝΙΕΣ

● Στο άρθρο του Γ. Σαραντόγλου «Υπερρεαλιστική πρόκληση» (ANTI τχ. 311) αναφέρεται το γράμμα που ακολουθεί. Να ποιες είναι οι παρατηρήσεις του αναγνώστη μας Γ. Καρτσούνη και οι διαφωνίες του με το προηγούμενο άρθρο.

Αγαπητό «Αντί»,

Θα επιθυμούσα στις φιλόδοξες στήλες σου να προβώ σε μερικές παρατηρήσεις για το άρθρο του Γιώργου Σαραντόγλου, «Υπερρεαλιστική πρόκληση», που δημοσίευσε στις 28/2/86. Θα είμαι εξαιρετικά βραχύς.

Ο Γ. Σαραντόγλου που δεν είναι η πρώτη φορά που τον συναντώ να διαφεντεύει, κατά το δοκούν, την ιστορία του «Υπερρεαλισμού» (αλήθεια δεν μοιάζει υπέρ το δέον «ορθόδοξη» η χρήση του όρου αυτού; Πάει καλά για την «εμπόλεμη» περίοδο, αλλά σήμερα, γιατί όχι «συρρεαλισμός» ή και «σουρεαλισμός»;) επιχειρεί συστηματικά να εξοβελίσει την πολιτική υπόσταση του κινήματος σε σημείο τέτοιο που να προσπαθεί να μας περάσει το μήνυμα ότι ο σουρρεαλισμός υπήρξε αποκλειστικά και μόνο κίνημα της ψυχανάλωσης. Δεν είναι σε λίγα άρθρα του που με τη μεγαλύτερη φυσικότητα υποστηρίζει την ανωτέρω θέση.

Το κακό τώρα όμως παράγινε! Φτάνει να υποστηρίξει ότι ο σουρρεαλισμός μέχρι το γήρας του συνετηρείτο από την πρόκληση και το σκάνδαλο και ότι απέθανε όταν τα δύο αυτά στοιχεία έπαψαν να υπάρχουν.

Είναι πασίγνωστο σε όλους τους «υπερρεαλιστολόγους» (ο όρος είναι του κ. Σαραντόγλου!) ότι από το 1926 το κίνημα εγκαταλείπει τις «προκλήσεις» και τα «σκάνδαλα» και επικεντρώνεται στην πολιτική και —βέβαια— πολιτιστική και καλλιτεχνική του δράση. Η μετάβαση του Α. Breton από το ΚΚΓ στον Τρότσκι και εκείθεν, μεταπολεμικά, στον Ch. Fourier δεν σηματοδοτεί παρά την αναγκαιότητα «συνεύρεσης» (για να χρησιμοποιήσω ακόμμη ένα προσφιλή για τον κ. Σαραντόγλου όρο) του συρρεαλιστικού κινήματος με κάποιες πολιτικές «σταθερές».

(Ας μην ξεχνάμε ότι δύο από τους κορυφαίους εκπροσώπους του συρρεαλισμού, ο L. Agagou και ο P. Eluard, αλλά ακόμη και ο αρχιντανταϊστής T. Tzaga, επιλέγουν ως πολιτική «σταθερή» το ΚΚΓ του αφιερώνονται μέχρι το θάνατό τους χωρίς αυτό να τους υποχρεώνει να λειτουργούν καλλιτεχνικά μέσα στα πλαίσια ενός «σταλινικού σοσιαλιστικού ρεαλισμού»).

Κι ακόμη είτε το θέλει είτε όχι ο Γ. Σαραντόγλου η ιδιόμορφη περίπτωση του S. Dalí δεν αποτελεί παρά μία μολυσμένη και θλιβερή «παρanuχίδα» στο όλο σώμα του κινήματος.

Ας ανατρέξει ο Γ. Σαραντόγλου στο (καθώς το αποκαλεί) «ανεκτίμητο» «Dictionnaire general du Surrealisme et des ses environs» υπό τη διεύθυνση των A. Bibo και R. Passeron, Ed. Office du Livre, Fribourg (Suisse), 1982, όπου στο λήμμα «Scandales» περιγράφεται ακριβώς ο ήσσω ρόλος που το σκάνδαλο διεδράματισε στην εν γένει συρρεαλιστική ανέλιξη ή αν δεν πείθεται και με τις ίδιες τις βιβλιογραφικές παραπομπές του ας αναγνώσει με προσοχή το πιο κάτω δίκαιο αν όχι βαθυστόχαστο dictum του P. Naville («La revolution et les intellectuels», 1926):

«Τα σκάνδαλα ηθικής τα οποία προκλήθηκαν από τον συρρεαλισμό δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε ότι προκάλεσαν ένα αναποδογύρισμα των κρατούντων πνευματικών και κοινωνικών αξιών. Η μπουρζουαζία ουδέποτε φοβήθηκε τον συρρεαλισμό».

Φιλικά και με τιμή
Γιώργος Καρτσούνης

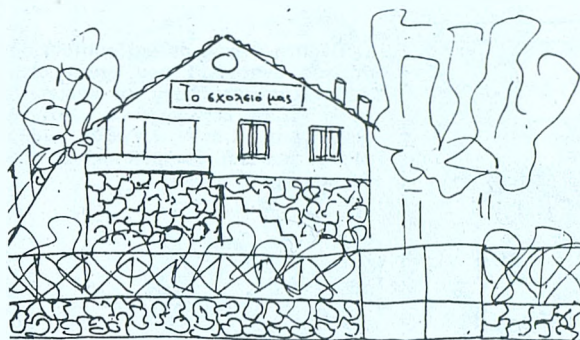
ΝΕΟΙ ΑΝΕΠΑΓΓΕΛΤΟΙ

● «Νέος πολλά υποσχόμενος...». Το ειδικό στην περίπτωση είναι ότι μαθητεύει στη δημοσιογραφία. Προσβλέπει στη γνώμη μας, αλλά διατηρεί την ανωνυμία του. Τι να του πούμε όμως εμείς; Μήπως εκείνο το κλασικό «περιμένουμε συνεργασία σας

«το σχολειό μας»

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ — ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΑΙ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ 21 — ΙΛΥΦΑΛΛΑ — τηλ. 89 49 031

Επειδή θέλουμε:

- Το σχολειό μας να λειτουργεί σαν μια μεγάλη οικογένεια.
- τα παιδιά να βλέπουν το «δάσκαλο» σαν άνθρωπο - φίλο.
- οι γονείς των παιδιών μας να είναι φίλοι και συνεργάτες σε μια κοινωνία αγάπης,

γι' αυτό στο σχολειό θα βρείτε:

- ανοιχτό σύστημα εκπαίδευσης' καφέ σχολειό: κέντρο του σχολειού είναι το παιδί και οι ανάγκες του για ψυχική, σωματική και πνευματική ανάπτυξη.
- αγγλικά, μουσική, με παιχνίδι και κίνηση.
- θέατρο - κουκλοθέατρο: ελεύθερη έκφραση με θέματα που επιλέγουν τα παιδιά.
- ομάδες αυτογνωσίας για γονείς.
- τα Σάββατα «ελάτε να παίξουμε»:
 - α. συναγωνιστικά παιχνίδια για γονείς και παιδιά.
 - β. εργαστήρια για παιδικό θέατρο με μάσκες και μαριονέτες.
 - γ. εργαστήριο πηλού.
- καλοκαιρινό τμήμα με μπάνιο στη θάλασσα.

Αν θέλετε να γνωριστούμε ελάτε την Τετάρτη 14 Μαΐου στις 6:30 μ.μ. στο σχολειό, όπου θα γίνει συζήτηση με θέμα: «Αγάπη, Προσφορά, Υπερπροσφορά».

Σόφη Χατζηκοκόλη: Νηπιαγωγός, ειδικευμένη στις ανθρώπινες σχέσεις.

ΒΙΡΕΝΙΑ ΓΟΥΡ

Ορλάντο

Διαβάστε το αν θέλετε να γνωρίσετε μια πραγματικά αλλιώτικη Βιρτζίνια Γουλφ, όλο κέφι και χιούμορ, δεξιόχειδα της παρωδίας και της σάτιρας, που διηγείται μ' έναν τρόπο εξαιρετικό την κάπως «σκαμπρόζικη» ιστορία του/της Ορλάντο.

ΓΚ. Κ. ΤΕΣΤΕΡΤΟΝ

Ο άνθρωπος που τον έβγαλε Πάππη

Ο Πέμπτη ανήκει σε μια μυστική οργάνωση αναρχικών που έχουν ορκιστεί να καταστρέψουν τον κόσμο. Το έργο, γεμάτο εκπλήξεις και μυστήρια, ξετυλίγεται μ' έναν ιλιγγιώδη ρυθμό. Μια γοητευτική, ξεκαρδιστική ιστορία, με ασύλληπτη πλοκή.

TAXAP MIEN ZEAOUN

Η προσεχί της ερήμου

Μια από τις πιο ευαίσθητες ιστορίες πάνω στην ανθρώπινη μοίρα. Ο ήρωας του έργου, ο Συμεών Περινιάν, έχει ένα και μοναδικό όνειρο στη ζωή του, να χτίσει ένα σπιτάκι. κι αυτό το ταπεινό, αθώο, κοινότοπο όραμα θα συντριβεί αμείλικτα από το πεπρωμένο.

ZAN KAIPOA

Η μπαλάντα ενός σπιτιού

Μια τέως πουτάνα, ένας τέως διανοούμενος, ένας τέως άνθρωπος κι ένα αινιγματικό μωρό σ' ένα συγκλονιστικό οδοιπορικό στο παλιό και σύγχρονο Μαρόκο. Ταξιδεύουν στη θασανισμένη κατάξερη γη του και συγχρόνως μέσα στην ιστορία, στους μύθους, στη Θρησκεία και στα παραμύθια του. Περιπλανιούνται ανάμεσα στους ανθρώπους του: ταξιτζήδες, χωριάτες, τυφλούς, ζητιάνους, χασικλήδες, άγιους, προφήτες, αλλοπαρμένους.

KATRIN ΠΑΝΚΟΛ

Η βάρβαρη

Ένας έρωτας όπου απαιτούνται τα πάντα, επιτρέπονται όλα τα χτυπήματα... Κάθε προκατάληψη, κάθε σύμβαση σθίνει μπροστά στη ζωώδη ορμή του σεξουαλικού πάθους.

ΑΣΤΑΡΤΗ

ΣΟΛΩΝΟΣ 121 - ΤΗΛ. 3606 597

κτλ., κτλ.»; Ο τόπος «στένεψε» για όλους τους νέους.

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Παίρνω την απόφαση να γράψω στη στήλη σου «Διάλογος» αφού τον τελευταίο καιρό τα βήματα του διαλόγου και της έκφρασης καταργούνται το ένα μετά το άλλο.

Ζω στη Θεσσαλονίκη εδώ και τέσσερα χρόνια με τη δικαιολογία ότι σπουδάζω Μηχανολογία στο ΤΕΙ. Η αλήθεια είναι ότι έχω εγκαταλείψει τις σπουδές μου αφού ποτέ δεν έχω σκεφτεί να ασχοληθώ με το αντικείμενό τους (είμαι βλέπεις θύμα του διακεκριμένου επαγγελματικού προσανατολισμού της χώρας μας). Εδώ και ενάμιση χρόνο ασχολούμαι με το παιδικό μου όνειρο που είναι το γράψιμο, η ενασχόληση με τα κοινά, το αδιάκοπο κυνηγητό των γεγονότων δηλαδή με μια και μόνο λέξη ασχολούμαι με τη δημοσιογραφία. Για την ακρίβεια παρακολουθώ μια ιδιωτική σχολή (που μου προσφέρει μόνο κάποιες ελάχιστες γνωριμίες και τίποτε παραπάνω) και αναζητώ απελπισμένα κάποιο έντυπο για να εκφράσω τις απόψεις μου με δημοσιογραφικό στυλ. Η αγορά όμως της Θεσσαλονίκης είναι μικρή και στεγανοποιημένη και γι' αυτό κάθε νέα πνοή πνίγεται από τη γέννησή της. Ο πρώτος ενθουσιασμός για το λειτούργημα που έχω επιλέξει (εξακολουθώ να το βλέπω λειτούργημα, για πόσο όμως;) έχει δώσει τη θέση του στην απογοήτευση αφού το βρώμικο κύκλωμα της Θεσσαλονίκης (και της Αθήνας φαντάζομαι) δεν παραδίδει εύκολα τις κεκτημένες υπερεξουσίες του ούτε ανοίγει σε νέους ανθρώπους τα στεγανά του. Έτσι περιοριζόμαστε σε κάποιες προσωπικές προσπάθειες που γρήγορα όμως αναβάνονται λόγω οικονομικοτεχνικών αδυναμιών. Για τους παραπάνω λόγους ζητώ την υποδειξη από σένα κάποιας λύσης (έστω ενός Γολγοθά) που θα βοηθήσει εμάς τους εκκολλημένους δημοσιογράφους να ασχοληθούμε σοβαρά με το αντικείμενο που επιλέξαμε. Έχουμε άλλωστε το στοιχειώδες «γνώθι σ' αυτόν» ώστε να μην περιμένουμε οφίτσια και οικονομικές απολαβές μεγάλες.

Τελειώνοντας θέλω, έστω κι αν φανεί εγωιστικό, να τονίσω πως εδώ στη Θεσσαλονίκη ανάμεσα στους νέους δημοσιογράφους υπάρχει ένα εξοχο δυναμικό που πολλούς έχει εκπλήξει. Δεν επιδιώκουν τη θέση του Βότση ή του Καμβύση (άλλωστε με τι κότσια) απλά και μόνο απαιτούμε μια θέση στον ήλιο για να βοηθήσουμε και μες στην πληγωμένη αξιοπιστία του Τύπου στη χώρα μας. Προσβλέπω στη γνώμη σου...

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΕΝΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΑΙΜΕΝΟΦΥΛΑΚΑ

● Από την Αμερική μας έφτασε το γράμμα που ακολουθεί. Αν καταλάβαμε καλά, από τα συμπραζόμενα προκύπτει ότι ο φίλος μας μάλλον θα αναζητήσει την τύχη του μετανάστη:

Αγαπητό Αντί,

Μετά από τέσσερα χρόνια απουσίας μου από την πατρίδα έζησα στην Πάτρα τους τρεις πρώτους μήνες του '86.

Οι εντυπώσεις μου για την Ελλάδα μπορώ να πω ότι είναι πολλές και ίσως και αντιφάσκουσες. Θα επιχειρήσω όμως εδώ να εκφράσω τις προσωπικές μου σκέψεις γύρω από ορισμένα σημερινά πράγματα. Ξεκινάω λοιπόν από μένα.

Σκοπός του ταξιδιού μου —εκτός από το να δω τους συγγενείς και φίλους— ήταν και η εγκατάστασή μου στην Ελλάδα. Δεδομένου ότι ξέρω λίγα γράμματα ξεκίνησα από τις εφημερίδες στις μικρές αγελιές για να δω τι προσφέρεται και συνέχισα μέσω φίλων και γνωστών.

Οι δουλειές λοιπόν που προσφέρουν οι εφημερίδες είναι μπαρουτούμαν, γαζώτριες, μηχανικούδες, άνδρες που θα προωθήσουν στην επαρχία επαναστατικά προϊόντα, παντός είδους πωλητές κτλ., θέλω δηλαδή να πω ότι οι ας πούμε λίγο αξιοπρεπείς δουλειές είναι μηδαμινές.

Συγχρόνως κατά τη διάρκεια της πρώτης μου προσπάθειας συναντώντας γνωστούς και φίλους διαπίστωσα ότι σε ποσοστό 40% περίπου δουλεύουν σε δημόσιες υπηρεσίες. Το δε υπόλοιπο 60% προσπαθούν να μπουν στο δημόσιο.

Φυσικά μου έγιναν και μένα προτάσεις από δικούς μου να κινηθώ, να πιάσω τον τάδε ή τον δείνα υπουργό ή άνθρωπο του κινηματος προκειμένου να με βάλει κάπου. Εγώ δεν το έκανα για προσωπικούς λόγους —ίσως μπόρεσα και αντιστάθηκα αυτή τη φορά.

Σε παρέες και συζητήσεις που βρήκα κατά την παραμονή μου, διαπίστωσα έντονα την προσπάθεια πολλών ανθρώπων —ίσως εντονότερα από παλιότερες εποχές, διότι λείπω περισσότερα χρόνια από την Ελλάδα— να μπουν στο δημόσιο, ενώ διάχυτη ήταν η εντύπωση ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν εξασφαλίσει κάπως το μέλλον τους (σίγουρη δουλειά).

Σύμφωνα λοιπόν με τα ανωτέρω θα εκφράσω ορισμένες σκέψεις για τη συνεχή επιδίωξη του Έλληνα να γίνει δημόσιος υπάλληλος.

Πρώτον για να δοθεί μια εξήγηση σ' αυτή τη διαπίστωση θα σκεφτούμε την εξέλιξη των καταλιστικών σχέσεων παραγωγής στη μεταπολεμική Ελλάδα.

Το ότι από τη ελληνική κοινωνία δεν μπόρεσε να δημιουργηθεί

μία ικανή καπιταλιστική τάξη που θεωρητικά θα αναλάμβανε και την πρόοδο της και αντ' αυτής δημιουργήθηκε ένα είδος μεσαζόντων και μεταπρατών —εκτός εξαιρέσεων— που δεν ανταποκρίθηκαν στα κελεύσματα του μέλλοντος συνιστά τον πρώτο λόγο. Πρέπει δε η ιστορική αυτή αναδρομή να αποτελέσει τη βάση θεώρησης θέσεων σημερινών κομμάτων και πολιτικών οι οποίοι επιμένουν στη συνέχιση της ίδιας οδού.

Εάν δε σκεφθούμε και τα σκάνδαλα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην Ελλάδα —απολύσεις, απλήρωτη εργασία, μισθοί πείνας— τότε ίσως καταλάβουμε γιατί ο λαός προσανατολιζόμενος σε ατομικές λύσεις πασχίζει να γίνει δημόσιος υπάλληλος. Η εμπιστοσύνη έναντι της ιδιωτικής πρωτοβουλίας είναι αρνητική.

Οι συνέπειες όμως αυτού του κλίματος δεν είναι θετικές για την οικονομία μας και κατά συνέπεια για την κοινωνία. Έτσι λοιπόν η κρίση θα εντείνεται εφόσον ο τρόπος παραγωγής παραμένει καπιταλιστικός.

Η στάση αυτή όμως των ανθρώπων —και ιδιαίτερα νέων— πώς δηλαδή να βουλευτώ εγώ, ήταν απογοητευτική για μένα.

Συγκεκριμένα νέος που τελειώνει σ' ένα χρόνο το Λύκειο, σε ερώτησή μου για το τι σκέφτεται να κάνει, μου απάντησε ότι θα γίνει λιμενοφύλακας.

Προσωπικά δεν θέλω να πιστεύω ότι τα όνειρα ενός νέου σήμερα αρχίζουν και τελειώνουν στο «σίγουρο» λιμενοφύλακα έστω και σε περιόδους κρίσης.

Φιλικά

Σπύρος Παυλόπουλος

ΟΥΤΕ ΕΡΑΣΜΙΑΚΑ

● Από τον Β.Δ. Φόρη, μια ορθή επισήμανση:

Αξιότιμε κύριε διευθυντά,

Στο τεύχος σας αρ. 313 της 28.3.1986, σ. 3, γράφετε για τα «ερασμιακά ελληνικά εκείνου του άλλου ελληνολάτρη, του Ζισκάρ Ντ' Εσταίν», και υπαινίσσεστε ασφαλώς τις δύο προσφωνήσεις που κατά τις ισάριθμες επισκέψεις του στη χώρα ας είχε απευθύνει στους Έλληνες επισήμους ο τώως πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Νομίζω ότι τα νεοελληνικά του κ. Ντ' Εσταίν ήταν καλά προς πολύ καλά —οι ξένοι κάνουν στις περιπτώσεις αυτές πολλές «προσφωνήσεις»— αν σας ενόχλησε όμως κι εσάς εκείνο το διπλό «Κο-ι-νή Αγορά» και Κο-ι-νότητα», σ' αυτό δε φταίει διόλου ο τώως πρόεδρος παρά ο δικός μας ο ανόητος —όποιος κι αν είναι— που, θέλοντας να δείξει στον ξένο ότι «ξέρετε, εγώ ξέρω καλά την ορθογραφία της γλώσσας μου», του έγραψε του ανθρώπου, στη λατινομορφή γραφή, τις λέξεις με το -οι- (Koini, Koinotita), κι αυτός δεν μπορούσε παρά να

τις εκφωνήσει «διφθογγικώς». Δικά μας τα χάλια —η δικαιοσύνη απαιτεί να το αναγνωρίσουμε.

Βασ. Δ. Φόρης

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

● Από τον ευρωβουλευτή του ΚΚΕ εσ. Κώστα Φιλίνη πήραμε καθυστερημένα, τη συμβολή του στο διάλογο για το διαλυτήριο πλοίων στην Καβάλα:

Αγαπητό Αντί,

Για να προσθέσετε μια ακόμα φωνή στους «βοώντες» (άρθρο του κ. Καραγιαννακίδη, τεύχος 314 της 11.4.86), και στη συγκεκριμένη περίπτωση θέλω να πιστεύω όχι «εν τη ερήμω», σας πληροφορώ ότι στις 5.3.86 υπέβαλα, ως εκπρόσωπος του ΚΚΕ εσωτερικού στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ερώτηση προς την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με αίτημα γραπτής απάντησης σχετικά με το θέμα αυτό. Η ερώτηση δημοσιεύτηκε στο έντυπο ερωτήσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του Απριλίου 1986, η δε Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να απαντήσει εντός μηνός από την ημέρα της δημοσίευσής της.

Για του λόγου το αφαλές σας αποστέλλω το κείμενο της ερώτησης και μόλις μου κοινοποιηθεί η απάντηση θα σας τη γνωστοποιήσω. Κατά τα λοιπά, επιτρέψτε μου να συγχαρώ το συντάκτη για τη σωστή τοποθέτησή του επί του θέματος και την αναλυτική παρουσίασή του.

Με φιλικούς χαιρετισμούς,

Κ. Φιλίνη

● Ακολουθεί το κείμενο της ερώτησης:

Θέμα: Περιφερειακή ανάπτυξη με προστασία περιβάλλοντος

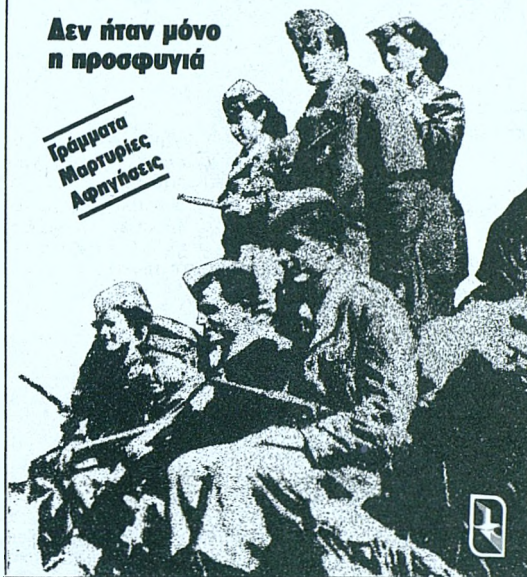
Σύμφωνα με κοινή απόφαση των υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών της Ελλάδας η κοινότητα Πηγών στην περιοχή Κεραμωτής του νομού Καβάλας χαρακτηρίζεται απαλλοτριωτέα διότι πρόκειται να εγκατασταθούν εκεί διαλυτήρια πλοίων και λοιπές βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Δεδομένου ότι η ακτή της Κεραμωτής βρίσκεται μέσα στα όρια ενός διεθνώς προστατευόμενου υγροτόπου (διεθνής συνθήκη RAMSAR) και ότι η απόφαση για την εγκατάσταση διαλυτηρίων πλοίων υπογράφηκε χωρίς την κατάθεση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ερωτάται η Επιτροπή τι μέτρα σκοπεύει να πάρει ούτως ώστε βάσει της ισχύουσας οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, της μόλις εγκριθείσας οδηγίας σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και του ψηφίσματος του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 7ης Φεβρουαρίου 1983 (σχετικά με τη συνέχιση και την υλοποίηση πολιτικής προγράμματος δράσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα του περιβάλλοντος (1982-1986) και συγκεκριμένα του άρθρου 27 υπό τον τίτλο «Η διαφύλαξη της πανίδας και της χλωρίδας» του ως άνω ψηφίσματος), να αποφευχθεί ο κίνδυνος οικολογικής καταστροφής στον ευαίσθητο αυτόν βιότοπο και να υλοποιηθεί στην πράξη η προβλεπόμενη τόσο από το ψηφίσμα όσο και από τη σύμβαση προστασίας;

Κώστα Γκριτζώνας ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΡΑΜΜΟ

Δεν ήταν μόνο η προσφυγιά

Γράμματα
Μαρτυρίες
Αφηγήσεις

Ο παλαίμαχος αγωνιστής Κώστας Γκριτζώνας, μέσα από το βιβλίο του *Μετά το Γράμμα*, επιχειρεί μια συστηματική καταγραφή των γεγονότων που οδήγησαν στην πολυδιάσπαση του ΚΚΕ και στις συνακόλουθες ταλαιπωρίες των ανταρτών, που μετά την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού βρέθηκαν πολιτικοί πρόσφυγες στη Σοβιετική Ένωση και στις Λαϊκές Δημοκρατίες.

Γράμματα, μαρτυρίες και αφηγήσεις πολιτικών προσφύγων, που συγκέντρωσε με το πάθος του ερευνητή ο συγγραφέας, αποτελούν τον κορμό του βιβλίου και δίνουν με δραματικό τρόπο τις προσπάθειες χιλιάδων αγωνιστών να κρατήσουν ζωντανή την αγωνιστική τους πίστη, τη στιγμή που μια οδυνηρή πραγματικότητα τα γύρω τους θρυμμάτιζε ανελέητα ιδέες και οράματα.

Γράμματα και αφηγήσεις όπως του θρυλικού Σάββα Παλλέ, του Τάκη Σπύρου, του Γιάννη Κιάκου, του Γιώργου Αναγνώστου, της Σοφίας και της Όλγας και δεκάδων άλλων αγωνιστών πολιτικών προσφύγων, ξεδιπλώνουν το άγνωστο ακόμα δράμα των χιλιάδων ηττημένων του Γράμμου, που ποτέ δεν βρήκαν και δεν άγγιξαν τις κόκκινες πατρίδες που είχαν στην καρδιά τους.

Σε όλα τα βιβλιοπωλεία

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΣΣΟΚΛΕΟΥΣ 31 • 106 77 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 36.18.457 - 36.19.167

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Υγεία-Κοινωνία-Πολιτική

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΤΟΥ «ΑΝΤΙ»
ΓΙΑ ΤΟ
ΕΘΝΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ
ΥΓΕΙΑΣ

Περιλαμβάνονται οι εισηγήσεις των:
Γ. Τούντα, Γ. Κριμπά, Ν. Μανιού, Ν.
Φίλια, Σπ. Δοξιάδη, Γερ. Πεντόγαλου,
'Αγγ. Χατζάκη, 'Εφης Λεοντίδου, Μ.
Μυλωνάκη, Στ. Καφαντάρη, Ηλ.
Κούβελα, Γ. Ευδοκίμωδη, Θ.
Χατζόπουλου, 'Αλκη Βατόπουλου, Φ.
Σαλαμίνιου, Γ. Κυριόπουλου, Δ.
Τριχόπουλου, Κ. Στεφανή και του
υπουργού Γ. Γεννηματά.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΕΝΕΚΙΔΗΣ

ΙΜΒΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ—ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986

ή λέξη

Εκδόσεις και ένας λογοτεχνικός

Γιώργος Σεφέρης

Γιώργος Σεφέρης: 'Ανέκδοτες σελίδες ημερολογίου (1958-1960)

'Αγγελος Σικελιανός * Στρατής Τσίρκας * Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας
Κ.Θ. Δημαράς * Γ. Χειμωνάς * Γ. Μπαμπινιώτης * Κ.Γ. Κασιμάτης

Γιώργος Σεφέρης: Γράμμα στον 'Οδυσσέα 'Ελύτη

Δ.Ι. 'Αντωνίου * Νίκος Καρύδης * Γ.Π. Σαββίδης * Γιώργος Παυλόπουλος
Τίμος Μαλάνος * Μ.Γ. Μερακλής * Κλεϊτός Κύρου * Νάσος Βαγενάς

Γιώργος Σεφέρης: Δύο άγνωστα νεανικά ποιήματα

Δ.Ν. Μαρωνίτης * Νάνος Βαλαωρίτης * Θάνας Μικρούτσικος
Ε.Ν. Κάσδαγλης * Θανάσης Κωσταδάρας * Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος

Γιώργος Σεφέρης: Τρία γράμματα στη Μαρίω

Ν. Καββαδίας * Μάνος 'Ελευθερίου * Δημήτρης Θ. Τσάτσος * Ν. Δήμου
Λουκάς Κούσουλας * Καίη Τσιτσέλη * Ε.Γ. 'Ασλανίδης * 'Ανρί Ρόνς

Γιώργος Σεφέρης: Γράμμα στον Ν. Χατζηκυριάκο-Γκίκα

Νάνης Παναγιωτόπουλος * Θανάσης Νάκας * Νίκος Γιανναδάκης
'Αρ. Νικολαΐδης * Γιώργος Δανιήλ * Τάκης Καρέλης * Μιχάλης Πιερίδης

Μαρώ Σεφέρη: 'Αναμνήσεις από τη ζωή μου με τον Γιώργο Σεφέρη
(συνομιλία με τον 'Αντώνη Φωστήρη και τον Θανάση Νιάρχο)

Σχέδια και ζωγραφική Χρίστου Κανά, 'Αρχμήδη Κυριακίδη, Γιάννη Μιγάδη,
Φαίδωνα Πατρικαλάκη, Ντίνου Πετράτου, Σωτήρη Σόρογκα, Παναγιώτη Τέτση,
Γιάννη Τσαρούχη, Διονύση Φωτόπουλου, Γιάννη Ψυχουαΐδη

53

μάρτης - άπριλης '86

αφιέρωμα

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 - 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Δημόσιες σχέσεις:
Διαφημίσεις:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαρ. 850 δρχ. - Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξαμηνιαία: δολ. 13
ετήσια: δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξαμηνιαία: δολ. 15
ετήσια: δολ. 30

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

• ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 100
• ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 150

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

ΧΑΟΥΑΡΝΤ ΦΑΣΤ

Ο Πολίτης Παιχν

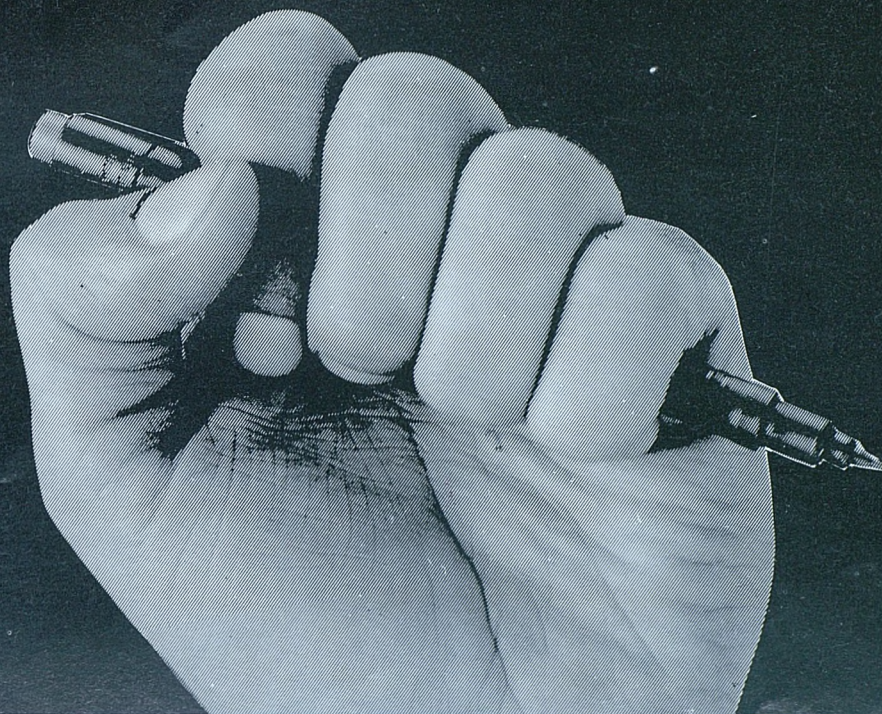
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΑΘΗΣΙΑΣΤΟΡΗΜΑ

Χωριό μου είναι ο κόσμος
και πατρίδα μου εκεί όπου
δεν υπάρχει λευτεριά.

Τηλ. 3234.270

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Εχεις τη δύναμη στο χέρι σου...

...ενα γράμμα σου μπορεί να σώσει μια ζωή

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ

25 χρόνια αγώνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα

25 χρόνια στη μάχη για την απελευθέρωση όσων κρατούνται
για τις ιδέες, το χρώμα ή τη θρησκεία τους

25 χρόνια αγώνας για την κατάργηση των βασανιστηρίων
και της θανατικής ποινής

Νόμπελ Ειρήνης 1977

Ελληνική Επιτροπή

Μαυρομιχάλη 20, 106 80 Αθήνα, τηλ. 3600628
Δελμούζου 7, 54635 Θεσ/νίκη τηλ. 286583

και τώρα... 3 μαγικά βιβλία - παιχνίδια που θα γοητέψουν τα παιδιά σας (και εσάς...)

Τι είναι;

...Είναι η **Ιστορία μιας γραμμής!** Ναι! Μια γραμμή που ξεκινάει γοητευτικές, συναρπαστικές περιπέτειες με τα παιδιά! τι κάνει; Και τι δεν κάνει! Αλλάζει μορφές... αλλάζει σχήματα και ρυθμούς... αλλάζει χρώματα... παραστάσεις... γίνεται τετράγωνο... γίνεται τρίγωνο... γίνεται κύκλος... ένας κόσμος ολόκληρος από εικόνες, παραμυθένιος μα και αληθινός!

Η «**Ιστορία μιας γραμμής**», είναι τρία βιβλία για παιδιά σε πανέμορφα σχέδια του **Μίλτου Σκούρα**. Τρία μαγικά βιβλία - παιχνίδια που θα γοητέψουν τα παιδιά, θα κεντρίσουν τη φαντασία τους και θα αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους.

Πραγματικά «μαγική» ιδέα για δώρο!

Η «**Ιστορία μιας γραμμής**» υπάρχει σε όλα τα βιβλιοπωλεία και διατίθεται σε ειδικό σετ, σε χαρούμενη, εορταστική συσκευασία.

μαζί με κάθε σετ προσφορά
μα αφίσα-έκπληξη
για τα παιδιά.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟΣ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.29.237

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
**ΠΟΛΥ
ΤΥΠΟΣ**